

„MÓWIĘ I ROZUMIEM” – PROGRAM WSPIERANIA ROZWOJU JĘZYKOWEGO DZIECI W WIEKU PRZEDSZKOLNYM

**PODRĘCZNIK ZE SCENARIUSZAMI TEMATÓW I ĆWICZEŃ
JĘZYKOWYCH DLA 3-, 4-, 5- I 6-LATKÓW**

Grażyna Krasowicz-Kupis

Autorka: **prof. dr hab. Grażyna Krasowicz-Kupis**

Recenzent: **prof. dr hab. Aneta R. Borkowska**

Redakcja językowa i korekta: **Iwona Stachowicz**

Skład komputerowy: **C&C Sp. z o.o.**

Projekt okładki, layout, skład i ilustracje: **Marta Ignerska**

ISBN: **978-83-67385-78-7**

Copyright © **Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2024**

Wydawca: **Instytut Badań Edukacyjnych, ul. Górczewska 8, 01-180 Warszawa**

tel. (22) 24 17 100, www.ibe.edu.pl

Wzór cytowania:

Krasowicz-Kupis, G. (2024). *„Mówię i rozumiem” – program wspierania rozwoju językowego dzieci w wieku przedszkolnym. Podręcznik ze scenariuszami tematów i ćwiczeń językowych dla 3-, 4-, 5- i 6-latków*. Instytut Badań Edukacyjnych.

Egzemplarz bezpłatny

Warszawa 2024 r.

Niniejsza publikacja została zrealizowana przez Instytut Badań Edukacyjnych przy współpracy Biura UNICEF ds. Reagowania na Potrzeby Uchodźców w Polsce i Ministerstwa Edukacji Narodowej. Materiały, treści i poglądy zawarte w niniejszej publikacji są prezentowane jako własne przez ekspertów zaangażowanych do realizacji projektu i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy UNICEF lub darczyńcy. Publikacja nie została przygotowana na podstawie oficjalnych standardów publikacyjnych UNICEF, w związku z czym UNICEF ani darczyńca nie odpowiadają za potencjalne błędy.

Informacja o projekcie

Celem projektu „Szkoła dostępna dla wszystkich” jest wzmocnienie kompetencji nauczycieli specjalistów w zakresie udzielania adekwatnego wsparcia dzieciom i uczniom z uwzględnieniem zróżnicowania ich potrzeb rozwojowych i edukacyjnych, w tym dzieciom i uczniom będącym uchodźcami z Ukrainy, a także integrowania zróżnicowanego środowiska w klasie/szkole. W projekcie opracowano szereg narzędzi pomocnych w prowadzeniu zajęć wychowawczo-specjalistycznych, w tym integracyjnych, zapewniających poczucie wspólnoty wśród dzieci i uczniów, oraz dbałość o budowanie przyjaznego klimatu w klasie/szkole w ramach ochrony zdrowia psychicznego dzieci i uczniów.

**„MÓWIĘ I ROZUMIEM” – PROGRAM
WSPIERANIA ROZWOJU
JĘZYKOWEGO DZIECI W WIEKU
PRZEDSZKOLNYM**

**PODRĘCZNIK ZE SCENARIUSZAMI
TEMATÓW I ĆWICZEŃ JĘZYKOWYCH
DLA 3-, 4-, 5- I 6-LATKÓW**

Grażyna Krasowicz-Kupis

Spis treści

8 _____ CZĘŚĆ PIERWSZA

9 _____	1. Wstęp i założenia programu
13 _____	2. Mowa, język, komunikacja – wyjaśnienie pojęć
16 _____	3. Rozwój językowy dzieci w wieku przedszkolnym
27 _____	4. Charakterystyka mowy i języka dzieci w wieku od 3 do 6 lat
36 _____	5. Sygnały o nieprawidłowościach w rozwoju językowym
40 _____	6. Zasady wspierania umiejętności komunikacyjnych dzieci od 3 do 6 lat
48 _____	7. Zasady konstrukcji ćwiczeń
59 _____	8. Ćwiczenia dla 3-latków
63 _____	9. Ćwiczenia dla 4-latków
66 _____	10. Ćwiczenia dla 5-latków
71 _____	11. Ćwiczenia dla 6-latków
75 _____	12. Realizacja programu oraz wskazówki dla nauczycieli dotyczące możliwości dostosowań i samodzielnego rozszerzania puli ćwiczeń

84 _____ **Bibliografia**

91 _____ **CZĘŚĆ DRUGA**

91 _____ **Scenariusze tematów i ćwiczeń językowych
dla 3-, 4-, 5- i 6-latków**

92 _____ **Scenariusze ćwiczeń dla grupy 3-latków**

148 _____ **Scenariusze ćwiczeń dla grupy 4-latków**

201 _____ **Scenariusze ćwiczeń dla grupy 5-latków**

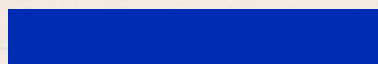
272 _____ **Scenariusze ćwiczeń dla grupy 6-latków**

1

CZĘŚĆ PIERWSZA

1. Wstęp i założenia programu

Rozwój językowy jest ważną częścią rozwoju dziecka. Wspiera zdolność do komunikacji, a przede wszystkim pomaga w wyrażaniu i rozumieniu emocji, myśleniu i uczeniu się, rozwiązywaniu problemów oraz rozwijaniu i utrzymywaniu relacji. Ponadto nauka rozumienia, używania i czerpania przyjemności z języka to pierwszy krok w kontakcie z pismem i podstawa nauki czytania i pisanie.

Uwzględniając powyższe fakty, proponuję autorską koncepcję materiałów wspierających rozwój językowy dzieci w wieku 3–6 lat, opierającą się na empirycznie udokumentowanej wiedzy na temat rozwoju mowy i komunikacji dzieci w tym przedziale wiekowym.

Oddziaływania w ramach wspomagania rozwoju językowego mają trójstronny charakter z bezpośrednim udziałem dziecka jako centrum tych oddziaływań, a także z zaangażowaniem rodzica oraz nauczyciela przedszkola jako osoby je koordynującej i prowadzącej (rysunek 1).

Rysunek 1. Schemat działań interwencyjnych w koncepcji materiałów wspierających rozwój językowy dziecka w wieku 3–6 lat

Kolejnym ważnym aspektem są ogólne zasady rozwijania funkcji językowych. Opieram się tutaj na autorskim modelu terapii funkcji językowych (Krasowicz-Kupis, 2012, 2019). W modelu przyjmuje się, że **poziom ćwiczeń musi być dostosowany do możliwości dziecka**, a nie do jego wieku, **zawartość ćwiczeń zaś powinna być dostosowana do wieku i zainteresowań dziecka**. Kolejne założenie wskazuje, że **porządek ćwiczeń powinien być zgodny z sekwencją rozwojową dotyczącą przyswajania języka**, zatem ćwiczenia muszą być ukierunkowane następująco:

- od dużych struktur do struktur drobnych – od tekstu, przez zdania, słowa do sylab i głosek,
- od znaczenia do formy językowej,
- od słów popularnych do słów rzadko używanych (o niskiej frekwencji).

Założenia te są odmienne od zasad treningu funkcji językowych przyjmowanych najczęściej w polskiej logopedii, a postępowanie przebiega w odwrotnym kierunku, niż sugeruje to w swoich pracach na przykład Grażyna Jastrzębowska (2005a i b). Proponowane w tym projekcie podejście wykorzystuje fakt, że z komunikacyjnego, psychologicznego punktu widzenia dziecko najpierw tworzy całości znaczeniowe, a dopiero z czasem uczy się rozбивać je na części składowe. W rozwoju dziecka analiza fonemowa stanowi szczególny szczyt jego osiągnięć, prowadzi je do metajęzykowych sprawności – świadomości fonologicznej. Te z kolei stanowią podstawę opanowania umiejętności czytania i pisania.

W związku z tym w pracy nad rozwojem językowym dziecka – zarówno w pracy terapeutycznej, jak i w działaniach wspomagających – **warto wyjść od struktur większych i podążać ku mniejszym, nie zaniedbując aspektu pragmatycznego.** Uwzględnianie aspektu pragmatycznego dotyczy m.in. osadzania zadań terapeutycznych w praktycznym świecie dziecka.

Zgodnie z modelem autorskim odnoszącym się do struktury **funkcji fonologicznych, ich doskonalenie – jako kluczowe dla czytania i pisania – jest prowadzone od najniższego poziomu wieku** (Krasowicz-Kupis 2019; Krasowicz-Kupis, Matczak, Jaworowska i Fecenec, 2023; Krasowicz-Kupis, Wiejak i Bogdanowicz, 2015).

Kolejne ważne założenie dotyczy kierunku pracy. Powinno się ją rozpoczynać **od rozwijania rozumienia, a dopiero potem przechodzić do rozwijania**

umiejętności w zakresie ekspresji językowej. Choć w praktyce trudno rozdzielić te zadania, w proponowanym projekcie wychodzi się od rozumienia pewnego opowiadania/opisu, a potem stopniowo w zrównoważony sposób ćwiczone są oba aspekty – rozumienie i ekspresja.

Ponadto w programie są wykorzystywane zasady rozwijania gramatyki u dzieci (Fey i in., 2003), czyli:

- ułatwianie nabywania struktur językowych przez wykorzystywanie konwersacji, narracji, ekspozycji i innych rodzajów kontekstów, modalności wzrokowej i słuchowej;
- manipulowanie kontekstem, by stworzyć szersze możliwości demonstrowania wzorów gramatycznych, odniesień semantycznych i leksykalnych;
- stosowanie technik przekształcenia zdań, zestawianie form wypowiedzianych przez dziecko z przekształceniami, ale poprawnymi formami wypowiedzianymi przez dorosłych;
- podawanie wzorców gramatycznych zawsze w prawidłowo sformułowanych zdaniach, niestosowanie stylu telegraficznego;
- używanie technik wywołanego powtarzania.

Ze względu na to, że **pamięć werbalna dzieci**, zwłaszcza 3–5-letnich, jest jeszcze niedoskonała, w programie stosuje się następujące zasady:

- Polecenia krótkie i proste podawane w małych porcjach ze stosowaniem przerw w ich przekazywaniu.
- Częste powtarzanie poleceń.
- Prośzenie dziecka o powtórzenie polecenia.
- Używanie zewnętrznych wskazówek przypominających czy wspierających zapamiętywanie o różnych modalnościach.
- Redukowanie złożoności przetwarzania w zdaniach (m.in. długości i stopnia złożoności zdania).

Ponadto w ramach rozwoju językowego przygotowującego do nauki czytania i pisanie w programie uwzględniono tzw. **świadomość pisma**, która wskazywana jest jako ważny czynnik sprzyjający wczesnym sukcesom w tym obszarze (Krasowicz-Kupis, 2004, 2019). Świadomość pisma, czyli wiedza o funkcji pisma, konwencjach i zasadach nim rządzących, jest składową rozwoju świadomości językowej oraz pragmatyki i z tego powodu trudno ją pominąć. Jej elementy będą wprowadzane od grupy wiekowej 4-latków.

Podsumowując – koncepcja merytoryczna programu zakłada, że proponowane ćwiczenia (zarówno dla dużych, jak i dla małych grup) mają podobną strukturę i opierają się na krótkim tekście (opisie lub opowiadaniu). Na jej podstawie są prowadzone ćwiczenia na zdaniach (gramatyka, semantyka, pragmatyka), wyrazach (leksykon, gramatyka, semantyka, fonologia) i częstkach fonologicznych (leksykon, fonologia).

2. Mowa, język, komunikacja – wyjaśnienie pojęć

Termin „mowa” oznacza porozumiewanie się językowe i odnosi się do aktywności człowieka. Można ją określić jako konkretne akty, zachowania polegające na używaniu znaków językowych albo, szerzej, jako czynność opierającą się na budowaniu i rozumieniu komunikatów językowych słownych, którym towarzyszy szereg zachowań niejęzykowych (Kaczmarek 1997; Kurcz, 1992).

A zatem pojęcie „mowa” odnosi się do określonego sposobu komunikowania się na podstawie systemu językowego, którym dysponuje konkretny człowiek. Język należy rozumieć jako obiektywny system obejmujący zbiór środków ukształtowanych społecznie, w tym symbole i zbiór reguł porozumiewania się

językowego dla danej grupy społecznej (Krasowicz-Kupis, 2012; Maruszewski, 1970).

W strukturze języka jako systemu wyróżnia się kilka subsystemów, przede wszystkim:

- fonologiczny,
- morfologiczny,
- składniowy (syntaktyczny),
- semantyczny,
- pragmatyczny
- leksykalny itp.

Subsystem fonologiczny (w skrócie nazywany fonologią) odnosi się zasadniczo do fonemów¹, ale także często do złożonych cząstek fonologicznych nieniosących znaczenia i niepowiązanych z funkcją gramatyczną słowa, takich jak sylaby czy elementy śródsylabowe (np. aliteracje w wyrazach: **starucha** – **strych** czy rymy: **stół**–**trup**). Warunkuje identyfikację i różnicowanie poszczególnych głosek, sylab, a także np. tworzenie i rozpoznawanie rymów. Problemy w tym zakresie, a więc deficyty funkcji fonologicznych, mogą wiązać się z nieprawidłową wymową, ale przede wszystkim są one jednym z najważniejszych patomechanizmów dysleksji rozwojowej.

---

1 **Fonem** to obraz umysłowy głoski, ma charakter symboliczny, stanowi najmniejszy niepodzielny element języka. **Głoska** zaś to najmniejszy element akustyczny wyodrębniany w strumieniu mowy, istniejący realnie i podlegający pomiarowi; głoska nie jest elementem języka – jest realizacją fonemu. Aby dokonać analizy głoskowej słowa, u jej podstaw przebiega analiza fonemowa. Fonologię odnosi się do elementów abstrakcyjnych systemu językowego i należy odróżnić ją od fonetyki, która zajmuje się akustycznymi i artykulacyjnymi cechami dźwięków mowy – głosek (Krasowicz-Kupis, 2012).

Subsystem morfologiczny odnosi się do struktury słów oraz ich części znaczeniowych i gramatycznych, czyli do morfemów danego języka. Jest on odpowiedzialny za budowę i fleksję wyrazów (np. morfemy czasu przeszłego odzwierciedlające odmianę przez osoby i liczby: **zrobił** – **zrobili** – **zrobiliśmy**). Subsystem składniowy dotyczy budowania zdań, a konkretnie reguł organizacji zdań w danym języku.

Morfologia i składnia tworzą razem system gramatyczny (w skrócie nazywany gramatyką), który obejmuje zatem umiejętność łączenia ze sobą części wyrazów (m.in. dodawanie końcówek przy odmianie lub tworzeniu rodzin wyrazów pochodnych) oraz łączenia wyrazów w poprawne gramatycznie i zrozumiałe zdania.

Subsystem semantyczny, stanowiący pogranicze systemu językowego i szeregu innych funkcji poznawczych człowieka, odnosi się do nadawania, odbioru i monitorowania znaczenia wypowiedzi, inaczej mówiąc do rozumienia znaczenia poszczególnych słów i zdań, a także do wyrażania znaczeń przez odpowiedni dobór i łączenie słów.

Subsystem pragmatyczny (pragmatyka), który odnosi się do tego, jak język jest używany w kontekście konkretnych sytuacji komunikacyjnych, obejmuje sposoby wykorzystania języka do różnych celów i w zmiennych kontekstach.

Dodatkowo wyróżnia się subsystem leksykalny, obejmujący zasoby słownictwa, czyli słownik czynny i bierny. Wiąże on ze sobą inne podsystemy, jak m.in. morfologiczny i semantyczny.

Szczególny rodzaj umiejętności językowych, który trudno zakwalifikować jako subsystem językowy, ale niewątpliwie jest z tymi systemami połączony i mieści w sobie cechy każdego, to dyskurs odnoszący się do zasad organizacji dłuższych wypowiedzi zawierających więcej niż jedno zdanie. W tym obszarze

znajdują się m.in. umiejętności prowadzenia konwersacji, opisu czy narracji, a więc wypowiedzi, w których konieczne jest opisywanie sekwencji zdarzeń w odpowiedniej kolejności, z uwzględnieniem relacji przyczynowo-skutkowej pomiędzy nimi.

Z poziomem komunikacji wiąże się nie tylko odpowiednie wykorzystanie systemu językowego, lecz także wiele funkcji poznawczych, w tym m.in.:

- Pamięć werbalna, długotrwała – zapamiętywanie słów, zdań, przyswajanie nowych słów, rozumienie długich lub złożonych zdań (np. poleceń).
- Pamięć werbalna robocza – krótkotrwałe utrzymanie w pamięci zbioru informacji do szybkiego przetworzenia.
- Tempo przetwarzania informacji (szczególnie werbalnych) – istotne z perspektywy fonologii, pozwala szybko przetwarzać głoski w słowach i rozpoznawać je jako całość, co stanowi podstawę kształtowania wszystkich systemów języka.
- Funkcje uwagi – angażują się we wszystkie procesy związane z rozumieniem i tworzeniem wypowiedzi.
- Myślenie i rozumowanie – to intelektualne uwarunkowania pozwalające na przyswajanie i posługiwanie się pojęciami abstrakcyjnymi i abstrakcyjnymi regułami języka, wnioskowanie przyczynowo-skutkowe itp. (por. Kochańska, 2021, 2022; Krasowicz-Kupis, 2012).

3. Rozwój językowy dzieci w wieku przedszkolnym

Rozwój mowy i języka jest jednym z najważniejszych aspektów rozwoju dziecka. Stanowi podstawę komunikacji, pozwala wyrażać i rozumieć emocje, umożliwia myślenie i uczenie się, rozwiązywanie problemów, a przede wszystkim wspiera

tworzenie i utrzymywanie relacji społecznych. Posługiwanie się językiem to warunek konieczny i podstawa nauczania się czytania i pisanie.

Nasza dotychczasowa wiedza na temat procesu nabywania języka pozwala na stwierdzenie kilku ważnych faktów:

- Istnieje ściśle określona sekwencja rozwoju językowego o charakterze uniwersalnym – niezależnie od specyfiki języka obserwujemy u dzieci podobne zjawiska, które występują w bardzo zbliżonej kolejności, a odnoszą się do cech struktury tworzonych wypowiedzi.
- System językowy w stopniu wystarczającym dla normalnej komunikacji jest nabywany w relatywnie krótkim czasie – w okresie do 5. roku życia.
- Dzieci przyswajają ten język, z którym mają kontakt – zatem odpowiednie otoczenie społeczne i stymulacja w tym zakresie są niezbędne, choć opinie na temat tak zwanego okresu krytycznego (czyli wieku rozwojowego, w którym możliwe jest budowanie języka) są podzielone.
- Dzieci przyswajają język mimo różnorodnych i zmiennych wzorców, z którymi mają do czynienia w codziennych sytuacjach komunikacyjnych. Są to zmienne akustycznie, przemijające strumienie wypowiedzi, zależne od cech rozmówców i od sytuacji.
- Fakt, że dzieci praktycznie od początku tworzą wypowiedzi językowe, których nigdy wcześniej nie słyszały (np. neologizmy czy nowe zdania), oznacza, iż nabywanie języka – oprócz tego, że jest procesem społecznym i kulturowym – stanowi wyraz zaawansowanego rozwoju poznawczego i aktywności twórczej dziecka.

Typowy rozwój języka charakteryzuje się tym, że percepcja – czyli spostrzeganie elementów języka poprzez cechy mowy – poprzedza aktywne ich używanie; innymi słowy, w rozwoju percepcja poprzedza ekspresję.

Język dziecka, zgodnie z wizją współczesnej psycholingwistyki, stanowi

autonomiczny system samodzielnie przez nie tworzony. Nie jest on „niekompletną wersją języka dorosłych, lecz spójnym systemem reguł, które mogą być różne od reguł języka dorosłych, mogą też być inaczej zorganizowane” (Smoczyńska, 1987, s. 96). W toku rozwoju dziecka jego język przekształca się stopniowo w kierunku systemu dorosłych.

W przyswajaniu języka, niezależnie od tego, jaki to język, wyróżnia się dwie główne fazy: przedjęzykową (1. rok życia) i językową, która rozpoczyna się na przełomie 1. i 2. roku życia dziecka.

Faza językowa obejmuje:

- fazę wypowiedzi jednowyrazowych (od przełomu 1. i 2. roku życia do połowy 2. roku życia);
- fazę wypowiedzi dwuwyrazowych (koniec 2. i początek 3. roku życia);
- fazę opanowania podstaw języka, w tym:
  - wypowiedzi kilkuwyrazowe (od 20. do 24. miesiąca życia),
  - pełne zdania (od 26. do 42. miesiąca życia);
  - fazę osiągnięcia pełnej kompetencji w języku ojczystym (od 4. do 9. roku życia) (Kurcz, 2000 i in.).

Analiza poszczególnych faz wskazuje na to, że dzieci przedszkolne, czyli w wieku od 3. do 6. roku życia, w początkowym okresie (pierwsze półrocze 3. roku życia) mogą znajdować się w fazie opanowania podstaw języka – pełne zdania, a z pewnością od 4. urodzin wchodzi w fazę osiągnięcia pełnej kompetencji w języku ojczystym.

W okresie jej trwania obserwuje się wyraźną spontaniczną twórczość dziecka, a także pojawiają się elementy świadomości językowej i zabawy językiem. Wymowa stopniowo się doskonali. W tym czasie rozpoczyna się nauka szkolna. Pod koniec tego okresu mowa dziecka 6-letniego jest w pełni ukształtowana w aspekcie fonologicznym, ma ono duży zasób słów (90% słownictwa swego

otoczenia) i buduje zdania poprawne w zakresie gramatyki, składni i semantyki. Rozwijająca się w tym czasie świadomość językowa ma fundamentalne znaczenie dla opanowania komunikacji pisemnej (Krasowicz-Kupis, 1999, 2008, 2012; Szeląg, Szymanek, 2006).

3.1. Nabywanie sprawności fonologicznych

Okolo 9. miesiąca życia następuje ważny skok rozwojowy – możliwe staje się identyfikowanie potencjalnych słów dzięki wrażliwości na fonotaktyczne i prozodyczne cechy języka otoczenia (Kuhl, 2004), co stanowi znaczny postęp i toruje dalszy rozwój sprawności percepcyjnych. Równolegle rozwijają się sprawności ekspresyjne w aspekcie fonologicznym wyrażane sposobem artykulacji (Łobacz, 1996, 2005).

W zakresie ekspresji i fonologii najbardziej charakterystycznym zjawiskiem rozwojowym jest upraszczanie złożonych struktur, m.in.: redukcja liczby sylab i głosek, elizje sylab (nagłosowej lub wygłosowej), upraszczanie grup spółgłoskowych, które stopniowo zanika (Krasowicz-Kupis, 1999; Lipowska, 2001; Łobacz, 2005).

3.2. Rozwój sprawności leksykalnych oraz morfologiczno-składniowych

Pod koniec 3. roku życia w słowniku czynnym reprezentowane są wszystkie części mowy odzwierciedlające różne kategorie semantyczne. Rozwój leksykalny niewątpliwie jest uwarunkowany pragmatyką, czyli praktyczną komunikacją, a przyswajane wyrazy umożliwiają dziecku zaspokajanie podstawowych potrzeb, a także komunikację z otoczeniem. Najwcześniej pojawiają się słowa oznaczające przedmioty i czynności (rzeczowniki i czasowniki), zaimki wskazujące oraz partykuła przecząca „nie”. Następne są wyrazy oznaczające cechy (przymiotniki i przysłówki) oraz relacje (spójniki i przyimki) (Przetacznik-Gierowska, 1994; Smoczyńska, 1985). Po 3. roku

życia dziecka powiększa się zasób kategorii znaczeniowych, który stopniowo obejmuje coraz bardziej uogólnione pojęcia dotyczące m.in. uczuć, czynności umysłowych czy relacji społecznych (Ligęza, 2001; Przetacznik-Gierowska, 1994). Rozwój leksykalny trwa przez całe życie człowieka, a ramy czasowe tego procesu są praktycznie nieograniczone. Przyswajanie gramatyki danego języka, czyli rozwój morfologiczno-składniowy, bywa względnie krótkie i zwykle kończy się przed rozpoczęciem nauki szkolnej (około 6. roku życia). Dziecko, rozwijając sprawności gramatyczne, musi się uporać z fleksją oraz ze składnią, co trwa najdłużej (Hulme i Snowling, 2009).

Badania nad nabywaniem języka polskiego wskazują sekwencję pojawiania się form fleksyjnych rzeczownika. Fleksja rzeczownika i czasownika poprzedza odmianę innych części mowy, formy liczby pojedynczej zaś odmieniane są wcześniej niż liczby mnogiej. Czasowniki stanowią 20% wypowiedzeń i występują w formie trzeciej lub drugiej osoby głównie liczby pojedynczej (Zarębina, 1965). Czasem teraźniejszym i przeszłym dzieci posługują się wcześniej niż przyszłym (Przetacznik-Gierowska, 1994; Smoczyńska, 1985).

Zazwyczaj się przyjmuje, że ważnym zadaniem rozwojowym w okresie średniego dzieciństwa jest możliwość dokonywania abstrakcyjnej generalizacji struktury zdania, aby dziecko mogło jej używać do przekazywania różnych znaczeń oraz wykorzystywać do wypracowywania nowych elementów leksykalnych, zwłaszcza czasowników (Hulme i Snowling, 2009).

Dzieci polskie budują zdania w 3. roku życia, stopniowo powiększając podstawowy schemat zdania pojedynczego. Rozszerzane są składniki frazy rzeczownikowej, doskonalą się deklinacja przymiotnika. Dziecko posługuje się podstawowymi wzorcami składniowymi, które potem posłужą do formowania złożonych zdań. W pierwszej kolejności pojawiają się zdania proste, potem złożone, przy czym relacja współrzędności poprzedza relację podrzędności (Smoczyńska, 1985).

Dziecko 3-letnie używa spójników (np.: „i”, „bo”), stosuje przyimki (np.: „do”, „od”, „dla”), choć nadal wiele z nich pomija w wypowiedziach (np.: „z”, „w”) (Zarębina, 1965).

W nurcie teorii poznawczych przyjmuje się, że podstawą operacji na języku dokonywanych przez dzieci są procesy poznawcze używane do analizowania materiału językowego, który jest pozyskiwany w kontaktach z otoczeniem. Abstrakcyjne kategorie gramatyczne są zatem rezultatem tych operacji umysłowych. Dzieci, ucząc się języka, naśladują jego elementy – od słów po całe akty mowy – i organizują je wokół indywidualnych elementów językowych (Tomasello, 2003a i b). Już bardzo wcześnie potrafią łączyć różne rodzaje konstrukcji w sposób twórczy, ale generalizacji mogą dokonać dopiero wtedy, gdy mają w repertuarze dostatecznie bogatą liczbę przykładów danej struktury. Oznacza to, że dzieci znają specyficzne czasowniki i relacje, które one wyrażają, a także rzeczowniki i ich specyficzne formy fleksyjne w określonych kontekstach, ale nie od razu są w stanie wyłowić zasadę rządzącą strukturą gramatyczną. Dzieci zaczynają wyabstrahowywać pierwsze relacje składniowe dopiero około 3. roku życia. W efekcie wczesny język dziecka wykorzystuje przyswojone elementy w sposób niespójny i często sprzeczny, stąd popełniane przez nie charakterystyczne błędy gramatyczne.

Kiedy dziecko wkracza w wiek przedszkolny, może znać nawet kilka tysięcy słów, ale dokładne oszacowanie ich liczby jest niezwykle trudne, zwłaszcza jeśli chodzi o samo rozumienie słów, a nie ich wypowiedanie, czyli produkcję.

3.3. Słownictwo

Niewątpliwie dzieci różnią się istotnie tempem przyswajania nowych słów, co wpływa na ich zasób słownictwa w późniejszym okresie (Rowe, Raudenbush i Goldin-Meadow, 2012). Uważa się, że mechanizmy uczenia się słów są takie same zarówno u dzieci, jak i dorosłych (Smoczyńska i in., 2015).

W wieku przedszkolnym dzieci przyswajają słowa przede wszystkim w sposób mimowolny. Mogą zapamiętać nowe słowo nawet po jednorazowej z nim styczności (Carey i Bartlett, 1978; Dollaghan, 1985), choć przyswojenie pełnego znaczenia zazwyczaj wymaga wielokrotnego usłyszenia go w różnych sytuacjach i kontekstach komunikacyjnych (Kucker, McMurray i Samuelson, 2015; Swingley, 2010).

Jak dowodzą badania, już dwulatki potrafią wnioskować o znaczeniu nieznanych słów na podstawie kontekstu składniowego i cech gramatycznych.

Do wyjaśnienia mechanizmów uczenia się słów potrzebne są umiejętności:

- rozpoznawania intencji innych ludzi,
- wykorzystywania kontekstu językowego, głównie wskazówek gramatycznych,
- ogólne mechanizmy poznawcze odpowiedzialne za dostrzeganie wzorców w otoczeniu i uczenie się (Bloom 2000; Smoczyńska i in., 2015).

Edukacja w przedszkolu sprawia, że poszerza się oferta kontekstów sytuacyjnych uczenia się słów. Jak pokazują badania, przyswajaniu słownictwa w tym czasie sprzyja nie tylko bezpośrednie odnoszenie się do znaczeń i ich wyjaśnianie przez nauczycieli², lecz także czytanie dzieciom podczas zajęć, zwłaszcza jeśli ma ono charakter interakcyjny i wymaga od dzieci zaangażowania, a nie wyłącznie słuchania.

Dzieci, które regularnie doświadczają takiego czytania, mają więcej okazji do uczenia się nowych słów, o których znaczeniu można wnioskować z kontekstu językowego. Ponadto wielokrotne czytanie tych samych tekstów bardziej przyspiesza nabywanie słów, niż kiedy te same **Nowe słowa** pojawiają się w różnych tekstach (Brabham i Lynch-Brown, 2002; De Temple i Snow, 2003; Horst, Parsons i Bryan, 2011; Penno, Wilkinson i Moore, 2002).

---

2   Ilekróć w tekście piszę nauczyciel, mam na myśli nauczyciela i nauczycielkę.

Wyniki badań wskazują, że duży zasób słów w leksykonie dziecka jest bardzo korzystny dla jego dalszego rozwoju językowego i poznawczego, ponieważ pomaga mu w efektywnym przyswajaniu oraz uczeniu się nowych słów w trakcie samodzielnego czytania (Biemiller, 2006; Biemiller i Slonim, 2001; Dockrell i Messer, 2004).

Podsumowując, dzieci w wieku przedszkolnym uczą się nowych słów głównie mimowolnie, wykorzystują bardzo różne konteksty i sytuacje komunikacyjne oraz czerpią z rozmaitych wskazówek (Smoczyńska i in., 2015).

3.4. Gramatyka – składnia i morfologia

Dzieci 4-letnie zazwyczaj mają już opanowane podstawy systemu języka ojczystego, używają wyrazów w różnych formach i tworzą zdania o różnym stopniu złożoności (Smoczyńska i in. 2015). Ponadto najczęściej wykorzystują wydobywane z pamięci gotowe formy wyrazowe i frazy, nierzadko dostrzegają powtarzające się w nich wzorce. Z czasem i wraz ze zdobywanym doświadczeniem językowym dzieci uogólniają, rozwijają i oczywiście utrwalają te zauważone wzorce. Efektem końcowym staje się umiejętność stosowania abstrakcyjnych reguł gramatycznych, pozwalająca na rozumienie i tworzenie nieograniczonej liczby zdań (Smoczyńska i in., 2015; Tomasello, 2003a i b).

Umiejętności gramatyczne 4-latka są jednak ograniczone w kilku zakresach:

- W zakresie leksykalnym 4-letnie dziecko używa wielu form i konstrukcji językowych nie dlatego, że stosuje abstrakcyjne reguły, ale ponieważ te formy i konstrukcje zapamiętało. Być może zna podobne sformułowania i tworzy wypowiedzi przez analogię. Na przykład trzypółtletnie dzieci, które nauczyły się nowych rzeczowników, mają trudności w ich stosowaniu w innych formach odmiany przez przypadki niż te, które słyszały (Krajewski i in., 2014). W pewnych kontekstach rozumienie

konstrukcji składniowych jest zależne od użytego materiału leksykalnego. Dzieci przed ukończeniem czterech lat radzą sobie dużo gorzej, gdy w danej konstrukcji gramatycznej występują wyrazy, których wcześniej w tej samej konstrukcji nie słyszały. Te ograniczenia zanikają w 4. roku życia (Ibbotson i in., 2010; Lieven, 2010; Smoczyńska i in. 2015).

- Umiejętności gramatyczne 4-letnich (i starszych) dzieci zależą od tego, w jakim stopniu typowa jest używana konstrukcja. „Czterolatek potrafi zrozumieć proste zdanie przechodnie, czyli umie wskazać sprawcę i odbiorcę czynności, nawet jeśli czynność ta i, co ważne, czasownik ją określający są dla niego nowe” (Smoczyńska i in., 2015). Trudności w tym obszarze polegające na problemach ze zrozumieniem zdania mogą jednak dotyczyć sytuacji, gdy występuje różnica między używaną konstrukcją a jej prototypem, jeżeli na przykład sprawcę określa rzeczownik nieżywy, a odbiorcę żywy, lub jeśli szyk zdania jest odwrócony (Krajewski i Lieven, 2014; por. również Slobin i Bever, 1982).
- Ogólne ograniczenia poznawczo-rozwojowe, przetwarzanie zdań, zwłaszcza złożonych, angażuje znaczne zasoby poznawcze. Ponadto operowanie zdaniami złożonymi często wiąże się z zaawansowanym wnioskowaniem niedostępnym dzieciom w wieku poniżej czterech lat, np. zdań odnoszących się do stanów mentalnych (własnych lub cudzych) bądź zaawansowanego wnioskowania dotyczącego relacji przyczynowo-skutkowych.

A zatem rozwój w zakresie gramatyki, opanowywanie coraz bardziej złożonych konstrukcji składniowych są możliwe dzięki zwiększającym się zdolnościom poznawczym oraz coraz szerszej wiedzy o świecie i rozwijającej się umiejętności myślenia. Zdobytne doświadczenie językowe pozwala dzieciom w wieku przedszkolnym na tworzenie i utrwalanie abstrakcyjnych schematów

gramatycznych niezwiązanych z konkretnymi wyrazami czy typowym ich użyciem (Smoczyńska i in., 2015).

Podsumowując, szczególnym wyzwaniem w obszarze gramatyki dla starszych dzieci jest składnia, zwłaszcza dotycząca zdań złożonych, fleksja zaś, poza wyjątkami, jest przyswajana zdecydowanie wcześniej.

3.5. Pragmatyka

Sam język jest narzędziem, dziecko zaś jego użytkownikiem, a zatem język stanowi dla niego nie tylko przedmiot poznania, ale także środek i materiał wykorzystywany w komunikacji i w poznaniu. Oznacza to, że względy pragmatyczne wydają się ważniejsze od poznawczych (Smoczyńska, 1987). Warto zauważyć, że w sekwencji zmian rozwojowych, dotyczącej pojawiania się określonych form gramatycznych w języku, użyteczność komunikacyjna ma znaczenie pierwszoplanowe, drugorzędne zaś dostępność poznawcza. Jak pisze Magdalena Smoczyńska: „dziecko nie wybiera z języka dorosłych tego, co łatwe, lecz to, co potrzebne” (1987, s. 97).

3.6. Dyskurs i umiejętności narracyjne

Termin dyskurs najczęściej jest rozumiany jako wypowiedź, dyskusja, zdarzenie komunikacyjne czy ciąg zachowań językowych (por. Grabias, 2001; Grzegorczykowa, 2007; Łuczyński, 2011), a zatem tekst wraz ze wszystkimi towarzyszącymi mu czynnikami pozajęzykowymi.

Kompetencja komunikacyjna w zakresie dyskursu wymaga zatem zarówno odpowiedniego w danej grupie kulturowej użycia języka w zakresie wszystkich jego aspektów (fonologicznego, składniowego, leksykalnego, morfologicznego), jak i zasadniczych dla komunikowania się kompetencji poznawczych i społecznych. Aby stać się w pełni świadomym i czynnym uczestnikiem życia w społeczeństwie, dziecko za pośrednictwem wielu różnorodnych interakcji

z innymi ludźmi musi nauczyć się zasad, społecznych ról, rytuałów, jak organizować przestrzeń komunikacyjną itp. Wypowiedzi w trakcie dyskursu odzwierciedlają zatem nie tylko umiejętności językowe, ale również poznawcze i emocjonalne kompetencje uczestników interakcji (Łuczyński, 2011).

Szczególny rozwój zdolności do uczestniczenia w konwersacji obserwuje się między 2. a 4. rokiem życia dziecka. Badania nad dialogami dzieci 3-, 4-letnich wykazują różnice między rozmowami prowadzonymi przez rówieśników a rozmowami z dorosłymi na ten sam temat. Różnice te dotyczą długości i złożoności zdań na korzyść wypowiedzi skierowanych do dzieci, przy odpowiedziach na pytania na rzecz kontaktu z dorosłym (Kielar-Turska, 1989). Z kolei badania Shugar (1995) wykazały, że podczas rozmów z dorosłymi dzieci dłużej utrzymują kontakt werbalny, ale wykazują przy tym mniejszą aktywność niż podczas rozmów z rówieśnikami. Czterolatki potrafią już tworzyć powiązania zarówno pomiędzy bezpośrednimi wymianami, jak i między dłuższymi strumieniami wypowiedzi w dialogu. W 5. roku życia dzieci opanowują sztukę inicjowania i kończenia konwersacji, zdobywają świadomość społecznych czynników warunkujących skuteczną konwersację, takich jak poprawne używanie form adresatywnych czy wyrażen grzecznościowych bądź wyrażanie prośb w formie pośredniej

(Kielar-Turska, 2012).

Szczególną formą dyskursu, służącą przedstawianiu następstwa zdarzeń, jest narracja, która zdaniem van Dijka (1985) jest opisem działania dotyczącego przeszłego stanu rzeczy. Narracja może występować w formie monologu lub mieć charakter konwersacji. Niezbędnym warunkiem do powstania mowy narracyjnej jest intencja przekazywania informacji dotyczących wydarzeń, które nie dzieją się tu i teraz (Shugar, 2001).

Dzieci w wieku przedszkolnym wzbogacają i udoskonalają strukturę opowiadania. Między 3. a 6. rokiem życia przechodzą od zbioru niepowiązanych ze sobą zdarzeń do prawdziwej narracji, zaznaczając relacje przyczynowo-skutkowe między zdarzeniami, odkrywając powiązania pomiędzy cechami bohatera a jego zachowaniem w różnych sytuacjach. Młodsze dzieci bardziej rozbudowują pole narracji, opisując to, co się dzieje w danym czasie, starsze natomiast rozwijają linię narracji poprzez ukazywanie kierunku zmian w rzeczywistości.

(Bokus, 1991).

W procesie rozumienia i interpretacji wypowiedzi aktywną rolę odgrywają procesy poznawcze, takie jak percepcja, pamięć, uwaga, myślenie, oraz procesy emocjonalne i motywacyjne.

4. Charakterystyka mowy i języka dzieci w wieku od 3 do 6 lat

Na podstawie badań prowadzonych przez psycholingwistów w wielu krajach, także w Polsce, można stwierdzić, że dziecko, które skończyło 3 lata, już opanowało zasadnicze zręby systemu językowego w każdym jego aspekcie. Inaczej mówiąc, przyswoiło podstawę systemów fonologicznego, morfologicznego i składniowego, czyli gramatycznego, słownika, a także posługiwania się dyskursem (Łobacz, 1996; Smoczyńska, 1972). Nie oznacza to końca procesu nabywania języka, wprost przeciwnie, jest to dopiero jeden z ważniejszych kamieni milowych w rozwoju, na którym będą nadbudowywane – do 6. roku życia w szybkim tempie, w kolejnych latach wolniej – kolejne osiągnięcia rozwojowe w zakresie przyswajania mowy i języka (Kozłowska i Kurowska, 2007; Łobacz 1996; Smoczyńska, 1972).

Na kolejnych stronach zostaną omówione najbardziej charakterystyczne zjawiska dotyczące sprawności językowych i komunikacyjnych na etapie przedszkolnym. Ze względu na to, że tempo nabywania poszczególnych sprawności jest mocno zróżnicowane u poszczególnych dzieci, trudno o wskazywanie kategoriycznych granic wiekowych, dlatego opisy będą odnosiły się do pewnych przedziałów wiekowych

4.1. Wiek 3–4 lat – najważniejsze umiejętności

Dziecko po ukończeniu 3 lat w zakresie ekspresji:

- używa ponad 200 słów;
- wypowiada więcej:
  - spójników łączących zdania pojedyncze, takich jak: „ponieważ”, „i” lub „jeśli”,
  - liczebników,
  - nazw grup, kategorii rzeczy, takich jak „warzywa” lub „zwierzęta”,
  - określeń dalszych członków rodziny, takich jak „ciocia” lub „brat”;
- podaje swoje imię i nazwisko;
- potrafi wyrażać słowami podstawowe emocje;
- używa zdań składających się z kilku wyrazów;
- buduje nieco dłuższe zdania, ale nadal może popełniać błędy gramatyczne;
- może zacząć używać złożonych zdań zawierających takie spójniki, jak: „ponieważ”, „więc”, „jeśli” i „kiedy”, np.: „Nie lubię tego, ponieważ to brzydkie”.

W zakresie rozumienia języka dziecko po ukończeniu 3 lat:

- rozumie nieco bardziej skomplikowane polecenia i wyjaśnienia;
- potrafi słuchać i zapamiętywać proste opowiadania;
- umie prowadzić dłuższą rozmowę w prawidłowy sposób;
- potrafi opowiadać proste historie, które mają wyraźny temat, początek i koniec, ale może potrzebować zachęty, aby je kontynuować, np.: „A potem co się stało?”;
- może posługiwać się czasem przeszłym i teraźniejszym odnośnie do codziennych sytuacji i doświadczeń.

Dziecko w tym wieku często będzie stosować nowo poznane zasady gramatyczne w sposób rygorystyczny i konsekwentny, nie zdając sobie sprawy z istnienia form nieregularnych.

W zakresie komunikacji dziecko po ukończeniu 3 lat:

- potrafi używać słów podczas zabawy z innymi dziećmi i dorosłymi;
- może rozumować, przewidywać zdarzenia i zacząć wyrażać empatię.

Pod koniec tego okresu dziecko, gdy zbliża się do 4. urodzin, zaczyna opowiadać o tym, co myśli. W tym czasie prowadzi rozmowy na różne tematy i może zadawać bardziej abstrakcyjne i złożone pytania, np.: „Jeśli będzie padać dalej, czy będziemy musieli zbudować łódź, żeby dotrzeć do babci?”.

Wymowa dzieci 4-letnich jest zazwyczaj zrozumiała dla dorosłych, choć mogą pojawiać się problemy artykulacyjne dotyczące głosek szeregu sz-ż, cz-dż.

Na tym etapie 4-latki mogą jeszcze mieć kłopoty z wypowiedaniem głosek dźwięcznych lub tylnojęzykowych, jak „k” i „g”, np. totet (kotek). Dość często problemy sprawia także głoska „r”.

4.2. Wiek 4–5 lat – najważniejsze umiejętności

Dziecko 4-letnie dysponuje bardziej zaawansowanymi umiejętnościami językowymi niż 3-latek, może się zdarzyć, że jest gadatliwe i zaskakuje dorosłych rozbudowanymi wypowiedziami. Są to jednak nieliczne przypadki.

Typowy 4-latek w zakresie ekspresji i percepcji mowy:

- zadaje dużo pytań, szczególnie rozpoczynających się słowem: „Dlaczego?”, a także używa takich słów, jak: „co?” i „gdzie?”;
- używa zdań zawierających od 4 do 6 słów, np.: „Chcę pobawić się samochodami”;
- używa zdań złożonych:
  - połączonych spójnikami (np. „i”, „ale”, „bo”, „jak”, „kiedy”) – łącząc ze sobą 2 zdania pojedyncze przy użyciu „i”, np. „Poszedłem do parku i jadłem lody”;
  - długich i szczegółowych, np.: „Poszliśmy do parku, ale wróciliśmy do domu, bo Ola rozbiła sobie kolano”.

Dziecko w wieku 4–5 lat nadal może popełniać drobne błędy gramatyczne i semantyczne, np. dotyczące określeń czasu, np. „Jutro pojechaliśmy odwiedzić ciocię Zosię”.

Ponadto dziecko 4–5-letnie rozumie:

- dłuższe polecenia zawierające więcej niż dwa elementy, dwie informacje, np.: „Znajdź kredki, narysuj obrazek i zanieś go babci”;
- słowa oznaczające kolejność czynności czy zdarzeń, np. „Najpierw pójdziemy do sklepu, potem pobawimy się w parku”;
- słowa określające wzajemne relacje obiektów w przestrzeni, takie jak: „powyżej”, „poniżej” i „pomiędzy”, oraz ich położenie (np. przyimki „nad”, „pod”, „obok”);

- znaczenie słów i używa ich, nazywających kolor, np. „czerwony”, ilość, np. „dwa jabłka”, czas, np. „jutro”, „wieczorem”, ale w zakresie ograniczonym doświadczeniem;
- pytania, zwłaszcza jeśli odnoszą się do czegoś, co dzieje się właśnie teraz lub co może zobaczyć, oraz odpowiada na pytania dotyczące prostych historii bez konieczności wykorzystania ilustracji czy konkretnych przedmiotów.

Oprócz tego dziecko w okresie 4–5 lat zaczyna:

- odpowiadać na pytania, „dlaczego” coś się wydarzyło, chociaż to wciąż może być na dość podstawowym poziomie;
- odpowiadać na proste pytania rozwiązujące problem, np.: „Co robisz, gdy jesteś głodny/jest ci zimno?”;
- opowiadać krótką historię o czymś, co widziało lub czego doświadczyło, np.: „Dwóch chłopców bawiło się piłką. Przeleciała przez płot. Wpadła do ogrodu sąsiadów”.

Dziecko 4-letnie może już zrozumieć słowa i używać ich do wyrażania podstawowych emocji, takich jak „szczęśliwy”, „smutny”, „zły” lub „zaskoczony”. W tym okresie kształtuje się też umiejętność porównywania i nazywania różnic, np.: „Ta marchewka jest dłuższa niż ta”.

Poza tym dziecko w wieku 4–5 lat:

- potrafi słuchać czytanych książeczek z obrazkami i opowiadań oraz umie odpowiedzieć na kilka pytań dotyczących historii, którą właśnie usłyszało;
- potrafi rozmawiać o przyszłości i przeszłości, np.: „Będę cię obserwował” lub „Skoczyłem”. Zdania nie są jeszcze doskonałe, nadal może popełniać pewne błędy;
- zaczyna lubić proste dowcipy, nawet jeśli ich do końca nie rozumie.

W zakresie komunikacji 4-latek:

- rozmawia o sytuacjach, które już się wydarzyły lub się wydarzą, wykorzystując czas przyszły i przeszły;
- rozmawia o rzeczach, które sobie wyobraża lub je wymyśla, zaczynając wypowiedź od słowa: „Myślę...”;
- używa mowy do organizowania czynności, np. zabawy, mówi, co robi w danej chwili;
- prowadzi proste negocjacje z innymi dziećmi, np. kto może pierwszy się bawić zabawką;
- inicjuje rozmowy;
- słucha i działa zgodnie z prośbami;
- potrafi prowadzić dłuższe konwersacje i pozostawać przy tym samym temacie.

Ponadto 4-latek potrafi wytłumaczyć powód, dlaczego chce jakiś przedmiot od innego dziecka, np.: „Czy możesz dać mi zielony otówek? Chcę pokolorować trawę”. W tym okresie także zaczyna używać języka w grze w rolę, np. może udawać „mamę” i naśladować ton i słowa swojej matki.

4.3. Wiek 5–6 lat – najważniejsze umiejętności

W zakresie ekspresji i percepcji mowy 5-latki:

- używają ok. 4500 słów (słownik czynny);
- poprawnie wypowiadają prawie wszystkie głoski – czasem problemy mogą dotyczyć szeregu głosek szumiących: „sz”, „ż”, „cz”, „dż” oraz „r”;
- potrafią opowiadać proste historie i budować opowiadania;
- potrafią powtarzać usłyszane historie, prezentując zdarzenia w odpowiedniej kolejności;
- potrafią budować definicje opisowe.

W obszarze komunikacji 5-latki:

- potrafią utrzymać temat rozmowy;
- stosują podstawowe zasady konwersacyjne, np. dostosowują sposób mówienia do rozmówcy, celu, miejsca;
- używają języka w celu rozwiązywania problemów i przyłączania się do aktywności innych osób.

Słownik 5-latka to:

- używanie ok. 4500 słów;
- grupowanie słów według kategorii;
- rozumienie niektórych słów wieloznacznych, metafor, dowcipów;
- przyswajanie czynne i bierne większej liczby słów abstrakcyjnych i odnoszących się do stanów mentalnych.

Wśród wielu osiągnięć tego etapu rozwojowego należy wskazać także następujące umiejętności:

- koncentrowanie się na jednej rzeczy dłużej, bez przypominania;
- śledzenie i zapamiętywanie opowiadanej historii;
- rozumienie długich poleceń, np.: „Schowaj pojemnik do lodówki, idź do pokoju i przynieś książkę o słoniu, którą ostatnio czytaliśmy”;
- odkrywanie, że to samo słowo może oznaczać dwie rzeczy, np. „zamek”;
- odkrywanie, że różne słowa mogą oznaczać to samo, np.: „ilustracja – obrazek”, „samochód – auto”;
- rozumienie słów opisujących uczucia i stany psychiczne, cechy działania, takie jak „ostrożnie”, „powoli” lub „zaskoczony”;
- rozmawianie z wielu różnych powodów, np. aby dzielić się złożonymi pomysłami, rozwiązywać problemy lub opowiadać dowcipy.

W zakresie rozwijającej się komunikacji 5-latki:

- używają długich zdań i dodają odpowiednie zakończenia, np.: „Mój miś lubi siedzieć na łóżku, bo łóżka są bardziej miękkie”;
- używają spójników, aby połączyć zdania w zdanie złożone;
- potrafią na zmianę rozmawiać z dorosłymi i dziećmi w wielu różnych sytuacjach, zarówno z jedną osobą, jak i z kilkoma.

Ponadto 4–5-latki mówią wyraźniej, nieznane osoby zwykle mogą je zrozumieć.

Nadal mogą popełniać drobne błędy artykulacyjne. Wraz z uczeniem się nowych głosek może pojawiać się hiperpoprawność, czyli wstawianie nowo poznanych i wypowiedzianych głosek nawet tam, gdzie nie są potrzebne.

Na przykład dziecko, które właśnie zaczęło wymawiać głoskę „sz” lub „r”, może powiedzieć „szala” zamiast „sala”, „ras” zamiast „las”, ale to zjawisko przemija dość szybko.

Wiek 6–7 lat – najważniejsze umiejętności

Dziecko w wieku sześciu lat zna już 90% słów, które słyszy w swoim najbliższym otoczeniu. Słownictwo 6-latka jest bogate i zróżnicowane.

Potrafi spontanicznie tworzyć krótsze i dłuższe wypowiedzi językowe oraz konstruować poprawne pod względem gramatycznym i logicznym zdania, które trafnie oddają zamierzone znaczenie. Wypowiedzi dziecka 6-letniego najczęściej przyjmują formę wypowiedzi składającej się z wielu zdań. Dziecko w tym wieku potrafi już w pełni uwzględniać kolejność zdarzeń i łączące je zależności przyczynowo-skutkowe. Stosuje prawidłowo formy gramatyczne.

Dziecko 6-letnie powinno także poprawnie wypowiadać wszystkie głoski języka polskiego. Zdarza się, że pewne problemy występują z głoską „r”.

U starszego przedszkolaka rozwija się świadomość językowa, która pozwala mu na opanowanie umiejętności czytania i pisanie.

Dzieci rozwijają umiejętności w różnym tempie, ale w wieku 7 lat dziecko zwykle:

- potrafi koncentrować się na jednej rzeczy dłużej, bez przypominania, np. jest w stanie wysłuchać całej dłuższej bajki;
- zapamiętuje usłyszane historie;
- rozumie długie, złożone polecenia, np.: „Odłóż zabawki do szafki, idź na górę i znajdź rzeczy do pływania”;
- używa długich zdań, rozbudowując je, np.: „Mój miś lubi siedzieć na łóżku, bo łóżka są bardziej miękkie”;
- używa takich słów jak „ponieważ”, aby połączyć zdania, np.: „Daję ci prezent, ponieważ są twoje urodziny”;
- rozumie wieloznaczność, czyli że to samo słowo może oznaczać dwie rzeczy, np. „zamek”, „korek”;
- rozumie synonimy i używa ich, czyli wie, że różne słowa mogą oznaczać to samo, np. „okruszek, paproszek”;
- rozumie słowa opisujące nawet subtelne uczucia czy cechy zachowania, takie jak: „ostrożnie”, „powoli” lub „zaskoczony”, a także używa tych słów.

W zakresie komunikacji dziecko w tym przedziale wiekowym:

- inicjuje rozmowy z wielu różnych powodów, np. aby dzielić się złożonymi pomysłami, rozwiązywać problemy lub opowiadać dowcipy;
- potrafi na zmianę rozmawiać z dorosłymi i dziećmi w wielu różnych sytuacjach, zarówno z jedną osobą, jak i w grupie.

Dziecko w wieku 6 lat mówi wyraźnie, nieznane osoby mogą je zrozumieć.

Nadal może popełniać błędy w użyciu trudnych słów, np.: „sprzeczka”, „kaloryfer”.

5. Sygnały o nieprawidłowościach w rozwoju językowym

W poprzednich rozdziałach wskazano kamienie milowe rozwoju językowego dziecka, jednak bardziej szczegółowa analiza umiejętności komunikacyjnych dzieci pokazuje ogromne zróżnicowanie indywidualne. Dzieci przyswajają język w różnym tempie, nie zawsze równomiernym. Nie oznacza to jednak, że jeśli coś niepokoi nas w komunikowaniu się dziecka, powinniśmy zaniechać wszelkich działań, bo „samo z tego wyrośnie”. Niektóre dzieci mają trudności z nauką mówienia i rozumienia słów, budowania i rozumienia zdań, tworzenia dłuższych wypowiedzi. Dalej przedstawiono wskazówki dotyczące tego, jakie zachowania i trudności dzieci powinny zwracać naszą uwagę i sugerować potrzebę nakłonienia rodziców do skorzystania z fachowej pomocy logopedycznej lub psychologicznej.

5.1. Wiek 3–4 lat

Niepokojące objawy u dziecka w wieku 3–4 lat, na które należy zwrócić uwagę, to:

- ogólnie ograniczone użycie mowy – dziecko komunikuje się gestami albo wypowiada jedynie pojedyncze dźwięki lub pojedyncze słowa;
- niebudowanie zdań trzywyrazowych w wieku 3 lat;
- nieużywanie zdań składających się z co najmniej czterech słów pod koniec 3. roku życia (gdy zbliżają się 4. urodziny);
- trudności ze zrozumieniem polecenia składającego się z dwóch części, np.: „Schowaj zabawkę i usiądź koło mnie”;
- niezrozumiała wymowa dla otoczenia – często dziecko trudno zrozumieć nawet przez osoby, z którymi przebywa na co dzień;
- trudności z rozumieniem prostych pytań;
- ograniczony zasób słów i nazywanie niewielu obiektów i czynności;

- pojawienie się wyraźnej frustracji związanej z komunikacją:
  - reagowanie emocjonalne: płaczem, gryzieniem,
  - izolowanie się od grupy rówieśników,
  - złość, agresja;
- zatrzymanie się w rozwoju umiejętności językowych lub utrata tych, które kiedyś dziecko miało.

5.2. Wiek 4–5 lat

Niepokojące objawy u dziecka w wieku 4–5 lat, na które należy zwrócić uwagę, to ograniczenia opisane dla wieku 3–4 lat, a także:

- używanie tylko kilku wyrazów;
- skracanie wielu słów, upraszczanie ich, wypowiadanie tylko jednej sylaby, np. „tut” zamiast „kogut”;
- trudności z uczeniem się nowych słów, dziecko nie może zapamiętać ich znaczenia i brzmienia (wymowy);
- trudności ze znalezieniem właściwych słów, aby wyrazić swoje potrzeby oraz myśli;
- używanie gestów i wskazywanie przedmiotów, zastępując nimi mowę;
- niemówienie pełnymi zdaniami;
- nieużywanie zdań składających się z co najmniej czterech słów;
- trudności z prowadzeniem sensownej rozmowy;
- trudności w zadawaniu pytań, np. dziecko przestawia szyk: „Pójdziemy do babci nie?”;
- zrozumienie tego, co mówią inne osoby, zajmuje mu dużo czasu;
- niezrozumiała mowa dla otoczenia (częściowo również dla rodziców), przypomina mowę 2–3-latka;
- trudności z wymawianiem słów, co powoduje, że osoby, które nie znają dziecka, nie mogą je zrozumieć.

5.3. Wiek 5–6 lat

Możliwe objawy problemów z nabywaniem języka u dziecka w wieku 5–6 lat, na które należy zwrócić uwagę, to:

- sytuacje opisane w przypadku przedziałów wiekowych 3–4 i 4–5 lat;
- trudności z nauką mówienia słów i rozumienia ich znaczenia;
- mówienie tylko krótkimi, prostymi zdaniami;
- częste opuszczanie słów w zdaniu lub wypowiadanie ich w niewłaściwej kolejności;
- trudności w opowiadaniu prostych historii;
- trudności w rozumieniu złożonych poleceń;
- trudności w odpowiadaniu na pytania;
- trudności ze zrozumieniem rozmowy na temat tego, co zdarzyło się w przeszłości lub co ma się zdarzyć w przyszłości;
- trudności ze zrozumieniem zdań, które mogą mieć więcej niż jedno znaczenie;
- wykonywanie tylko części polecenia, zazwyczaj jest to jego początek lub koniec;
- niezrozumiała mowa dla nauczycieli i osób nieznających dziecka.

Ważnym i niepokojącym sygnałem są też trudności w interakcjach z rówieśnikami – z nawiązaniem i utrzymaniem więzi z innymi dziećmi, a także kłopoty z przyłączaniem się do zabawy, szczególnie opierającej się na wyobraźni i czynnościach „na niby”, która wymaga używania języka. Ponadto powinny niepokoić także trudności dziecka w rozumieniu zasad gier i wspólnych aktywności w grupie oraz zachowania izolacyjne.

5.4. Wiek 6–7 lat

Możliwe objawy deficytów języka u dziecka w wieku 6–7 lat, na które należy zwrócić uwagę, to:

- utrzymujące się od młodszych lat życia trudności z nauką mówienia i rozumienia znaczenia słów, czyli sytuacje opisane w przypadku wcześniejszych przedziałów wiekowych;
- trudności z przywołaniem z pamięci znanych słów, konkretnych nazw wtedy, gdy jest to potrzebne.

W zakresie słownictwa:

- wyrażnie ubogi zasób słów, dziecko posługuje się głównie słowami o znaczeniu ogólnym;
- trudności z przyswajaniem słownictwa specjalistycznego i abstrakcyjnego;
- niewłaściwe używanie słów, co może wywoływać dezorientację rozmówcy;
- mylenie podobnych słów, zwrotów lub znaczenia słów przeciwstawnych, np. „jutro –wczoraj”, „śniadanie – kolacja”;
- tworzenie własnych form wyrazowych, tzw. neologizmów, np. „gasciel” – czyli strażak, „Kupiłaś to w księżkarni?” – w księgarni;
- trudności z zapamiętaniem i odtwarzaniem sekwencji dźwięków;
- problemy z nauką nazw liter i cyfr.

W zakresie rozumienia:

- trudności ze zrozumieniem rozmów, które dotyczą tego, co zdarzyło się w przeszłości lub ma się zdarzyć w przyszłości;
- wykonywanie tylko części polecenia, które jest dziecku przekazywane, zazwyczaj jest to początek lub jego koniec;
- trudności z rozumieniem wypowiedzi, w których pojawiają się słowa wieloznaczne;
- trudności w rozumieniu języka niedostownego, ironii, sarkazmu, przenośni, dowcipów.

W zakresie gramatyki i semantyki:

- trudności z utrzymaniem prawidłowego szyku zdania, np. „Auto pojedziemy do lasu”;
- nieprawidłowa odmiana wyrazów (szczególnie rzeczowników);
- trudności z rozumieniem zależności składniowych i następstw czasowych wyrażonych w zdaniach złożonych, w których użyte są spójniki typu: „zanim”, „który”;
- używanie krótkich zdań, częste opuszczanie słów lub wypowiedzianie ich w niewłaściwej kolejności;
- trudności w budowaniu dłuższej wypowiedzi;
- trudności w opowiadaniu nawet prostych historii;
- popełnianie błędów logicznych, gramatycznych i semantycznych w opowiadaniu.

W zakresie komunikacji dziecko ma trudności w interakcjach z rówieśnikami

– z nawiązaniem i utrzymaniem więzi z innymi dziećmi, z przyłączaniem się do zabawy.

Opisane objawy można zaobserwować w codziennym kontakcie z dzieckiem w czasie zajęć w przedszkolu. Doskonałą dodatkową okazją do ich zidentyfikowania będą także ćwiczenia zaproponowane w programie „Mówię i rozumiem”.

6. Zasady wspierania umiejętności komunikacyjnych dzieci od 3 do 6 lat

W typowym rozwoju dzieci uczą się mówić i rozumieć słowa stopniowo.

Najlepiej uczą się, słuchając innych ludzi i rozmawiając z nimi. W tym rozdziale zostaną omówione uniwersalne zasady dotyczące tego, jak komunikować się z dzieckiem, aby jednocześnie wspierać jego możliwości w tym zakresie.

Główne obszary działań wspomagających prezentuje rysunek 2.

Dalej przedstawiono kilka najważniejszych, uniwersalnych zasad dotyczących wspierania rozwoju językowego, które mogą być pomocne w przypadku wszystkich dzieci, także tych, które w obszarze mowy doświadczają trudności.

Będą to:

- Rozmawianie z dzieckiem.
- Dobra komunikacja i aktywne słuchanie.
- Czytanie dziecku i czytanie wspólne z dzieckiem.
- Wsparcie wizualne.

Rozmawianie z dzieckiem

Najlepszym sposobem na zachęcanie dziecka do rozwoju językowego jest jak najczęstsze rozmawianie z nim na tematy, które są dla niego interesujące.

Ważna jest tzw. **responsywność dorosłych w sytuacjach potencjalnie komunikacyjnych**, oznaczająca, że dorosły odnosi się do tego, czym aktualnie, w danej chwili, interesuje się dziecko i na czym skupia swoją uwagę. Takie podejście korzystnie wpływa na uczenie się i sprzyja rozwijaniu zasobów językowych, wzbudza bowiem większą motywację, która wynika z używania języka dotyczącego tego, co jest w danej chwili dla dziecka ważne.

Dobra komunikacja i aktywne słuchanie

Dobra komunikacja to poświęcanie dziecku pełnej uwagi, zachęcanie je do wyrażania, opisywania swoich myśli i uczuć, wrażliwe słuchanie i reagowanie na wszystko, co ono mówi (również trudne emocje), koncentrowanie się na mowie ciała i tonie oraz uwzględnianie jego ograniczeń wynikających z wieku i komunikowanie się z nim w sposób, który sprawia, że dziecko będzie rozumiało przekaz. **Aktywne słuchanie** jest kluczowe dla dobrej komunikacji i pomaga wzmocnić relację z dzieckiem. Oznacza ono:

- używanie mowy ciała, aby pokazać, że się słucha;
- obserwowanie wyrazów twarzy i mowy ciała dziecka;
- budowanie swoich wypowiedzi na tym, co dziecko mówi;
- zachęcanie je do wyrażania swoich uczuć;
- powtarzanie lub przekształcanie tego, co mówi;
- nieprzerywanie dziecku lub unikanie kończenia za nie zdań;
- nielekceważenie problemów dziecka lub nieodkładanie w czasie ich rozwiązywania.

Czytanie dziecku i czytanie wspólne z dzieckiem

Czytanie dziecku i czytanie wspólne z dzieckiem to bezcenne doświadczenia. Rozwijają język, wiedzę o świecie, wzbudzają emocje, dają dziecku poczucie bliskości i bezpieczeństwa.

Wsparcie wizualne

W rozwijaniu języka i sprawności komunikacyjnych dziecka pomocne są wskazówki wizualne. Na etapie edukacji przedszkolnej należą do nich ilustracje, symbole, konkretne przedmioty, a także gesty lub konkretne działania. Kiedy jednocześnie korzystamy ze wsparcia wizualnego i mówimy, dajemy dzieciom dodatkowy czas na zrozumienie, przygotowanie się na zmianę i przemyślenie, jak zareagować. Kontekst wizualny wspomaga rozumienie i uczenie się nowych słów i zwrotów. Gdy tłumaczymy coś dziecku, używajmy gestów; wskazujmy na rzeczy, miejsca, o które chodzi; pokazujmy, jak coś wykonać. Wszystkie te działania, które nie są wyrażone słowami, pozwalają dziecku lepiej rozumieć. Wsparcie wizualne może sprawić, że komunikacja będzie łatwiejsza i skuteczniejsza, a także może zmniejszyć frustrację dzieci.

Na szczególną uwagę zasługują ważne i dobre praktyki, takie jak np. bycie na poziomie dziecka, parafrazowanie jego wypowiedzi czy powtarzanie.

Zejdź na poziom dziecka – twoja twarz na poziomie twarzy dziecka: Spraw, aby dziecko mogło cię zobaczyć, zniż się do jego poziomu i rozmawiaj z nim twarzą w twarz. Dzieci wiele się uczą, obserwując twarz dorosłego rozmówcy i jego mowę ciała.

Ukierunkuj uwagę dziecka, zanim zaczniesz do niego mówić: Dziecku może być trudno skupić uwagę, jeśli jest dużo czynników rozpraszających w tle. Możesz zwrócić uwagę dziecka, wywołując jego imię lub delikatnie dotykając jego ramienia. Zanim zaczniesz mówić, poczekaj, aż będzie ono gotowe.

Wprowadź ułatwienia: Pomagaj zasygnalizować polecenie, wypowiadając rym, używając ruchu czy działania. Używaj przedmiotów/obrazów/gestów, co ułatwi dziecku zrozumienie i zapamiętanie.

Sprawdź, czy rozumie: Pytaj dziecko, co ma zrobić, lub obserwuj, czy robi to poprawnie.

Używaj prostego języka i powtarzaj słowa: Dziecko musi słyszeć słowa wiele razy, zanim będzie mogło je zrozumieć, a potem wykorzystać. Używaj krótkich zdań z prostą gramatyką, słownictwa, które jest łatwe do zrozumienia, i akcentuj ważne (kluczowe) słowa. Wypowiadaj/powtarzaj je po kilka razy.

Dodawaj po jednym słowie, powtarzając wypowiedź dziecka: Pomóż dziecku używać dłuższych zdań, dodając jedno słowo do jego wypowiedzi. Jeśli więc dziecko powie: „Mam misia”, możesz dopowiedzieć: „Tak, masz brązowego/mięciutkiego/puszystego misia!”.

Stosuj pauzy w oczekiwaniu na odpowiedź dziecka: Pauza daje dziecku dodatkowy czas na przemyślenie tego, co chce powiedzieć. Jeśli zadasz mu pytanie, zatrzymaj się na co najmniej dziesięć sekund, aby pozwolić mu odpowiedzieć, choć może to się wydawać bardzo długim czasem! Pauza może również pozwolić dziecku na dołączenie do piosenki lub rymowanki bez odczuwania presji.

Używaj komentarzy, a nie pytań sprawdzających: Pytania sprawdzające to takie, na które znasz już odpowiedź, np.: „Jaki to kolor?” lub „Jak to się nazywa?”. Takie pytania mogą sprawić, że dziecko poczuje się pod presją i może odpowiedzieć tylko jednym słowem lub w ogóle zamilknąć. Komentarze wywierają na nie mniejszą presję, ponieważ może ono wybrać, w jaki sposób chce odpowiedzieć. Na przykład jeśli skomentujesz: „Och, uwielbiam ten fioletowy samochód”, dziecko może opowiedzieć ci o swoim ulubionym kolorze, samochodzie lub czymś zupełnie innym!

Daj dziecku możliwość wyboru: Możliwość wyboru to dla dziecka świetna okazja do ćwiczenia słów, których się uczy. Stosownie do okazji pokaż mu dwie rzeczy do wyboru: „Buty czy kalosze?” lub „Mleko czy woda?”. Dziecko może odpowiedzieć, czego chce, wskazując lub próbując wypowiedzieć słowo.

Podążaj za dzieckiem: Dzieci najłatwiej uczą się słów, gdy te, które usłyszą, odpowiadają temu, na co zwracają uwagę – dlatego łatwiej im nauczyć się słowa „piłka”, jeśli bawią się nią. Dołącz do dziecka podczas zabawy. Na przykład jeśli dziecko jeździ samochodami po ścianach – możesz zrobić to samo. Podążanie za przykładem dziecka może pomóc ci zauważyć, kiedy jest gotowe na usłyszenie nowego słowa, a kiedy jest zajęte zabawą i nie chce, aby mu przeszkadzano. Jeśli dziecko patrzy na ciebie, wskazuje lub coś ci pokazuje – powiedz słowa, które twoim zdaniem są mu potrzebne. Na przykład jeśli dziecko pokaże ci swój samochód jadący do tyłu, możesz powiedzieć: „Do tyłu!”, „Nasze samochody cofają się”.

Nie każ czekać zbyt długo: Jeśli każesz dziecku czekać zbyt długo z wykonaniem polecenia, zapomni o nim, więc pozwól mu natychmiast wykonać polecenie.

Wykorzystuj piosenki, rymowanki i muzykę: Dzieci mogą uczyć się słów poprzez piosenki i rymowanki. Słuchanie lub poruszanie się w rytm muzyki może również pomóc dziecku przygotować się do spostrzegania dźwięków, które mogą być ważne w nauce dźwięków mowy.

Dziel się historiami: Wspólne przeglądanie książek to świetny sposób, aby pomóc dziecku w nauce nowych słów. Zacznij od zwykłej rozmowy o obrazkach, którymi dziecko jest zainteresowane.

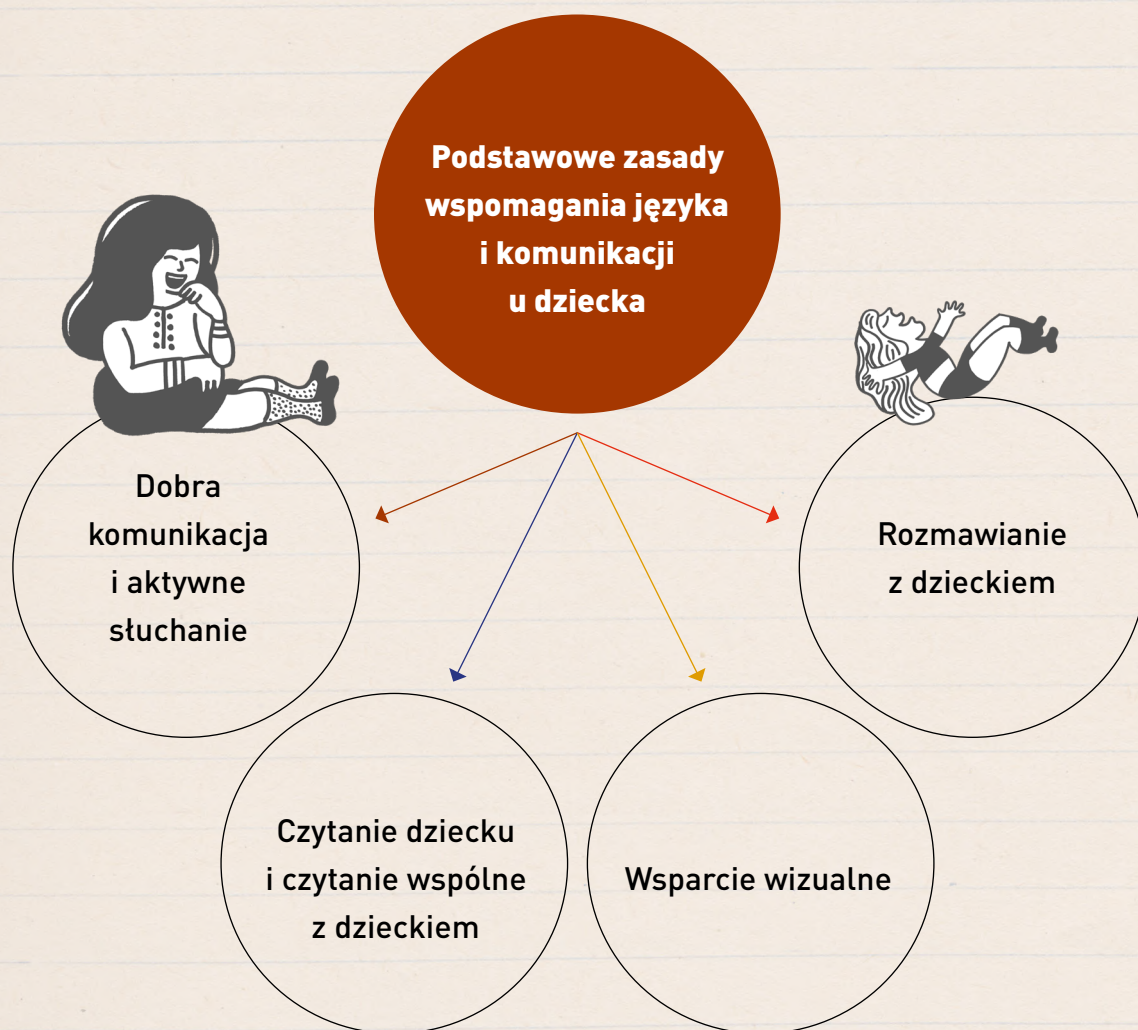
Najbardziej pomocne jest skorzystanie z powyższych wskazówek zarówno podczas wszystkich codziennych zajęć, jak i różnych wyjątkowych okazji. Na przykład wykorzystaj te pomysły podczas zabaw w sali i na świeżym powietrzu, przy przekąsce i podczas sprzątania.

Najważniejsze zasady wspomagania komunikacji językowej dziecka prezentują rysunki 2 i 3.

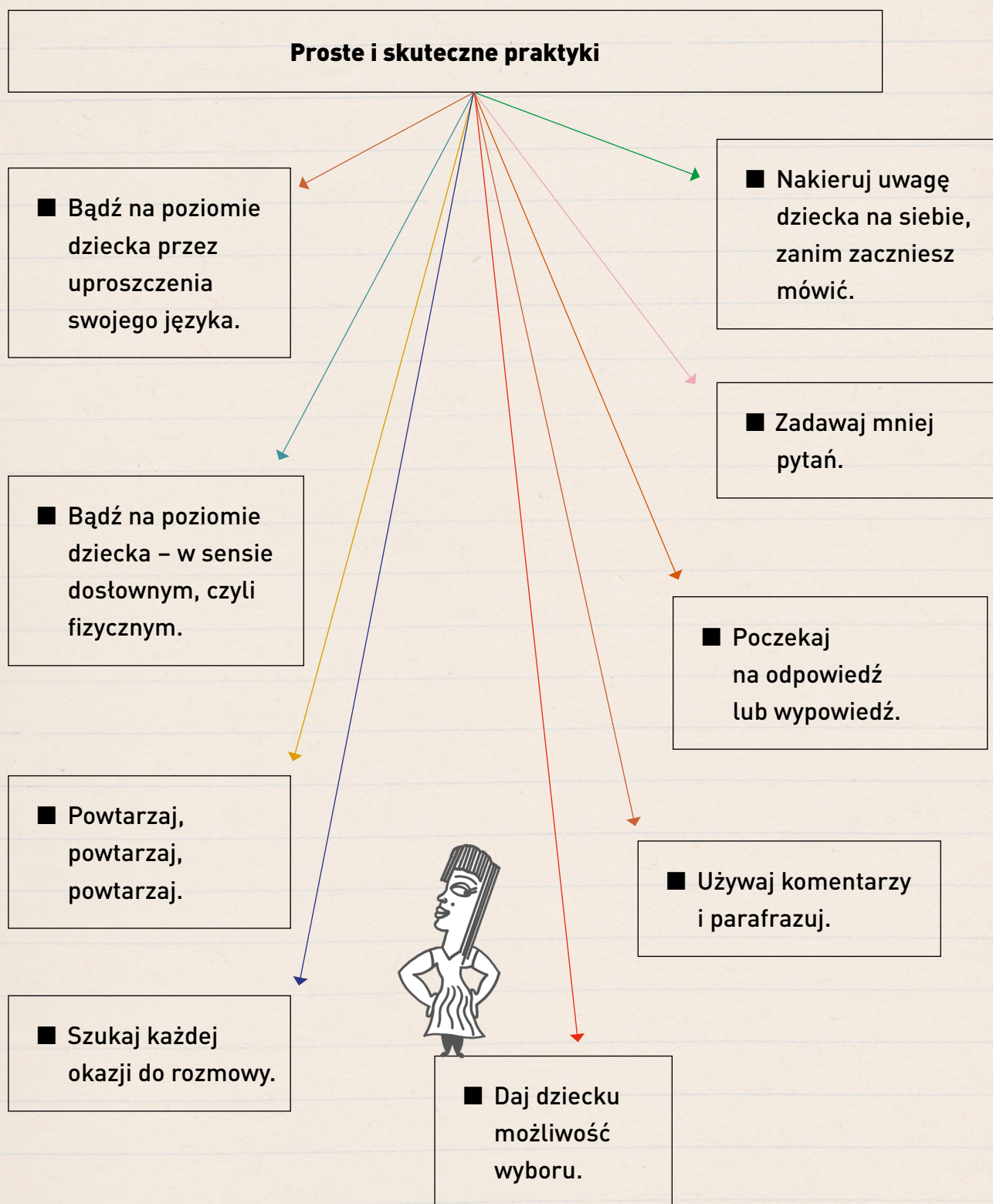

Rysunek 2. **Podstawowe zasady wspomagania rozwoju języka i komunikacji u dziecka**

Rysunek 3. **Proste i skuteczne praktyki w zakresie wspomagania rozwoju językowego dzieci przez nauczycieli przedszkola**

7. Zasady konstrukcji ćwiczeń

7.1. Założenia ogólne

Konstrukcja ćwiczeń oraz ważne zasady dotyczące ogólnych zasad rozwijania funkcji językowych opierają się na autorskim modelu terapii funkcji językowych (Krasowicz-Kupis, 2012, 2019). W pierwszym założeniu programu przyjęto, że **poziom ćwiczeń musi być dostosowany do możliwości dziecka**, a nie do jego wieku, **zawartość ćwiczeń zaś powinna być dostosowana do wieku i zainteresowań dziecka**. Kolejne założenie opiera się na tym, że **porządek ćwiczeń powinien być zgodny z sekwencją rozwojową dotyczącą przyswajania języka**, zatem ćwiczenia muszą być ukierunkowane następująco:

- od dużych struktur do struktur drobnych – od tekstu, przez zdania, słowa do sylab i głosek;
- od znaczenia do formy językowej;
- od słów popularnych do słów rzadko używanych (o niskiej frekwencji).

Założenia te są raczej odmienne od zasad treningu funkcji językowych przyjmowanych najczęściej w polskiej logopedii, a postępowanie przebiega w odwrotnym kierunku, niż sugeruje to w swoich pracach na przykład Grażyna Jastrzębowska (2005a i b). Przyjęte w tym projekcie podejście wykorzystuje fakt, że z komunikacyjnego, psychologicznego punktu widzenia dziecko najpierw tworzy całości znaczeniowe, a dopiero z czasem uczy się dzielić je na części składowe. W rozwoju języka analiza fonemowa stanowi szczególny szczyt osiągnięć dziecka, prowadzi je do sprawności metajęzykowych – świadomości fonologicznej. Te z kolei stanowią podstawę opanowania umiejętności czytania i pisanie.

Z tego względu w pracy nad rozwojem językowym dziecka – zarówno w terapii, jak i w działaniach wspomagających ten rozwój – **warto wyjść od struktur**

większych i podążać ku mniejszym, nie zaniedbując aspektu pragmatycznego.

Uwzględnianie aspektu pragmatycznego dotyczy m.in. osadzania zadań językowych w praktycznym świecie dziecka.

Dlatego też dla każdego tematu przygotowano ćwiczenia zaczynające się właśnie od pracy na całościach znaczeniowych, następnie na zdaniach czy frazach, słowach, aż po ćwiczenia na rymach, sylabach i głoskach w odniesieniu do materiału z danego tematu.

W programie „Mówię i rozumiem” wykorzystano następujące zasady rozwijania gramatyki u dzieci (Fey i in., 2003):

- ułatwianie nabywania struktur językowych przez wykorzystywanie konwersacji, narracji, ekspozycji i innych rodzajów kontekstów, modalności wzrokowej i słuchowej;
- manipulowanie kontekstem, by stworzyć szersze możliwości demonstrowania wzorców gramatycznych, odniesień semantycznych i leksykalnych;
- podawanie wzorców gramatycznych zawsze w prawidłowo sformułowanych zdaniach (bez stylu telegraficznego);
- używanie techniki wywołanego powtarzania;
- stosowanie techniki przekształcenia zdań – zestawianie formy wypowiedzianej przez dziecko z przekształconymi, ale poprawnymi formami wypowiedzianymi przez dorosłych.

Warto podkreślić, że dla dwóch starszych grup wiekowych (5- i 6-latków) przygotowano szczególnie rozbudowane ćwiczenia fonologiczne, nawet uwzględniając je jako oddzielny temat do pracy z dziećmi, w przypadku wierszy wyraźnie oddzielony od usprawniania gramatyki, semantyki czy słownika.

Doskonalenie funkcji fonologicznych jako kluczowe dla czytania i pisania będzie prowadzone od najniższego poziomu wieku zgodnie z modelem

autorskim struktury tych funkcji (Krasowicz-Kupis 2019, Krasowicz-Kupis, Matczak, Jaworowska, Fecenec, 2023; Krasowicz-Kupis, Wiejak, Bogdanowicz 2015).

Kolejne ważne założenie dotyczy kierunku pracy, którą powinno się rozpoczynać **od rozwijania rozumienia, a dopiero potem pracować nad ekspresją językową**. Choć w praktyce trudno rozdzielić te zadania, w proponowanym projekcie za punkt wyjścia uznaje się rozumienie pewnego opowiadania/opisu/wiersza, a potem stopniowo w zrównoważony sposób ćwiczono są oba aspekty – rozumienie i ekspresja.

Ze względu na to, że **pamięć werbalna dzieci**, zwłaszcza 3–5-letnich, jest jeszcze niedoskonała, zakłada się stosowanie następujących zasad:

- Polecenia krótkie i proste podawane w małych porcjach.
- Częste powtarzanie poleceń.
- Prośzenie dziecka o powtórzenie polecenia.
- Używanie zewnętrznych wskazówek przypominających czy wspierających zapamiętywanie o różnych modalnościach – przede wszystkim stosownych ilustracji.
- Redukowanie złożoności przetwarzania w zdaniach (m.in. długości i stopnia złożoności zdania) wówczas, gdy mija się to z celem ćwiczeń.

7.2. Opis i opowiadanie

W ramach ćwiczeń dla każdego poziomu wieku został wykorzystany zarówno opis, jak i opowiadanie historyjki obrazkowej, dzięki czemu uzyskuje się narrację budowaną przez dzieci. Opiszem staje się opis obrazka. W podejściu psycholingwistycznym (Bokus, 1991; Kielar-Tuska, 1989) narracja (opowiadanie) nie jest tożsama z opisem. Opis i opowiadanie mają charakterystyczne cechy gatunkowe, które są wyrażone za pomocą odpowiednich środków językowych, leksykalnych i gramatycznych. Różnią

się one między sobą, zatem zasadne jest stosowanie obu form inicjowania wypowiedzi dziecka.

Opis przedstawia przede wszystkim tło przebiegu zdarzenia. Ukazuje elementy składowe i właściwości świata przedstawionego statycznie, co sprawia, że stosowane w opisie formy językowe najczęściej ukazują zjawiska nieruchome, tu i teraz. W wypowiedziach tego rodzaju dominują rzeczowniki, przymiotniki i czasowniki oznaczające stany.

Z kolei opowiadanie (narracja) przedstawia następstwo zdarzeń, zależności przyczynowo-skutkowe między nimi, historię rozwijającą się w czasie, zmieniającą się. Właśnie aspekt dynamiczny jest w narracji najważniejszy. Wiąże się to z wykorzystaniem nieco innych środków językowych – form czasu przeszłego i ewentualnie przyszłego. W opowiadaniu często występują przysłówki, które najtrafniej oddają następstwo opisywanych zdarzeń. Ponadto w narracji wyraźnie obecne są formy językowe odzwierciedlające ruch, zmiany – czasowniki, które oznaczają działania oraz ich zmiany w czasie.

Opis i narracja różnią się także strukturą kompozycyjną. W opisie dominuje wymienianie obiektów i ich elementów składowych oraz właściwości, a także relacji między nimi. Na ogół nie wymaga on zbyt złożonych form gramatycznych, a zatem analiza tej formy wypowiedzi może nie pokazać nam problemów dziecka z budowaniem zdań złożonych różnego rodzaju. W porównaniu z opisem struktura narracji jest bardziej uporządkowana i zarazem skomplikowana. Występują w niej takie elementy, jak umiejscowienie w czasie i przestrzeni, prezentacja bohatera/bohaterów, akcja główna i rozwiązanie. Mogą także pojawiać się dodatkowe epizody.

Materiał treściowy narracji uporządkowany jest hierarchicznie. Zdarzenia układają się w wątki, które poprzez następstwo czasowe i relacje przyczynowo-skutkowe tworzą akcję. Można wyodrębnić różne fazy rozwoju akcji

(ekspozycja czasu miejsca i głównych bohaterów; komplikacja – zdarzenie nieoczekiwane, niezwykle; rozwinięcie – efekty działań podmiotów oraz ewentualnie ocena – czyli przedstawienie stosunku narratora do zdarzeń, o których opowiada, i na końcu morał, czyli sformułowanie uniwersalnego wniosku). Struktura opowiadania w dużej mierze odpowiada za komunikatywność powstałej wypowiedzi. Aby wypowiedź była komunikatywna, oprócz zorganizowania zdarzeń w pewną całość fabularną opowiadanie powinno zawierać wyczerpujące relacje istotne dla przedstawienia przebiegu zdarzeń, a także relacje uzupełniające wątek główny. Natomiast sam tekst powinien być przedstawiony w taki sposób, by historia była zrozumiała dla odbiorcy. Kolejnym ważnym wyznacznikiem w ocenie zrozumiałości tekstu jest jego spójność, która odróżnia opowiadanie od przypadkowego ciągu zdań i sprawia, że rozumiemy je jako całość. Spójność może być wyrażona za pomocą środków gramatycznych i leksykalnych oraz semantycznych.

Badacze stwierdzają, że opowiadania dzieci 5- i 6-letnich zawierają już wszystkie podstawowe elementy strukturalne (Bokus 1991; Kielar-Turska 1989). Opowiadania dzieci 6-letnich mają wyraźny schemat kompozycyjny, którego rdzeń stanowią dane dotyczące tematu oraz rozwiązania akcji. Dzieci potrafią opisywać przebieg zdarzeń i przedstawiać rozwiązanie akcji, rysować tło wydarzeń. Natomiast trudność może sprawiać im wprowadzanie postaci do akcji i zapowiadanie kolejnych wydarzeń oraz charakterystyka bohaterów.

Do uzyskiwania wypowiedzi dzieci historyjka obrazkowa jest bardziej inspirująca niż obrazek tematyczny. Tworzone przez dzieci opowiadania są zazwyczaj dłuższe niż opisy i występuje w nich większe zróżnicowanie środków leksykalnych i gramatycznych. Ponadto badania pokazują (Bokus, 1991), że gdy słuchacz nie widzi opisywanego obrazka, próbuje wyjaśnić i zinterpretować przedstawione zdarzenia w szerszy i bogatszy sposób.

Wykorzystanie opisu i opowiadania w sytuacji stymulacji umiejętności językowych w postaci dłuższej wypowiedzi – opisu oraz narracji – pozwala na poznanie ogólnych zachowań komunikacyjnych dziecka, zorientowanie się w słownictwie używanym samodzielnie oraz w zakresie i poprawności stosowanych form gramatycznych, a także artykulacji, co stwarza zarazem doskonałą okazję do doskonalenia i rozwijania tych umiejętności, które są w toku rozwoju.

7.3. Materiał i metody

Wykorzystany w programie „Mówię i rozumiem” materiał ma przede wszystkim charakter językowy, ale także ilustracyjny.

Materiał językowy obejmuje:

- Opowiadania do ilustracji.
- Opowiadania do historyjek obrazkowych.
- Wiersze.
- Zestawy pytań do tekstów.
- Zestawy wyrazów do ćwiczeń semantycznych i fonologicznych.

Materiał ilustracyjny stanowi wsparcie ćwiczeń, pomaga utrzymać w pamięci słowa, zdania i teksty oraz tworzy kontekst ułatwiający rozumienie i zapamiętywanie.

Wykorzystywany w programie materiał ilustracyjny to:

- Obrazki przedstawiające mniej lub bardziej złożone sceny – do opisu, opowiadania oraz ilustracje do wierszy.
- Historyjki obrazkowe do tworzenia opowiadania
- Zestawy pojedynczych obrazków/pojęć do porównywania, uzupełniania.

Wszystkie materiały mają charakter autorski.

W ramach ćwiczeń do poszczególnych tematów najczęściej wykorzystywane są:

- Powtarzanie zdań.
- Kończenie zdań.
- Odpowiadanie na pytania.
- Rozpoznawanie rymów.
- Tworzenie rymów.
- Wyszukiwanie wyrazów mających określoną sylabę lub głoskę na początku.
- Analiza sylabowa.
- Analiza głoskowa (fonemowa).
- Synteza sylabowa.
- Synteza głoskowa (fonemowa) itp.

Wszystkie ćwiczenia kształtują umiejętności percepcyjne (słuchania), większość z nich także ekspresyjne. Powtarzanie i kończenie zdań oraz odpowiadanie na pytania to przede wszystkim ćwiczenia w zakresie rozwijania gramatyki, semantyki i pragmatyki itp., te opierające się na rymach, głoskach i sylabach w szczególności obejmują fonologię, słownik i semantykę.

W przypadku każdego ćwiczenia zaznaczono dokładnie, jakie funkcje językowe rozwija ono u dzieci.

Ważnym ćwiczeniem, często obecnym w ramach poszczególnych tematów, jest zadawanie pytań do tekstu czy wiersza. Dzięki zadawaniu pytań rozwija się:

- umiejętność rozumienia zdań oznajmujących i pytających,
- umiejętność formułowania zdań,
- umiejętność odpowiadania na pytania,
- umiejętność wnioskowania,
- pamięć werbalna, w tym robocza.

7.4. Wskazówki metodyczne

W ramach programu „Mówię i rozumiem” przygotowano scenariusze do pracy w dużych oraz w małych grupach (liczących maksymalnie 5 osób), aby mogły być wykorzystywane w pracy z całą grupą przedszkolną i/lub podczas zajęć w podgrupach lub indywidualnych.

Po zapoznaniu się z programem i nabraniu wprawy w korzystaniu z niego, nauczyciel może samodzielnie dostosowywać ćwiczenia do małych i dużych grup. Pewnym problemem wymagającym rozwiązania są zasady wyznaczania dzieci w podgrupach lub indywidualnie do odpowiedzi. Oczywiście realizacja ćwiczeń z całą grupą przedszkolną niesie liczne wyzwania i może nie być łatwa.

Nauczyciel, wskazując dzieci do realizacji poszczególnych ćwiczeń i zadań, może kierować się własną inwencją i doświadczeniem, a także skorzystać z następujących propozycji:

- Wskazywanie małych grup, np. do wspólnego powtarzania – nauczyciel wybiera po troje – pięcioro dzieci po kolei od lewej strony.
- Wskazywanie małych grup lub pojedynczych dzieci – nauczyciel może przeprowadzić losowanie, wykorzystując kolorowe karteczki, piłeczki lub inne fanty, które będą stanowiły podstawę doboru.
- Wybieranie dzieci na podstawie pierwszej litery lub sylaby imienia (w grupie 5- i 6-latków), co przy okazji będzie doskonalić sprawności fonologiczne.

W przypadku małej grupy dzieci wykonują zadania po kolei od lewej strony. Jeśli liczba zadań jest większa niż liczba dzieci, należy powtórzyć procedurę do wykorzystania wszystkich zadań. Jeśli w grupie znajduje się dziecko, które jest nadpobudliwe, nadmiernie aktywne i nieco zakłóca zaplanowany przebieg ćwiczenia, można dać mu dodatkowe zadania powiązane z tematyką ćwiczenia.

Gdy w grupie jest dziecko, które ma znaczne problemy z posługiwaniem się językiem, bo zdiagnozowano u niego zaburzenie językowe lub jest z rodziny z doświadczeniem migracji, nie należy wyłączać go z realizacji ćwiczenia, lecz próbować dostosować poziom trudności do jego ograniczonych możliwości, wybierając łatwiejsze zadania albo modyfikując te dostępne, np. dzieląc zdanie do powtórzenia na części.

Przy większości ćwiczeń znajdują się wskazówki metodyczne odnoszące się do tego, jak należy postępować w przypadku, gdy odpowiedź dziecka jest nieprawidłowa. Kiedy odpowiada ono niewłaściwie – z błędami gramatycznymi czy błędami w wymowie lub też fraza jest zbyt krótka, np. tylko pojedyncze wyrazy – nauczyciel powinien parafrazować jego wypowiedź, przekształcać, nie oceniając jej, ale nadając poprawną formę gramatyczną i brzmieniową. W przypadku gdy odpowiedź dziecka jest nieprawidłowa pod względem treści, nieadekwatna względem pytania – nauczyciel powinien wyjaśnić, jaka jest właściwa.

Nigdy nie należy oceniać odpowiedzi dzieci.

Zestawienie tematów oraz materiału językowego prezentują tabele 1 i 2.

Tabela 1. Zestawienie tematów oraz materiału językowego dla dużych grup

Lp.	Temat	Materiał
Wiek	3 lata	
1	Pożar	historyjka obrazkowa
2	Stół w kuchni	opis
3	Zakupy	opowiadanie
4	Ogórek i kurka	wiersz

Wiek	4 lata	
1	Batwanek	historyjka obrazkowa
2	Kuchnia	opis
3	Deszczowy dzień	opowiadanie
4	Dwa batwanki	wiersz
Wiek	5 lat	
1	Kaczka i myszka	wiersz
2	Kaczka i myszka	wiersz (fonologia)
3	Kuchnia	opis
4	Zaczarowane podwórko	opowiadanie
5	Żuczek	wiersz
6	Żuczek	wiersz (fonologia)
Wiek	6 lat	
1	Drzewo	historyjka obrazkowa
2	Kto tu mieszka i co robi?	opis/opowiadanie
3	Skrzyżowanie z niespodzianką	opowiadanie
4	Ogrodnik	wiersz
5	Ogrodnik	wiersz (fonologia)
6	Nieemożliwe zwierzęta w parku	opis

Tabela 2. Zestawienie tematów oraz materiału językowego dla dużych grup

Lp.	Temat	Materiał
Wiek	3 lata	
1	Jajka	historyjka obrazkowa
2	Kurka Lola – opis	opis
3	Większy – mniejszy	porównania
4	Kurka Lola do przedszkola	wiersz
Wiek	4 lata	
1	Jeżyk	historyjka obrazkowa
2	Wesoła walizka	opis
3	Lis i rak	wiersz
4	Papuga Tika	opowiadanie
Wiek	5 lat	
1	Kot i skrzynka	opis, przyimki
2	Niemożliwe zwierzęta	opis
3	Cztery sówki	wiersz
4	Cztery sówki	wiersz (fonologia)
5	Ślimak	wiersz
6	Ślimak	wiersz (fonologia)
Wiek	6 lat	
1	Wyścig kaczek	niemożliwe sytuacje – opis
2	Sześć owieczek	wiersz
3	Sześć owieczek	wiersz (fonologia)
4	Ryba z rewolwerem	wiersz
5	Ryba z rewolwerem	wiersz (fonologia)
6	Robot Gucio	opowiadanie

8. Ćwiczenia dla 3-latków

8.1. Założenia

Podczas tworzenia tematów i ćwiczeń dla 3–4-latków uwzględniono stosunkowo niewielkie umiejętności językowe tej grupy wiekowej. Mniej uwagi poświęcono rozwijaniu funkcji fonologicznych ze względu na to, że na ogół zaczynają one doskonalić się dopiero rok później. Niemniej włączono zadania wykorzystujące wyróżnianie sylab i dzielenie słów na sylaby z ich wyklaskiwaniem, założywszy, że dla części dzieci będzie to wykonalne zadanie. Decyzję o wykorzystaniu ćwiczeń fonologicznych powinien podjąć nauczyciel na podstawie wiedzy o tym, jak rozwijają się dzieci w grupie. Ponieważ założono progres rozwoju językowego dzieci, ćwiczenia te zazwyczaj znajdują się na końcu zestawu tematycznego.

8.2. Tematy i ćwiczenia dla dużej grupy dzieci w wieku 3 lat

TEMAT 1. POŻAR – HISTORYJKA OBRAZKOWA

- **Ćwiczenie 1.** Rozmowa o obrazkach i ułożenie historyjki (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Nowe słowa (słownik, semantyka, gramatyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 4.** Odpowiadanie na pytania dotyczące historyjki (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 5.** Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 6.** Indywidualne dzielenie na sylaby (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 7.** Odgadywanie wyrazów na podstawie pierwszej sylaby lub głoski (fonologia, słownik).

TEMAT 2. STÓŁ W KUCHNI – OPIS

- **Ćwiczenie 1.** Rozmowa o obrazku (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 4.** Kończenie zdań (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 5.** Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 6.** Odgadywanie słów z opisu na podstawie pierwszej sylaby (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 7.** Tworzenie rymów (fonologia)

TEMAT 3. ZAKUPY – OPOWIADANIE

- **Ćwiczenie 1.** Rozmowa o obrazku (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 4.** Kończenie zdań (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 5.** Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 6.** Odgadywanie słów z opowiadania na podstawie pierwszej sylaby (fonologia, słownik).
- **Ćwiczenie 7.** Tworzenie rymów (fonologia)

TEMAT 4. OGÓREK I KURKA – WIERSZ

- **Ćwiczenie 1.** Rozmowa o ilustracji (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słuchanie wiersza i powtarzanie wersów (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Nowe słowa (słownik, semantyka, gramatyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 4.** Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 5.** Indywidualne dzielenie słów na sylaby (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 6.** Odgadywanie słów na podstawie pierwszej sylaby (fonologia, słownik)

8.3. Tematy i ćwiczenia dla małej grupy dzieci w wieku 3 lat**TEMAT 5. JAJKA – HISTORYJKA OBRAZKOWA**

- **Ćwiczenie 1.** Rozmowa o obrazkach i układanie historyjki (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Kończenie zdań (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 4.** Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 5.** Indywidualne dzielenie słów na sylaby (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 6.** Tworzenie rymów (fonologia)

TEMAT 6. KURKA LOLA – OPIS

- **Ćwiczenie 1.** Słuchanie opisu (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Powtarzanie zdań z opisu (gramatyka, słownik, semantyka)

- **Ćwiczenie 3.** Uzupełnianie obrazka na podstawie słownej instrukcji (opisu Kurki Loli) (semantyka, słownik)
- **Ćwiczenie 4.** Tworzenie rymów (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 5.** Zgadywanie wyrazów ze świata Kurki Loli na podstawie sylaby nagłosowej (fonologia, słownik, semantyka)

TEMAT 7. WIĘKSZY – MNIEJSZY – PORÓWNANIA

- **Ćwiczenie 1.** Seria DUŻY – MAŁY – porównywanie (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 2.** Seria NISKI – WYSOKI – porównywanie (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 3.** Seria DŁUGIE – KRÓTKIE – porównywanie (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 4.** Seria JASNE – CIEMNE – porównywanie (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 5.** Seria DUŻY – MAŁY – wybieranie (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 6.** Seria DUŻY – MAŁY – odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 7.** Seria NISKI – WYSOKI – wybieranie (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 8.** Seria NISKI – WYSOKI – odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 9.** Seria DŁUGI – KRÓTKI – wybieranie (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 10.** Seria DŁUGI – KRÓTKI – odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 11.** Seria JASNY – CIEMNY – wybieranie (gramatyka, słownik, semantyka)

- **Ćwiczenie 12.** Seria DŁUGI – KRÓTKI – odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka)

TEMAT 8. KURKA LOLA DO PRZEDSZKOLA – WIERSZ

- **Ćwiczenie 1.** Słuchanie wiersza i powtarzanie wersów (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 3.** Odgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej sylaby (fonologia, słownik)

9. Ćwiczenia dla 4-latków

9.1. Założenia

Podczas tworzenia tematów i ćwiczeń dla 4–5-latków uwzględniono już nieco bardziej rozwinięte umiejętności językowe dzieci (por. podrozdział 4.2). Także więcej uwagi poświęcono rozwijaniu funkcji fonologicznych, ponieważ w tym przedziale wiekowym wyraźnie zaczynają się one doskonalić.

9.2. Tematy i ćwiczenia dla dużej grupy dzieci w wieku 4 lat

TEMAT 1. BAŁWANEK – HISTORYJKA OBRAZKOWA

- **Ćwiczenie 1.** Wspólne układanie historyjki (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- **Ćwiczenie 4.** Dzielenie słów na sylaby (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 5.** Indywidualne dzielenie na sylaby (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 6.** Tworzenie rymów (słownik, fonologia)

TEMAT 2. KUCHNIA – OPIS

- **Ćwiczenie 1.** Rozmowa o obrazku (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słuchanie opisu i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 4.** Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 5.** Indywidualne dzielenie słów na sylaby (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 6.** Odgadywanie słów na podstawie pierwszej sylaby (słownik, fonologia)

TEMAT 3. DESZCZOWY DZIEŃ – OPOWIADANIE

- **Ćwiczenie 1.** Zapoznanie się z obrazkiem (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słowa i wyrażenia w różnych kontekstach (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Dzielenie słów na sylaby (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 4.** Indywidualne dzielenie słów na sylaby (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 5.** Odgadywanie wyrazów na podstawie pierwszej sylaby lub głoski (słownik, fonologia)

TEMAT 4. DWA BAŁWANKI – WIERSZ

- **Ćwiczenie 1.** Słuchanie wiersza i powtarzanie (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Dzielenie słów na sylaby (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 3.** Indywidualne dzielenie słów na sylaby (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 4.** Odgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej sylaby (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 5.** Tworzenie rymów (fonologia)

9.3. Tematy i ćwiczenia dla małej grupy dzieci w wieku 4 lat**TEMAT 5. JEŹYK – HISTORYJKA OBRAZKOWA**

- **Ćwiczenie 1.** Układanie historyjki obrazkowej Jeżyk (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Odpowiadanie na pytania dotyczące historyjki (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 4.** Odgadywanie słów z historyjki na podstawie pierwszej sylaby lub głoski (słownik, fonologia)

TEMAT 6. WESOŁA WALIZKA – OPIS

- **Ćwiczenie 1.** Odpowiadanie na pytania, co przyda się Marysi w górach (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Indywidualne dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 3.** Tworzenie rymów (fonologia)
- **Ćwiczenie 4.** Odgadywanie słów z opowiadania na podstawie pierwszej sylaby (fonologia, semantyka, słownik).

TEMAT 7. LIS I RAK – WIERSZ

- **Ćwiczenie 1.** Słuchanie wiersza i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 3.** Tworzenie rymów (fonologia)
- **Ćwiczenie 4.** Odgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej sylaby lub głoski (fonologia, słownik, semantyka)

TEMAT 8. PAPUGA TIKA – OPOWIADANIE

- **Ćwiczenie 1.** Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań z opisu (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Dzielenie zdań na słowa z wykorzystaniem klaskania (gramatyka, fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 3.** Dzielenie słów na sylaby (słownik, fonologia)

10. Ćwiczenia dla 5-latków**10.1. Założenia**

Program „Mówię i rozumiem” dla 5–6-latków obejmuje większą liczbę tematów niż dla młodszych dzieci – po sześć dla grupy mątej i dużej. Znajduje się tu także więcej ćwiczeń koncentrujących się na fonologii ze względu na ogromne znaczenie sprawności fonologicznych potrzebnych do opanowania czytania i pisania. W tematach znajdują się cztery wiersze: *Kaczka i myszka*, *Żuczek*, *Cztery sówki* oraz *Ślimak*. Tematy z wierszem zostały rozdzielone na dwa niezależne – pierwszy dotyczący doskonalenia gramatyki, semantyki, dyskursu itp., drugi zaś przede wszystkim fonologii i słownika. Tematy te można realizować równolegle. Oprócz ćwiczeń sprawności fonologicznych

odnoszących się do rymów i sylab dla dzieci w tym przedziale wiekowym zawarto także ćwiczenia fonemowe, głównie wykorzystujące głoskę nagłosową (początkową). W temacie *Cztery sówki – fonologia* wprowadzono analizę fonemową słów.

10.2. Tematy i ćwiczenia dla dużej grupy dzieci w wieku 5 lat

TEMAT 1. KACZKA I MYSZKA – WIERSZ

- **Ćwiczenie 1.** Opowiadanie obrazka (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słuchanie wiersza i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 3.** Odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

TEMAT 2. KACZKA I MYSZKA – WIERSZ (FONOLOGIA)

- **Ćwiczenie 1.** Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza rozpoczynających się wskazaną sylabą (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 2.** Dzielenie słów na sylaby (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 3.** Zgadywanie wyrazów z wiersza na podstawie pierwszej sylaby (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 4.** Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza zaczynających się wskazaną głoską (fonologia, słownik)

TEMAT 3. KUCHNIA – OPIS

- **Ćwiczenie 1.** Powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Słowa i kategorie (słownik, semantyka)

TEMAT 4. ZACZAROWANE PODWÓRKO – OPOWIADANIE

- **Ćwiczenie 1.** Wskazywanie i opisywanie niezwykłych sytuacji (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Przyimki – odpowiedzi na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

TEMAT 5. ŻUCZEK – WIERSZ

- **Ćwiczenie 1.** Słuchanie wiersza i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

TEMAT 6. ŻUCZEK – WIERSZ (FONOLOGIA)

- **Ćwiczenie 1.** Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza rozpoczynających się wskazaną sylabą (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Dzielenie słów na sylaby (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 3.** Zgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej sylaby (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 4.** Znajdowanie rymów w wierszu (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 5.** Tworzenie rymów (fonologia)
- **Ćwiczenie 6.** Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza zaczynających się wskazaną głoską (fonologia, słownik)

10.3. Tematy i ćwiczenia dla małej grupy dzieci w wieku 5 lat

MAŁA GRUPA DUŻA

TEMAT 7. KOT I SKRZYNKA – OPIS, PRZYIMKI

- **Ćwiczenie 1.** Powtarzanie zdań – przyimki (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Samodzielne opisywanie przez dzieci poszczególnych obrazków (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 3.** Opowiadanie obrazków Żaba i kubek – przyimki (semantyka, gramatyka, słownik)

TEMAT 8. NIEMOŻLIWE ZWIERZĘTA – OPIS

CZĘŚĆ 1

- **Ćwiczenie 1.** Opisywanie obrazków – co nie pasuje (semantyka, gramatyka, słownik)

CZĘŚĆ 2

- **Ćwiczenie 1.** Odnajdowanie słów przez łączenie sylab (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 2.** Odnajdowanie słów przez łączenie głosek (fonologia, słownik, semantyka)

TEMAT 9. CZTERY SÓWKI – WIERSZ

- **Ćwiczenie 1.** Powtarzanie zdań z wiersza (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Układanie zdań z wybranymi słowami z wiersza (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

TEMAT 10. CZTERY SÓWKI – WIERSZ (FONOLOGIA)

- **Ćwiczenie 1.** Tworzenie rymów (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 2.** Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza zaczynających się wskazaną sylabą (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 3.** Wskazywanie pierwszej sylaby we wskazanych słowach (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 4.** Łączenie sylab w słowo (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 5.** Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza zaczynających się wskazaną głoską (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 6.** Dzielenie na głoski (fonologia, słownik)

TEMAT 11. ŚLIMAK – WIERSZ

- **Ćwiczenie 1.** Powtarzanie zdań z wiersza (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Niemożliwe sytuacje w wierszu *Ślimak* – opis (gramatyka, semantyka, dyskurs, słownik)
- **Ćwiczenie 3.** Układanie zdań z wybranymi słowami z wiersza *Ślimak* (gramatyka, semantyka, dyskurs, słownik)

TEMAT 12. ŚLIMAK – WIERSZ (FONOLOGIA)

- **Ćwiczenie 1.** Tworzenie rymów do słów z wiersza *Ślimak* (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 2.** Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza *Ślimak* na podstawie sylaby początkowej (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 3.** Wskazywanie pierwszej sylaby w słowach z wiersza (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 4.** Łączenie sylab w słowo (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 5.** Odgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej głoski (słownik, fonologia, semantyka)

11. Ćwiczenia dla 6-latków

11.1. Założenia

Program „Mówię i rozumiem” dla 6–7-latków obejmuje po sześć tematów dla grupy małej i dużej. Znaczna część ćwiczeń koncentruje się na fonologii ze względu na ogromne znaczenie sprawności fonologicznych potrzebnych do opanowania czytania i pisania. W tematach znajdują się trzy wiersze: *Ogrodnik*, *Ryba z rewolwerem* oraz *Sześć owieczek*. Wszystkie tematy z wierszem oraz dwa z opisem (*Wyścig kaczek* i *Nieemożliwe zwierzęta w parku*) zostały podzielone na dwa niezależne – pierwszy temat dotyczący doskonalenia gramatyki, semantyki, dyskursu itp., drugi zaś przede wszystkim fonologii i słownika. Tematy te można realizować równolegle. W zakresie tematów skierowanych do dzieci w niższym przedziale wiekowym zmniejszono liczbę ćwiczeń wykorzystujących rymy, ponieważ dla większości są zbyt łatwe, natomiast dodano i rozszerzono ćwiczenia fonemowe zgodnie z wzorcem rozwojowym w zakresie funkcji fonologicznych.

11.2. Tematy i ćwiczenia dla dużej grupy dzieci w wieku 6 lat

TEMAT 1. DRZEWO – HISTORYJKA OBRAZKOWA

- **Ćwiczenie 1.** Układanie historyjki (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 4.** Samodzielne opowiadanie (dyskurs, gramatyka, słownik, semantyka)

TEMAT 2. KTO TU MIESZKA I CO ROBI? BUDYNEK MIESZKALNY – OPIS/**OPOWIADANIE****CZĘŚĆ 1.**

- **Ćwiczenie 1.** Opowiadanie ilustracji (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Odpowiadanie samodzielne (słownik, semantyka, gramatyka, dyskurs)

CZĘŚĆ 2. (fonologia)

- **Ćwiczenie 1.** Synteza fonemowa (fonologia, słownik, semantyka)

TEMAT 3. SKRZYŻOWANIE Z NIESPODZIANKĄ – OPOWIADANIE

- **Ćwiczenie 1.** Opisywanie wybranych scenek na ilustracji (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Postulgiwanie się przyimkami (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

TEMAT 4. OGRODNIK – WIERSZ

- **Ćwiczenie 1.** Słuchanie wiersza i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Odpowiedzi na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** **Nowe słowa** (semantyka, słownictwo)

TEMAT 5. OGRODNIK – WIERSZ (FONOLOGIA)

- **Ćwiczenie 1.** Tworzenie rymów (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 2.** Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza rozpoczynających się wskazaną sylabą (fonologia, słownik)

■ **Ćwiczenie 3.** Łączenie sylab w słowo (tzw. synteza sylabowa) (fonologia, słownik)

■ **Ćwiczenie 4.** Wskazywanie słów w czytanych fragmentach wiersza zaczynających się wskazaną głoską (fonologia, słownik)

TEMAT 6. NIEMOŻLIWE ZWIERZĘTA W PARKU – OPIS

CZĘŚĆ 1.

■ **Ćwiczenie 1.** Opowiadanie obrazka ze wskazywaniem „dziwnych zwierząt” (semantyka, gramatyka, słownik)

■ **Ćwiczenie 2.** Opis zwierząt na obrazkach (semantyka, gramatyka, słownik)

CZĘŚĆ 2. (fonologia)

■ **Ćwiczenie 1.** Łączenie sylab w słowo (fonologia, słownik, semantyka)

■ **Ćwiczenie 2.** Łączenie głosek w słowa (fonologia, słownik, semantyka)

11.3. Tematy i ćwiczenia dla małej grupy dzieci w wieku 6 lat

TEMAT 7. WYŚCIG KACZEK – NIEMOŻLIWE SYTUACJE – OPIS

CZĘŚĆ 1.

■ **Ćwiczenie 1.** Wskazywanie „dziwnych” obiektów i sytuacji (semantyka, gramatyka, słownik)

■ **Ćwiczenie 2.** Odpowiadanie na pytania (gramatyka, semantyka, słownik)

CZĘŚĆ 2. (fonologia)

■ **Ćwiczenie 1.** Synteza fonemowa (fonologia, słownik, semantyka)

TEMAT 8. SZEŚĆ OWIECZEK – WIERSZ

■ **Ćwiczenie 1.** Powtarzanie zdań z wiersza (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

■ **Ćwiczenie 2.** Układanie zdań z wybranymi słowami (gramatyka, semantyka, słownik, dyskurs)

TEMAT 9. SZEŚĆ OWIECZEK – WIERSZ (FONOLOGIA)

- **Ćwiczenie 1.** Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza rozpoczynających się wskazaną sylabą (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 2.** Indywidualne dzielenie słów na sylaby (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 3.** Zgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej głoski (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 4.** Wskazywanie słów z fragmentów wiersza zaczynających się od wskazanej głoski (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 5.** Dzielenie słów na głoski (słownik, fonologia, semantyka)

TEMAT 10. RYBA Z REWOLWEREM – WIERSZ

- **Ćwiczenie 1.** Powtarzanie zdań z wiersza (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Niemożliwe sytuacje (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs, rozumowanie)
- **Ćwiczenie 3.** Układanie zdań z wybranymi słowami (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

TEMAT 11. RYBA Z REWOLWEREM – WIERSZ (FONOLOGIA)

- **Ćwiczenie 1.** Tworzenie rymów (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 2.** Odnajdywanie słów rozpoczynających się na wskazaną sylabę (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 3.** Wskazywanie pierwszej sylaby w słowach z wiersza (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 4.** Łączenie sylab w słowo (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 5.** Odgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej głoski (słownik, fonologia, semantyka)

- **Ćwiczenie 6.** Wskazywanie słów w czytanych fragmentach wiersza zaczynających się wskazaną głoską (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 7.** Dzielenie słów na głoski (fonologia, semantyka)

TEMAT 12. ROBOT GUCIO – OPOWIADANIE

- **Ćwiczenie 1.** Kończenie opowiadania (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Opowiadanie historii (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

12. Realizacja programu oraz wskazówki dla nauczycieli dotyczące możliwości dostosowań i samodzielnego rozszerzania puli ćwiczeń

Program „Mówię i rozumiem” jest adresowany do dzieci przedszkolnych, czyli do dzieci od 3 do praktycznie 7 lat. Zawiera on 40 tematów ćwiczeń (opisy, historyjki obrazkowe, opowiadania, wiersze) oraz 175 ćwiczeń dopasowanych do tych tematów, a ukierunkowanych na doskonalenie sprawności językowych w zakresie słownika, fonologii, gramatyki, semantyki oraz posługiwania się dyskursem. Ten bogaty materiał został uporządkowany ze względu na poziom wieku oraz przeznaczenie dla dużej lub małej grupy. Warto rozważyć, w jaki sposób korzystać z tego programu i jak układać harmonogram ćwiczeń.

12.1. Zasady realizacji tematów i ćwiczeń w czasie

W programie „Mówię i rozumiem” proponuje się zestawy tematów i ćwiczeń do realizacji w czasie kilku miesięcy, optymalnym czasem jest okres od 5 do 8 miesięcy. Ważne, aby poszczególne ćwiczenia, czyli szczegółowe etapy głównych tematów w programie, były realizowane często i systematycznie, co jest podstawą ich skuteczności. Optymalnie byłoby prowadzenie ćwiczeń przynajmniej trzy –

cztery razy w tygodniu, oczywiście zgodnie z wyznaczoną kolejnością w ramach tematu. Dla dzieci młodszych program zawiera nieco mniej tematów, lecz liczba ćwiczeń jest zbliżona, a w przypadku 3-latków nawet przewyższa pozostałe poziomy wieku (łącznie 53 ćwiczenia), co oznacza, że czas realizacji programu jako całości powinien być zbliżony dla wszystkich grup wiekowych.

Należy pamiętać, że jedną z zasad rozwijania języka i komunikacji u dzieci jest powtarzanie, a zatem ćwiczenia – o ile jest taka potrzeba – można przeprowadzać wielokrotnie. Powtarzanie jest naszym sprzymierzeńcem i dopóki dzieci się nie znudzą, można wracać do tego, co było wcześniej.

12.2. Realizowanie programu „Mówię i rozumiem” w dużych i małych grupach

Na **tematy do realizacji w dużych grupach** trzeba zaplanować więcej czasu.

Ważne jest angażowanie jak najwięcej dzieci z grupy do aktywności po to, aby wykonywały wszystkie ćwiczenia: powtarzały zdania, wykonywały polecenia dotyczące poszukiwania wyrazów czy tworzenia rymów. Być może nie musimy za każdym razem aktywizować absolutnie wszystkich dzieci z grupy liczącej więcej niż 20 podopiecznych, co będzie trudne i nużące dla pozostałych.

Natomiast należy zadbać o to, żeby dzień po dniu aktywizować coraz więcej dzieci. Dzięki temu możemy uzyskać cenne wskazówki dotyczące tego, które z nich mają problemy i które wymagają dodatkowej pomocy specjalistycznej poza realizacją programu „Mówię i rozumiem”. Szczególnie ważne jest zwracanie uwagi na dzieci, które się wycofują i są niechętne do realizacji tych ćwiczeń, co może świadczyć o ich trudnościach w obszarze komunikacji. Oczywiście może to być związane przede wszystkim z ich emocjonalnością czy pewnym lękiem społecznym, ale zawsze istnieje ryzyko, że ich wycofanie i nieśmiałość mogą wynikać z ograniczeń językowych i braku pewności. Te dzieci powinny być przedmiotem szczególnej uwagi.

Dla dzieci z każdego z czterech poziomów wiekowych przygotowano zestaw tematów i ćwiczeń zarówno dla dużych, jak i małych grup (do pięciorga dzieci). Tematy dla dużych grup realizowane są z całą grupą przedszkolną, natomiast **tematy dla małych grup** są przeznaczone do pracy nauczyciela lub innego specjalisty – logopedy, psychologa czy pedagoga specjalnego. Zajęcia w mniejszych grupach mogą mieć charakter bardziej zindywidualizowanych dodatkowych zajęć wspomagających. W istocie wszystkie ćwiczenia proponowane w programie „Mówię i rozumiem”, zarówno dla grup dużych, jak i małych, różnią się jedynie sposobem angażowania dzieci w ich wykonywanie, co ma wpływ na prowadzenie ćwiczeń. Natomiast treść, cele oraz ich wszelkie aspekty merytoryczne są takie same i odwołują się do tych samych mechanizmów. Z tego powodu zasadniczo nie ma przeszkód, aby wykorzystywać ćwiczenia dla małych grup także w grupach większych i odwrotnie – ćwiczenia skierowane w programie do grup dużych dostosowywać do grup małych. Różnica będzie tutaj dotyczyła przede wszystkim sposobu indywidualnego angażowania poszczególnych dzieci do realizacji konkretnych zadań, np. odpowiadanie na pytania, powtarzanie zdania, podawanie rymu, odnajdywanie słów w tekście i tym podobne.

Bez wątpienia największe korzyści dzieci odnoszą wówczas, kiedy ćwiczenia wykonywane są w mniejszych grupach. O ile organizacja pracy w przedszkolu na to pozwala, należy dążyć do takich właśnie rozwiązań. Korzyści te wynikają z tego, że w małych grupach w większym stopniu możemy poświęcić uwagę konkretnym dzieciom, co je niewątpliwie motywuje, pozwala także dostarczyć prawidłowych wzorców, czyli modelować właściwy sposób mówienia bardziej bezpośrednio adresowany do konkretnego dziecka. Ponadto zindywidualizowany kontakt dostarcza specjalistom dokładniejszych informacji na temat tego, jak dzieci radzą sobie z konkretnymi zadaniami i czy wymagają dodatkowo konsultacji specjalistycznych.

12.3. Kolejność ćwiczeń w programie „Mówię i rozumiem”

W programie „Mówię i rozumiem” należy zachować kolejność ćwiczeń, które obejmują gramatykę, semantykę, dyskurs i fonologię. Natomiast kolejność realizowania tematów może być zmieniana, czyli nie ma konieczności zachowania porządku ustalonego w scenariuszach. Jedyny wyjątek stanowią tematy dla 5-, 6- i 7-latków, które zostały podzielone na dwie części: gramatyczną i fonologiczną. Należy zadbać o to, aby część dotycząca rozwijania gramatyki i semantyki poprzedzała część fonologiczną, ewentualnie ćwiczenia mogą być prowadzone równolegle. Niedopuszczalna jest sytuacja, gdy ćwiczenia fonologiczne miałyby poprzedzać gramatyczne.

Przykładowy harmonogram realizacji tematu:

Dzień tygodnia	Temat	Materiał	Ćwiczenia
Poniedziałek	Drzewo	Historyjka obrazkowa	Ćwiczenie 1. Układanie historyjki (<i>semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs</i>)
Wtorek			
Środa			Ćwiczenie 2. Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań (<i>semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs</i>)
Czwartek			
Piątek			Ćwiczenie 2. Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań (<i>semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs</i>) – ciąg dalszy
WEEKEND			

Dzień tygodnia	Temat	Materiał	Ćwiczenia
Poniedziałek			Ćwiczenie 3. Odpowiadanie na pytania (<i>gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs</i>)
Wtorek			
Środa			Ćwiczenie 4. Samodzielne opowiadanie (<i>dyskurs, gramatyka, słownik, semantyka</i>)
Czwartek			
Piątek			Ewentualne powtórzenie wybranych ćwiczeń

Przykładowy harmonogram realizacji tematu podzielonego na części
(gramatyka i fonologia):

Dzień tygodnia	Temat	Materiał	Ćwiczenia	
			Część 1.	Część 2. (<i>fonologia</i>)
Poniedziałek	<i>Kaczka i myszka</i>	wiersz	Ćwiczenie 1. Opowiadanie obrazka (<i>semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs</i>)	

Dzień tygodnia	Temat	Materiał	Ćwiczenia	
Wtorek			Ćwiczenie 2. Słuchanie wiersza i powtarzanie zdań (<i>semantyka,</i> <i>gramatyka,</i> <i>słownik</i>)	Ćwiczenie 1. Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza rozpoczynających się wskazaną sylabą (<i>fonologia, słownik,</i> <i>semantyka</i>)
Środa				Ćwiczenie 2. Dzielenie słów na sylaby (<i>fonologia,</i> <i>słownik, semantyka</i>)
Czwartek				Ćwiczenie 3. Zgadywanie wyrazów z wiersza na podstawie pierwszej sylaby (<i>fonologia,</i> <i>słownik, semantyka</i>)
Piątek			Ćwiczenie 3. Odpowiada- nie na pyta- nia (<i>grama- tyka, słownik,</i> <i>semantyka,</i> <i>dyskurs</i>)	Ćwiczenie 4. Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza zaczynających się wskazaną głoską (<i>fonologia, słownik</i>)
Kolejny tydzień			Ewentualne powtórzenia wybranych ćwiczeń	

12.4. Szczegółowe zasady realizacji programu „Mówię i rozumiem”

Na życzenie dzieci można **powtarzać ćwiczenia**, jeśli np. ćwiczenie dzieciom bardzo się podobało i chcą do niego wrócić. Należy jednak pamiętać, że celem programu „Mówię i rozumiem” jest doskonalenie tych sprawności językowych dzieci, które są w toku rozwijania i kiedy wymagają one takiej stymulacji.

Natomiast jeśli ćwiczenie w ocenie nauczyciela było dla grupy zbyt łatwe, raczej powinien on unikać powtarzania, żeby nie tracić czasu, lecz skupiać się na tym, co pozwoli faktycznie doskonalić sprawności dzieci.

Możliwe jest również **rozdzielanie ćwiczeń**, czyli dzielenie ich na etapy.

W sytuacji, gdy nauczyciel powraca do przerwanego ćwiczenia tego samego dnia, może je kontynuować. Natomiast jeśli realizuje rozpoczęte ćwiczenie innego dnia, powinien zacząć je od początku lub chociaż przypomnieć zasady i powtórzyć dwa – trzy przykłady z poprzedniego spotkania.

Ilustracje stanowią ważną integralną część ćwiczeń. Należy pamiętać, że zgodnie z instrukcją podaną w scenariuszach ilustracje do ćwiczeń nie powinny być stale w zasięgu wzroku dzieci przez cały czas ich pobytu w przedszkolu, a jedynie być udostępniane w czasie prowadzonych zajęć.

Opisane zasady dotyczą zarówno dużych, jak i małych grup.

W programie „Mówię i rozumiem” nie założono sztywnych reguł dotyczących **czasu realizacji ćwiczeń**. Można wybierać jedno z dwóch rozwiązań. Pierwsze polega na tym, że nauczyciel kończy ćwiczenie dopiero wówczas, kiedy całe zostanie zrealizowane. Drugim rozwiązaniem jest przerwanie ćwiczenia wtedy, gdy nauczyciel zauważy zmęczenie dzieci i pewne ich zniechęcenie. Taka sytuacja może wystąpić, kiedy ćwiczenie jest dla dzieci zbyt trudne. Dlatego być może warto rozważyć przełożenie go w czasie lub zastąpienie ćwiczeniami nieco łatwiejszymi (z niższego poziomu dla tematu lub nawet dla wieku). Warto

dodać, że ćwiczenia w ramach tematów, zwłaszcza ćwiczenia fonologiczne, są uporządkowane według rosnącego stopnia trudności, to znaczy bazą dla tego podziału są właściwości rozwojowe związane z umiejętnościami nabywanymi przez dzieci najwcześniej oraz najpóźniej. Z tego powodu do najtrudniejszych ćwiczeń należy analiza fonemowa, a do najłatwiejszych wskazywanie rymów czy odnajdywanie wyrazów rozpoczynających się konkretną sylabą.

12.5. Podsumowanie i wskazówki co do sposobu samodzielnego rozszerzania puli ćwiczeń

Podsumowując, program „Mówię i rozumiem” został przygotowany z myślą o dzieciach przedszkolnych, a jego celem jest rozwijanie sprawności komunikacyjnych, ekspresyjnych i percepcyjnych w maksymalnie dużej liczbie aspektów rozwoju językowego: gramatycznym, semantycznym, leksykalnym, fonologicznym, pragmatycznym czy posługiwania się dyskursem. Są one uporządkowane w różnorodne zestawy tematów, w które wpisano różnego rodzaju ćwiczenia językowe. W ostatnim rozdziale zaproponowano pewne rozwiązania dotyczące planowania harmonogramu ćwiczeń w czasie, należy jednak wskazać na możliwość dość elastycznego podejścia do jego realizacji. Ważne, aby zachować kolejność konkretnych ćwiczeń w temacie, odpowiadają one bowiem koncepcji optymalnego rozwoju językowego dziecka. Zgodnie z takim porządkiem nauczyciel może sam projektować kolejne tematy i ćwiczenia, dobierając je do zainteresowań i możliwości dzieci.

Przykładowe schematy do wykorzystania:

TEMAT: WIERSZ XXX

CZĘŚĆ 1.

- **Ćwiczenie 1.** Słuchanie wiersza i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik)

- **Ćwiczenie 2.** Odpowiedzi na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- **Ćwiczenie 3.** Nowe słowa (semantyka, słownictwo)

CZĘŚĆ 2. (fonologia)

- **Ćwiczenie 1.** Tworzenie rymów (fonologia)
- **Ćwiczenie 2.** Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza rozpoczynających się wskazaną sylabą (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 3.** Łączenie sylab w słowo (tzw. synteza sylabowa) (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 4.** Wskazywanie słów w czytanych fragmentach wiersza zaczynających się wskazaną głoską (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 5.** Dzielenie słów z wiersza na głoski (fonologia, słownik)

TEMAT: OPOWIADANIE XXX

- **Ćwiczenie 1.** Zapoznanie się z ilustracją (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Wystuchanie opowiadania
- **Ćwiczenie 3.** Odpowiadanie na pytania (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 4.** Dzielenie słów na sylaby (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 5.** Indywidualne dzielenie słów na sylaby (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 6.** Odgadywanie wyrazów na podstawie pierwszej sylaby lub głoski (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 7.** Dzielenie słów na głoski (słownik, fonologia)

Bibliografia

- Białecka-Pikul, M. (2012). *Narodziny i rozwój refleksji nad myśleniem*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Biemiller, A. (2006). Vocabulary development and instruction: A prerequisite for school learning. *Handbook of early literacy research*, 2, 41–51.
- Bloom, P. (2000). *How children learn the meanings of words*. The MIT Press.
- Bokus, B. (1991). *Tworzenie opowiadań przez dzieci. O linii i polu narracji*. Energeia.
- Clark, E.V. (2016). *First language acquisition* (wyd. 3). Cambridge: Cambridge University Press.
- Czaplewska, E., Kochańska, M., Maryniak, A., Haman, E., Smoczyńska, M. (2014). *SLI – specyficzne zaburzenie językowe. Podstawowe informacje dla rodziców i nauczycieli*. Instytut Badań Edukacyjnych.
- De Temple, J., Snow, C. E. (2003). Learning words from books. W: A. van Kleeck, S. A. Stahl, E. B. Bauer (red.), *On reading books to children: Parents and teachers* (s. 16–36). Routledge.
- Dijk, van, T. A. (1985). Działanie, opis działania a narracja. *Pamiętnik Literacki*, 76(1), 145–166.

- Dockrell, J. E., Messer, D. (2004). Lexical acquisition in the early school years. W: R. A. Berman (red.), *Language development across childhood and adolescence* (s. 35–52). John Benjamins Publishing.
- Emiluta-Roza, D., Mierzejewska, H., Atys, P. (2004). *Badania przesiewowe do wykrywania zaburzeń rozwoju mowy u dzieci dwu-, cztero- i sześciolletnich* (wydanie II poprawione, uzupełnione). Wydawnictwo APS.
- Fey, M. E., Long, S. H., Finestack, L. H. (2003). Ten principles of grammar facilitation for children with specific language impairments. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 12(1), 3–15.
- Grabias, S. (2001). *Język w zachowaniach społecznych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Grzegorczykowa, R. (2012). *Wstęp do językoznawstwa*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Haman, E. (2013). *Słowotwórstwo dziecięce w badaniach psycholingwistycznych*. Studio Lexem.
- Hulme, C., Snowling, M. J. (2009). *Developmental disorders of language learning and cognition*. Wiley Blackwell.
- Ibbotson, P., Theakston, A. L., Lieven, E. V., Tomasello, M. (2010). The role of pronoun frames in early comprehension of transitive constructions in English. *Language Learning and Development*, 7(1), 24–39.
- Jastrzębowska, G. (2005a). Opóźnienie rozwoju mowy. W: T. Gałkowski, E. Szelaǳ, G. Jastrzębowska (red.) *Podstawy neurologopedii. Podręcznik akademicki* (s. 360–378). Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Jastrzębowska, G. (2005b). Zaburzenia rozwoju mowy i języka. Terminologia i klasyfikacje stosowane w krajach zachodnich. W: T. Gałkowski, E. Szelaǳ, G. Jastrzębowska (red.), *Podstawy neurologopedii. Podręcznik akademicki* (s. 344–359). Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.

- Kielar-Turska, M. (1989). *Mowa dziecka. Słowo i tekst*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kielar-Turska, M. (2012) Średnie dzieciństwo. W: J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka – podręcznik akademicki* (s. 202–233). Wydawnictwo Naukowe PWN
- Kochańska, M. (2022) *Zaburzenie rozwoju językowego u dzieci i młodzieży. Przewodnik dla rodziców i nauczycieli*. IBE.
- Kozłowska, E., Kurowska, M. (2007). *Jak to powiedzieć. Rozwijanie umiejętności językowych i komunikacyjnych u dzieci*. Ośrodek Rozwoju Edukacji (wówczas Centrum Metodyczne Poradnictwa Psychologiczno-Pedagogicznego).
- Krajewski, G., Lieven, E. V. M. (2014). Competing cues in early syntactic development. W: B. MacWhinney, A. Malchukov, E. Moravcsik (red.), *Competing motivations in grammar and usage* (s. 163–177). Oxford University Press.
- Krasowicz-Kupis, G. (1999). *Rozwój metajęzykowy a osiągnięcia w czytaniu u dzieci 6–9 letnich*. Wydawnictwo UMCS.
- Krasowicz-Kupis, G. (2004). *Rozwój świadomości językowej dziecka. Teoria i praktyka*. Wydawnictwo UMCS.
- Krasowicz-Kupis, G. (2012). *SLI i inne zaburzenia rozwoju językowego*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Krasowicz-Kupis, G. (2019). *Nowa psychologia dysleksji*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Krasowicz-Kupis, G., Kochańska, M., Bogdanowicz, K. M., Wiejak, K., Campfield, D., Łuniewska, M., Haman, E. (2015). *Jak nauczyciel może wspomagać rozwój dzieci z zaburzeniami językowymi i ryzykiem zaburzenia uczenia się? Poradnik dla nauczycieli oddziału rocznego przygotowania przedszkolnego oraz I klasy*. IBE.

- Krasowicz-Kupis, G., Matczak, A., Jaworowska, A., Fecenec, D. (2023). *IDS-2 w diagnozowaniu dysleksji i ryzyka dysleksji*. Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Krasowicz-Kupis, G., Wiejak, K., Bogdanowicz, K. M. (2015). *Bateria Testów Fonologicznych BTF IBE. Podręcznik*. Instytut Badań Edukacyjnych.
- Kucker, S. C., McMurray, B., Samuelson, L. K. (2015). Slowing down fast mapping: Redefining the dynamics of word learning. *Child Development Perspectives*, 9(2), 74–78.
- Kuhl, P. K. (2004). Early language acquisition: Cracking the speech code. *Nature Reviews Neuroscience*, 5(11), 831–843.
- Kurcz, I. (2000). *Psychologia języka i komunikacji*. Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Kurcz, I. (2005). *Psychologia języka i komunikacji* (2 wyd. zmienione). Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Lieven, E. V. (2010). Input and first language acquisition: Evaluating the role of frequency. *Lingua*, 120(11), 2546–2556.
- Ligęza M., (2001) *Podstawy rozwoju języka i mowy dzieci*. W: T. Gałkowski, G. Jastrzębowska (red.), *Logopedia. Pytania i odpowiedzi*. Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego
- Lipowska, M. (2001). *Profil rozwoju kompetencji fonologicznej dzieci w wieku przedszkolnym*. Impuls.
- Łobacz, P. (1996). *Polska fonologii dziecięca*. Wydawnictwo Energeia.
- Łobacz, P. (2005). Prawidłowy rozwój mowy dziecka. W: T. Gałkowski, E. Szeląg, G. Jastrzębowska (red.), *Podstawy neurologopedii* (s. 231–268). Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Łuczyński, E. (2011). *Rozgryzając tajniki mowy. Wiedza o języku polskim dla logopedów*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Majchrzak, I. (1995) *Wprowadzenie dziecka w świat pisma*. Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne.

- Maruszewski, M. (1970). *Mowa a mózg*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Papuzińska, J. (1975) *Czytanie domowe*. Nasza Księgarnia
- Papuzińska, J. (1981) *Inicjacje literackie. Problemy pierwszych kontaktów dziecka z książką*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Przetacznik-Gierowska, M. (1994). *Od słowa do dyskursu*. Wydawnictwo Energeia.
- Rowe, M. L., Raudenbush, S. W., Goldin-Meadow, S. (2012). The Pace of Vocabulary Growth Helps Predict Later Vocabulary Skill. *Child Development*, 83(2), 508–525.
- Shugar, G. W. (1995). *Dyskurs dziecięcy. Rozwój w ramach struktur społecznych*. Energeia.
- Shugar, G. W. (2001). U progu narracji. Rola operacji odniesienia. W: I. Kurcz, J. Bobryk (red.), *Psychologiczne studia nad językiem i dyskursem* (s. 83–99). Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN, Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej.
- Slobin, D. I., Bever, T. G. (1982). Children use canonical sentence schemas: A crosslinguistic study of word order and inflections. *Cognition*, 12(3), 229–265.
- Smoczyńska, M. (1972). Przyswajanie form deklinacji rzeczownikowej przez dzieci w wieku przedszkolnym. *Psychologia Wychowawcza*, 29(5), 515–527.
- Smoczyńska, M. (1985). The acquisition of Polish. W: D. I. Slobin (red.). *The crosslinguistic study of language acquisition* (t. 1) (s. 595–686). Hillsdale, NJ, Lawrence Erlbaum Associates.
- Smoczyńska, M. (1987). Metodologiczne problemy analizy błędów językowych dzieci. W: B. Bokus, I. Kurcz, G. W. Shugar (red.), *Wiedza a język* (t. 2). *Język dziecka* (s. 95–116). Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

- Smoczyńska, M., Haman, E., Maryniak, A., Czaplewska, E., Krajewski, G., Banasik, N., Kochańska, M., Łuniewska, M., Morstin, M. (2015). *Test Rozwoju Językowego. Podręcznik*. Instytut Badań Edukacyjnych.
- Tomasello, M. (2003a). *Constructing a language: A usage-based theory of language acquisition*. Harvard University Press.
- Tomasello, M. (2003b). *The new psychology of language: Cognitive and functional approaches to language structure* (t. 2). Lawrence Erlbaum Associates.
- Weitzman, E., Greenberg, J. (2014). *Razem uczymy się mówić. Przewodnik dotyczący wspomagania rozwoju językowego dzieci dla opiekunów i nauczycieli przedszkolnych*. Wydawnictwo Harmonia
- Zarębina, M. (1965). *Kształtowanie się systemu językowego dziecka*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

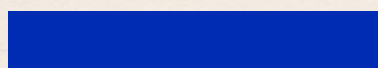
Strony internetowe:

- <https://help-for-early-years-providers.education.gov.uk/areas-of-learning/communication-and-language/listening-and-understanding#what-this-means-in-practice>
- <https://resources.leicestershire.gov.uk/education-and-children/early-years/early-years-foundation-stage-eyfs/learning-development-and-assessment/every-child-a-talker-ecat/strategies-and-resources>
- <https://speechandlanguage.org.uk/help-for-families/ages-and-stages/5-7-years/>
- https://wordsforlife.org.uk/documents/488/WalkandTalk_REBRAND_web_Polish.pdf

2

CZĘŚĆ DRUGA

**Scenariusze tematów
i ćwiczeń językowych
dla 3-, 4-, 5- i 6-latków**

Scenariusze ćwiczeń dla grupy 3-latków

Podczas tworzenia tematów i ćwiczeń dla 3–4-latków uwzględniono stosunkowo niewielkie umiejętności językowe tej grupy wiekowej. Mniej uwagi poświęcono rozwijaniu funkcji fonologicznych ze względu na to, że na ogół zaczynają one doskonalić się dopiero rok później. Niemniej włączono zadania wykorzystujące wyróżnianie sylab i dzielenie słów na sylaby z ich wyklaskiwaniem, założywszy, że dla części dzieci będzie to wykonalne zadanie. Decyzję o wykorzystaniu ćwiczeń fonologicznych powinien podjąć nauczyciel na podstawie wiedzy o tym, jak rozwijają się dzieci w grupie. Ponieważ założono progres rozwoju językowego dzieci, ćwiczenia te zazwyczaj znajdują się na końcu zestawu tematycznego.

Zestawienie tematów i ćwiczeń**DUŻA GRUPA****TEMAT 1. POŻAR – HISTORYJKA OBRAZKOWA**

- **Ćwiczenie 1.** Rozmowa o obrazkach i ułożenie historyjki (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Nowe słowa (słownik, semantyka, gramatyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 4.** Odpowiadanie na pytania dotyczące historyjki (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 5.** Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 6.** Indywidualne dzielenie na sylaby (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 7.** Odgadywanie wyrazów na podstawie pierwszej sylaby lub głoski (fonologia, słownik).

TEMAT 2. STÓŁ W KUCHNI – OPIS

- **Ćwiczenie 1.** Rozmowa o obrazku (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 4.** Kończenie zdań (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 5.** Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 6.** Odgadywanie słów z opisu na podstawie pierwszej sylaby (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 7.** Tworzenie rymów (fonologia)

TEMAT 3. ZAKUPY – OPOWIADANIE

- **Ćwiczenie 1.** Rozmowa o obrazku (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 4.** Kończenie zdań (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 5.** Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 6.** Odgadywanie słów z opowiadania na podstawie pierwszej sylaby (fonologia, słownik).
- **Ćwiczenie 7.** Tworzenie rymów (fonologia)

TEMAT 4. OGÓREK I KURKA – WIERSZ

- **Ćwiczenie 1.** Rozmowa o ilustracji (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słuchanie wiersza i powtarzanie wersów (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Nowe słowa (słownik, semantyka, gramatyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 4.** Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 5.** Indywidualne dzielenie słów na sylaby (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 6.** Odgadywanie słów na podstawie pierwszej sylaby (fonologia, słownik)

MAŁA GRUPA**TEMAT 5. JAJKA – HISTORYJKA OBRAZKOWA**

- **Ćwiczenie 1.** Rozmowa o obrazkach i układanie historyjki (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Kończenie zdań (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 4.** Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 5.** Indywidualne dzielenie słów na sylaby (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 6.** Tworzenie rymów (fonologia)

TEMAT 6. KURKA LOLA – OPIS

- **Ćwiczenie 1.** Słuchanie opisu (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Powtarzanie zdań z opisu (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 3.** Uzupełnianie obrazka na podstawie słownej instrukcji (opisu Kurki Loli) (semantyka, słownik)
- **Ćwiczenie 4.** Tworzenie rymów (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 5.** Zgadywanie wyrazów ze świata Kurki Loli na podstawie sylaby nagłosowej (fonologia, słownik, semantyka)

TEMAT 7. WIĘKSZY – MNIEJSZY – PORÓWNANIA

- **Ćwiczenie 1.** Seria DUŻY – MAŁY – porównywanie (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 2.** Seria NISKI – WYSOKI – porównywanie (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 3.** Seria DŁUGIE – KRÓTKIE – porównywanie (gramatyka, słownik, semantyka)

- **Ćwiczenie 4.** Seria JASNE – CIEMNE – porównywanie (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 5.** Seria DUŻY – MAŁY – wybieranie (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 6.** Seria DUŻY – MAŁY – odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 7.** Seria NISKI – WYSOKI – wybieranie (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 8.** Seria NISKI – WYSOKI – odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 9.** Seria DŁUGI – KRÓTKI – wybieranie (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 10.** Seria DŁUGI – KRÓTKI – odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 11.** Seria JASNY – CIEMNY – wybieranie (gramatyka, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 12.** Seria DŁUGI – KRÓTKI – odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka)

TEMAT 8. KURKA LOLA DO PRZEDSZKOLA – WIERSZ

- **Ćwiczenie 1.** Słuchanie wiersza i powtarzanie wersów (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 3.** Odgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej sylaby (fonologia, słownik)

DUŽA GRUPA

TEMAT 1. POŻAR – HISTORYJKA OBRAZKOWA**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych i dyskursu.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych (rymy, sylaby).

MATERIAŁY:

- Historyjka obrazkowa Pożar składająca się z pięciu obrazków w formacie A4.
  - Łąka – pali się szopa/drewniany budynek bez okien, na środku łąki jasne tło, np. białe.
  - Strażacy szykują się do wyjazdu – jeden zakłada kombinezon, kolejny zjeżdża z rury, obok stoi wóz strażacki.
  - Straż jedzie raczej wiejską ulicą, widać sygnaty świetlne – na wozie strażackim widać stojącego(-ych) strażaka/strażaków w pełnym umundurowaniu.
  - Szopa płonie – dwóch strażaków z węzami gasi ogień, w tle niezbyt szczegółowy wóz strażacki.
  - Zostały szczątki szopy i kałuże na łące.
- Tablica do powieszenia obrazków.
- Materiały do samodzielnego rysowania przez dzieci.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy obrazki w nieprawidłowej kolejności: 4, 2, 5, 3, 1. Mogą być w pionie lub rozproszone. Wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj będziemy opowiadać historię o gaszeniu pożaru przez strażaków. Przyjrzyjcie się tym obrazkom (wskazuje je), za chwilę będziemy tworzyć z nich historyjkę”.
- **Ćwiczenie 1. Rozmowa o obrazkach i ułożenie historyjki** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
  - Nauczyciel pyta losowo wybrane dzieci, co się dzieje na obrazkach. Zachęca dzieci, aby proponowały, w jakiej kolejności ułożyć obrazki. Po ułożeniu historyjki nauczyciel przechodzi do kolejnego ćwiczenia.

Wskazówki metodyczne:

Jeśli dziecko wypowiedziało zdanie lub frazę nieprawidłowo – z błędami gramatycznymi czy błędami w wymowie lub też fraza była zbyt krótka, np. wyrażenie bez przyimka lub tylko pojedyncze wyrazy – nauczyciel parafrazuje każdą wypowiedź, nie oceniając jej, ale nadając poprawną formę gramatyczną i brzmieniową.

■ **Ćwiczenie 2. Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- Gdy dzieci przedstawią przebieg historii na podstawie obrazków, nauczyciel mówi: „Teraz przeczytam wam krótką historię o tym, co tutaj się zdarzyło” – czyta powoli, wyraźnie zaznaczając koniec każdego zdania.

Na łące zapaliła się szopa z sianem.

To siano dla owiec.

Sąsiad zawiadomił straż pożarną.

Strażacy przyjechali bardzo szybko.

Polewali ogień wodą z sikawek.

Woda ugasila płomienie.

Ale ogień był szybszy od strażaków.

Szopa się spaliła.

Zostały tylko szczątki.

Całe siano splonęło.

Nie będzie obiadu dla owiec.

- Po przeczytaniu całości nauczyciel czyta każde zdanie i prosi o wspólne głośne powtórzenie. Sprawdza poprawność i ewentualnie poprawia, powtarzając raz jeszcze zdanie z opisu. Potem nauczyciel pyta, kto chętny chciałby powtórzyć zdania. I kontynuuje ćwiczenie.

■ Ćwiczenie 3. Nowe słowa (słownik, semantyka, gramatyka, dyskurs)

- Nauczyciel wyjaśnia znaczenie podkreślonych w zdaniach słów, podaje przykłady ich zastosowania w innych zdaniach
  - przytacza przykładowe zdania z nowymi wyrazami. Dzieci powtarzają wzorcowe zdanie w czteroosobowych grupach wskazanych przez nauczyciela, np. czworo dzieci siedzących koło siebie. Potem nauczyciel pyta, kto chętny chciałby powtórzyć zdania. I kontynuuje ćwiczenie.

Oto przykładowe zdania:

- „W ogrodzie za domem stoi stara szopa”.
- „Krowy na łące jedzą siano”.
- „Adaś zawiadomił kolegów o wycieczce”.
- „Należy ugasić ognisko”.
- „Płomienie tańczyły w kominku”.
- „W lesie były szczątki starej chaty”.
- „W pożarze splonęło drzewo”.

■ Ćwiczenie 4. Odpowiadanie na pytania dotyczące historyjki (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- Nauczyciel ponownie zawiesza na ścianie historyjkę we właściwej kolejności (albo odstania). Ważne, aby dzieci nie widziały jej pomiędzy ćwiczeniami. Następnie przypomina dzieciom treść historyjki, a potem zadaje pytania, wskazując odpowiednie obrazki.

Pierwszy obrazek:

- „Co to jest?”
- „Co jest w środku?”
- „Dla kogo jest to siano?”

Kolejne obrazki:

- „Dlaczego przyjechali strażacy?”
- „Czy ugasili pożar?”
- „Czy siano się uratowało?”

- Na zakończenie tego ćwiczenia dzieci rysują wybrany przez siebie obrazek albo szopę, albo płonącą szopę, albo wóz strażacki, albo owce, albo strażaków w akcji.

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko udziela odpowiedzi w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjnej, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że to jest zdanie nieprawidłowe. Natomiast parafrazuje wypowiedź dziecka, nadając jej prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych. Podobnie jeżeli dziecko opuściło jakiś wyraz lub powiedziało niepełne zdanie, nauczyciel powtarza je, dodając brakujące elementy.

■ Ćwiczenie 5. Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania

(słownik, fonologia)

- Ćwiczenie polega na dzieleniu słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania. Nauczyciel prosi dzieci, aby wspólnie podzieliły na sylaby następujące słowa (podaje je i czeka na reakcje dzieci):
  - SZOPA
  - WODA
  - SIANO

- STRAŻAK
- POŻAR
- POLEWALI
- PŁOMIENIE

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	SZOPA	SZO-PA
2	WODA	WO-DA
3	SIANO	SIA-NO
4	STRAŻAK	STRA-ŻAK
5	POŻAR	PO-ŻAR
6	POLEWALI	PO-LE-WA-LI
7	PŁOMIENIE	PŁO-MIE-NIE

- Kolejność tych wyrazów uwzględnia poziom trudności, dlatego należy ją zachować. Nauczyciel, wypowiadając słowa, które dzieci mają podzielić na sylaby, powinien wyraźnie przedłużać samogłoski, czyli mówić np. „poożaar”. Nie ocenia on błędnego wykonania, ale powtarza próby dzielenia słów na sylaby w formie prawidłowej.

■ Ćwiczenie 6. Indywidualne dzielenie na sylaby (fonologia, słownik)

- W tym ćwiczeniu dzieci indywidualnie dzielą na sylaby te same słowa, co w ćwiczeniu 5. Wykonują zadanie po wskazaniu przez nauczyciela. Jeżeli dziecko błędnie dzieli na sylaby, nauczyciel powtarza, pokazując, jak powinien brzmieć taki podział.

■ **Ćwiczenie 7. Odgadywanie wyrazów na podstawie pierwszej sylaby lub głoski** (fonologia, słownik)

- Kolejne ćwiczenie to odgadywanie wyrazów na podstawie pierwszej sylaby lub głoski. Oczywiście chodzi tutaj o odgadywanie wyrazów z opisywanej historyjki dotyczącej pożaru szopy. Nauczyciel prosi wybrane dziecko/dzieci, żeby wskazało(-y) słowo z historyjki, które będzie zaczynało się na:

O... (ogień, owce, owca)	SIA... (siano, sianko)
ST... (strażak, straż, strażacy)	SZO... (szopa)
WO... (woda, wozy)	PŁO... (płonie, płomienie)

- Jeżeli dzieci poradzą sobie z tym zadaniem, można je poprosić, żeby próbowały dokończyć te słowa na podstawie pierwszych głosek lub sylab, ale wykorzystując własne zasoby znajomości słów. Nauczyciel prosi dzieci, aby dokończyły słowo tak, jak chcą.

TEMAT 2. STÓŁ W KUCHNI – OPIS**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych i dyskursu.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych (rymy, sylaby).

MATERIAŁY:

- Ilustracja Kuchnia, obrazek w formacie A3.
- Opis obrazka: Stół w kuchni, poza stołem widoczny tylko zarys podłogi, tło białe lub jasne, bez szczegółów. Pod stołem siedzi kot. Na stole stoją wazon, a w nim trzy tulipany, kubek w czerwone kropki po lewej, a na środku niebieska miska. W niej znajdują się owoce: czerwone jabłka i żółte banany. Po prawej stronie blatu leży bochenek chleba.
- Tablica do powieszenia obrazka.
- Materiały do samodzielnego rysowania przez dzieci.

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy obrazek.

Wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj będziemy opowiadać o tym, co jest na stole w kuchni Zosi”.

- **Ćwiczenie 1. Rozmowa o obrazku** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- Nauczyciel pyta losowo wybrane dzieci, co się dzieje na obrazku. Ma to charakter ogólnej rozmowy o tym, co dzieci na nim widzą.

Wskazówki metodyczne:

Jeśli dziecko wypowiedziało zdanie lub frazę nieprawidłowo – z błędami gramatycznymi czy błędami w wymowie lub też fraza była zbyt krótka, np. wyrażenie bez przyimka lub tylko pojedyncze wyrazy – nauczyciel parafrazuje każdą wypowiedź, nie oceniając jej, ale nadając poprawną formę gramatyczną i brzmieniową.

- **Ćwiczenie 2. Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań** (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- Nauczyciel czyta powoli opowiadanie, wyraźnie zaznaczając koniec każdego zdania.

To stół w kuchni Zosi.

Na stole są rzeczy.

Na środku stołu stoi wazon.

W wazonie są kwiaty.

Te kwiaty w wazonie to tulipany.

Na stole stoi kubek.

To kubek Zosi.

To kubek w czerwone kropki.

Na stole stoi miska.

W misce leżą owoce.

W misce są jabłka i banany.

Jabłka w misce są czerwone.

Banany w misce są żółte.

Na stole leży też chleb.

Zosia lubi chleb.

Mama robi Zosi kanapkę.

Potem Zosia zje banana.

A kto siedzi pod stołem? Pod stołem siedzi kot.

Kot Zosi ma na imię Batonik.

- Po przeczytaniu całości nauczyciel czyta każde zdanie po kolei i prosi o wspólne głośne powtórzenie. Sprawdza poprawność i ewentualnie poprawia, powtarzając zdanie z opisu w prawidłowej formie. Potem nauczyciel pyta, kto chętny chciałby powtórzyć zdania. I kontynuuje ćwiczenie.

■ **Ćwiczenie 3. Odpowiadanie na pytania** (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- Nauczyciel ponownie zawiesza na ścianie obrazek Kuchnia Zosi (albo odśtania). Ważne, aby dzieci nie widziały go pomiędzy ćwiczeniami. Następnie przypomina dzieciom treść opowiadania Kuchnia Zosi, a następnie zadaje pytania, wskazując dzieci do odpowiedzi (pytania może powtarzać po trzy razy):

- „Kto siedzi pod stołem?”
- „Gdzie siedzi Batonik?”
- „Kim jest Batonik?”
- „Co mama robi z chleba?”
- „Czy Zosia zje jabłko?”

- „Czyj kubek stoi na stole?”
- „Co stoi na stole oprócz kubka i miski?”
- „W czym są tulipany?”
- „Gdzie stoi wazon?”
- „Co jest w wazonie?”

- Na zakończenie tego ćwiczenia dzieci rysują wybrany przez siebie obrazek związany z opisem Kuchnia Zosi.

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko udziela odpowiedzi w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjnie, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że to jest zdanie nieprawidłowe. Natomiast parafrazuje wypowiedź dziecka, nadając jej prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych. Podobnie jeżeli dziecko opuściło jakiś wyraz lub powiedziało niepełne zdanie, nauczyciel powtarza je, dodając brakujące elementy.

■ Ćwiczenie 4. **Kończenie zdań** (gramatyka, słownik, semantyka)

- Nauczyciel wybiera dzieci z grupy i prosi, by każde z nich dokończyło jedno z wybranych zdań.

- „Na stole leży...”
- „Pod stołem...”
- „Zosia lubi...”
- „Banany są...”
- „W misce są...”
- „W wazonie są...”
- „Wazon stoi...”

- Jeśli dzieci nie potrafią dokończyć zdań, można dodać kolejne słowo.

I tak jak w pozostałych ćwiczeniach – nauczyciel nie poprawia dziecka bezpośrednio, tylko powtarza jego wypowiedź w poprawnej formie.

■ Ćwiczenie 5. Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania

(fonologia, słownik)

- Ćwiczenie polega na dzieleniu słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania. Nauczyciel prosi dzieci, aby wspólnie podzieliły na sylaby następujące słowa (podaje je i czeka na reakcje dzieci):

- MAMA
- ZOSIA
- BANAN
- WAZON
- MISKA
- KUCHNIA
- ŻÓŁTE
- TULIPAN
- BATONIK
- CZERWONE

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	MAMA	MA-MA
2	ZOSIA	ZO-SIA
3	BANAN	BA-NAN
4	WAZON	WA-ZON
5	MISKA	MIS-KA
6	KUCHNIA	KU-CHNIA, KUCH-NIA
7	ŻÓŁTE	ŻÓŁ-TE
8	TULIPAN	TU-LI-PAN
9	BATONIK	BA-TO-NIK
10	CZERWONE	CZE-RWO-NE, CZER-WO-NE

- Kolejność tych wyrazów uwzględnia poziom trudności, dlatego należy ją zachować. Nauczyciel, wypowiadając słowa, które dzieci mają podzielić na sylaby, powinien w sposób wyraźny przedłużać samogłoski, czyli mówić np. „Zoosiaa”. Nie ocenia on błędnego wykonania, tylko powtarza dzielenie słów na sylaby w formie prawidłowej.

■ **Ćwiczenie 6. Odgadywanie słów z opisu na podstawie pierwszej sylaby**
(fonologia, słownik, semantyka)

- Kolejne ćwiczenie z zakresu fonologii to odgadywanie słów na podstawie pierwszej sylaby z opisu obrazka Kuchnia Zosi. Nauczyciel prosi wybrane dziecko/dzieci, żeby odgadło(-y) słowo z opisu, które będzie zaczynało się na:

CZER... czerwony, czerwona, czerwone	MA... mama, mamusia
MIS... miska, miseczka	KU... kuchnia, kuchenka
O... owoce	KWIA... kwiaty, kwiatki, kwiatuszki
TU... tulipany	KROP... kropki, kropeczki
WA... wazon, wazonik	BA... batonik, baton

- Jeżeli dzieci poradzą sobie z tym zadaniem, można je poprosić, żeby próbowały dokończyć te słowa na podstawie pierwszych głosek lub sylab, ale wykorzystując własne zasoby znajomości słów. Nauczyciel prosi dzieci, aby dokończyły słowo tak, jak chcą.

■ **Ćwiczenie 7. Tworzenie rymów**

- Nauczyciel wyjaśnia, czym są rymy, np.: kot – płot, rama – sama itp., a następnie prosi dzieci, by powiedziały słowo rymujące się z:

Lp.	Wyraz wzorcowy	Rymy
1	MAMA	sama, dama, rama, brama
2	MISKA	liska, ściska, śliska
3	WAZONY	ogony, bony, trony, wrony
4	KWIATY	rabaty, taty, sałaty, maty, raty
5	KROPKI/KROPKA	stopki, szopki, chłopki, mopki,
6	BATONIK	mikrofonik, słonik, konik

- Jeśli dzieci mają trudności z wykonywaniem tego zadania, nauczyciel może – po prezentacji słowa wzorcowego – podać dwa–trzy przykłady z tabelki z kolumny „Klucz”, ale tylko jeden właściwy, i poprosić dzieci o wskazanie tego, który się rymuje. Na przykład: MISKA – konik, śliska.

TEMAT 3. ZAKUPY – OPOWIADANIE**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych i dyskursu.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych (rymy, sylaby).

MATERIAŁY:

- Ilustracja Zakupy w formacie A3.
- Opis obrazka: Mama i Zosia pchają wózek sklepowy, w którym są herbatniki i sok. Mama trzyma w ręce pomidory. Obie pchają wózek w kierunku kasy znajdującej się po prawej stronie. W tle kilka półek z różnymi produktami. W kasie widać kasjera.

- Tablica do powieszenia obrazka.
- Materiały do samodzielnego rysowania przez dzieci.

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy obrazek.

Wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj będziemy opowiadać o tym, jak Zosia z mamą wybrały się na zakupy”.

- **Ćwiczenie 1. Rozmowa o obrazku** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- Nauczyciel pyta losowo wybrane dzieci, co się dzieje na obrazku. Ma to charakter ogólnej rozmowy. Jeśli dziecko wypowiedziało zdanie lub frazę nieprawidłowo – z błędami gramatycznymi czy błędami w wymowie lub też frazę zbyt krótką, np. wyrażenie bez przyimka lub tylko pojedyncze wyrazy – nauczyciel parafrazuje każdą wypowiedź, nie oceniając jej, ale nadając poprawną formę gramatyczną i brzmieniową.

- **Ćwiczenie 2. Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań** (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- Nauczyciel wolno czyta opowiadanie, wyraźnie zaznaczając (akcentując) koniec każdego zdania.

Mama i Zosia poszły do sklepu spożywczego.

Zosia pomaga mamie robić zakupy.

Robią zakupy na kolację.

Robią zakupy na kolację dla mamy, dla Zosi i dla Batonika.

Mama kupuje czerwone pomidory dla Zosi i dla siebie.

Dla Batonika mama kupuje chrupki.

Batonik lubi takie chrupki.

Mama i Zosia pakują zakupy do dużego wózka.

Jest tam jeszcze sok.

W wózku są herbatniki.

Mama kupiła mleko.

Wózek jest ciężki.

Zosia i mama pchają go razem.

Podchodzą do kasy.

Pan w kasie sprawdza ceny zakupów.

Pan w kasie liczy, ile mama ma zapłacić za zakupy.

Potem włożą zakupy do torby.

Zaniosą zakupy do domu.

Batonik już tam czeka.

Będzie się cieszył.

- Po przeczytaniu całości nauczyciel czyta każde zdanie i prosi o wspólne głośne powtórzenie. Następnie sprawdza poprawność i ewentualnie poprawia, powtarzając zdanie z opisu w prawidłowej formie. Potem nauczyciel pyta, kto chętny chciałby powtórzyć zdania. I kontynuuje ćwiczenie.

■ **Ćwiczenie 3. Odpowiadanie na pytania** (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- Nauczyciel ponownie zawiesza na ścianie obraz Kuchnia Zosi (albo odstępiania). Ważne, aby dzieci nie widziały obrazka pomiędzy ćwiczeniami. Następnie przypomina dzieciom treść opowiadania Kuchnia Zosi, a potem zadaje pytania, wskazując dzieci do odpowiedzi (pytania może powtarzać po trzy razy):
  - „Dokąd poszły Zosia i mama?”
  - „Dlaczego robią zakupy?”
  - „Dla kogo będzie kolacja?”
  - „Dla kogo są czerwone pomidory?”
  - „Co kupują dla Batonika?”
  - „W czym są zakupy?”

- „Co jest w wózku?”
- „Dokąd mama i Zosia pchają wózek?”
- „Co robi pan w kasie?”
- „Kto czeka w domu?”

- Na zakończenie tego ćwiczenia dzieci rysują wybrany przez siebie obrazek związany z opisem Zakupy.

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko udziela odpowiedzi w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjnej, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że to jest zdanie nieprawidłowe. Natomiast parafrazuje wypowiedź dziecka, nadając jej prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych. Podobnie jeżeli dziecko opuściło jakiś wyraz lub powiedziało niepełne zdanie, nauczyciel powtarza je, dodając brakujące elementy.

■ Ćwiczenie 4. **Kończenie zdań** (gramatyka, słownik, semantyka)

- Nauczyciel wybiera dzieci z grupy i prosi, by każde z nich dokończyło jedno z wybranych zdań:

- „Mama i Zosia poszły...”
- „Mama kupuje...”
- „Mama i Zosia pakują...”
- „Pan w kasie liczy...”
- „Potem włożą...”
- „Batonik już...”

- Jeśli dzieci nie potrafią dokończyć zdań, można dodać kolejne słowo.

I tak jak w pozostałych ćwiczeniach – nauczyciel nie poprawia dziecka bezpośrednio, tylko powtarza jego wypowiedź w poprawnej formie.

■ Ćwiczenie 5. Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania

(fonologia, słownik)

- Ćwiczenie polega na dzieleniu słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania. Nauczyciel prosi dzieci, aby wspólnie podzieliły na sylaby następujące słowa (podaje je i czeka na reakcje dzieci):

- KASA
- ZOSIA
- CZEKA
- MLEKO
- RAZEM
- ZAKUPY
- BATONIK
- POMIDORY

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	KASA	KA-SA
2	ZOSIA	ZO-SIA
3	CZEKA	CZE-KA
4	MLEKO	MLE-KO
5	RAZEM	RA-ZEM
6	ZAKUPY	ZA-KU-PY
7	BATONIK	BA-TO-NIK
8	POMIDORY	PO-MI-DO-RY

- Kolejność tych wyrazów uwzględnia poziom trudności, dlatego należy ją zachować. Nauczyciel, wypowiadając słowa, które dzieci mają podzielić na sylaby, powinien w sposób wyraźny przedłużać samogłoski, czyli mówić np. „kaasaa”. Nie ocenia on błędnego wykonania, ale demonstruje przykład dzielenia na sylaby w formie prawidłowej.

■ Ćwiczenie 6. **Odgadywanie słów z opowiadania na podstawie pierwszej sylaby**

- Kolejne ćwiczenie z zakresu fonologii to odgadywanie słów z opowiadania na podstawie pierwszej sylaby. Nauczyciel prosi wybrane dziecko/dzieci, żeby wskazało(-y) słowo z opowiadania Zakupy, które będzie zaczynało się na:

CZER... czerwone, czerwona	KA... kasa
PO... pomidory	MLE... mleko
CHRU... chrupki	PA... pakuja
HER... herbatniki	KO... kolacja

- Jeżeli dzieci poradzą sobie z tym zadaniem, można je poprosić, żeby próbowały dokończyć te słowa na podstawie pierwszych sylab, wykorzystując własne zasoby znajomości słów. Nauczyciel prosi dzieci, aby dokończyły słowo tak, jak chcą.

■ Ćwiczenie 7. **Tworzenie rymów**

- Nauczyciel wyjaśnia, co to są rymy, podając przykłady: „płoty – koty, róża – duża itp.” Następnie prosi dzieci, aby podały słowa rymujące się z następującymi wyrazami wzorcowymi:

Lp.	Wyraz wzorcowy	Rymy
1	MAMA	sama, dama, rama, brama
2	KOSZE	nosze, kalosze, grosze
3	KASA	klasa, masa, rasa
4	HERBATNIKI	słowiki, miki, koniki, wagoniki, orliki
5	KOLACJA	racja, stacja, racja, dekoracja, informacja
6	BATONIK	mikrofonik, słonik, konik

- Jeśli dzieci mają trudności z wykonywaniem tego zadania, nauczyciel może – po prezentacji słowa wzorcowego – podać dwa-trzy przykłady z tabelki z kolumny „Rymy”, ale tylko jeden właściwy, i poprosić dzieci o wskazanie tego, który się rymuje. Na przykład: KASA – dama, klasa, konik – które się rymują z KASA.

TEMAT 4. OGÓREK I KURKA – WIERSZ**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych i dyskursu.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych (rymy, sylaby).

MATERIAŁY:

- Plansza – ilustracja do wiersza.
- Wiersz **Ogórek i kurka**.

Rzekła kurka do ogórka:

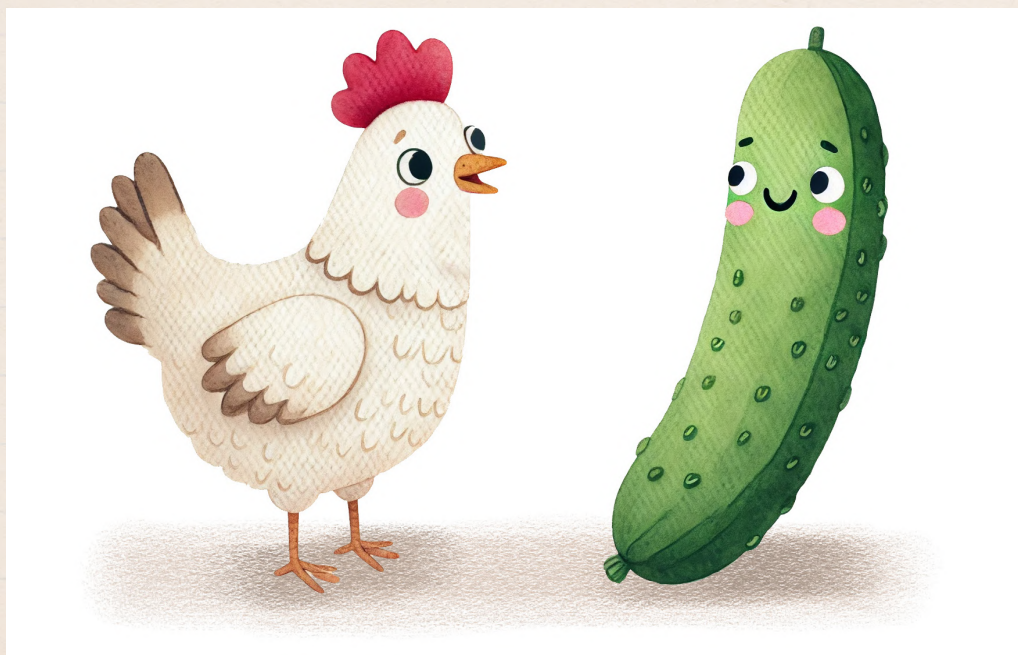
Podoba mi się twoja skórka,
twarda, ciemna i zielona,
wolę ją niż moje piórka.

Lecz ogórek nie chce zmiany,

zerka na nią ciut zmieszany:

Ładne, barwne twoje piórka,
Lecz nic po nich dla ogórka.

- Tablica do powieszenia obrazków.
- Materiały do samodzielnego rysowania przez dzieci.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy planszę przedstawiającą obrazek Ogórek i kurka. Wyjaśnia cel zajęć: „Będziemy poznawać wierszyk *Ogórek i kurka*”.

■ Ćwiczenie 1. **Rozmowa o ilustracji** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- Nauczyciel pyta losowo wybrane dzieci, co widzą na obrazku. Jeśli dziecko wypowiedziało zdanie lub frazę nieprawidłowo – z błędami gramatycznymi czy błędami w wymowie lub też frazę zbyt krótką, np. wyrażenie bez przyimka lub tylko pojedyncze wyrazy – nauczyciel parafrazuje każdą wypowiedź, nie oceniając jej, ale nadając poprawną formę gramatyczną i brzmieniową.

■ Ćwiczenie 2. **Słuchanie wiersza i powtarzanie wersów** (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- Nauczyciel powoli i wyraźnie czyta dwukrotnie wierszyk. Następnie czyta każde zdanie i prosi o wspólne głośnie powtórzenie. Potem sprawdza poprawność i ewentualnie poprawia, powtarzając raz jeszcze wers z wierszyka. Jeśli nauczyciel widzi, że dzieci dobrze sobie radzą z wykonaniem ćwiczenia, może czytać nieco dłuższe fragmenty, np. po dwa wersy, ale musi uważać, by nie zgubić sensu (kończyć w miejscu, w którym kończy się zdanie). Potem nauczyciel pyta, kto chętny chciałby powtórzyć fragmenty wierszyka, i ewentualnie kontynuuje ćwiczenie.

Wskazówki metodyczne:

Jeśli dziecko powtarza fragment nieprawidłowo – myli słowa, opuszcza je, popełnia błędy gramatyczne lub w wymowie – nauczyciel powtarza wypowiedź dziecka w formie bezbłędnej. Nie ocenia i nie krytykuje.

■ Ćwiczenie 3. Nowe słowa (słownik, semantyka, gramatyka, dyskurs)

- Nauczyciel wyjaśnia znaczenie zaznaczonych słów (podkreślonych w wierszu – „rzekła”, „zerka”, „ciut”, „zmieszany”), podaje przykłady ich zastosowania – przykładowe zdania z nowymi wyrazami. Dzieci powtarzają głośno wzorcowe zdanie w 4-osobowych grupach wskazanych przez nauczyciela (czworo dzieci siedzących koło siebie). Potem nauczyciel pyta, kto chętny chciałby powtórzyć zdania. I kontynuuje ćwiczenie.
- Wyjaśnienia słów:
  - Rzekła – powiedziała.
  - Zerka – patrzy od czasu do czasu, patrzy kilka razy.
  - Ciut – troszkę, małutko.
  - Zmieszany – zawstydzony, niepewny, nie wie, co powinien zrobić.
  - Barwne – kolorowe.
- Przykładowe zdania:
  - „Alicja rzekła, że czas na obiad”.
  - „Kasia zerkała na swojego psa”.
  - „Janek czekał na pizzę ciut za długo”.
  - „Tomek był zmieszany, gdy babcia przyglądała mu się zbyt długo”.
  - „Nad polem latały barwne motyle”.

■ Ćwiczenie 4. Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania

(fonologia, słownik)

- Ćwiczenie polega na dzieleniu słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania. Nauczyciel prosi dzieci, aby wspólnie podzieliły na sylaby następujące słowa (podaje je i czeka na reakcje dzieci):

- ZIELONE
- KOLOROWE
- KURKA
- ZERKA
- PIÓRKA
- ŁADNE
- TWARDA
- TWOJA

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	ZIELONE	ZIE-LO-NE
2	KOLOROWE	KO-LO-RO-WE
3	KURKA	KU-RKA, KUR-KA
4	ZERKA	ZE-RKA, ZER-KA
5	PIÓRKA	PIÓ-RKA, PIÓR-KA
6	ŁADNE	ŁA-DNE, ŁAD-NE
7	TWARDA	TWA-RDA, TWAR-DA
8	TWOJA	TWO-JA

- Nauczyciel, wypowiadając słowa, które dzieci mają podzielić na sylaby, powinien w sposób wyraźny przedłużać samogłoski, czyli mówić np. „KUURKAA...”. Nie ocenia on błędnego wykonania, ale powtarza dzielenie wyrazów na sylaby w sposób prawidłowy.

■ Ćwiczenie 5. Indywidualne dzielenie słów na sylaby (fonologia i słownik)

- Kolejny etap to indywidualne dzielenie na sylaby tych samych słów, co w ćwiczeniu 4, przez poszczególne dzieci wskazane przez nauczyciela. Jeżeli dziecko błędnie dzieli na sylaby, nauczyciel powtarza dzielenie w sposób prawidłowy.

■ Ćwiczenie 6. Odgadywanie słów na podstawie pierwszej sylaby (fonologia, słownik)

- Ćwiczenie polega na odgadywaniu słów z wiersza na podstawie pierwszej sylaby. Nauczyciel prosi wybrane dziecko/dzieci, żeby odgadło(-y) słowo, które będzie zaczynało się na:

O- albo OGÓ-	ŁAD-
ZER-	KO-
PIÓR-	ZIE-
TWAR-	ZMIE-

- Jeżeli dzieci poradzą sobie z tym ćwiczeniem, można je poprosić, żeby próbowały dokończyć te słowa na podstawie pierwszych głosek lub sylab, wykorzystując własne zasoby znajomości słów. Nauczyciel zachęca dzieci, aby dokończyły słowo tak, jak chcą.

MAŁA GRUPA

TEMAT 5. JAJKA – HISTORYJKA OBRAZKOWA (MAŁA GRUPA)**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych.
- Doskonalenie umiejętności w zakresie dyskursu.

MATERIAŁY:

- Historyjka obrazkowa czteroelementowa – Jajka (plansze A4).
  - Kura siedzi w gnieździe (domyślnie wysiaduje jajka).
  - Widać cztery jajka – w trzecim można zauważyć wyraźne pęknięcie w poprzek, z jednego jajka wystaje dzióbek i fragment łebka.
  - Pisklęta wychodzą, jajka są popękane, wokół – w gnieździe i obok – leżą skorupki.
  - Kura i trzy pisklęta skubią trawę, szukają ziarenek.
- Tablica do powieszenia obrazków.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy obrazki w nieprawidłowej kolejności: 2, 4, 1, 3. Mogą być w pionie lub rozproszone. Wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj będziemy opowiadać historię o jajkach. Przyjrzyjcie się tym obrazkom (wskazuje je), za chwilę będziemy tworzyć z nich historyjkę”.

■ Ćwiczenie 1. **Rozmowa o obrazkach i układanie historyjki** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- Nauczyciel pyta losowo wybrane dzieci z grupy, co się dzieje na obrazku. Zachęca je, aby proponowały, w jakiej kolejności ułożyć obrazki. Po ułożeniu historyjki nauczyciel przechodzi do kolejnego ćwiczenia.

Wskazówki metodyczne:

Jeśli dziecko wypowiedziało zdanie lub frazę nieprawidłowo – z błędami gramatycznymi czy błędami w wymowie lub też frazy są zbyt krótkie, np. wyrażenie bez przyimka lub tylko pojedyncze wyrazy – nauczyciel parafrazuje każdą wypowiedź, nie oceniając jej, ale nadając poprawną formę gramatyczną i brzmieniową.

■ Ćwiczenie 2. **Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań** (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- Gdy dzieci przedstawiają przebieg historii na podstawie obrazków, nauczyciel mówi: „Teraz ja przeczytam wam krótką historię o tym, co tutaj się zdarzyło” – czyta powoli, wyraźnie zaznaczając koniec każdego zdania.
  - Na pierwszym obrazku widać, że kura siedzi w gnieździe.
  - Ta kurka wysiaduje jajka.
  - Jest im ciepło.

- Potem skorupki jajek pękają.
- Ze skorupek wychodzą pisklęta.
- Pisklęta to małe kurczaczki.
- Pisklęta to dzieci kurki.
- Na końcu widać, jak mama kura i pisklęta spacerują.
- Kura i pisklęta razem szukają ziarenek.

■ Po przeczytaniu całości nauczyciel czyta każde zdanie pojedynczo i prosi o wspólne głośne powtórzenie. Następnie sprawdza poprawność i ewentualnie poprawia, powtarzając raz jeszcze zdanie z opisu. Potem nauczyciel pyta, kto chętny chciałby powtórzyć zdania. I kontynuuje ćwiczenie.

Wskazówki metodyczne:

Ważne, by dzieci wysłuchały uważnie opisu. Można wskazywać elementy na obrazku w czasie odczytywania historii.

■ **Ćwiczenie 3. Kończenie zdań** (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- Nauczyciel prosi, aby wskazane dzieci spróbowały dokończyć zdanie, czyli to, które usłyszą:
- Kura siedzi na...
  - Potem skorupki...
  - Ze skorupek...
  - Pisklęta to...
  - Mama kura i kurczaczki...

Wskazówki metodyczne:

Jeśli dzieci nie potrafią dokończyć zdań, można dodać kolejne słowo. I tak jak w pozostałych ćwiczeniach – nauczyciel nie poprawia dziecka bezpośrednio, tylko powtarza jego wypowiedź w poprawnej formie.

■ Ćwiczenie 4. Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania

(fonologia, słownik)

- Ćwiczenie polega na dzieleniu słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania. Nauczyciel prosi dzieci, aby wspólnie podzieliły na sylaby następujące słowa (wypowiada je i czeka na reakcje dzieci):

- MAMA
- KURA
- MAŁE
- JAJKO
- CIEPŁO
- GNIAZDO
- SKORUPKA
- KURCZACZEK
- PISKŁĘTA
- ZIARENKA

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	MAMA	MA-MA
2	KURA	KU-RA
3	MAŁE	MA-ŁE
4	JAJKO	JAJ-KO
5	CIEPŁO	CIE-PŁO, CIEP-ŁO
6	GNIAZDO	GNIA-ZDO, GNIAZ-DO
7	SKORUPKA	SKO-RU-PKA, SKO-RUP-KA
8	KURCZACZEK	KUR-CZA-CZEK
9	PISKŁĘTA	PI-SKŁĘ-TA, PIS-KŁĘ-TA
10	ZIARENKA	ZIA-REN-KA

- Kolejność tych wyrazów uwzględnia poziom trudności, dlatego należy ją zachować. Nauczyciel, wypowiadając słowa, które dzieci mają podzielić na sylaby, powinien w sposób wyraźny przedłużać samogłoski, czyli mówić np. „kuuraa...”. Nie ocenia on błędnego wykonania, ale powtarza dzielenie na sylaby w formie prawidłowej.

■ Ćwiczenie 5. Indywidualne dzielenie słów na sylaby (fonologia, słownik)

- Kolejny etap to indywidualne dzielenie na sylaby tych samych słów, co w ćwiczeniu 4, przez poszczególne dzieci wskazane przez nauczyciela. Jeżeli dziecko błędnie dzieli na sylaby lub w ogóle nie podejmuje próby, nauczyciel sam dzieli lub powtarza, pokazując, jak powinien brzmieć taki podział.

■ Ćwiczenie 6. Tworzenie rymów (fonologia)

- Nauczyciel wyjaśnia, co to znaczy, że wyrazy się rymują, podając przykłady: sowa – głowa, lasek – pasek, i prosi dzieci o podanie rymów do słów:

Słowa, do których tworzymy rymy		Przykładowe rozwiązania
1	KURA	rura, dziura, bura, struktura, awantura
2	KURCZAKI	robaki, braki, skorupiaki, maki, baki
3	SKORUPKI	zupki, łupki, słupki
4	JAJKA	fajka, bajka, Majka
5	MAŁE	białe, doskonałe, całe
6	MAMA	dama, sama, rama, piżama

- Jeśli dzieci mają trudności z wykonywaniem tego ćwiczenia, można – po prezentacji słowa wzorcowego – podać dwa–trzy przykłady z tabelki z kolumny „Klucz”, ale tylko jeden właściwy, i poprosić dzieci o wskazanie tego, który się rymuje. Na przykład: JAKA – fajka, dama.

TEMAT 6. KURKA LOLA – OPIS**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych.

MATERIAŁY:

- Plansza wielkości A3, w pełni pokolorowana, przedstawiająca Kurkę Lolę.
- Opis: Kurka Lola
  - Kurka Lola ma żółte piórka.
  - Lola ma czerwone piórka.
  - Lola ma niebieskie piórka.
  - Kurka Lola ma kolorowe piórka.
  - Lola ma dwie nóżki.
  - Kurka ma ostre pazurki.
  - Kurka Lola lubi robaki i ziarenka.
  - Lubi tłuste robaki.
  - Lola lubi duże ziarenka.
  - Kurka Lola biega po podwórku i szuka smakołyków!
- Plansza A3 przedstawiająca Kurkę Lolę bez piórek (schemat) i bez nóżek.
- Kartoniki o dopasowanej wielkości (łącznie 15) przedstawiające piórka w kolorach żółtym (× 3), czerwonym (× 2), zielonym (× 3), czarnym (× 2), niebieskim (× 3), różowym (× 2).
- Dwa kartoniki o dopasowanej wielkości przedstawiające po jednej nóżce (z pazurkami) do przymocowania na planszy ze schematem Kurki Loli.
- Tablica do powieszenia obrazków.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel przygotowuje planszę całego obrazka Kurki Loli i planszę A4 ze schematem oraz komplet kartoników przedstawiających kolorowe piórka i nóżki. Każdy z uczestników zajęć powinien otrzymać: po trzy obrazki piórek w różnych kolorach, dodatkowo dwoje losowo wybranych dzieci otrzymuje po jednym obrazku nóżki. Sposób przymocowywania kartek do planszy ze schematem Kurki Loli jest dowolny – najlepiej zastosować rzepy (trzeba je wcześniej dokleić na materiałach) albo masę klejącą, mocującą itp.

■ Ćwiczenie 1. **Stuchanie opisu** (semantyka, gramatyka, słownik)

- Nauczyciel zawiesza na ścianie pokolorowaną planszę z Kurką Lolą. Wyjaśnia cel zajęć: poznanie Kurki Loli, wystuchanie krótkiego opisu i powtarzanie zdań o kurce. Nauczyciel odczytuje opis Kurki Loli.

Wskazówki metodyczne:

Ważne, aby dzieci wysłuchały uważnie opisu, można wskazywać elementy na obrazku w czasie jego odczytywania.

■ Ćwiczenie 2. Powtarzanie zdań z opisu (gramatyka, słownik, semantyka)

- Zadaniem dzieci jest powtórzenie jednego zdania odczytywanego przez nauczyciela z opisu Kurki Loli.
- Instrukcja dla nauczyciela:
  - Nauczyciel mówi: „Będę teraz mówił coś o Kurce Loli, a wy będziecie powtarzać to bardzo dokładnie. Zaczynamy po kolei”. Następnie wskazuje po kolei dzieci (według kolejności siedzenia), aby powtarzały następujące po sobie zdania. Każde czyta wyraźnie i powoli. Dziecko je powtarza. Po przeczytaniu opisu (pięcioro dzieci po jednym zdaniu) nauczyciel powtarza procedurę od początku z kolejnymi dziećmi. W ten sposób każde dziecko powtarza co najmniej dwa zdania. Gdy dzieci w grupie jest mniej niż pięcioro, nauczyciel czyta opis tyle razy, aż wykorzysta wszystkie zdania z opisu. Po ich wyczerpaniu nauczyciel może powtórzyć ćwiczenie, np. od końca opisu albo tylko wybrane zdania, które uzna za trudniejsze.

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko powtarza zdanie w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjne albo pomija wyrazy, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że była to nieprawidłowa odpowiedź. Powtarza zdanie z wypowiedzi dziecka, nadając mu prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych oraz części składowych.

■ **Ćwiczenie 3. Uzupełnianie obrazka na podstawie słownej instrukcji** (opisu Kurki Loli) (semantyka, słownik)

- Nauczyciel rozdaje każdemu dziecku opisane w materiałach wcześniej przygotowane (rozcięte) kartoniki przedstawiające kolorowe piórka i nóżki. Zadaniem dzieci jest wysłuchanie jeszcze raz opisu i umieszczanie na schemacie kartoników zgodnie z tym, co słyszą (semantyka, słownictwo).

Uwaga: kolorów piórek jest więcej niż wymienionych w opisie. Piórka w kolorze zielonym, czarnym i różowym dzieci przyczepiają po usłyszeniu zdania: „Kurka Lola ma kolorowe piórka”.

- Nauczyciel sprawdza poprawność i ewentualnie poprawia, powtarzając zdanie z opisu. Na zakończenie tego ćwiczenia, np. podczas kolejnych zajęć z dziećmi, można powtórzyć nazwy kolorów i wskazać odpowiednie piórka Kurki Loli (utrwalanie nazw kolorów). Można podążać tą drogą, pytając dzieci, co wokół nich, np. w sali, jest żółte, czerwone itd. Używanie nazw w określonym kontekście jest najlepszym sposobem ich utrwalania. Na zakończenie można poprosić dzieci, aby same narysowały kurkę.

■ **Ćwiczenie 4. Tworzenie rymów** (fonologia, słownik, semantyka)

- Nauczyciel zawiesza na ścianie kolorowaną planszę z Kurką Lolą. Przedstawia cel zajęć: „Zabawa słowami ze świata Kurki Loli”. Następnie wyjaśnia, co to znaczy, że wyrazy się rymują, podając przykłady: sowa – głowa, lasek – pasek, i prosi dzieci o podanie rymów do słów ze świata Kurki Loli (słowa te nie muszą wiązać się z Kurką Lolą):

Słowa, do których tworzymy rymy		Przykładowe rozwiązania
1	PIÓRKA	kurka, ogórka, zbiórka, przepiórka, wiewiórka, skórka
2	NÓŻKI	różki, papużki, dróżki, wydmuszki, puszki, okruszki, brzuszki
3	PAZURKI	ogórki, pagórki, dziurki, figurki, córki
4	KURKA	ogórka, zbiórka, przepiórka, wiewiórka, skórka, piórka
5	ROBAKI	chłopaki, znaki, raki, dziobaki, hamaki, paki
6	DUŻE	róże, podróże, wzgórze
7	CZERWONE	zielone, zakręcone, zgubione, zmęczone

- Jeśli dzieci mają trudności z wykonywaniem tego zadania, nauczyciel może – po zaprezentowaniu słowa wzorcowego – podać dwa–trzy przykłady z tabelki z kolumny „Klucz”, ale tylko jeden właściwy, i poprosić dzieci o wskazanie tego, który się rymuje.

Przykład: PIÓRKA – znaki, skórka.

Wskazówki metodyczne:

Akceptujemy także słowa bezsensowne, ale zwracamy uwagę, że one nic nie znaczą.

■ Ćwiczenie 5. Zgadywanie wyrazów ze świata Kurki Loli na podstawie sylaby nagłosowej (fonologia, słownik, semantyka)

- Nauczyciel wyjaśnia, że zapomniał niektórych słów dotyczących opisu Kurki Loli, i prosi dzieci, aby odpowiedziały mu słowo, którego nie pamięta (tu dziecko powinno podawać słowa z opisu, ale można także zaakceptować inne prawdziwe słowa, odpowiednio to komentując):

- KO...
- NÓŻ...
- PA...
- CZER...
- BIA...
- ŻÓŁ...
- RO...
- SMA...

■ Jeśli dziecko ma problem z tym ćwiczeniem, można mu podpowiedzieć, dodając kolejne sylaby.

TEMAT 7. WIĘKSZY – MNIEJSZY – PORÓWNANIA**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych – przeciwstawne określenia.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych.

MATERIAŁY:

- A. Ilustracje przedstawiające dwa te same obiekty w wersji duży – mały: stół, drzewo, kwiat, kotek, wazon.
- B. Ilustracje przedstawiające pojedyncze małe obiekty: myszka, robaczek, muszelka, kluczyk, moneta.
- C. Ilustracje przedstawiające pojedyncze duże obiekty: stół, góra, statek morski, wieloryb.
- D. Ilustracje przedstawiające dwa te same obiekty w wersji niski – wysoki: drzewo, stółek, domek, stół.
- E. Ilustracje przedstawiające pojedyncze niskie obiekty: małe dziecko, pies jamnik, rowerek dziecięcy.
- F. Ilustracje przedstawiające pojedyncze wysokie obiekty: wieżowiec, góra, żyrafa, katedra gotycka z wysokimi wieżami (kościół).
- G. Ilustracje przedstawiające dwa te same obiekty w wersji długie – krótkie: włosy, patyk, nos, pies.
- H. Ilustracje przedstawiające pojedyncze długie obiekty: pociąg, rzeka, droga, wąż.
- I. Ilustracje przedstawiające pojedyncze krótkie obiekty: kluczyk, krótkie spodenki, mrówka.
- J. Ilustracje przedstawiające dwa te same obiekty w wersji jasne – ciemne: niebo, okulary, spodnie, samochód.

K. Ilustracje przedstawiające pojedyncze jasne obiekty: słońce, lampa świecąca, śnieg – kilka płatków, latarnia uliczna świecąca.

L. Ilustracje przedstawiające pojedyncze ciemne obiekty: ciemne chmury, węgiel, nocne niebo – z widocznymi gwiazdami.

A.

B.

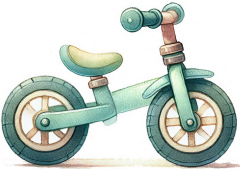
C.

D.

E.

F.

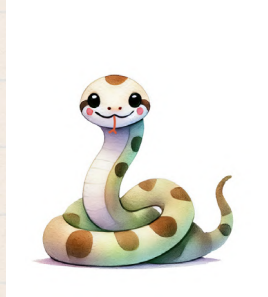
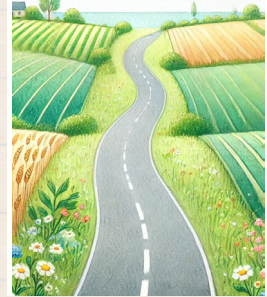
G.

H.

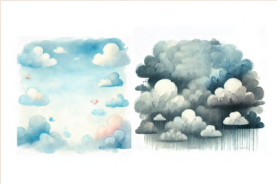

I.

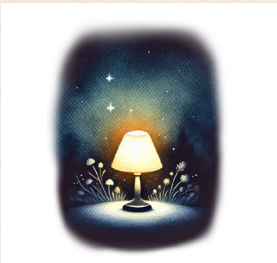
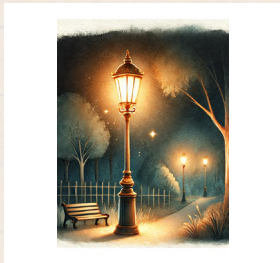
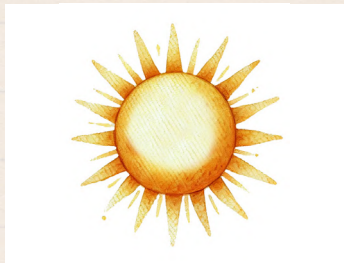

J.

K.

L.

■ **Ćwiczenie 1. Seria DUŻY – MAŁY – porównywanie** (gramatyka, słownik, semantyka)

- Nauczyciel prosi dzieci o wylosowanie po jednym obrazku z materiałów A i wskazanie, co jest duże, a co małe. Należy zadbać o to, by dzieci, po wskazaniu, wypowiedziały pełne zdanie, np.: „Ten stoń jest duży, a ten (stoń) jest mały”.

■ **Ćwiczenie 2. Seria NISKI – WYSOKI – porównywanie** (gramatyka, słownik, semantyka)

- Nauczyciel prosi dzieci o wylosowanie po jednym obrazku z materiałów D i wskazanie, co jest wysokie, a co niskie. Należy zadbać o to, by dzieci, po wskazaniu, wypowiedziały pełne zdanie, np.: „Ten stołek jest niski, a ten (stołek) jest wysoki”.

■ **Ćwiczenie 3. Seria DŁUGIE – KRÓTKIE – porównywanie** (gramatyka, słownik, semantyka)

- Nauczyciel prosi dzieci o wylosowanie po jednym obrazku z materiałów G i wskazanie, co jest długie, a co krótkie. Należy zadbać o to, by dzieci, po wskazaniu, wypowiedziały pełne zdanie, podobnie jak w ćwiczeniach 1 i 2.

■ **Ćwiczenie 4. Seria JASNE – CIEMNE – porównywanie** (gramatyka, słownik, semantyka)

- Nauczyciel prosi dzieci o wylosowanie po jednym obrazku z materiałów J i wskazanie, co jest jasne, a co ciemne. Należy zadbać o to, by dzieci, po wskazaniu, wypowiedziały pełne zdanie, podobnie jak w ćwiczeniach 1, 2 i 3.

■ **Ćwiczenie 5. Seria DUŻY – MAŁY – wybieranie** (gramatyka, słownik, semantyka)

- Nauczyciel prosi dzieci o wylosowanie po jednym obrazku z materiałów B i C. Pyta: „Co jest małe?”. Dzieci, które wylosowały małe rzeczy, podnoszą obrazki do góry. Nauczyciel prosi, by nazwały je i wypowiedziały zdanie o obrazku, np.: „Robaczek jest mały”. Tak samo dzieci, po wylosowaniu, mówią zdanie o obrazku z dużym obiektem. Nauczyciel powtarza te działania aż do wyczerpania wszystkich dziewięciu obrazków.

■ **Ćwiczenie 6. Seria DUŻY – MAŁY – odpowiadanie na pytania** (gramatyka, słownik, semantyka)

- Nauczyciel prosi dzieci o wylosowanie po jednym obrazku z materiałów B i C. Pyta po kolei o wylosowane obrazki, nawiązując do tego, co wylosowały dzieci.
  - „Jaki jest stoń?”
  - „Jaki jest robaczek?” itd.

Powtarza te działania aż do wyczerpania wszystkich 9 obrazków.

■ **Ćwiczenie 7. Seria NISKI – WYSOKI – wybieranie** (gramatyka, słownik, semantyka)

- Nauczyciel prosi dzieci o wylosowanie po jednym obrazku z materiałów E i F. Pyta: „Co jest niskie?”. Zasady są takie same jak w ćwiczeniu 5.

■ **Ćwiczenie 8. Seria NISKI – WYSOKI – odpowiadanie na pytania** (gramatyka, słownik, semantyka)

- Nauczyciel prosi dzieci o wylosowanie po jednym obrazku z materiałów E i F. Pyta po kolei o wylosowane obrazki, nawiązując do tego, co wylosowały dzieci. Zasady są takie same jak w ćwiczeniu 6.

■ **Ćwiczenie 9. Seria DŁUGI – KRÓTKI – wybieranie** (gramatyka, słownik, semantyka)

- Nauczyciel prosi dzieci o wylosowanie po jednym obrazku z materiałów H i I. Pyta: „Co jest długie?”. Zasady są takie same jak w ćwiczeniach 5 i 7.

■ **Ćwiczenie 10. Seria DŁUGI – KRÓTKI – odpowiadanie na pytania** (gramatyka, słownik, semantyka)

- Nauczyciel prosi dzieci o losowanie po jednym obrazku z materiałów H i I. Pyta po kolei o wylosowane obrazki w nawiązaniu do tego, co wylosowały dzieci. Zasady są takie same jak w ćwiczeniach 6 i 8.

■ **Ćwiczenie 11. Seria JASNY – CIEMNY – wybieranie** (gramatyka, słownik, semantyka)

- Nauczyciel prosi dzieci o losowanie po jednym obrazku z materiałów K i L. Pyta: „Co jest jasne?”.
- Zasady tego ćwiczenia są takie same jak w ćwiczeniach 5, 7 i 9.

■ **Ćwiczenie 12. Seria DŁUGI – KRÓTKI – odpowiadanie na pytania** (gramatyka, słownik, semantyka)

- Nauczyciel prosi dzieci o losowanie po jednym obrazku z materiałów H i J. Pyta po kolei o wylosowane obrazki w nawiązaniu do tego, co wylosowały dzieci. Zasady tego ćwiczenia są takie same jak w ćwiczeniach 6, 8 i 10.
- Na zakończenie każdego ćwiczenia nauczyciel może poprosić dzieci, aby same zaproponowały, jakie przedmioty można określić jako: duże, małe, długie itd.

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko powtarza zdanie w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjne albo pomija wyrazy, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że była to nieprawidłowa odpowiedź. Powtarza zdanie z wypowiedzi dziecka, nadając mu prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych oraz części składowych.

TEMAT 8. KURKA LOLA DO PRZEDSZKOLA – WIERSZ**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych.
- Doskonalenie umiejętności w zakresie dyskursu.

MATERIAŁY:

- Plansza wielkości A3 przedstawiająca scenkę: Budynek przedszkola, świeci słońce, widać idące dzieci z rodzicami lub babciami. W budynku jest otwarte okno, w którym widoczny jest kucharz. Kurka Lola (taka jak w ćwiczeniu opis Kurka Lola) maszeruje do przedszkola.

■ Wiersz:

Kurka Lola do przedszkola

*Wybrała się kurka Lola
do przedszkola wczesnym rankiem.
Słońce świeci, dużo dzieci
i pachnie pysznym śniadankiem.
Ale jedno mam pytanie,
czy dla Loli coś zostanie?*

■ Tablica do powieszenia obrazków.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ**PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:**

■ Nauczyciel przygotowuje planszę z obrazkiem.

■ **Ćwiczenie 1. Słuchanie wiersza i powtarzanie wersów** (semantyka, gramatyka, słownik)

■ Nauczyciel zawiesza na ścianie pokolorowaną planszę.

Wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj posłuchacie nowego wierszyka o Kurce Loli”. Następnie odczytuje wierszyk powoli i wyraźnie, z uwzględnieniem intonacji pytającej w ostatnim zdaniu. Może przeczytać go dwukrotnie. Po przeczytaniu całości czyta pojedynczo każde zdanie i prosi o wspólne głośne powtórzenie. Nauczyciel sprawdza poprawność wypowiedzianych przez dzieci zdań i ewentualnie poprawia, powtarzając raz jeszcze wers z wierszyka.

■ Instrukcja dla nauczyciela:

- Nauczyciel mówi: „Będę teraz mówił fragment wiersza, a wy będziecie powtarzać to bardzo dokładnie. Zaczynamy po kolei”.

- Nauczyciel wskazuje dzieci (według kolejności siedzenia), aby powtarzały kolejne zdania, które czyta wyraźnie i powoli. Po wypowiedzeniu przez dzieci wszystkich zdań (troje dzieci po jednym zdaniu) należy powtórzyć zdania z kolejnymi dziećmi. W ten sposób każde dziecko powtarza co najmniej dwa. W sytuacji, gdy nauczyciel uzna, że zdania są za długie i dzieci mają ewidentne kłopoty z ich powtórzeniem, prowadzi to ćwiczenie na wersach.

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko powtarza zdanie w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjnej albo pomija wyrazy, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że była to nieprawidłowa odpowiedź. Powtarza zdanie z wypowiedzi dziecka, nadając mu prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych oraz części składowych.

■ Ćwiczenie 2. Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania

(fonologia, słownik, semantyka)

- Nauczyciel zawiesza na ścianie kolorowaną planszę do tego tematu. Wyjaśnia cel zajęć: „Zabawa słowami”.
- Ćwiczenie polega na dzieleniu słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania. Nauczyciel prosi dzieci, aby wspólnie podzieliły na sylaby następujące słowa (wypowiada je i czeka na reakcje dzieci):
  - KURKA
  - LOLA
  - RANEK
  - DUŻO
  - DZIECI

- PACHNIE
- PYTANIE
- ŚNIADANKO

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	KURA	KU-RA
2	LOLA	LO-LA
3	RANEK	RA-NEK
4	DUŻO	DU-ŻO
5	DZIECI	DZIE-CI
6	PACHNIE	PA-CHNIE, PACH-NIE
7	PYTANIE	PY-TA-NIE
8	ŚNIADANKO	ŚNIA-DAN-KO

- Kolejność tych wyrazów uwzględnia poziom trudności, dlatego należy ją zachować. Nauczyciel, wypowiadając słowa, które dzieci mają podzielić na sylaby, powinien wyraźnie przedłużać samogłoski, czyli mówić np. „Kuuraa...”. Nie ocenia on błędnego wykonania, ale powtarza próby dzielenia w formie prawidłowej.

■ **Ćwiczenie 3. Odgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej sylaby**
(fonologia, słownik)

- Ćwiczenie z zakresu fonologii to odgadywanie słów na podstawie pierwszej sylaby lub głoski. Nauczyciel wyjaśnia, że zapomniał niektórych słów z wierszyka, prosi dzieci, aby podpowiedziały mu słowo, którego nie pamięta (tu dziecko powinno podawać słowa z wiersza, ale mogą to być inne, które należy odpowiednio skomentować). Następnie prosi wybrane

dziecko/dzieci, żeby wskazało(-y) słowo z historyjki, które będzie zaczynało się na:

WY...	RAN...
PRZED...	SŁOŃ...
WCZES...	ŚNIA...
PY...	ŚWIE...
PACH...	DZIE...

- Jeżeli dzieci poradzą sobie z tym zadaniem, można je poprosić, żeby próbowały dokończyć te słowa na podstawie pierwszych głosek lub sylab, ale niekoniecznie wykorzystując przykłady z wiersza. Nauczyciel mówi, aby dokończyły słowo tak, jak chcą. Przykładowa instrukcja: „A może znacie inne słowa, które zaczynają się na DZIE..., PY..., ŚWIE..., WY... itp.?”.

Scenariusze ćwiczeń dla grupy 4-latków

Podczas tworzenia tematów i ćwiczeń dla 4–5-latków uwzględniono już nieco bardziej rozwinięte umiejętności językowe dzieci (por. podrozdział 4.2). Także więcej uwagi poświęcono rozwijaniu funkcji fonologicznych, ponieważ w tym przedziale wiekowym wyraźnie zaczynają się one doskonalić.

Spis tematów i ćwiczeń dla 4-latków

DUŻA GRUPA

TEMAT 1. BAŁWANEK – HISTORYJKA OBRAZKOWA

- **Ćwiczenie 1.** Wspólne układanie historyjki (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 4.** Dzielenie słów na sylaby (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 5.** Indywidualne dzielenie na sylaby (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 6.** Tworzenie rymów (słownik, fonologia)

TEMAT 2. KUCHNIA – OPIS

- **Ćwiczenie 1.** Rozmowa o obrazku (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- **Ćwiczenie 2.** Słuchanie opisu i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 4.** Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 5.** Indywidualne dzielenie słów na sylaby (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 6.** Odgadywanie słów na podstawie pierwszej sylaby (słownik, fonologia)

TEMAT 3. DESZCZOWY DZIEŃ – OPOWIADANIE

- **Ćwiczenie 1.** Zapoznanie się z obrazkiem (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słowa i wyrażenia w różnych kontekstach (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Dzielenie słów na sylaby (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 4.** Indywidualne dzielenie słów na sylaby (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 5.** Odgadywanie wyrazów na podstawie pierwszej sylaby lub głoski (słownik, fonologia)

TEMAT 4. DWA BAŁWANKI – WIERSZ

- **Ćwiczenie 1.** Słuchanie wiersza i powtarzanie (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Dzielenie słów na sylaby (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 3.** Indywidualne dzielenie słów na sylaby (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 4.** Odgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej sylaby (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 5.** Tworzenie rymów (fonologia)

MAŁA GRUPA**TEMAT 5. JEŹYK – HISTORYJKA OBRAZKOWA**

- **Ćwiczenie 1.** Układanie historyjki obrazkowej Jeżyk (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Odpowiadanie na pytania dotyczące historyjki (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 4.** Odgadywanie słów z historyjki na podstawie pierwszej sylaby lub głóski (słownik, fonologia)

TEMAT 6. WESOŁA WALIZKA – OPIS

- **Ćwiczenie 1.** Odpowiadanie na pytania, co przyda się Marysi w górach (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Indywidualne dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 3.** Tworzenie rymów (fonologia)
- **Ćwiczenie 4.** Odgadywanie słów z opowiadania na podstawie pierwszej sylaby (fonologia, semantyka, słownik).

TEMAT 7. LIS I RAK – WIERSZ

- **Ćwiczenie 1.** Słuchanie wiersza i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 3.** Tworzenie rymów (fonologia)
- **Ćwiczenie 4.** Odgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej sylaby lub głóski (fonologia, słownik, semantyka)

TEMAT 8. PAPUGA TIKA – OPOWIADANIE

- **Ćwiczenie 1.** Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań z opisu
(semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Dzielenie zdań na słowa z wykorzystaniem klaskania
(gramatyka, fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 3.** Dzielenie słów na sylaby (słownik, fonologia)

DUŽA GRUPA

TEMAT 1. BAŁWANEK – HISTORYJKA OBRAZKOWA**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych i dyskursu.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych (rymy, sylaby).

MATERIAŁY:

- Historyjka obrazkowa Bałwanek składająca się z obrazków w formacie A4.
- Tablica do powieszenia obrazków.
- Materiały do samodzielnego rysowania przez dzieci.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy obrazki w nieprawidłowej kolejności: 2, 4, 1, 3. Mogą być w pionie lub rozproszone. Wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj będziemy opowiadać historię o lepieniu bałwanka. Przyjrzyjcie się tym obrazkom (wskazuje je), za chwilę będziemy tworzyć z nich historyjkę”.

■ Ćwiczenie 1. **Wspólne układanie historyjki** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- Nauczyciel pyta losowo wybrane dzieci, co się dzieje na obrazku. Jeśli dziecko wypowiedziało zdanie lub frazę nieprawidłowo – z błędami gramatycznymi czy błędami w wymowie lub też frazę zbyt krótką, np. wyrażenie bez przymiśnika lub tylko pojedyncze wyrazy – nauczyciel parafrazuje każdą wypowiedź, nie oceniając jej, ale nadając poprawną formę gramatyczną i brzmieniową. Nauczyciel zachęca dzieci, aby proponowały, w jakiej kolejności ułożyć obrazki. Po ułożeniu historyjki należy przejść do kolejnego ćwiczenia.

■ Ćwiczenie 2. **Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- Gdy dzieci ułożą przebieg historii na podstawie obrazków, nauczyciel mówi: „Teraz ja przeczytam wam krótką historię o tym, co tutaj się zdarzyło” – czyta powoli, wyraźnie zaznaczając (akcentując) koniec każdego zdania.

Jest zima i spadło dużo mokrego śniegu.

Kasia i Ola wybrały się do parku.

Ubrały się ciepło.

Mają grube czapki, rękawiczki, a Ola ma czerwony szalik.

Dziewczynki postanowiły ulepić bałwana.

Najpierw toczyły dużą kulę z śniegu.

Potem ulepiły mniejszą kulę i położyły ją na większej kuli.

Brakowało tylko głowy.

Dziewczynki ulepiły jeszcze mniejszą kulkę ze śniegu i przymocowały ją na samej górze.

Teraz bałwan był prawie gotowy.

Ola oddała mu swój czerwony szalik, żeby nie zmarzł.

Kasia ułożyła mu oczy i uśmiech z kamyczków, a Ola guziki z szyszek.

Na koniec Kasia dodała bałwankowi czerwony nos z marchewki!

Dziewczynki skończyły lepienie bałwana. Brawo!!!

- Po przeczytaniu całości nauczyciel czyta każde zdanie i prosi o wspólne głośne powtórzenie. Następnie sprawdza poprawność i ewentualnie poprawia dzieci, powtarzając raz jeszcze zdanie z opisu. Potem nauczyciel pyta, kto chętny sam chciałby powtórzyć zdania. I kontynuuje ćwiczenie.

■ **Ćwiczenie 3. Odpowiadanie na pytania** (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- Nauczyciel ponownie zawiesza na ścianie historyjkę we właściwej kolejności (albo ją odśtania). Ważne, aby dzieci nie widziały jej pomiędzy ćwiczeniami. Następnie przypomina dzieciom treść historyjki, a potem zadaje pytania, wskazując odpowiednie obrazki.
  - „Jaka jest pora roku na obrazkach?”
  - „Gdzie wybrały się Kasia i Ola?”
  - „Dlaczego ubrały się ciepło?”
  - „Co nałożyły?”

- „Co postanowiły dziewczynki?”
- „Czy im się to udało?”
- „Z czego zrobiły oczy i uśmiech bałwanka?”
- „Z czego Ola zrobiła guziki?”
- „Co Kasia dodała bałwankowi na zakończenie?”

- Jeśli wskazane dziecko udzieli odpowiedzi jednym słowem, nauczyciel prosi, by powiedział całym zdaniem. W przypadku gdy tego nie rozumie lub nie potrafi powiedzieć, nauczyciel odpowiada pełnym zdaniem. Jeżeli dziecko udzieli odpowiedzi w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjnej, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że to jest zdanie nieprawidłowe. Natomiast parafrazuje wypowiedź dziecka, nadając jej prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych. Podobnie jeżeli dziecko opuściło jakiś wyraz lub powiedziało niepełne zdanie, nauczyciel powtarza je, dodając brakujące elementy.
- Na zakończenie tego ćwiczenia dzieci rysują obrazek na wybrany przez siebie temat związany z historijką.

■ Ćwiczenie 4. **Dzielenie słów na sylaby** (słownik, fonologia)

- Ćwiczenie polega na dzieleniu słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania. Nauczyciel prosi dzieci, aby wspólnie podzieliły na sylaby następujące słowa (wypowiada je i czeka na reakcje dzieci):
  - ZIMA
  - KASIA
  - OLA
  - MOKRY
  - SZALIK

- SZYSZKA
- KAMYCZEK
- CZERWONY
- GUZIKI

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	ZIMA	ZI-MA
2	KASIA	KA-SIA
3	OLA	O-LA
4	MOKRY	MOK-RY
5	SZALIK	SZA-LIK
6	SZYSZKA	SZYSZ-KA
7	KAMYCZEK	KA-MY-CZEK
8	CZERWONY	CZER-WO-NY
9	GUZIKI	GU-ZI-KI

- Kolejność tych wyrazów uwzględnia poziom trudności, dlatego należy ją zachować. Nauczyciel, wypowiadając słowa, które dzieci mają podzielić na sylaby, powinien wyraźnie przedłużać samogłoski, czyli mówić np. „Kaasiaa...”. Nie ocenia błędnego wykonania, ale powtarza próby dzielenia przez dzieci w formie prawidłowej.

■ **Ćwiczenie 5. Indywidualne dzielenie na sylaby** (słownik, fonologia)

- Kolejny etap to indywidualne dzielenie na sylaby tych samych wyrazów, co w ćwiczeniu 1, przez poszczególne dzieci wskazane przez nauczyciela. Jeżeli dziecko błędnie dzieli na sylaby, nauczyciel powtarza dzielenie w prawidłowy sposób.

■ Ćwiczenie 6. Tworzenie rymów (słownik, fonologia)

- Nauczyciel wyjaśnia, co to znaczy, że wyrazy się rymują, podając przykłady: sowa – głowa, laszek – pasek, i prosi dzieci o podanie rymów do słów:

Słowa, do których tworzymy rymy		Przykładowe rozwiązania
1	CZAPKI	łapki, zdrapki, mapki
2	RĘKAWICZKI	koszyczki, doniczki
3	DZIEWCZYNKI	malinki, roślinki, minki
4	BAŁWANEK	wianek, baranek
5	GŁOWA	sowa, zmowa, parowa, słowa
6	SZYSZKI	myszki, liszki, łodyżki
7	MARCHEWKA	zlewka, panewka, cholewka, Ewka
8	KAMYCZKI	patyczki, wtyczki, smyczki

Wskazówki metodyczne:

Należy akceptować także słowa bezsensowne, ale powinno się zwrócić dzieciom uwagę, że one nic nie znaczą.

TEMAT 2. KUCHNIA – OPIS**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych i w zakresie dyskursu
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych (rymy, sylaby).

MATERIAŁY:

- Ilustracja A3 przedstawiająca kuchnię.
- Tablica do powieszenia obrazka.
- Materiały do samodzielnego rysowania przez dzieci.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ**PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:**

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy ilustrację.
Wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj będziemy opowiadać,
co znajdziemy w kuchni Tadzia. Popatrzcie na obrazek”.

■ Ćwiczenie 1. Rozmowa o obrazku (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- Nauczyciel pyta losowo wybrane dzieci, co się dzieje na obrazku.

Jeśli dziecko wypowiedziało zdanie lub frazę nieprawidłowo – z błędami gramatycznymi czy błędami w wymowie lub też fraza była zbyt krótka, np. wyrażenie bez przyimka lub tylko pojedyncze wyrazy – nauczyciel parafrazuje każdą wypowiedź, nie oceniając jej, ale nadając poprawną formę gramatyczną i brzmieniową.

■ Ćwiczenie 2. Słuchanie opisu i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- Nauczyciel przedstawia opis obrazka:

„To jest kuchnia Tadzia. Tadzia nie ma teraz w domu. Są tu inni mieszkańcy. Na środku kuchni stoi stół. Obok stołu znajduje się (jest) krzesło. Pod stołem są zwierzęta. Siedzi tam duży kot. Obok kota widać małego żółwia. Na stole stoi duża butelka (karafka) z sokiem. Na butelce (karafce) namalowana jest pomarańcza. To znaczy, że to jest sok pomarańczowy. Obok butelki stoi mała szklanka. W szklance jest dużo soku. Tadzio wypije sok, gdy wróci do domu. Na brzegu stołu leży książka. Na okładce widać lwa. Ta książka należy do Tadzia. To historia o odważnym lwie. Pod krzesłem leży duża kość. Ciekawe, czyja to kość? Chyba mieszka tu ktoś jeszcze. Jak myślicie?”.

- Nauczyciel czyta opis powoli (jeden raz). Może akcentować wyrażenia przyimkowe.
- Po przeczytaniu całości nauczyciel mówi: „Teraz będziecie powtarzać za mną”. Czyta każde zdanie i prosi o wspólne głośne powtórzenie. Nauczyciel sprawdza poprawność i ewentualnie powtarza raz jeszcze zdanie z opisu, jeśli dzieci powtórzyły go błędnie. Potem pyta, kto chętny sam chciałby powtórzyć zdania. I kontynuuje ćwiczenie.

■ **Ćwiczenie 3. Odpowiadanie na pytania** (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- Nauczyciel ponownie zawiesza na ścianie ilustrację Kuchnia Tadzia (albo odstania). Ważne, aby dzieci nie widziały obrazka pomiędzy ćwiczeniami. Następnie zadaje pytania, wskazując losowo dzieci do odpowiedzi.

- „Czyja to kuchnia?”
- „Czy Tadzio jest w domu?”
- „Co stoi na środku kuchni?”
- „Kto jest pod stołem?”
- „Co stoi na stole?”
- „Jaki sok pije Tadzio?”
- „Kiedy Tadzio wypije sok?”
- „Co jest na okładce książki?”
- „Czyja to książka?”
- „Co leży pod krzesłem?”
- „Kto jeszcze mieszka z Tadiem?”

- Jeżeli dziecko udziela odpowiedzi w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjnej, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że to jest nieprawidłowe zdanie. Natomiast parafrazuje wypowiedź dziecka, nadając jej prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i form gramatycznych. Podobnie jeżeli dziecko opuściło jakiś wyraz lub powiedziało niepełne zdanie, nauczyciel powtarza je, dodając brakujące elementy. Na zakończenie tego ćwiczenia dzieci rysują wybrany przez siebie obrazek

■ **Ćwiczenie 4. Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania** (słownik, fonologia)

- Ćwiczenie polega na dzieleniu słów na sylaby z wykorzystaniem

klaskania. Nauczyciel prosi dzieci, aby wspólnie podzieliły na sylaby następujące słowa (wypowiada je i czeka na reakcje dzieci):

- TADZIO
- LEŻY
- KUCHNIA
- KRZESŁO
- SZKLANKA
- TERAZ
- BUTELKA
- CIEKAWE
- ZWIERZĘTA
- NAMALOWANE

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	TADZIO	TA-DZIO
2	LEŻY	LE-ŻY
3	KUCHNIA	KUCH-NIA
4	KRZESŁO	KRZES-ŁO, KRZE-SŁO
5	SZKLANKA	SZKLAN-KA
6	TERAZ	TE-RAZ
7	BUTELKA	BU-TEL-KA
8	CIEKAWE	CIE-KA-WE
9	ZWIERZĘTA	ZWIE-RZĘ-TA
10	NAMALOWANE	NA-MA-LO-WA-NE

- Kolejność tych wyrazów uwzględnia poziom trudności, dlatego należy ją zachować. Nauczyciel, wypowiadając słowa, które dzieci mają podzielić na sylaby, powinien wyraźnie przedłużać

samogłoski, czyli mówić np. „Taadzioo”. Nie ocenia błędnego wykonania, ale powtarza dzielenie w formie prawidłowej.

■ **Ćwiczenie 5. Indywidualne dzielenie słów na sylaby** (słownik, fonologia)

- Kolejny etap to indywidualne dzielenie na sylaby tych samych wyrazów, co w ćwiczeniu 3, przez poszczególne dzieci wskazane przez nauczyciela. Jeżeli dziecko błędnie dzieli na sylaby, nauczyciel powtarza dzielenie w sposób prawidłowy.

■ **Ćwiczenie 6. Odgadywanie słów na podstawie pierwszej sylaby** (słownik, fonologia)

- Kolejne ćwiczenie z zakresu fonologii to odgadywanie słów na podstawie pierwszej sylaby z opisu kuchni Tadzia. Nauczyciel prosi wybrane dziecko/dzieci, żeby wskazało(-y) słowo, które będzie zaczynało się na:

TA...	ZWIE...
KSIĄ...	PO... (POMA...)
PO...	SZKLAN...
BU...	KU...
MIESZ...	O... (OKŁAD...)
KRZE...	HIS... (HISTO...)
ŚRODEK...	OD... (ODWAŻ...)
DU...	MA...

- Jeżeli dzieci poradzą sobie z tym zadaniem, można je poprosić, żeby próbowały dokończyć te słowa na podstawie pierwszych głosek lub sylab, ale niekoniecznie podając przykłady z historyjki, lecz wykorzystując własne zasoby znajomości słów. Nauczyciel prosi dzieci, aby dokończyły słowo tak, jak chcą.

TEMAT 3. DESZCZOWY DZIEŃ – OPOWIADANIE**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych i dyskursu.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.

MATERIAŁY:

- Ilustracja A3 Deszczowy dzień.
- Tablica do powieszenia obrazka.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ**PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:**

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy ilustrację. Wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj będziecie opowiadać o deszczowym dniu, patrząc na ten specjalny obrazek”.

■ **Ćwiczenie 1. Zapoznanie się z obrazkiem** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- Nauczyciel pyta losowo wybrane dzieci, co się dzieje na obrazku, zadając konkretne pytania:
  - „Kogo widać na obrazku?”
  - „Jaka jest pogoda?”
  - „Jak dzieci chronią się przed deszczem?”

I inne – według uznania, podążając za wskazówkami dzieci.

- Jeśli dziecko wypowiedziało zdanie lub frazę nieprawidłowo – z błędami gramatycznymi czy błędami w wymowie lub też frazę zbyt krótką, np. wyrażenie bez przyimka lub tylko pojedyncze wyrazy – nauczyciel parafrazuje każdą wypowiedź, nie oceniając jej, ale nadając poprawną formę gramatyczną i brzmieniową.

■ **Ćwiczenie 2. Słowa i wyrażenia w różnych kontekstach** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- Nauczyciel prezentuje dzieciom słowa związane z obrazkiem, w miarę możliwości wskazując je na nim:
  - KALOSZE, DESZCZOWY DZIEŃ, PARASOL, KAŁUŻA, ULEWA
- Pyta dzieci, co one oznaczają, ewentualnie wyjaśnia ich znaczenie i podaje przykłady ich zastosowania w innych zdaniach.
  - Kalosze – specjalne nieprzemakalne buty na deszcz i błoto.
  - Deszczowy dzień – taki dzień, w którym przez większość czasu pada deszcz.
  - Parasol – podręczne urządzenie do ochrony przed deszczem.
  - Kałuża – duża ilość wody w jednym miejscu.
  - Ulewa – bardzo silny deszcz.

- Następnie wypowiada zdania i prosi o ich powtórzenie.
- Zdania do powtarzania przez wybrane grupy lub losowo wybrane dzieci:
  - „Przed wyjściem na spacer po mokrej łące włożyłam swoje czerwone kalosze”.
  - „Dzieci radośnie skakały po kałużach w kolorowych kaloszach”.
  - „Deszczowy dzień zmusił mnie do włożenia kaloszy, żeby móc chodzić po mokrych ulicach”.
  - „Na deszczowy dzień zawsze przygotowuję kalosze i parasol, aby nie dać się zaskoczyć pogodzie”.
  - „Po pięknym dniu nagle nad miastem przeszła gwałtowna ulewa i zalała ulice”.
  - „Podczas wycieczki w góry złapała nas niespodziewana ulewa”.
  - „Ulewny deszcz sprawił, że na ulicy powstała ogromna kałuża”.
  - „Kaczki radośnie biegały po podwórku, kąpiąc się w kałużach”.
  - „Kiedy nagle zaczęło padać, schroniliśmy się pod dużą parasolką”.
- Dzieci powtarzają wzorcowe zdanie w 4-osobowych grupach wskazanych przez nauczyciela, np. czworo dzieci siedzących koło siebie. Potem nauczyciel pyta, kto chętny sam chciałby powtórzyć zdania. I kontynuuje ćwiczenie. Na zakończenie dzieci mogą narysować rysunek o deszczowej tematyce, a potem opowiedzieć, co on przedstawia.

Wskazówki metodyczne:

Wzorcowe zdania należy wypowiadać wyraźnie i powoli. Jeżeli dziecko udziela odpowiedzi w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjnej, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że to jest nieprawidłowe zdanie. Natomiast parafrazuje wypowiedź, nadając jej prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych. Podobnie jeżeli dziecko opuściło jakiś wyraz lub powiedziało niepełne zdanie, nauczyciel powtarza je, dodając brakujące elementy.

Na zakończenie tego ćwiczenia dzieci rysują wybrany przez siebie obrazek o deszczowej tematyce, a potem o nim opowiadają.

■ Ćwiczenie 3. Dzielenie słów na sylaby (słownik, fonologia)

- Ćwiczenie polega na dzieleniu słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania. Nauczyciel prosi dzieci, aby wspólnie podzieliły na sylaby następujące słowa (podaje je i czeka na reakcje dzieci):

- CHMURY
- MOKRO
- BŁOTO
- KROPLE
- DESZCZYK
- KAŁUŻA
- KALOSZE
- ULEWA
- PARASOL
- ZACHMURZENIE

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	CHMURY	CHMU-RY
2	MOKRO	MO-KRO, MOK-RO
3	BŁOTO	BŁO-TO
4	KROPLE	KRO-PLE, KROP-LE
5	DESZCZYK	DE-SZCZYK, DESZ-CZYK
6	KAŁUŻA	KA-ŁU-ŻA
7	KALOSZE	KA-LO-SZE
8	ULEWA	U-LE-WA
9	PARASOL	PA-RA-SOL
10	ZACHMURZENIE	ZA-CHMU-RZE-NIE, ZACH-MU...

- Kolejność tych wyrazów uwzględnia poziom trudności, dlatego należy ją zachować. Nauczyciel, wypowiadając słowa, które dzieci mają podzielić na sylaby, powinien wyraźnie przedłużać samogłoski, czyli mówić np. „błotooo”. Nie ocenia on błędnego wykonania, ale powtarza próby dzielenia w formie prawidłowej.

■ Ćwiczenie 4. Indywidualne dzielenie słów na sylaby (słownik, fonologia)

- Kolejny etap to indywidualne dzielenie na sylaby tych samych słów, co w ćwiczeniu 3, przez poszczególne dzieci wskazane przez nauczyciela. Jeżeli dziecko błędnie dzieli na sylaby, nauczyciel powtarza dzielenie w sposób prawidłowy.

■ Ćwiczenie 5. Odgadywanie wyrazów na podstawie pierwszej sylaby lub głoski (słownik, fonologia)

- Jest to ćwiczenie z zakresu fonologii, które polega na odgadywaniu słów powiązanych z tematem na podstawie

pierwszej sylaby lub głoski. Nauczyciel prosi wybrane dziecko/
dzieci, żeby wskazało(-y) słowo z historyjki, które będzie
zaczynało się na:

CHMU...	MOK...
BŁO...	KRO...
KAŁU...	DESZ...
KALO...	U... (LE...)
PA... (RA...)	ZA... (CHMU...)

- Jeżeli dzieci radzą sobie z tym zadaniem, można je poprosić, żeby próbowały dokończyć te słowa na podstawie pierwszych głosek lub sylab, ale niekoniecznie wykorzystując przykłady z historyjki, lecz korzystając z własnych zasobów znajomości słów. Nauczyciel prosi dzieci, aby dokończyły słowo tak, jak chcą.

TEMAT 4. DWA BAŁWANKI – WIERSZ**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych (rymy, sylaby).

MATERIAŁY:

- Ilustracja A3 przedstawiająca scenę z wiersza.
- Wiersz:

Dwa bałwanki

Dwa bałwanki gdzieś na łące,

Skarżyły się na ostre słońce.

Gdy świeciło przez dzień cały,

Brzuszek im się roztopiał.

Co to będzie – idzie wiosna,

a nie jest to wieść radosna

dla bałwanków.

Lecz dla dzieci

wielka radość, słońce świeci.

Jednak dzieciom żal bałwanków.

Pożyczyły więc lodówkę, wielką srebrną ciężarówkę.

W takiej wozi się do sklepów lody, serki oraz mleko.

Szybko zatem dwa bałwanki zamieszkały na czas jakiś

w tej lodówce-ciężarówce,

by przespać letnie miesiące

i znów zjawić się na łące.

- Tablica do powieszenia obrazka.
- Materiały do samodzielnego rysowania przez dzieci.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy ilustrację *Dwa bałwanki*. Wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj będziemy poznawać wiersz o bałwankach”.
- **Ćwiczenie 1. Słuchanie wiersza i powtarzanie** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
  - Nauczyciel czyta wiersz powoli, wyraźnie akcentując.
Po przeczytaniu całości czyta każde zdanie/frazę/wers tak, by zachować sens, i prosi o wspólne głośne powtórzenie.
Nauczyciel sprawdza poprawność i ewentualnie poprawia, powtarzając zdanie z wiersza. Potem pyta, kto chętny sam chciałby powtórzyć zdania. I kontynuuje ćwiczenie.

Wskazówki metodyczne:

Ważne, aby dzieci wysłuchały uważnie wiersza, w czasie odczytywania nauczyciel może wskazywać elementy na obrazku. Jeśli dzieci wypowiedziały zdanie lub frazę nieprawidłowo – z błędami gramatycznymi czy błędami w wymowie lub też frazy są zbyt krótkie, np. wyrażenie bez przyimka lub tylko pojedyncze wyrazy – nauczyciel parafrazuje każdą wypowiedź, nie oceniając jej, ale nadając poprawną formę gramatyczną i brzmieniową.

■ **Ćwiczenie 2. Dzielenie słów na sylaby** (słownik, fonologia)

- Ćwiczenie będzie polegało na dzieleniu słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania. Nauczyciel prosi dzieci, aby wspólnie podzieliły na sylaby następujące słowa (wypowiada je i czeka na reakcje dzieci):

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	LODY	LO-DY
2	CAŁY	CA-ŁY
3	ŁĄKA	ŁĄ-KA
4	MLEKO	MLE-KO
5	WIOSNA	WIO-SNA, WIOS-NA
6	DZIECI	DZIE-CI
7	WIELKA	WIE-LKA, WIEL-KA
8	OSTRE	OS-TRE, OST-RE
9	SŁOŃCE	SŁOŃ-CE
10	RADOŚĆ	RA-DOŚĆ
11	BRZUSZKI	BRZU-SZKI, BRZUSZ-KI
12	BAŁWANEK	BAŁ-WA-NEK

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
13	ŚWIECIŁO	ŚWIE-CI-ŁO
14	RADOSNA	RA-DO-SNA, RA-DOS-NA
15	MIESIĄCE	MIE-SIĄ-CE

- Kolejność tych wyrazów uwzględnia poziom trudności, dlatego należy ją zachować. Nauczyciel, wypowiadając słowa, które dzieci mają podzielić na sylaby, powinien wyraźnie przedłużać samogłoski, czyli mówić np. „loodyy”. Nie ocenia on błędnego wykonania, ale powtarza dzielenie wyrazów na sylaby w formie prawidłowej.

■ **Ćwiczenie 3. Indywidualne dzielenie słów na sylaby** (słownik, fonologia)

- Kolejny etap to indywidualne dzielenie na sylaby tych samych wyrazów, co w ćwiczeniu 2, przez poszczególne dzieci wskazane przez nauczyciela. Jeżeli dziecko błędnie dzieli na sylaby, nauczyciel powtarza dzielenie w sposób prawidłowy, prezentując, jak powinien brzmieć taki podział.

■ **Ćwiczenie 4. Odgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej sylaby** (słownik, fonologia)

- Ćwiczenie polega na odgadywaniu słów z wiersza *Dwa batwanki* na podstawie pierwszej sylaby. Nauczyciel prosi wybrane dziecko/dzieci, żeby wskazało(y) słowo z wiersza, które będzie zaczynało się na:

LO...	SE...
MLE...	CA...
ŁA...	WIO...
DZIE ...	WIEL...
OST...	SŁOŃ...
RA...	SREB...
BRZU...	BAŁ...
ŚWIE...	RA... (DO...)
LO ... (DÓW...)	MIE... (SIĄ...)
ROZ... (TA...)	CIE... (ŻA...)

- Jeżeli dzieci poradzą sobie z tym ćwiczeniem, można je poprosić, żeby próbowały dokończyć słowa na podstawie pierwszych sylab, ale nie wykorzystując przykładów z wiersza, lecz czerpiąc z własnych zasobów znajomości słów. Nauczyciel prosi dzieci, aby dokończyły słowo tak, jak chcą.

■ **Ćwiczenie 5. Tworzenie rymów** (fonologia)

- Nauczyciel wyjaśnia, co to znaczy, że wyrazy się rymują, i podaje przykłady: sowa – głowa, laszek – pasek. Prosi dzieci o podanie rymów do słów:

Słowa, do których tworzymy rymy		Przykładowe rozwiązania
1	SERKI	nerki, bierki, ścierki, kelnerki
2	CAŁY	mały, biały, grały
3	ŁĄKI	mąki, pąki, pałaki
4	WIOSNA	radosna, sosna, krosna
5	WIELKA	szelka, kamizelka, belka

Słowa, do których tworzymy rymy		Przykładowe rozwiązania
6	CIĘŻARÓWKA	lodówka, lokówka, sówka, mówka, wywiadówka, wdówka
7	RADOŚĆ	kość, mądrość
8	BRZUSZKI	nóżki, różki, dróżki, duszki
9	BAŁWANKI	sanki, pisanki, wianki
10	LODÓWKA	lokówka, sówka, mówka, wywiadówka, wdówka, ciężarówka

---

Wskazówki metodyczne:

Należy akceptować także słowa bezsensowne, ale trzeba zwrócić dzieciom uwagę, że one nic nie znaczą.

MAŁA GRUPA

TEMAT 5. JEŻYK – HISTORYJKA OBRAZKOWA**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych i dyskursu.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych (rymy, sylaby).

MATERIAŁY:

- Historyjka obrazkowa *Jeżyk* składająca się z 5 obrazków w formacie A4.
- Tablica do powieszenia obrazków.
- Materiały do samodzielnego rysowania przez dzieci.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy obrazki w nieprawidłowej kolejności: 4, 2, 5, 3, 1. Mogą być w pionie lub rozproszone. Wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj będziemy opowiadać historię o języku, który zbierał jabłka, aby zrobić zapasy na zimę. Przyjrzyjcie się tym obrazkom (wskazuje je), za chwilę będziemy tworzyć z nich historyjkę”.

■ Ćwiczenie 1. Układanie historyjki obrazkowej *Jeżyk* (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- Nauczyciel pyta losowo wybrane dzieci z grupy, co się dzieje na obrazkach. Zachęca dzieci, aby proponowały, w jakiej kolejności ułożyć obrazki. Po ułożeniu historyjki należy przejść do kolejnego ćwiczenia.

Wskazówki metodyczne:

Jeśli dziecko wypowiada zdanie lub frazę nieprawidłowo – z błędami gramatycznymi czy błędami w wymowie lub też frazy są zbyt krótkie, np. wyrażenie bez przyimka lub tylko pojedyncze wyrazy – nauczyciel parafrazuje każdą wypowiedź, nie oceniając jej, ale nadając poprawną formę gramatyczną i brzmieniową.

■ Ćwiczenie 2. *Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań* (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- Po tym, jak dzieci przedstawiły przebieg historii za pomocą odpowiedniego układu obrazków, nauczyciel mówi: „Teraz ja przeczytam wam krótką historię o tym, co tutaj się zdarzyło” – i czyta powoli, wyraźnie zaznaczając koniec każdego zdania.

Jeżyk wybrał się na spacer na łąkę.

Chciał znaleźć coś do jedzenia.

W pewnej chwili zobaczył duże drzewko, na którym rosły jabłka.

To była jabłonna.

Pod drzewem leżało dużo dojrzałych jabłek.

Były rozrzucone w różnych miejscach.

»Co za wspaniałe jedzenie« – pomyślał jeżyk.

Zastanawiał się, co zrobić, by zabrać te wszystkie piękne jabłka do swojego domku.

W końcu wpadł na pewien pomysł.

Poukładał jabłka pod grubą gałęzią drzewa.

Lekko wdrapał się na drzewo, a potem na gałąź.

Zeskoczył z niej, obracając się na plecki.

W ten sposób spadł pleckami z igłami na ułożone jabłka.

Jabłka nadziały się na igielki.

Jeż odwrócił się na brzuszek, stanął na nóżkach

i zadowolony powędrował ze zdobytymi zapasami do domu.

- Po przeczytaniu całości nauczyciel czyta każde zdanie pojedynczo i prosi o wspólne głośne powtórzenie. Następnie sprawdza poprawność i ewentualnie poprawia, powtarzając zdanie z opisu. Potem nauczyciel pyta, kto chętny sam chciałby powtórzyć zdania. I kontynuuje ćwiczenie.

■ **Ćwiczenie 3. Odpowiadanie na pytania dotyczące historyjki** (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- Nauczyciel ponownie zawiesza na ścianie historyjkę we właściwej kolejności (albo ją odstawia). Ważne, aby dzieci nie widziały jej pomiędzy ćwiczeniami. Następnie przypomina dzieciom treść historyjki, a potem zadaje pytania, wskazując odpowiednie obrazki.

- „Kto szukał jedzenia?”
- „Co zobaczył język?”
- „Jakie to było drzewo?”
- „Co leżało pod drzewem?”
- „Na jaki pomysł wpadł język?”
- „W jaki sposób zebrał jabłka?”
- „Dlaczego język był zadowolony?”

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko udziela odpowiedzi w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjnej, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że to jest nieprawidłowe zdanie. Natomiast parafrazuje wypowiedź dziecka, nadając jej prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych. Podobnie jeżeli dziecko opuściło jakiś wyraz lub powiedziało niepełne zdanie, nauczyciel powtarza je, dodając brakujące elementy.

Jeśli zdarzy się, że dziecko wprowadza do swojej odpowiedzi elementy, które nie wystąpiły ani w historyjce, ani w opowiadaniu, nauczyciel może zwrócić w sposób akceptujący uwagę, że dziecko coś dodało od siebie. Wtedy także, jeśli trzeba, powtarza lub parafrazuje wypowiedź dziecka w sposób poprawny.

Na zakończenie tego ćwiczenia dzieci rysują wybrany przez siebie obrazek dotyczący historyjki *Jeżyk*.

■ **Ćwiczenie 4. Odgadywanie słów z historyjki na podstawie pierwszej sylaby lub głoski** (słownik, fonologia)

- Ćwiczenie z zakresu fonologii to odgadywanie wyrazów na podstawie pierwszej sylaby lub głoski. Oczywiście chodzi tutaj o wyrazy z opisywanej historyjki o języku. Nauczyciel prosi

wybrane dziecko/dzieci, żeby wskazało(-y) słowo z historyjki,
które będzie zaczynało się na:

JE...	SPA...
ŁA...	DRZEW...
JABŁ....	ROZ... (RZU...)
WSPA...	JE... (DZE...)
PO...	WDRA...
ZE... (SKO...)	PLE...
I... (GIEŁ...)	BRZU...
ZA... (DO...)	

- Jeżeli dzieci poradzą sobie z tym zadaniem, można je poprosić, żeby próbowały dokończyć te słowa na podstawie pierwszych głosek lub sylab, ale nie wykorzystując przykładów z historyjki, lecz własne zasoby znajomości słów. Nauczyciel prosi dzieci, aby dokończyły słowo tak, jak chcą.

TEMAT 6. WESOŁA WALIZKA – OPIS**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych.

MATERIAŁY:

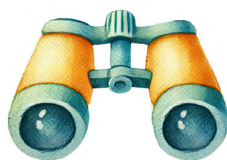
- Plansza wielkości A4 przedstawiająca wesołą walizkę.
- Opis: Wesoła walizka.
- 25 obrazków A6 (wielkość pocztówki) przedstawiających różne przedmioty,

które są w walizce:

■ Lusterko	■ Okulary przeciwsłoneczne
■ Grzebień	■ Mikser
■ Wiewiórka	■ Sanki
■ Elegancki kapelusz z kwiatami	■ Domek dla ptaków
■ Skrzypce	■ Papuga
■ Pędzel	■ Kot
■ Kubek	■ Pięć kolorowych sukienek
■ Papier toaletowy	■ Doniczka z kwiatkiem
■ Lornetka	■ Szczoteczka do zębów
■ Latarka	■ Lizak
■ Skarpety	■ Sztućce
■ Konewka	■ Duży zegar stojący
	■ Czapka z daszkiem
- Tablica do powieszenia obrazka.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel przygotowuje planszę z pełnym obrazkiem. Przed dziećmi, grzbietem do góry (tak aby nie było widać obrazków), rozkłada 25 kartoników przedstawiających rzeczy z walizki.

■ Ćwiczenie 1. Odpowiadanie na pytania, co przyda się Marysi w górach

(semantyka, gramatyka, słownik)

- Nauczyciel zawiesza na ścianie kolorową planszę Wesota walizka. Wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj zajmujemy się wesotą walizką Marysi, dziewczynki, która pakuje się na wyjazd na obóz”. Następnie nauczyciel opowiada: „Na obrazku widzicie wesotą walizkę Marysi. Dziewczynka wybiera się na obóz w góry i zapakowała różne rzeczy, które będą jej potrzebne. Ale kilka drobiazgów wrzuciła przez pomyłkę. Na kartonikach leżących przed wami są narysowane rzeczy, które Marysia wrzuciła do walizki. Będziecie wybierać kartonik, odwracać i mówić, co jest w walizce. Potem powiecie, czy ta rzecz przyda się Marysi na obozie w górach”.
- Nauczyciel odwraca pierwszy losowo wybrany kartonik, informuje, co na nim jest, np. wiewiórka, a potem mówi zdanie: „Marysia schowała do walizki... wiewiórkę. Ta rzecz nie przyda się Marysi na obozie”.
- Nauczyciel wskazuje po kolei dzieci (według kolejności siedzenia), aby odwróciły następny w kolejności kartonik z obrazkiem. Może przypomnieć, co dziecko ma powiedzieć. Nie jest ważny sens wypowiedzi, czyli dot. przydatności przedmiotu, lecz jej poprawność językowa – właściwa nazwa, odpowiednia odmiana.

- Po jednej rundzie (wszystkie dzieci wyciągnęły po jednym obrazku) należy od początku powtórzyć kolejną z pozostałymi dziećmi. W ten sposób każde dziecko odwraca i nazywa pięć obrazków i buduje pięć wypowiedzi. Gdy dzieci w grupie jest mniej niż pięcioro, należy powtórzyć rundę tyle razy, aż zostaną wykorzystane wszystkie obrazki.
- Jeśli nauczyciel zaobserwuje, że dzieci mają ochotę i możliwości na dłuższe wypowiedzi, może dodatkowo pytać o to, dlaczego dana rzecz przyda lub nie przyda się Marysi. Zasada parafrazowania zdań wypowiedzianych przez dziecko do wersji poprawnej także obowiązuje.
- Przy powtarzaniu tego ćwiczenia – po wyczerpaniu wszystkich obrazków – nauczyciel może je rozszerzyć o przypominanie sobie przez dzieci po jednym przedmiocie z walizki Marysi.

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko udziela odpowiedzi w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjnej albo pomija istotne znaczeniowo wyrazy, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że była to nieprawidłowa odpowiedź. Natomiast powtarza zdanie z wypowiedzi dziecka, nadając mu prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych oraz części składowych.

■ Ćwiczenie 2. Indywidualne dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania (fonologia, słownik, semantyka)

- Nauczyciel zawiesza na ścianie kolorowaną ilustrację do tego tematu.
- Wyjaśnia cel zajęć: „Zabawa słowami”. Pierwsze ćwiczenie polega na dzieleniu słów na wyrazy z wykorzystaniem

klaskania. Nauczyciel prosi dzieci, aby po kolei (indywidualnie) podzieliły na sylaby następujące słowa (wypowiada je i czeka na reakcję):

- LIZAK
- ZEGAR
- SKRZYPCE
- PĘDZEL
- KUBEK
- MIKSER
- PAPUGA
- MARYSIA
- DONICZKA
- LATARKA
- SKARPETY
- LUSTERKO
- WIEWIÓRKA
- SZCZOTECZKA

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	LIZAK	LI-ZAK
2	ZEGAR	ZE-GAR
3	SKRZYPCE	SKRZY-PCE, SKRZYP-CE
4	PĘDZEL	PĘ-DZEL
5	KUBEK	KU-BEK
6	MIKSER	MI-KSER, MIK-SER
7	PAPUGA	PA-PU-GA

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
8	MARYSIA	MA-RY-SIA
9	DONICZKA	DO-NI-CZKA, DO-NICZ-KA
10	LATARKA	LA-TA-RKA, LA-TAR-KA
11	SKARPETY	SKA-RPE-TY, SKAR-PE-TY
12	LUSTERKO	LU-STE-RKO, LUS-TE-RKO, LU-STER-KO, LUS-TER-KO
13	WIEWIÓRKA	WIE-WIÓ-RKA, WIE-WIÓR-KA
14	SZCZOTECZKA	SZCZO-TE-CZKA, SZCZO-TECZ-KA

- Kolejność tych wyrazów uwzględnia poziom trudności, dlatego należy ją zachować. Nauczyciel, wypowiadając słowa, które dzieci mają podzielić na sylaby, powinien wyraźnie przedłużać samogłoski, czyli mówić np. „liizaak”. Nie ocenia on błędnego wykonania, ale powtarza próby dzielenia wyrazów na sylaby przez dzieci w sposób prawidłowy.

■ Ćwiczenie 3. Tworzenie rymów (fonologia)

- Nauczyciel wyjaśnia, co to znaczy, że wyrazy się rymują, podając przykłady: sowa – głowa, lasek – pasek, i prosi dzieci o podanie rymów do słów:

Słowa, do których tworzymy rymy		Przykładowe rozwiązania
1	LIZAKI	maki, szpaki, draki, makaki, baki, ssaki
2	ZEGARY	szpary, dary, kary, zamiary, fujary
3	KUBKI	stúpki, łúpki, zúpki, trupki

Słowa, do których tworzymy rymy		Przykładowe rozwiązania
4	PAPUGA	sługa, długa, postuga, struga
5	WALIZKA	lotniska, bliska, ściska, miska
6	LATARKA	marka, czarka, miarka, parka
7	SKARPETY	bilety, rolety, gazety, makiety, rety
8	WIEWIÓRKA	skórka, burka, ogórka, chmurka, podwórka, piórka, rurka
9	SZCZOTECZKA	teczka, beczka, małpeczka, laleczka, rzeczka

Wskazówki metodyczne:

Należy akceptować także słowa bezsensowne, ale powinno się zwrócić uwagę dziecku, że one nic nie znaczą.

■ Ćwiczenie 4. Odgadywanie słów z opowiadania na podstawie pierwszej sylaby (fonologia, semantyka, słownik).

- Nauczyciel wyjaśnia, że na przykład nie pamięta niektórych słów oznaczających rzeczy, które Marysia schowała do walizki. Prosi dzieci, aby podpowiedziały mu słowo, którego zapomniał (tu dziecko powinno podawać słowa z opisu, ale można także zaakceptować inne prawdziwe, odpowiednio to komentując).
- Nauczyciel prosi wybrane dziecko/dzieci, żeby przypomnieli(-y) słowo, które będzie zaczynało się na:

LUS... (TER...)	WA...(LIZ...)
WIE... (WIÓR...)	SKRZYP...
PE...	LOR... (NET...)

LA... (TAR...)	SKAR... (PE...)
O... (KU...) (LA...)	MIK...
PA... (PU...)	DO... (NICZ...)
SZCZO...	LI...
ZE...	CZAP...

- Jeżeli dzieci poradzą sobie z tym zadaniem, można je poprosić, żeby próbowały dokończyć te słowa na podstawie pierwszych głosek lub sylab, ale niekoniecznie wykorzystując przykłady z opowiadania, lecz własne zasoby znajomości słów. Nauczyciel prosi dzieci, aby dokończyły słowo tak, jak chcą.

TEMAT 7. LIS I RAK – WIERSZ**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych.

MATERIAŁY:

- Wiersz:

Lis i rak

W pewnym lesie blisko tak

żyli sobie lis i rak.

Rak w jeziorku moczył brzuszek,

lis w ogonku czesał puszek

na polance koło buka,

w który często dzięcioł stukał.

Choć polana od jeziora kroki dwa może półtora,

mały rak i rudy lis nie spotkali się do dziś.

- Plansza wielkości A3 przedstawiająca scenkę do wiersza.
- Tablica do powieszenia obrazka.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel przygotowuje planszę z pełnym obrazkiem.

- **Ćwiczenie 1. Słuchanie wiersza i powtarzanie zdań** (semantyka, gramatyka, słownik)

- Nauczyciel zawiesza na ścianie ilustrację. Wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj poznacie wierszyk *Lis i rak*”. Następnie odczytuje wierszyk, powoli i wyraźnie akcentując. Zadaniem dzieci jest powtórzenie jednego zdania lub frazy z odczytywanego przez nauczyciela wierszyka.

- Instrukcja dla nauczyciela:

- Nauczyciel mówi: „Będę teraz mówił po kawałku wierszyka *Lis i rak*, a wy będziecie powtarzać to bardzo dokładnie. Zaczynamy po kolei” (gramatyka, semantyka)

*W pewnym lesie blisko tak
żyli sobie lis i rak. /
Rak w jeziorku moczył brzuszek, /
lis w ogonku czesał puszek/
na polance koło buka,
w który często dzięcioł stukał. /
Choć polana od jeziora kroki dwa może półtora, /
mały rak i rudy lis nie spotkali się do dziś.*

- Nauczyciel wskazuje po kolei dzieci (według kolejności siedzenia), aby powtarzały kolejne fragmenty. Czyta wyraźnie i powoli każdy zaznaczony fragment (dzieli je znak /). Dziecko go powtarza. Po jednym powtórzeniu (pięcioro dzieci po jednym fragmencie) należy powtórzyć procedurę od początku z kolejnymi dziećmi. W ten sposób każde dziecko powtarza co najmniej dwa fragmenty.
- Gdy dzieci w grupie jest mniej niż pięcioro, należy powtórzyć rundę tyle razy, aż zostaną wykorzystane wszystkie fragmenty z wiersza (po dwa razy). Podczas powtarzania tego ćwiczenia – po wyczerpaniu wszystkich fragmentów z wierszyka (po dwa razy) – nauczyciel może wydłużyć frazy do pełnych zdań.

Wskazówki metodyczne:

Ważne, aby dzieci wysłuchały fragmentów wiersza uważnie, nauczyciel może wskazywać elementy na obrazku w czasie odczytywania. Jeżeli dziecko powtarza fragment w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjnej albo pomija wyrazy, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że była to nieprawidłowa odpowiedź. Natomiast powtarza zdanie z wypowiedzi dziecka, nadając mu prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych oraz części składowych.

■ Ćwiczenie 2. Dzielenie słów na sylaby z wykorzystaniem klaskania

(fonologia, słownik, semantyka)

- Nauczyciel zawiesza na ścianie kolorowaną planszę do wierszyka *Lis i rak*. Wyjaśnia cel zajęć: „Zabawa słowami z wierszyka *Lis i rak*”.
- Ćwiczenie polega na dzieleniu słów na sylaby z ich wykłaskiwaniem. Nauczyciel prosi dzieci, aby po kolei, każde z osobna, dzieliły na sylaby następujące słowa (podaje je pojedynczo i czeka na reakcję dziecka). Uwaga! Zostają wprowadzone słowa jednosylabowe.

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	RUDY	RU-DY
2	TAK	TAK
3	PUSZEK	PU-SZEK
4	LIS	LIS
5	KROKI	KRO-KI
6	RAK	RAK
7	BLISKO	BLI-SKO, BLIS-KO
8	BRZUSZEK	BRZU-SZEK
9	DZIĘCIOŁ	DZIĘ-CIOŁ
10	JEZIORO	JE-ZIO-RO
11	OGONEK	O-GO-NEK
12	POLANKA	PO-LAN-KA

- Kolejność tych wyrazów jest celowa, dlatego należy ją zachować. Nauczyciel, wypowiadając słowa, które dzieci mają podzielić na sylaby, powinien wyraźnie przedłużać samogłoski, czyli mówić np. „ruudyy”. Nie ocenia on błędnego wykonania, ale powtarza próby dzielenia wyrazów na sylaby przez dzieci w sposób prawidłowy.

■ Ćwiczenie 3. Tworzenie rymów (fonologia)

- Nauczyciel wyjaśnia, co to znaczy, że wyrazy się rymują, i podaje przykłady: sowa – głowa, laszek – pasek. Prosi dzieci o podanie rymów do słów:

Słowa, do których tworzymy rymy		Przykładowe rozwiązania
1	BLISKO	ślisko, ognisko, wędzisko
2	TAK	rak, mak, ssak, bak
3	PUSZEK	brzuszek, okruszek, duszek
4	KROKI	sroki, boki, uroki
5	RAK	mak, ssak, tak, bak
6	BRZUSZEK	okruszek, duszek, puszek

Wskazówki metodyczne:

Należy akceptować także słowa bezsensowne, ale trzeba zwrócić dzieciom uwagę, że one nic nie znaczą.

■ Ćwiczenie 4. Odgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej sylaby lub głoski (fonologia, słownik, semantyka)

- Kolejne ćwiczenie z zakresu fonologii to zgadywanie wyrazów na podstawie pierwszej sylaby lub głoski. Oczywiście chodzi

tutaj o wyrazy z wiersza *Lis i rak*. Nauczyciel wyjaśnia, że zapomniał niektórych słów z wiersza, i prosi dzieci, aby mu je podpowiedziały (dziecko powinno podawać słowa z opisu, ale można także zaakceptować inne prawdziwe słowa, odpowiednio to komentując).

- Nauczyciel prosi wybrane dziecko/dzieci, żeby wskazało(-y) słowo z wiersza, które będzie zaczynało się na:

BLIS...	RU...
PU...	KRO...
BRZUSZEK	DZIĘ...
JE... (ZIO...)	O... (GO...)
PO... (LAN...)	STU...

- Jeżeli dzieci poradzą sobie z tym zadaniem, można je poprosić, żeby próbowały dokończyć te słowa na podstawie pierwszych głosek lub sylab, ale wykorzystując własne zasoby znajomości słów. Nauczyciel prosi, aby dokończyły słowo tak, jak chcą.

TEMAT 8. PAPUGA TIKA – OPOWIADANIE**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych.

MATERIAŁY:

- Plansza wielkości A3, ilustracja do opowiadania.
- Opowiadanie:

Papuga Tika

W wielkim zielonym lesie mieszkała papuga o imieniu Tika. Tika była najbardziej kolorową papugą w całym lesie i miała pióra we wszystkich kolorach tęczy.

Pewnego dnia Tika znalazła małą, zagubioną Myszkę Mimi. Mimi była przestraszona i nie mogła znaleźć drogi do swojego domku. Tika postanowiła pomóc myszce i wyruszyła z nią w podróż przez las. Po drodze spotkały wesłego królika, który chętnie do nich dołączył.

Razem przeszli przez łąki, skakali przez strumyki i wspinali się na wzgórza.

Tika śpiewała wesole piosenki, które dodawały im odwagi. W końcu, po długiej wędrówce, dotarli do małego, przytulnego domku Mimi.

Mimi była szczęśliwa, a jej mama zaprosiła wszystkich na pyszny deser. Tika, Mimi i królik zjedli smakołyki i obiecali sobie, że zawsze będą przyjaciółmi.

Od tego dnia Tika nie tylko była najpiękniejszą papugą w lesie, lecz także najodważniejszą i najbardziej pomocną.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel przygotowuje planszę z ilustracją. Wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj poznamy Papugę Tikę i jej przyjaciół”.

■ Ćwiczenie 1. **Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań z opisu**

(semantyka, gramatyka, słownik)

- Nauczyciel odczytuje opowiadanie. Zadaniem dzieci jest powtórzenie jednego zdania odczytywanego przez nauczyciela z opowiadania *Papuga Tika*.
- Instrukcja dla nauczyciela:
  - Nauczyciel mówi: „Będę teraz mówił/czytał po jednym zdaniu z opowiadania, a wy będziecie powtarzać to bardzo dokładnie. Zaczynamy po kolei”. Nauczyciel wskazuje po

kolei dzieci (według kolejności siedzenia) do powtarzania kolejnych zdań. Każde z nich czyta wyraźnie i powoli. Dziecko je powtarza. Po jednym powtórzeniu (pięcioro dzieci po jednym zdaniu) należy powtórzyć rundę z kolejnymi dziećmi. W ten sposób każde dziecko powtarza co najmniej dwa zdania.

- Gdy dzieci w grupie jest mniej niż pięcioro, należy powtórzyć procedurę tyle razy, aż zostaną wykorzystane wszystkie zdania z opowiadania. Po wyczerpaniu wszystkich zdań z historii *Papuga Tika* nauczyciel może powtórzyć ćwiczenie na przykład od końca opowiadania, ewentualnie tylko dla wybranych zdań, które uzna za trudniejsze na podstawie wcześniejszych obserwacji wykonania tego zadania.

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko powtarza zdanie w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjnej albo pomija wyrazy, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że była to nieprawidłowa odpowiedź. Natomiast powtarza zdanie z wypowiedzi dziecka, nadając mu prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych oraz części składowych.

■ Ćwiczenie 2. Dzielenie zdań na słowa z wykorzystaniem klaskania

(gramatyka, fonologia, słownik, semantyka)

- Nauczyciel zawiesza na ścianie ilustrację.
- Wyjaśnia cel zajęć: „Zabawa słowami i zdaniami z opowiadania *Papuga Tika*”.
- Zadaniem dzieci jest dzielenie zdań na słowa, to znaczy takie ich powtarzanie, aby wyklaskać każde słowo. Nauczyciel

korzysta ze zdań z poniższej tabelki. Ponadto zwraca uwagę na przyimki czy słowa funkcyjne – podkreśla fakt, że są to osobne słowa.

- Dzieci mogą wyklaskiwać słowa, ale także odkładać klocki (jeden klocek jedno słowo), patyczki, żetony lub podobne elementy. Nie liczą słów.

Nr	Prezentowane zdanie	Klucz – liczba słów
1	W lesie mieszkała Papuga Tika.	5
2	Tika była najbardziej kolorową papugą w całym lesie.	8
3	Pewnego dnia Tika znalazła małą Myszkę Mimi.	7
4	Mimi nie mogła znaleźć drogi do swojego domku.	8
5	Po drodze spotkały wesołego królika.	5
6	Razem skakali przez strumyki i wspinali się na wzgórze.	9
7	W końcu dotarli do małego domku Mimi.	7
8	Mama Mimi zaprosiła wszystkich na pyszny deser.	7

■ Ćwiczenie 3. **Dzielenie słów na sylaby** (słownik, fonologia)

- Ćwiczenie polega na dzieleniu słów na sylaby. Można wykorzystać klaskanie, jeśli dzieci tego potrzebują. Nauczyciel prosi dzieci, aby wspólnie podzieliły na sylaby następujące słowa (wypowiada po jednym i czeka na reakcje dzieci):

- MAŁA
- ŁĄKI
- TĘCZA
- KRÓLIK
- DOMEK
- PODRÓŻ

- PYSZNY
- PAPUGA
- WESOŁE
- SKAKALI
- WSPINALI
- STRUMYKI
- PIOSENKI
- ZAPROSIŁA
- SMAKOŁYKI

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	MAŁA	MA-ŁA
2	ŁĄKI	ŁĄ-KI
3	TĘCZA	TĘ-CZA
4	KRÓLIK	KRÓ-LIK
5	DOMEK	DO-MEK
6	PODRÓŻ	PO-DRÓŻ, POD-RÓŻ
7	PYSZNY	PY-SZNY, PYSZ-NY
8	PAPUGA	PA-PU-GA
9	WESOŁE	WE-SO-ŁE
10	SKAKALI	SKA-KA-LI
11	WSPINALI	WSPI-NA-LI
12	STRUMYKI	STRU-MY-KI
13	PIOSENKI	PIO-SEN-KI
14	ZAPROSIŁA	ZA-PRO-SI-ŁA
15	SMAKOŁYKI	SMA-KO-ŁY-KI

- Kolejność tych wyrazów uwzględnia poziom trudności, dlatego należy ją zachować. Nauczyciel, wypowiadając słowa, które dzieci mają podzielić na sylaby, powinien wyraźnie przedłużać samogłoski, czyli mówić np. „maaa”. Nie ocenia on błędnego wykonania, ale powtarza próby dzielenia wyrazów na sylaby przez dzieci w sposób prawidłowy.

Scenariusze ćwiczeń dla grupy 5-latków

Program „Mówię i rozumiem” dla 5–6-latków obejmuje większą liczbę tematów niż dla młodszych dzieci – po sześć dla grupy mąej i dużej. Znajduje się tu także więcej ćwiczeń koncentrujących się na fonologii ze względu na ogromne znaczenie sprawności fonologicznych potrzebnych do opanowania czytania i pisanja. W tematach znajdują się cztery wiersze: *Kaczka i myszka*, *Żuczek*, *Cztery sówki* oraz *Ślimak*. Tematy z wierszem zostały rozdzielone na dwa niezależne – pierwszy dotyczący doskonalenia gramatyki, semantyki, dyskursu itp., drugi zaś przede wszystkim fonologii i słownika. Tematy te można realizować równolegle. Oprócz ćwiczeń sprawności fonologicznych odnoszących się do rymów i sylab dla dzieci w tym przedziale wiekowym zawarto także ćwiczenia fonemowe, głównie wykorzystujące głoskę nagłosową (początkową). W temacie Cztery sówki – fonologia wprowadzono analizę fonemową słów.

Spis tematów i ćwiczeń dla 5-latków**DUŻA GRUPA****TEMAT 1. KACZKA I MYSZKA – WIERSZ**

- **Ćwiczenie 1.** Opowiadanie, co się dzieje na obrazku (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słuchanie wiersza i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 3.** **Odpowiadanie na pytania** (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

TEMAT 2. KACZKA I MYSZKA – WIERSZ (FONOLOGIA)

- **Ćwiczenie 1.** Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza rozpoczynających się wskazaną sylabą (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 2.** Dzielenie słów na sylaby (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 3.** Zgadywanie wyrazów z wiersza na podstawie pierwszej sylaby (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 4.** Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza zaczynających się wskazaną głoską (fonologia, słownik)

TEMAT 3. KUCHNIA – OPIS

- **Ćwiczenie 1.** Powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Słowa i kategorie (słownik, semantyka)

TEMAT 4. ZACZAROWANE PODWÓRKO – OPOWIADANIE

- **Ćwiczenie 1.** Wskazywanie i opisywanie niezwykłych sytuacji (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- **Ćwiczenie 3.** Przyimki – odpowiedzi na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

TEMAT 5. ŻUCZEK – WIERSZ

- **Ćwiczenie 1.** Słuchanie wiersza i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

TEMAT 6. ŻUCZEK – WIERSZ (FONOLOGIA)

- **Ćwiczenie 1.** Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza rozpoczynających się wskazaną sylabą (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Dzielenie słów na sylaby (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 3.** Zgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej sylaby (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 4.** Znajdowanie rymów w wierszu (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 5.** Tworzenie rymów (fonologia)
- **Ćwiczenie 6.** Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza zaczynających się wskazaną głoską (fonologia, słownik)

MAŁA GRUPA

TEMAT 7. KOT I SKRZYNIKA – OPIS, PRZYIMKI

- **Ćwiczenie 1.** Powtarzanie zdań – przyimki (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Samodzielne opisywanie przez dzieci poszczególnych obrazków (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 3.** Opowiadanie obrazków Żaba i kubek – przyimki (semantyka, gramatyka, słownik)

TEMAT 8. NIEMOŻLIWE ZWIERZĘTA – OPIS**CZĘŚĆ 1.**

- **Ćwiczenie 1.** Opisywanie obrazków – co nie pasuje (semantyka, gramatyka, słownik)

CZĘŚĆ 2.

- **Ćwiczenie 1.** Odnajdowanie słów przez łączenie sylab (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 2.** Odnajdowanie słów przez łączenie głosek (fonologia, słownik, semantyka)

TEMAT 9. CZTERY SÓWKI – WIERSZ

- **Ćwiczenie 1.** Powtarzanie zdań z wiersza (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Układanie zdań z wybranymi słowami z wiersza (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

TEMAT 10. CZTERY SÓWKI – WIERSZ (FONOLOGIA)

- **Ćwiczenie 1.** Tworzenie rymów (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 2.** Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza zaczynających się wskazaną sylabą (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 3.** Wskazywanie pierwszej sylaby we wskazanych słowach (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 4.** Łączenie sylab w słowo (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 5.** Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza zaczynających się wskazaną głoską (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 6.** Dzielenie na głoski (fonologia, słownik)

TEMAT 11. ŚLIMAK – WIERSZ

- **Ćwiczenie 1.** Powtarzanie zdań z wiersza (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Niemożliwe sytuacje w wierszu Ślimak – opis (gramatyka, semantyka, dyskurs, słownik)
- **Ćwiczenie 3.** Układanie zdań z wybranymi słowami z wiersza Ślimak (gramatyka, semantyka, dyskurs, słownik)

TEMAT 12. ŚLIMAK – WIERSZ (FONOLOGIA)

- **Ćwiczenie 1.** Tworzenie rymów do słów z wiersza Ślimak (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 2.** Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza Ślimak na podstawie sylaby początkowej (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 3.** Wskazywanie pierwszej sylaby w słowach z wiersza (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 4.** Łączenie sylab w słowo (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 5.** Odgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej głoski (słownik, fonologia, semantyka)

DUŽA GRUPA

TEMAT 1. KACZKA I MYSZKA – WIERSZ**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych i dyskursu.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych (rymy, sylaby, fonemy).

MATERIAŁY:

- Ilustracja A3 przedstawiająca myszkę i kaczkę przy stole, które raczą się kolacją.
Na stole znajdują się buraczki i szarlotka. Umiarkowana liczba szczegółów.

- Wiersz:

Kaczka i myszka

Szara myszka smutnej kaczce

Przyrządziła dziś kolację.

Cóż za wieczór, moja słodka,

I buraczki, i szarlotka!

Częstowały się noc całą,

Bo im czasu było mało.

Wczesnym rankiem smutek kaczki

Zniknął tak jak i buraczki.

- Tablica do powieszenia obrazka.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy ilustrację.
- Wyjaśnia cel zajęć: „Poznanie wiersza *Kaczka i myszka*”.

■ Ćwiczenie 1. **Opowiadanie, co się dzieje na obrazku** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- Nauczyciel pyta losowo wybrane dziecko, co się dzieje na obrazku.
- Jeśli dziecko wypowiedziało zdanie lub frazę nieprawidłowo – z błędami gramatycznymi czy błędami w wymowie lub też fraza jest zbyt krótka, np. wyrażenie bez przyminka lub tylko pojedyncze wyrazy – nauczyciel parafrazuje każdą wypowiedź, nie oceniając jej, ale nadając poprawną formę gramatyczną i brzmieniową.

■ **Ćwiczenie 2. Słuchanie wiersza i powtarzanie zdań** (semantyka, gramatyka, słownik)

- Nauczyciel czyta wiersz *Kaczka i myszka* powoli, z wyraźną intonacją. Po przeczytaniu całości nauczyciel czyta każde zdanie i prosi o wspólne głośne powtórzenie. Następnie sprawdza poprawność i ewentualnie poprawia, powtarzając zdanie z wiersza. Potem pyta, kto chętny sam chciałby powtórzyć zdania. I kontynuuje ćwiczenie.
- Zdania z wiersza można powtórzyć 2–3 razy.

■ **Ćwiczenie 3. Odpowiadanie na pytania** (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- Nauczyciel ponownie czyta wiersz *Kaczka i myszka*.
- Zadaje dzieciom następujące pytania:
  - „U kogo była kolacja?”
  - „Kogo zaprosiła szara myszka?”
  - „Dlaczego szara myszka zaprosiła kaczkę?”
  - „Co myszka i kaczka jadły na kolację?”
  - „Jak długo rozmawiały?”
  - „Kiedy skończyły spotkanie?”
  - „Czy kaczka nadal była smutna?”
- Pytania należy zadawać po kolei, dając dzieciom szansę na wypowiedź.

Wskazówki metodyczne:

Jeśli trzeba (duża grupa) można wskazywać, wybierać dzieci do odpowiedzi.

Wtedy dobrze byłoby przeprowadzić 2 albo 3 dodatkowe serie pytań (tych samych), aby jak najwięcej dzieci mogło odpowiedzieć.

Jeżeli dziecko odpowiada nieprawidłowo – z błędami gramatycznymi czy błędami w wymowie lub też fraza jest zbyt krótka, np. tylko pojedyncze wyrazy – nauczyciel parafrazuje każdą wypowiedź, nie oceniając jej, ale nadając poprawną formę gramatyczną i brzmieniową. W przypadku gdy odpowiedź dziecka jest nieprawidłowa pod względem treści, nieadekwatna względem pytania – nauczyciel wyjaśnia, jaka powinna być właściwa.

TEMAT 2. KACZKA I MYSZKA – WIERSZ (FONOLOGIA)**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności fonologicznych (rymy, sylaby, fonemy).
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.

MATERIAŁY:

- Ilustracja A3 – jak w temacie 1.
- Wiersz *Kaczka i myszka*.
- Tablica do powieszenia obrazka.
- Materiały do samodzielnego rysowania przez dzieci.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ**PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:**

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy ilustrację.
- Wyjaśnia cel zajęć: „Zabawa słowami z wiersza *Kaczka i myszka*”.
- **Ćwiczenie 1. Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza rozpoczynających się wskazaną sylabą (fonologia, słownik)**
  - Nauczyciel powtarza/czyta fragmenty wiersza *Kaczka i myszka* i zadaje odpowiednie pytanie (najpierw pytanie, potem fragment).

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną sylabę
1	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na mysz ... Co to za słowo?”	„Szara myszka smutnej kaczce Przyrządziła dziś kolację”.
2	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na ko ... Co to za słowo?”	
3	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na wie ... Co to za słowo?”	„Cóż za wieczór, moja słodka, I buraczki, i szarlotka!”
4	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na bu ... Co to za słowo?”	
5	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na częs ... Co to za słowo?”	„Częstowały się noc całą, Bo im czasu było mało”.
6	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na ma ... Co to za słowo?”	
7	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na wczes ... Co to za słowo?”	„Wczesnym rankiem smutek kaczki Zniknął tak jak i buraczki”.
8	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na smu ... Co to za słowo?”	

■ Ćwiczenie 2. Dzielenie słów na sylaby (fonologia, słownik, semantyka)

■ Drugie ćwiczenie polega na dzieleniu słów na sylaby.

Nauczyciel prosi dzieci, aby wspólnie podzieliły na sylaby następujące słowa (podaje je i czeka na reakcje dzieci, ewentualnie dzieli wspólnie z nimi):

- MAŁO
- SZARA
- KACZKA
- MYSZKA
- SMUTNA

- RANEK
- WIECZÓR
- KOLACJA
- BURACZKI
- SZARLOTKA

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	MAŁO	MA-ŁO
2	SZARA	SZA-RA
3	KACZKA	KA-CZKA, KACZ-KA
4	MYSZKA	MY-SZKA, MYSZ-KA
5	SMUTNA	SMU-TNA, SMUT-NA
6	RANEK	RA-NEK
7	WIECZÓR	WIE-CZÓR
8	KOLACJA	KO-LA-CJA, KO-LAC-JA
9	BURACZKI	BU-RA-CZKI, BU-RACZ-KI
10	SZARLOTKA	SZAR-LO-TKA, SZAR-LOT-KA

- Kolejność tych wyrazów uwzględnia poziom trudności, dlatego należy ją zachować. Nauczyciel nie ocenia błędnego wykonania, ale powtarza próby dzielenia wyrazów na sylaby przez dzieci w sposób prawidłowy.

■ **Ćwiczenie 3. Zgadywanie wyrazów z wiersza na podstawie pierwszej sylaby** (fonologia, słownik, semantyka)

- Nauczyciel prosi wybrane dziecko/dzieci, żeby wskazało(-y) słowo z historyjki, które będzie zaczynało się na:

Prezentowana sylaba	Klucz
MA...	MAŁO
KACZ ...	KACZKA, KACZUSZKA
SMUT...	SMUTNA, SMUTNEJ
WIE...	WIECZÓR
BU...	BURACZKI, BURAKI
SZA...	SZARA
MYSZ...	MYSZKA
RA...	RANEK, RANO
KO...	KOLACJA
SZAR...	SZARLOTKA

- Jeżeli dzieci poradzą sobie z tym ćwiczeniem, można je poprosić, żeby próbowały dokończyć te słowa na podstawie pierwszych głosek lub sylab, ale niekoniecznie wykorzystując przykłady z historyjki, lecz własne zasoby znajomości słów. Nauczyciel prosi dzieci, aby dokończyły słowo tak, jak chcą. Jeśli zaobserwuje, że są dzieci, które radzą sobie też z rozpoznawaniem pojedynczych fonemów (głosek), może dodatkowo dla chętnych wprowadzić ćwiczenie 4.

■ **Ćwiczenie 4. Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza zaczynających się wskazaną głoską** (fonologia, słownik)

- Nauczyciel powtarza/czyta fragmenty wiersza *Kaczka i myszka* i zadaje odpowiednie pytanie (najpierw pytanie, potem fragment).

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną głoskę
1	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na s ...?”	„Szara myszka smutnej kaczce Przyrządziła dziś kolację”.
2	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na b ...?”	„Cóż za wieczór, moja słodka, I buraczki , i szarlotka!”
3	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na m ...?”	„Częstowały się noc całą, Bo im czasu było mało ”.
4	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na r ...?”	„Wczesnym rankiem smutek kaczki Zniknął tak jak i buraczki”.

TEMAT 3. KUCHNIA – OPIS**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych i w zakresie dyskursu.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych (słowa oznaczające kategorie).

MATERIAŁY:

- Ilustracja Kuchnia Tadzia.
- Ilustracja w formacie A3 prezentująca kuchnię.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ**PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:**

- **Ćwiczenie 1. Powtarzanie zdań** (semantyka, gramatyka, słownik)
  - Nauczyciel zawiesza na ścianie ilustrację. Wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj będziemy opisywać obrazek Kuchnia Tadzia”.

■ Nauczyciel powoli czyta opis:

To jest kuchnia Tadzia.

W kuchni znajduje się kilka mebli.

Na środku kuchni stoi stół.

Oprócz stołu są jeszcze dwa krzesła.

Na jednym krześle siedzi Tadzio i czyta książkę o odważnym lwie.

Tadzio jest ubrany w żółte spodnie i zieloną koszulkę.

Drugie krzesło jest przewrócone.

Miedzy nogami krzesła siedzi rudy kot.

Na stole leżą warzywa – pomidory i ogórki.

Pomidorów jest dużo więcej niż ogórków.

Z tyłu za Tadzkiem jest duże okno.

Na oknie stoi czerwony kwiatek w doniczce.

Drzwi do kuchni są uchylone, za nimi widać ogród.

Pod stołem leży duża kolorowa piłka.

Przed chwilą Tadzio bawił się nią w ogrodzie.

Pod stołem leży także jeden but.

Ciekawe do kogo należy?

- Nauczyciel czyta opis powoli (jeden raz). Może akcentować wyrażenia przyimkowe.

- Zadaniem dzieci jest powtórzenie każdego odczytywanego zdania. Nauczyciel czyta po jednym zdaniu z opisu i prosi wybrane dziecko o dokładne powtórzenie. Jeśli grupa jest mniejsza, należy poprosić wybrane dzieci o kolejne powtórzenie, aby wyczerpać pulę zdań (jest ich 17). Jeśli grupa jest większa, trzeba powtórzyć opis tyle razy, aby każde dziecko powtórzyło przynajmniej jedno zdanie. Nauczyciel kontroluje poprawność i ewentualnie poprawia, powtarzając zdanie z opisu.

Wskazówki metodyczne:

Ważne, aby dzieci wysłuchały uważnie opisu, w czasie czytania nauczyciel może wskazywać elementy na obrazku. Jeśli dziecko ma duży problem z powtarzaniem, nauczyciel pokazuje, co trzeba, na planszy. Jeżeli dzieciom podoba się to ćwiczenie, można je powtórzyć.

■ Ćwiczenie 2. Słowa i kategorie (słownik, semantyka)

- Nauczyciel zawiesza na ścianie ilustrację. Jeżeli od ćwiczenia minął tydzień lub więcej, nauczyciel ponownie czyta opis.
W opisie wprowadzono 2 słowa oznaczające kategorie: meble i warzywa.
- Nauczyciel pyta dzieci o to, jakie meble widać na obrazku (są to 2 krzesła i stół). Następnie prosi dzieci, aby rozejrzały się po sali i wskazały meble, które tam się znajdują. Notuje odpowiedzi, ponieważ potem będzie musiał je wykorzystać. Jeśli dzieci wskażą i nazwą wszystkie meble, nauczyciel pyta, czy oprócz tego, co widzą w sali, znają inne meble. Może mają takie w domu?
- Następnie nauczyciel notuje nazwy podawane przez dzieci. Jeśli podana nazwa nie oznacza mebla, wyjaśnia to krótko. Ewentualnie, jeśli to możliwe, podaje kategorię, do której należy nazwana rzecz. Gdy pomysły się wyczerpią, podsumowuje: „Słowo MEBLE oznacza dużo różnych rzeczy, oznacza całą ich grupę. Mogą to być: stół, krzesło...”, i wymienia wszystkie wskazane przez dzieci.
- Nauczyciel pyta dzieci o to, jakie warzywa widzą na obrazku (są to pomidory i ogórki). Następnie prosi dzieci, aby rozejrzały się po sali i sprawdziły, czy są w niej jakieś warzywa. Jeśli są, nauczyciel notuje odpowiedzi, bo potem będzie

musiał je wykorzystać. Jeżeli dzieci wskażą i nazwą wszystkie warzywa albo w sali ich nie ma, nauczyciel pyta, czy oprócz tego, co widzą na obrazku i (ewentualnie) w sali, znają może inne warzywa. Jakie warzywa zauważają w domu?

- Nauczyciel notuje nazwy podawane przez dzieci. Jeśli podana nazwa nie oznacza warzywa, wyjaśnia to krótko. Gdy pomysły się wyczerpią, podsumowuje: „Słowo WARZYWA oznacza dużo różnych rzeczy, oznacza całą ich grupę. Mogą to być: pomidory, ogórki...”, i wymienia wszystkie wskazane przez dzieci.
- W dalszej kolejności mówi: „A gdyby na stole u Tadzia w kuchni leżały banany, jabłka i pomarańcze, to powiedzielibyśmy, że to nie są warzywa, tylko... [tu nauczyciel robi pauzę i chwilę czeka na odpowiedź] tak, to byłyby owoce. Słowo owoce też oznacza dużo różnych rzeczy – oprócz bananów, jabłek i pomarańczy. Owoce to mogą być...”. I prosi dzieci o wskazywanie/nazywanie w analogiczny sposób jak wcześniej.
- Na zakończenie dzieci rysują dowolny rysunek przedstawiający mebel, warzywo lub owoc. Rysunki mogą być rozwieszone na ścianie w sposób wskazujący wyraźny podział na kategorie.

Wskazówki metodyczne:

W przypadku wypowiedzi nieprawidłowych artykulacyjnie i/lub gramatycznie nauczyciel nie krytykuje, tylko powtarza w formie poprawnej, ewentualnie prosi dziecko o powtórzenie poprawnej wersji (o ile – w ocenie nauczyciela – dziecko potrafi to zrobić).

TEMAT 4. ZACZAROWANE PODWÓRKO – OPOWIADANIE**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych i dyskursu.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.

MATERIAŁY:

- Ilustracja A3, pełnokolorowa, szczegółowa, przedstawiająca zaczarowane podwórkę.
- Tablica do powieszenia obrazków.
- Materiały do samodzielnego rysowania przez dzieci.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy ilustrację.

Wyjaśnia cel zajęć: „Będziemy oglądać obrazek Zaczarowane podwórko. Ktoś zaczarował zwierzęta w gospodarstwie.

Popatrzcie, co dziwnego się tutaj dzieje. Co nie mogłoby zdarzyć się naprawdę?”.

- **Ćwiczenie 1. Wskazywanie i opisywanie niezwykłych sytuacji** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- Nauczyciel pyta losowo wybrane dzieci, co się dzieje, aby wskazały jedną sytuację/scenkę, która jest niemożliwa. Rozmawia z dziećmi tak długo, aż wszystkie niezwykłe sytuacje zostaną znalezione i opisane przez dzieci.

- Poniżej znajduje się zestawienie niezwykłych sytuacji. W opowiadaniach dzieci mogą być te sytuacje ze sobą łączone (świnka na drzewie rzuca owoce) lub też rozdzielane (świnka trzyma koszyk; świnka stoi na dwóch nóżkach).

- Świnka siedzi na drzewie.
- Świnka rzuca owoce.
- Świnka trzyma koszyk i stoi na dwóch nogach.
- Kura w gnieździe na dachu.
- Jeżyk w ubraniu na dwóch nogach.
- Jeżyk prowadzi na smyczy myszkę.
- Myszka jest czerwona.
- Kaczuszki kopią pitkę.
- Orkiestra złożona ze zwierzątek.
- Świnka gra na trąbce/saksofonie.
- Baran ma ciemne okulary.

- Baran gra na kontrabasie.
- Kogut śpiewa do mikrofonu.
- Na grzbiecie czarnego kota siedzi duży pies.
- Owca jest w domu i wygląda przez okno.
- Kaczki zjeżdżają po spadzistym dachu jak po zjeżdżalni.

Wskazówki metodyczne:

Jeśli dziecko wypowiedziało zdanie lub frazę nieprawidłowo – z błędami gramatycznymi czy błędami w wymowie lub też frazy są zbyt krótkie, np. wyrażenie bez przyimka lub tylko pojedyncze wyrazy – nauczyciel parafrazuje każdą wypowiedź, nie oceniając jej, ale nadając poprawną formę gramatyczną i brzmieniową.

■ **Ćwiczenie 2. Odpowiadanie na pytania** (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

■ Nauczyciel ponownie zawiesza/odstania obrazek Zaczarowane podwórko. Ważne, aby dzieci nie widziały go pomiędzy ćwiczeniami. Następnie zadaje pytania dotyczące sceny przedstawionej na ilustracji. Wybiera losowo dzieci do odpowiedzi.

- „Co przedstawia obrazek?”
- „Co robią świnki?”
- „Kto gra na trąbce?”
- „Kogo prowadzi jeżyk?”
- „Gdzie mieszka owca?”
- „A gdzie powinna mieszkać?”
- „Gdzie mieszka kura?”
- „A gdzie powinna mieszkać?”

- „Co robią kaczki?”
  - „Dlaczego niemożliwe jest, by duży pies siedział na grzbiecie kota?”
  - „Dlaczego niemożliwe jest, aby baran grał na instrumencie takim jak na obrazku (kontrabasie)?”
  - „Dlaczego kura nie może mieszkać na dachu domu?”
-

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko udziela odpowiedzi w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjnej, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że to jest nieprawidłowe zdanie. Natomiast parafrazuje wypowiedź dziecka, nadając jej prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych. Podobnie jeżeli dziecko opuściło jakiś wyraz lub powiedziało niepełne zdanie, nauczyciel powtarza je, dodając brakujące elementy.

Jeśli dzieci są na to gotowe, można zapytać je, jak pozmieniałyby obrazek, aby to, co widać, było rzeczywiste.

■ **Ćwiczenie 3. Przyimki – odpowiedzi na pytania** (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- Nauczyciel ponownie zawiesza/odstania obrazek Zaczarowane podwórko. Ważne, aby dzieci nie widziały go pomiędzy ćwiczeniami. Następnie zadaje pytania dotyczące scenki.

Wybiera losowo dzieci do odpowiedzi.

- „Na czym siedzi świnka?” (NA)
- „Do czego świnka wrzuca gruszki?” (DO)
- „Jak język prowadzi myszkę?” (NA SMYCZY)
- „Jak ubrana jest myszka?” (W SWETEREK)
- „Na czym gra świnka?” (NA)
- „Z czego zjeżdżają kaczki?” (Z)

- „Gdzie siedzi kura?” (W GNIEŹDZIE, NA DACHU)
- „Gdzie mieszka owca?” (W)
- „Którędy owca wystawia głowę?” (PRZEZ)
- „W co grają małe kacuszki?” (W PIŁKĘ, NOGĘ)
- „Gdzie siedzi pies?” (NA)
- „Do czego śpiewa kogut?” (DO MIKROFONU)

■ Nauczyciel dba o to, by w wypowiedziach dzieci pojawiły się odpowiednie przyimki.

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko udziela odpowiedzi w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjnej, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że to jest nieprawidłowe zdanie. Natomiast parafrazuje wypowiedź dziecka, nadając jej prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych. Podobnie jeżeli dziecko opuściło jakiś wyraz lub powiedziało niepełne zdanie, nauczyciel powtarza je, dodając brakujące elementy.

TEMAT 5. ŻUCZEK – WIERSZ**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych i dyskursu.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych (rymy, sylaby, fonemy).

MATERIAŁY:

- Ilustracja A3 przedstawiająca żuczka na kamyku – do wiersza.
- Wiersz:

Żuczek

*Leży żuczek na kamyku
W swym błyszczącym pancerzyku.
Nie drgnie ani jedną nogą,
Żuk bez życia, daję słowo.
Smutna rzecz to, bardzo smutna,
Że ten żuk nie dożył jutra.
Już zaczęłam łezki ronić,
Aż tu nagle słońca promyk
Błysnął wprost na kamyk żuczka.
Ach, to chyba jakaś sztuczka.
Zalśnił pancerz kolorami
Złocistymi, fioletami.
W świetle drgnęły żuczka nóżki.
Aż tu nagle kamień pusty.
Był tu żuczek, może nie?
Czyżby mi zdawało się?*

- Tablica do powieszenia obrazka.

- Materiały do samodzielnego rysowania przez dzieci.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy ilustrację.
- Wyjaśnia cel zajęć: poznanie wiersza *Żuczek*.
- **Ćwiczenie 1. Słuchanie wiersza i powtarzanie zdań** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
  - Nauczyciel czyta wiersz *Żuczek* powoli, z wyraźną intonacją. Po przeczytaniu całości czyta po kolei każde zdanie i prosi o wspólne głośne powtórzenie. Następnie sprawdza poprawność i ewentualnie poprawia, powtarzając zdanie z wiersza. Potem nauczyciel pyta, kto chętny sam chciałby powtórzyć zdania, i kontynuuje ćwiczenie. Zdania z wiersza można powtórzyć 2–3 razy.

■ **Ćwiczenie 2. Odpowiadanie na pytania** (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- Nauczyciel czyta ponownie wiersz *Żuczek*, a następnie zadaje dzieciom pytania:

- „Kto leżał na kamyku?”
- „Co było błyszczące?”
- „Dlaczego autorka myślała, że żuczek nie żyje?”
- „Dlaczego coś błysnęło na kamieniu żuczka?”
- „Co się stało z pancerzykiem w promieniach słońca?”
- „Co się stało na końcu wiersza?”

- Pytania należy zadawać po kolei, dając dzieciom szansę na wypowiedź. Jeśli trzeba (duża grupa), można wskazywać, wybierać dzieci do odpowiedzi. Wtedy dobrze byłoby przeprowadzić 2 albo 3 dodatkowe serie pytań (tych samych), aby jak najwięcej dzieci mogło odpowiedzieć.

Wskazówki metodyczne:

Jeśli dziecko odpowiada nieprawidłowo – z błędami gramatycznymi czy błędami w wymowie lub też fraza jest zbyt krótka, np. tylko pojedyncze wyrazy – nauczyciel parafrazuje każdą wypowiedź, nie oceniając jej, ale nadając poprawną formę gramatyczną i brzmieniową.

W przypadku gdy odpowiedź dziecka jest nieprawidłowa pod względem treści, nieadekwatna względem pytania, nauczyciel wyjaśnia, jaka powinna być właściwa.

TEMAT 6. ŻUCZEK – WIERSZ (FONOLOGIA)

CELE:

- Doskonalenie umiejętności fonologicznych (rymy, sylaby, fonemy).
- Doskonalenie umiejętności leksykalnych i semantycznych.

MATERIAŁY:

- Ilustracja A3 – jak w temacie 5.
- Wiersz *Żuczek* – jak w temacie 5.
- Tablica do powieszenia obrazka.
- Materiały do samodzielnego rysowania przez dzieci.
- **Ćwiczenie 1. Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza rozpoczynających się wskazaną sylabą** (fonologia, słownik)

- Nauczyciel powtarza/czyta fragmenty wiersza *Żuczek* i zadaje odpowiednie pytanie (najpierw pytanie, potem fragment).

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną sylabę
1	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na žu ... Co to za słowo?”	„Leży żuczek na kamyku W swym błyszczącym pancerzyku”.
2	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na pan ... Co to za słowo?”	
3	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na no ... Co to za słowo?”	„Nie drgnie ani jedną nogą, Żuk bez życia, daję słowo”.
4	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na ży ... Co to za słowo?”	

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną sylabę
5	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na smu ... Co to za słowo?”	„Smutna rzecz to, bardzo smutna, Że ten żuk nie dożył jutra”.
6	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na ju ... Co to za słowo?”	
7	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na za ... Co to za słowo?”	„Już zaczęłam łezki ronić, Aż tu nagle słońca promyk”.
8	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na pro ... Co to za słowo?”	
9	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na ka ... Co to za słowo?”	„Błysnął wprost na kamyk żuczka. Ach, to chyba jakaś sztuczka”.
10	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na sztu ... Co to za słowo?”	
11	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na ko ... Co to za słowo?”	„Zaśnił pancerz kolorami Żłocistymi, fioletami”.
12	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na fio ... Co to za słowo?”	
13	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na drgne ... Co to za słowo?”	„W świetle drgnęły żuczka nóżki. Aż tu nagle kamień pusty!”
14	„Kłaśnijcie, gdy usłyszycie słowo zaczynające się na pus ... Co to za słowo?”	

■ W tym ćwiczeniu należy zrezygnować z ostatniego fragmentu wiersza.

■ **Ćwiczenie 2. Dzielenie słów na sylaby** (fonologia, słownik, semantyka)

Nauczyciel prosi dzieci, aby wspólnie podzieliły na sylaby następujące słowa (podaje je i czeka na reakcje dzieci, ewentualnie dzieli wspólnie z nimi):

- NOGA
- LEŻY
- SŁOWO
- ACH
- NIE
- RZECZ
- WPROST
- JUTRO
- ŁEZKI
- NAGLE
- PUSTY
- PROMYK
- FIOLET
- ŻUCZEK
- SMUTNA
- KOLORY
- ZŁOCISTE
- PANCERZYK

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	NOGA	NO-GA
2	LEŻY	LE-ŻY
3	SŁOWO	SŁO-WO
4	ACH	ACH
5	NIE	NIE
6	RZECZ	RZECZ
7	WPROST	WPROST

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
8	JUTRO	JU-TRO, JUT-RO
9	NAGLE	NA-GLE, NAG-LE
10	PUSTY	PU-STY, PUS-TY
11	PROMYK	PRO-MYK
12	FIOLET	FIO-LET
13	ŻUCZEK	ŻU-CZEK
14	SMUTNA	SMU-TNA, SMUT-NA
15	KOLORY	KO-LO-RY
16	ZŁOCISTE	ZŁO-CI-STE, ZŁO-CIS-TE
17	PANCERZYK	PAN-CE-RZYK

- Kolejność tych wyrazów uwzględnia poziom trudności, dlatego należy ją zachować.
- Nauczyciel nie ocenia wykonania, ale powtarza próby dzielenia wyrazów na sylaby przez dzieci w sposób prawidłowy.
- Kolejny etap to **indywidualne dzielenie na sylaby** tych samych wyrazów, co w ćwiczeniu 1, przez poszczególne dzieci wskazane przez nauczyciela. Jeżeli dziecko błędnie dzieli na sylaby, nauczyciel powtarza, pokazując, jak powinien brzmieć taki podział.

■ **Ćwiczenie 3. Zgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej sylaby**
(fonologia, słownik, semantyka)

- W tym ćwiczeniu chodzi o zgadywanie wyrazów z wiersza *Żuczek*. Nauczyciel prosi wybrane dziecko/dzieci, żeby wskazało(-y) słowo z wiersza, które będzie zaczynało się na:

NO...	LE...
SŁO...	JUT...
ŁEZ...	NAG...
PUS...	PRO...
FIO...	ŻU...
SMUT...	KO... (LO...)
ZŁO... (CIS...)	PAN... (CE...)

- Jeżeli dzieci poradzą sobie z tym zadaniem, można je poprosić, żeby próbowały dokończyć powyższe słowa na podstawie pierwszych głosek lub sylab, ale niekoniecznie wykorzystując przykłady z wiersza, lecz własne zasoby znajomości słów. Nauczyciel prosi dzieci, aby dokończyły słowo tak, jak chcą.

■ Ćwiczenie 4. **Znajdowanie rymów w wierszu** (fonologia, słownik)

- Nauczyciel przypomina, co to znaczy, że wyrazy się rymują, i podaje przykłady: sowa – głowa, lasek – pasek. Następnie czyta wiersz fragmentami w taki sposób, by dzieci usłyszały rym, i prosi je, aby powtórzyły słowa, które się rymują:

*Leży żuczek na **kamyku***

*W swym błyszczącym **pancerzyku**.*

*Nie drgnie ani jedną **nogą**,*

*Żuk bez życia, daję **słowo**.*

- W poniższym fragmencie nauczyciel nie prosi o znalezienie rymu:

Smutna rzecz to, bardzo smutna,

Że ten żuk nie dożył jutra.

*Już zaczęłam łezki ronić,
Aż tu nagle słońca promyk.*

■ W tym fragmencie nauczyciel prosi o znalezienie rymu:

*Błysnął wprost na kamyk **żuczka**.*

*Ach, to chyba jakaś **sztuczka**.*

■ W poniższym fragmencie nauczyciel nie prosi o znalezienie rymu:

Zalśnił pancerz kolorami

Złocistymi, fioletami.

W świetle drgnęły żuczka nóżki.

Aż tu nagle kamień pusty!

Był tu żuczek, może nie?

Czyżby mi zdawało się?

■ Ćwiczenie 5. Tworzenie rymów (fonologia)

■ Nauczyciel przypomina, co to znaczy, że wyrazy się rymują, i podaje przykłady: sowa – głowa, laszek – pasek. Prosi dzieci o podanie rymów do słów:

Słowa, do których tworzymy rymy		Przykładowe rozwiązania
1	kamyki	pancerzyki, słoniki, stoiki, byki, wyniki, smyki
2	pancerzyki	kamyki, słoniki, stoiki, byki, wyniki, smyki
3	słowa	głowa, mowa, sowa, podkowa
4	pusta	chusta, usta
5	łezki	kreski, freski, oseski
6	jutro	futro

Słowa, do których tworzymy rymy		Przykładowe rozwiązania
7	sztuczki	żuczki, suczki, kruczki,
8	fiolety	rolety, pasztety, zalety
9	nóżki	dróżki, suszki, duszki, muszki

Wskazówki metodyczne:

Należy akceptować także słowa bezsensowne, ale powinno się zwrócić dzieciom uwagę, że one nic nie znaczą.

■ Ćwiczenie 6. Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza zaczynających się wskazaną głoską (fonologia, słownik)

- Jeśli nauczyciel zaobserwuje, że są dzieci, które radzą sobie też z rozpoznawaniem pojedynczych fonemów (głosek), może dodatkowo dla chętnych wprowadzić niniejsze ćwiczenie. Nauczyciel czyta po fragmencie wiersza, a przed odczytaniem prosi o wskazanie słów zaczynających się określoną głoską.

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną głoskę
1	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na ż ...”	„Leży żuczek na kamyku W swym błyszczącym pancerzyku”.
2	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na n ...”	„Nie drgnie ani jedną nogą, Żuk bez życia, daję słowo”.
3	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na b ...”	„Smutna rzecz to, bardzo smutna, Że ten żuk nie dożył jutra”.

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną głoskę
4	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na s ...”	„Już zaczęłam ciężki ronić, Aż tu nagle słońca promyk”.
5	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na sz ... (szt ...)”	„Błysnął wprost na kamyk żuczka. Ach, to chyba jakaś sztuczka”.
6	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na p ...”	„Zalśnił pancerz kolorami Złocistymi, fioletami”.
7	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na d (dr)...”	„W świetle drgnęły żuczka nóżki. Aż tu nagle kamień pusty!”

MAŁA GRUPA

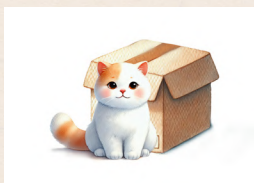
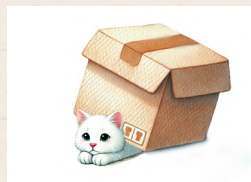
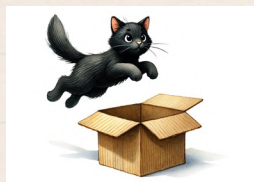
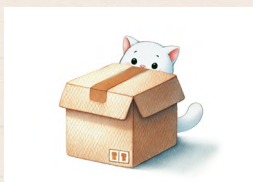
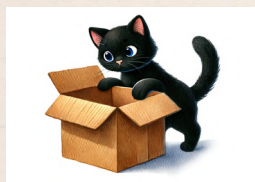
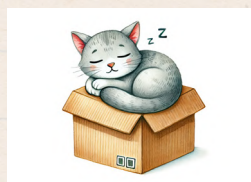
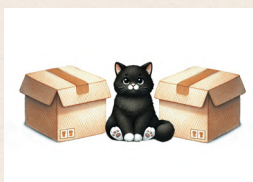
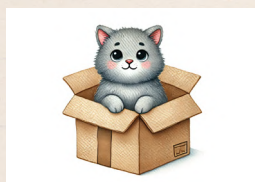
TEMAT 7. KOT I SKRZYNKA – OPIS, PRZYIMKI

CELE:

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.

MATERIAŁY:

- Ilustracja Kot i skrzynka:
  - Następujące układy:
    - Kot siedzi **w** skrzynce.
    - Kot śpi **na** skrzynce.
    - Kot wchodzi **do** skrzynki.
    - Kot schował się **za** skrzynką.
    - Kot przeskakuje **nad** skrzynką.
    - Kot wszedł **pod** skrzynkę.
    - Kot siedzi **przed** skrzynką.
    - Skrzynka **bez** kota.
    - Kot myśli **o** skrzynce.
    - Kot siedzi **między** skrzynkami.
    - Dwa koty spacerują **wokół** skrzynki.

■ Kartoniki B6 (10 sztuk) przedstawiające pojedyncze sytuacje w konfiguracjach z poprzedniej ilustracji, ale dla żaby i kubka (każda konfiguracja na osobnym kartoniku). Będą to:

- Żabka siedzi **w** kubku.
- Żabka śpi **na** kubku.
- Żabka wchodzi **do** kubka.
- Żabka schowała się **za** kubkiem.
- Żabka przeskakuje **nad** kubkiem.
- Żabka weszła **pod** kubek.
- Żabka siedzi **przed** kubkiem.
- Kubek **bez** żabki.
- Żabka myśli **o** kubku.
- Żabka siedzi **między** kubkami.

■ Tablica do powieszenia obrazków.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel przygotowuje planszę z pełnym obrazkiem.

■ Ćwiczenie 1. Powtarzanie zdań – przyimki (semantyka, gramatyka, słownik)

- Nauczyciel zawiesza na ścianie pokolorowaną planszę przedstawiającą Kota i skrzynki.
- Wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj będziemy opowiadać o tym, gdzie są koty”. Następnie opowiada, pokazując po kolei sytuacje:
- „Na rysunku widzimy salę dla kotów, w której jest dużo skrzynek”.
- Pokazując po kolei, mówi:
  - Kot siedzi **w** skrzynce.
  - Kot śpi **na** skrzynce.
  - Kot wchodzi **do** skrzynki.
  - Kot schował się **za** skrzynką.
  - Kot przeskakuje **nad** skrzynką.
  - Kot wszedł **pod** skrzynkę.
  - Kot siedzi **przed** skrzynką.
  - Skrzynka **bez** kota.
  - Kot myśli **o** skrzynce.
  - Kot siedzi **między** skrzynkami.
  - Dwa koty spacerują **wokół** skrzynki.
- Można dodawać też cechy kotów, czyli przymiotniki (opisujące, jak koty wyglądają). Zadaniem dzieci jest powtórzenie jednego zdania wypowiedzianego przez nauczyciela o konkretnym kocie.

■ Instrukcja dla nauczyciela:

- Nauczyciel mówi: „Będę teraz opisywał, co robi kot...
a wy będziecie powtarzać to bardzo dokładnie. Zaczynamy po kolei”. Nauczyciel wskazuje po kolei dzieci (według kolejności siedzenia), aby powtarzały kolejne zdania. Każde zdanie wypowiada wyraźnie i powoli. Dziecko je powtarza. Po jednym powtórzeniu (pięcioro dzieci po jednym zdaniu) należy powtórzyć rundę od początku z kolejnymi dziećmi. W ten sposób każde dziecko powtarza co najmniej 2 zdania. Ostatnie, jedenaste zdanie może być dla chętnego dziecka. Gdy dzieci w grupie jest mniej niż pięcioro, powinno się powtórzyć zdania tyle razy, aż wszystkie z opisu zostaną wykorzystane.

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko powtarza opis/zdanie w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjne albo pomija wyrazy, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że była to nieprawidłowa odpowiedź. Powtarza zdanie z wypowiedzi dziecka, nadając mu prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych oraz części składowych.

■ Ćwiczenie 2. Samodzielne opisywanie przez dzieci poszczególnych obrazków (semantyka, gramatyka, słownik)

- Na prośbę nauczyciela wskazane losowo dzieci samodzielnie opisują poszczególne obrazki.
- Wskazówki metodyczne jak w poprzednim ćwiczeniu.

■ **Ćwiczenie 3. Opowiadanie obrazków Żaba i kubek – przyimki** (semantyka, gramatyka, słownik)

- Nauczyciel przygotowuje 10 kartoników przedstawiających żabę i kubek. Dzieci losują po jednym i na prośbę nauczyciela formułują opis – zdanie z wykorzystaniem przyimka.

W ten sposób każde dziecko opisuje minimum 2 obrazki.

- Żabka siedzi **w** kubku.
- Żabka śpi **na** kubku.
- Żabka wlatuje **do** kubka.
- Żabka schowała się **za** kubkiem.
- Żabka przeskakuje **nad** kubkiem.
- Żabka weszła **pod** kubek.
- Żabka siedzi **przed** kubkiem.
- Kubek **bez** żabki.
- Żabka myśli **o** kubku.
- Żabka siedzi **między** kubkami.

- Wskazówki metodyczne jak w poprzednim ćwiczeniu.

TEMAT 8. NIEMOŻLIWE ZWIERZĘTA – OPIS**CELE:**

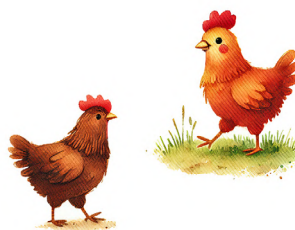
- Doskonalenie umiejętności gramatycznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych.
- Doskonalenie umiejętności w zakresie dyskursu.

MATERIAŁY:

- Ilustracje do opisu:
  - 15 kartoników A6 przedstawiających zwierzęta.
    - Koń z głową koguta
    - Owca z szyją i głową żyrafy
    - Niebieski pies z uszami zająca
    - Koza z ogonem pawia
    - Myszojeż
    - Kot w kwiatki
    - Pies jak zebra (w paski)
    - Niebieska świnka z końskim ogonem
    - Kury
    - Kaczki
    - Krowa
    - Papuga
    - Wrona
    - Mrówka
    - Żaba

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel rozdaje dzieciom losowo kartoniki, kładąc je przed nimi tak, żeby nie widziały rysunku (rysunek od spodu).

CZĘŚĆ 1.

- **Ćwiczenie 1. Opisywanie obrazków – co nie pasuje** (semantyka, gramatyka, słownik)

- Nauczyciel informuje dzieci, że ktoś zaczarował zwierzęta na podwórku koło domu, mówi: „Teraz musimy zgadnąć, co to za zwierzęta, dzięki czemu możemy je odczarować. Za chwilę będziecie po kolei odstaniać kartoniki, sprawdźcie najpierw, czy to zwierzątko zostało zaczarowane. Potem powiecie, w jaki sposób i co tu nie pasuje”.
- Nauczyciel zaczyna od pierwszego dziecka od lewej, przekazując po kolei po jednym kartoniku każdemu kolejnemu. Aby uniknąć przedwczesnego zaglądania i bałaganu, który może z tego wyniknąć, nauczyciel może dawać losowo wybrany kartonik każdemu dziecku bezpośrednio przed odpowiedzią.

CZĘŚĆ 2.

- **Ćwiczenie 1. Odnajdowanie słów przez łączenie sylab** (fonologia, słownik, semantyka)

- Nauczyciel wybiera 10 z 15 kartoników:
  - Owca z szyją i głową żyrafy
  - Niebieski pies z uszami zająca
  - Pies jak zebra (w paski)
  - Niebieska świnka z końskim ogonem
  - Koza z ogonem pawia

- Kaczki
- Papuga
- Wrona
- Mrówka
- Żaba

■ Następnie nauczyciel rozdaje dzieciom po 2 kartoniki.

Wypowiada słowa z podziałem na sylaby, a dzieci mają sprawdzić, czy na swoich kartonikach mają tak nazwane zwierzątko (lub jakiś jego element w postaci zaczarowanej).

- KO-GUT
- ŻY-RA-FA
- ZA-JĄC
- ZEB-RA
- ŚWIN-KA
- KACZ-KA
- PA-PU-GA
- WRO-NA
- MRÓW-KA (należy pamiętać, że w wymowie pierwsza sylaba kończy się głosek F, gdyż następuje ubezdźwięcznienie)
- ŻA-BA

■ Nauczyciel nie ocenia nieprawidłowego wykonania, ale w przypadku błędu powtarza próby łączenia sylab przez dziecko w sposób właściwy.

■ **Ćwiczenie 2. Odnajdowanie słów przez łączenie głosek** (fonologia, słownik, semantyka)

■ Nauczyciel wybiera 5 kartoników z 15:

- Kaczki
- Papuga
- Wrona
- Kot (w kwiatki)
- Żaba

■ Rozdaje dzieciom po 1 kartoniku. Następnie mówi słowa z podziałem na głoski (Ż-A-B-A), a dzieci sprawdzają, czy mają kartonik ze zwierzątkiem, którego nazwę usłyszało. Muszą też powiedzieć tę nazwę.

- K-A-CZ-K-I
- P-A-P-U-G-A
- W-R-O-N-A
- K-O-T
- Ż-A-B-A

■ Nauczyciel nie ocenia nieprawidłowego wykonania, ale w przypadku błędu powtarza próby łączenia sylab przez dzieci w formie właściwej.

TEMAT 9. CZTERY SÓWKI – WIERSZ**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych.
- Doskonalenie umiejętności w zakresie dyskursu.

MATERIAŁY:

- Plansza A3 przedstawiająca cztery sówki siedzące na gałęzi drzewa.
- Wiersz:

Cztery sówki

*Szare sówki, cztery siostry,
chciały w sposób jak najprostszy
wybudować sobie domek
i tam sypiać cały dzionek.
W nocy przecież, o czym wiecie,
wszystkie sowy w całym świecie
czas spędzają na bankiecie.
Najpierw jednak dzielne sowy
wyruszają na swe łowy.
Także szare siostry cztery
wyruszały na spacer,
aby w polu za pagórkiem
złować myszkę albo kurkę.
Po bankietach sowy szare,
już zmęczone ponad miarę,
chciały przespać się troszeczkę,
choć było całkiem wcześnie.*

Może czwarta, może szósta,
wszystkie dzieci śpią w swych łóżkach,
a dla sówek właśnie pora,
by się przespać do wieczora.

Jednak o tej porze właśnie
w całym lesie nikt nie zaśnie.

Tu się budzą wszystkie ptaki,
hałasując w sposób taki,
że choć strasznie chce się spać,
nie ma rady, trzeba wstać.

Biedne szare cztery sowy
spać nie mogły, nie ma mowy.

A po ptakach zaraz pszczoły,
muchy, ważki i dzięcioły
zaczynały swoją pracę,
prześcigając się hałasem.

Zatem sówki cztery szare
wystąpiły z tym zamiarem,
by dom sobie wybudować
i w nim rano móc się schować.

■ Tablica do powieszenia obrazka.

■ Materiały do samodzielnego rysowania/malowania przez dzieci.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy planszę A3. Wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj poznamy wierszyk o czterech sówkach”. Czyta wiersz z wyraźną intonacją i artykulacją.
- **Ćwiczenie 1. Powtarzanie zdań z wiersza** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
  - Zadaniem dzieci jest powtórzenie jednego zdania/fragmentu odczytywanego przez nauczyciela z wiersza *Cztery sówki*.
  - Instrukcja dla nauczyciela:
    - Nauczyciel mówi: „Będę teraz czytał fragment wiersza... a wy będziecie powtarzać go bardzo dokładnie. Zaczynamy po kolei”. Nauczyciel czyta zdaniami (zazwyczaj po 3–4 wersy). Następnie wskazuje po kolei dzieci (według

kolejności siedzenia), aby powtarzały następujące po sobie zdania. Czyta wyraźnie i powoli każdy fragment, a wybrane dziecko powtarza. Dzieci powtarzają po kolei tyle razy, aż skończy się wierszyk – 11 fragmentów. W ten sposób każde dziecko powtarza co najmniej 2 zdania.

- Gdy dzieci w grupie jest mniej niż pięcioro, nauczyciel powtarza procedurę tyle razy, aż wykorzysta wszystkie zdania z wiersza. W tym ćwiczeniu szczególną rolę odgrywa różnicowanie R, SZ, S, CZ, C, zatem warto zwrócić uwagę, którym dzieciom sprawia to trudność. Po wyczerpaniu wszystkich fragmentów wiersza nauczyciel może powtórzyć ćwiczenie na przykład od końca, ewentualnie tylko wybrane fragmenty, które uzna za trudniejsze na podstawie wcześniejszych obserwacji wykonania tego zadania.

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko powtarza zdanie w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjnej albo pomija wyrazy, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że była to nieprawidłowa odpowiedź. Powtarza zdanie z wypowiedzi dziecka, nadając mu prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych oraz części składowych.

- **Ćwiczenie 2. Układanie zdań z wybranymi słowami z wiersza** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- Wybrane słowa do ćwiczeń:

- sówki
- łowy
- dzięcioły
- pszczoły

- hałas
- muchy
- spacery
- domek
- budować
- pagórek

■ Nauczyciel wypowiada wybrane słowa i podaje przykłady ich zastosowania w zdaniach z wiersza i nie tylko. Podaje przykładowe zdania z tymi wyrazami.

- Sówki – Sówki mają szarobrązowe piórka.
- Łowy – Myśliwi wybrali się na łowy.
- Dzięcioły – W lesie stuką głośno stado dzięciołów.
- Pszczoły – Pszczoły, bzycząc, zbierały nektar na łące w lesie.
- Hałas – Na ulicy panował straszny hałas.
- Muchy – Muchy przeszkadzały mi w spaniu.
- Spacer – Kasia lubi długie spacer.
- Domek – Na polanie w lesie stał niewielki domek.
- Budować – Dzieci postanowiły zbudować ształas.
- Pagórek – Z pagórka koło szkoły zimą świetnie zjeżdża się na nartach.

■ Każde dziecko powtarza kolejne przykładowe zdanie.

Następnie nauczyciel prosi dzieci, by spróbowały same ułożyć zdania z wzorcowymi słowami – to ćwiczenie dla chętnych, ale jeśli nauczyciel uzna, że grupa da sobie z tym radę, angażuje każde dziecko. Dzieci mogą losować słowa (na przykład po numerach) do ułożenia zdania.

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko powtarza zdanie w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjne albo pomija wyrazy, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że była to nieprawidłowa odpowiedź. Powtarza zdanie z wypowiedzi dziecka, nadając mu prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych oraz części składowych.

TEMAT 10. CZTERY SÓWKI – WIERSZ (FONOLOGIA)**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności fonologicznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.

MATERIAŁY:

- Plansza – jak w temacie 9.
- Wiersz *Cztery sówki* – jak w temacie 9.

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy ilustrację.
- Wyjaśnia cel zajęć: „Zabawa słowami z wiersza *Cztery sówki*”.

■ Ćwiczenie 1. Tworzenie rymów (słownik, fonologia)

- Nauczyciel wyjaśnia, co to znaczy, że wyrazy się rymują, i podaje przykłady: sowa – głowa, lasek – pasek. Prosi dzieci o podanie rymów do słów:

- SOWY
- CAŁY
- ŁOWY
- CZTERY
- SPACERY
- MYSZKA
- PTAKI
- MUCHY
- WAŻKI

Słowa, do których tworzymy rymy		Przykładowe rozwiązania
1	SOWY	głowy, łowy, podkowy, nowy, gotowy, zdrowy
2	CAŁY	mały, biały, doskonały, stały
3	ŁOWY	głowy, podkowy, nowy, sowy, gotowy, zdrowy
4	CZTERY	litery, numery, spacery, afery
5	SPACERY	litery, numery, afery, litery
6	MYSZKA	szyszka, pliszka, kiszka
7	PTAKI	raki, maki, krzaki znaki, haki
8	MUCHY	okruchy, duchy, ruchy, suchy
9	WAŻKI	kaszki, igraszki

Wskazówki metodyczne:

Należy akceptować także słowa bezsensowne, ale powinno się zwrócić dzieciom uwagę, że one nic nie znaczą.

■ Ćwiczenie 2. Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza zaczynających się wskazaną sylabą (fonologia, słownik)

- Nauczyciel powtarza/czyta fragmenty wiersza *Cztery sówki* i zadaje odpowiednie pytanie (najpierw pytanie, potem fragment).

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną głoskę
1	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na wy ...”	„Szare sówki, cztery siostry, chciały w sposób jak najprostszy wybudować sobie domek i tam sypiać cały dzionek”.
2	„Jakie słowo zaczyna się na naj ...?”	

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną głoskę
3	„Jakie słowo zaczyna się na no ...?”	„W nocy przecież, o czym wiecie, wszystkie sowy w całym świecie czas spędzają na bankiecie”.
4	„Jakie słowo zaczyna się na spę ...?”	
5	„Jakie słowo zaczyna się na dziel ...?”	„Najpierw jednak dzielne sowy wyruszają na swe łowy”.
6	„Jakie słowo zaczyna się na wy ...?”	„Także szare siostry cztery wyruszały na spacer, aby w polu za pagórkiem złowić myszkę albo kurkę”.
7	„Jakie słowo zaczyna się na pa ...?”	
8	„Jakie słowo zaczyna się na zmę ...?”	„Po bankietach sowy szare, już zmęczone ponad miarę, chciały przespać się troszeczkę, choć było całkiem wcześniej”.
9	„Jakie słowo zaczyna się na tro ...?”	
10	„Jakie słowo zaczyna się na dzie ...?”	„Może czwarta, może szósta, wszystkie dzieci śpią w swych łózkach, a dla sówek właśnie pora, by się przespać do wieczora”.
11	„Jakie słowo zaczyna się na wie ...?”	
12	„Jakie słowo zaczyna się na wła ...?”	„Jednak o tej porze właśnie w całym lesie nikt nie zaśnie”.
13	„Jakie słowo zaczyna się na ha ...?”	„Tu się budzą wszystkie ptaki, hałasując w sposób taki, że choć strasznie chce się spać, nie ma rady, trzeba wstać”.
14	„Jakie słowo zaczyna się na stra ...?”	
15	„Jakie słowo zaczyna się na mo ...?”	„Biedne szare cztery sowy spać nie mogły, nie ma mowy”.
16	„Jakie słowo zaczyna się na mu ...?”	„A po ptakach zaraz pszczoły, muchy, ważki i dzięcioły zaczynały swoją pracę, prześcigając się hałasem”.
17	„Jakie słowo zaczyna się na dzie ...?”	

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną głoskę
18	„Jakie słowo zaczyna się na za ...?”	„Zatem sówki cztery szare wystąpiły z tym zamiarem, by dom sobie wybudować i w nim rano móc się schować”.
19	„Jakie słowo zaczyna się na ra ...?”	„Zatem sówki cztery szare wystąpiły z tym zamiarem, by dom sobie wybudować i w nim rano móc się schować”.

- Nauczyciel nie ocenia błędnego wykonania, ale powtarza odpowiedź w formie prawidłowej.

■ Ćwiczenie 3. Wskazywanie pierwszej sylaby we wskazanych słowach

(fonologia, słownik)

- Kolejny etap to indywidualne wskazywanie sylaby nagłosowej (pierwszej) w wyrazach podanych poniżej. Nauczyciel mówi: „Powiedz, jaką sylabę słychać na początku słowa”:

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	SZARE	SZA
2	CZTERY	CZTE
3	DOMEK	DO
4	NOCY	NO
5	DZIELNE	DZIE, DZIEL
6	SPACERY	SPA
7	PAGÓREK	PA
8	MYSZKA	MY, MYSZ

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
9	TROSZECZKĘ	TRO
10	CZWARTA	CZWA, CZWAR
11	WIECZÓR	WIE
12	PTAKI	PTA
13	MUCHY	MU
14	DZIĘCIOŁY	DZIĘ
15	HAŁASY	HA

- Nauczyciel kontynuuje serię do czasu, aż każde dziecko będzie miało okazję dokonać wskazania sylaby w 3 wyrazach. Jeśli nauczyciel uzna, że dla danej grupy to ćwiczenie jest zbyt łatwe, zamiast niego może wprowadzić kolejne.

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko błędnie wskazuje początkową sylabę, nauczyciel wypowiada prawidłową, pokazując, jak powinien brzmieć taki podział.

■ Ćwiczenie 4. Łączenie sylab w słowo (fonologia, słownik)

- Nauczyciel prosi po kolei dzieci, aby odgadywały słowa na podstawie wypowiedzianych przez niego wyraźnie rozdzielonych sylab w wyrazach z wiersza:
- MUCHY
  - SZARE
  - DOMEK
  - ŁOWY
  - CZTERY
  - DZIELNE

- SIOSTRY
- SPOSÓB
- MYSZKA
- WIECZÓR
- WŁAŚNIE
- PSZCZOŁY
- NAJPIERW
- SCHOWAĆ
- SPACERY
- PAGÓREK
- DZIĘCIOŁY
- HAŁASY
- WYRUSZAŁY
- WYBUDOWAĆ

Lp.	Forma wypowiedziana przez nauczyciela	Klucz
1	MU-CHY	MUCHY
2	SZA-RE	SZARE
3	DO-MEK	DOMEK
4	ŁO-WY	ŁOWY
5	CZTE-RY	CZTERY
6	DZIEL-NE	DZIELNE
7	SIOS-TRY	SIOSTRY
8	SPO-SÓB	SPOSÓB
9	MYSZ-KA	MYSZKA
10	WIE-CZÓR	WIECZÓR
11	WŁAŚ-NIE	WŁAŚNIE

Lp.	Forma wypowiedziana przez nauczyciela	Klucz
12	PSZCZO-ŁY	PSZCZOŁY
13	NAJ-PIERW	NAJPIERW
14	SCHO-WAĆ	SCHOWAĆ
15	SPA-CE-RY	SPACERY
16	PA-GÓ-REK	PAGÓREK
17	DZIĘ-CIO-ŁY	DZIĘCIOŁY
18	HA-ŁA-SY	HAŁASY
19	WY-RU-SZA-ŁY	WYRUSZAŁY
20	WY-BU-DO-WAĆ	WYBUDOWAĆ

■ **Ćwiczenie 5. Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza**

zaczynających się wskazaną głoską (fonologia, słownik)

■ Nauczyciel powtarza/czyta fragmenty wiersza *Cztery sówki*

i zadaje odpowiednie pytanie (najpierw pytanie, potem fragment).

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną głoskę
1	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na d ...”	„Szare sówki, cztery siostry, chciały w sposób jak najprostszy wybudować sobie domek i tam sypiać cały dzionek”.
2	„Jakie słowo zaczyna się na cz ...?”	
3	„Jakie słowo zaczyna się na n ...?”	„W nocy przecież, o czym wiecie, wszystkie sowy w całym świecie czas spędzają na bankiecie”.
4	„Jakie słowo zaczyna się na ś ...?”	
5	„Jakie słowo zaczyna się na ł ...?”	„Najpierw jednak dzielne sowy wyruszają na swe łowy”.

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną głoskę
6	„Jakie słowo zaczyna się na s ...?”	„Także szare siostry cztery wyruszały na spacer, aby w polu za pagórkiem złović myszkę albo kurkę”.
7	„Jakie słowo zaczyna się na z ...?”	
8	„Jakie słowo zaczyna się na sz ...?”	„Po bankietach sowy szare, już zmęczone ponad miarę, chciały przespać się troszeczkę, choć było całkiem wcześniej”.
9	„Jakie słowo zaczyna się na ć ...?”	
10	„Jakie słowo zaczyna się na ł ...?”	„Może czwarta, może szósta, wszystkie dzieci śpią w swych łózkach, a dla sówek właśnie pora, by się przespać do wieczora”.
11	„Jakie słowo zaczyna się na w ...?”	
12	„Jakie słowo zaczyna się na z ...?”	„Jednak o tej porze właśnie w całym lesie nikt nie zaśnie”.
13	„Jakie słowo zaczyna się na h ...?”	„Tu się budzą wszystkie ptaki, hałasując w sposób taki, że choć strasznie chce się spać, nie ma rady, trzeba wstać”.
14	„Jakie słowo zaczyna się na p ...?”	
15	„Jakie słowo zaczyna się na cz ...?”	„Biedne szare cztery sowy spać nie mogły, nie ma mowy”.
16	„Jakie słowo zaczyna się na w ...?”	„A po ptakach zaraz pszczoły, muchy, ważki i dziecioty zaczynały swoją pracę, prześcigając się hałasem”.
17	„Jakie słowo zaczyna się na z ...?”	
18	„Jakie słowo zaczyna się na m ...?”	„Zatem sówki cztery szare wystąpiły z tym zamiarem, by dom sobie wybudować i w nim rano móc się schować”.
19	„Jakie słowo zaczyna się na z ...?”	

■ Ćwiczenie 6. Dzielenie na głoski (fonologia, słownik)

- Nauczyciel prosi po kolei dzieci, aby podzieliły na głoski prezentowane przez niego słowa.
- Powtarza przykłady w kilku rundach, aby więcej dzieci mogło się sprawdzić w tym zadaniu.
  - DOM
  - RANO
  - MUCHA
  - LAS
  - SOWA

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	D-O-M	DOM
2	R-A-N-O	RANO
3	M-U-CH-A	MUCHA
4	L-A-S	LAS
5	S-O-W-A	SOWA

TEMAT 11. ŚLIMAK – WIERSZ**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.

MATERIAŁY:

- Plansza A3 przedstawiająca ślimaka na wrotkach (ilustracja do wiersza)
- Wiersz:

Ślimak

*Idzie ślimak skalną dróżką,
jedną nóżką, drugą nóżką,
ale zaraz! Spojrzeć muszę,
to nie nóżki, ale brzuszek!
On po skatkach tak powoli
sunie, aż go brzuszek boli.
Skalna dróżka, schodki skalne,
ślimak życie ma fatalne.
Gdyby jednak dostał wrotki,
wjechałby szybciej na schodki.*

- Tablica do powieszenia obrazków.
- Materiały do samodzielnego rysowania/malowania przez dzieci.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy planszę A3. Wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj poznamy wierszyk o pewnym ślimaku”. Nauczyciel czyta wiersz z wyraźną intonacją i artykulacją.
- **Ćwiczenie 1. Powtarzanie zdań z wiersza** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
  - Zadaniem dzieci jest powtórzenie jednego zdania odczytywanego przez nauczyciela z wiersza *Ślimak*. Będą to po 2 wersy z wiersza.
  - Instrukcja dla nauczyciela:
    - Nauczyciel mówi: „Będę teraz mówił fragment wiersza *Ślimak*, a wy będziecie powtarzać to bardzo dokładnie. Zaczynamy po kolei”. Następnie czyta po jednym zdaniu.

Będzie ich 5. Nauczyciel wskazuje po kolei dzieci (według kolejności siedzenia), aby powtarzały następujące po sobie zdania. Czyta wyraźnie i powoli każdy fragment, a dziecko powtarza zdanie. Gdy dzieci w grupie jest mniej niż pięcioro, należy powtórzyć procedurę tyle razy, aż zostaną wykorzystane wszystkie zdania z wiersza.

- W tym ćwiczeniu szczególną rolę odgrywa różnicowanie wielu głosek: R i L, Ś-S-SZ, Ź-SZ, zatem warto zwrócić uwagę, którym dzieciom sprawia to trudność. Trzeba pamiętać, że w niektórych wyrazach – mimo zapisu „ż jak nóżka, dróżka” – nie wymawiamy głoski Ź, tylko SZ, dlatego należy być ostrożnym w podawaniu przykładów. Głoskę Ź słyszeć tylko w słowach „spojrzeć, brzuszek, życie”.

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko powtarza zdanie w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjnej albo pomija wyrazy, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że była to nieprawidłowa odpowiedź. Powtarza zdanie z wypowiedzi dziecka, nadając mu prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych oraz części składowych.

- Po wyczerpaniu wszystkich fragmentów z wiersza nauczyciel może powtórzyć ćwiczenie na przykład od końca, ewentualnie tylko dla tych wybranych dwuwierszy, które uzna za trudniejsze na podstawie wcześniejszych obserwacji wykonania tego zadania.
- **Ćwiczenie 2. Niemożliwe sytuacje w wierszu *Ślimak* – opis** (gramatyka, semantyka, dyskurs, słownik)
  - Nauczyciel pyta dzieci, o czym nieprawdopodobnym, niemożliwym jest mowa w tym wierszu. Co nie mogłoby

zdarzyć się naprawdę w prawdziwym życiu? Chodzi o to, że ślimak nie ma nóg i nie mógłby mieć wrotek, jest za mały itp. Wątpliwość może też wzbudzać wjeżdżanie na wrotkach po schodach.

■ **Ćwiczenie 3. Układanie zdań z wybranymi słowami z wiersza *Ślimak***

(gramatyka, semantyka, dyskurs, słownik)

■ Wybrane słowa do ćwiczeń:

- Dróżka
- Brzuszek
- Schodki
- Wrotki
- Życie

■ Nauczyciel wypowiada wybrane słowa, podaje przykłady ich zastosowania w innych zdaniach.

- Dróżka – Do chatki prowadziła wąska dróżka.
- Brzuszek – Jasio zjadł za dużo śliwek i boli go brzusek.
- Schodki – Do wieży prowadzą strome schodki.
- Wrotki/rolki – Zosia śmiga na wrotkach/rolkach po boisku.
- Życie – Życie żółwia trwa bardzo długo.

■ Każde dziecko powtarza kolejne zaprezentowane zdanie.

Następnie nauczyciel prosi dzieci, by spróbowały same ułożyć zdania z wzorcowymi słowami – to ćwiczenie dla chętnych, ale jeśli nauczyciel uzna, że grupa da sobie z tym radę, angażuje każde dziecko. Dzieci mogą losować słowa do ułożenia zdania.

TEMAT 12. ŚLIMAK – WIERSZ (FONOLOGIA)**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności fonologicznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.

MATERIAŁY:

- Plansza A3 – jak w temacie 11.
- Wiersz *Ślimak* – jak w temacie 11.

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy ilustrację.
- Wyjaśnia cel zajęć: „Zabawa słowami z wiersza *Ślimak*”.
- **Ćwiczenie 1.** Tworzenie rymów do słów z wiersza *Ślimak* (słownik, fonologia)
  - Nauczyciel przypomina, co to znaczy, że wyrazy się rymują, i podaje przykłady: sowa – głowa, lasek – pasek. Prosi dzieci o podanie rymów do słów:
    - dróżka
    - brzuszek
    - powoli
    - schodki
    - nóżka
    - wrotki

Słowa, do których tworzymy rymy		Przykładowe rozwiązania
1	dróżki	nóżki, okruszki, brzuszki, różki
2	brzuszek	okruszek, maluszek
3	wrotki	kotki, płotki, schodki
4	nóżki	okruszki, brzuszki, różki, dróżki
5	schodki	kotki, płotki, wrotki

Wskazówki metodyczne:

Należy akceptować także słowa bezsensowne, ale powinno się zwrócić dzieciom uwagę, że one nic nie znaczą.

■ Ćwiczenie 2. Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza *Ślimak* na podstawie sylaby początkowej (słownik, fonologia)

- Zadaniem dzieci jest wskazywanie słów zaczynających się na określonej sylabę w czytanych przez nauczyciela fragmentach wiersza *Ślimak*. Nauczyciel czyta je i zadaje odpowiednie pytanie (najpierw pytanie, potem fragment).

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną sylabę
1	„Jakie słowo zaczyna się na skal ...?”	„Idzie ślimak skalną dróżką, jedną nóżką, drugą nóżką”.
2	„Jakie słowo zaczyna się na dru ...?”	
3	„Jakie słowo zaczyna się na mu ...?”	„ale zaraz! Spojrzeć muszę, to nie nóżki, ale brzuszek!”
4	„Jakie słowo zaczyna się na brzu ...?”	

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną sylabę
5	„Jakie słowo zaczyna się na po ...?”	„On po skałkach tak powoli sunie, aż go brzuszek boli”.
6	„Jakie słowo zaczyna się na ży ...?”	„Skalna dróżka, schodki skalne, ślimak życie ma fatalne”.
7	„Jakie słowo zaczyna się na scho ...?”	
8	„Jakie słowo zaczyna się na wrot ...?”	„Gdyby jednak dostał wrotki, wjechałby szybciej na schodki”.
9	„Jakie słowo zaczyna się na szyb ...?”	

Wskazówki metodyczne:

Nauczyciel nie ocenia błędnego wykonania, ale prezentuje prawidłowe odpowiedzi.

■ Ćwiczenie 3. Wskazywanie pierwszej sylaby w słowach z wiersza (słownik, fonologia, semantyka)

- Kolejny etap to samodzielne wskazywanie sylaby nagłosowej (pierwszej) przez dziecko w wyrazach podanych poniżej.
- Nauczyciel mówi: „Powiedz, jaką sylabę słysząc na początku słowa”:
  - ŚLIMAK
  - DRÓŻKĄ
  - MUSZĘ
  - NÓŻKI
  - BRZUSZEK
  - POWOLI
  - SUNIE
  - FATALNE

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	ŚLIMAK	ŚLI
2	DRÓŻKA	DRÓ, DRÓ(SZ) [uwaga, w wymowie na końcu słychać SZ]
3	MUSZĘ	MU
4	NÓŻKI	NÓ(SZ) [uwaga, w wymowie na końcu słychać SZ]
5	BRZUSZEK	BRZU
6	POWOLI	PO
7	SUNIE	SU
8	FATALNE	FA

- Jeżeli dziecko błędnie wskazuje początkową sylabę, nauczyciel powtarza ją, pokazując, jak powinien brzmieć taki podział. Należy kontynuować serię do czasu, aż każde dziecko będzie miało okazję dokonać wskazania sylaby w 3 wyrazach. Jeśli nauczyciel uzna, że dla danej grupy jest to zbyt łatwe, zamiast tego ćwiczenia może wprowadzić kolejne.

■ **Ćwiczenie 4. Łączenie sylab w słowo** (fonologia, słownik)

- Nauczyciel prosi po kolei dzieci, aby odgadywały słowa z wiersza *Ślimak* na podstawie wypowiedzianych przez niego wyraźnie rozdzielonych sylab w wyrazach:
- ŻYCIE
  - DRUGA
  - SKALNE
  - WROTKI
  - ŚLIMAK

- BRZUSZEK
- JEDNAK
- POWOLI
- FATALNE

Lp.	Wersja podawana przez nauczyciela	Klucz
1	ŻY-CIE	ŻYCIE
2	DRU-GA	DRUGA
3	SKAL-NE	SKALNE
4	WROT-KI	WROTKI
5	ŚLI-MAK	ŚLIMAK
6	BRZU-SZEK	BRZUSZEK
7	JED-NAK	JEDNAK
8	PO-WO-LI	POWOLI
9	FA-TAL-NE	FATALNE

- Nauczyciel czyta fragment wiersza, a przed odczytaniem prosi o wskazanie słów zaczynających się określoną głoską.

■ **Ćwiczenie 5. Odgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej głoski**

(słownik, fonologia, semantyka)

- Nauczyciel czyta fragmenty wiersza *Ślimak* i zadaje odpowiednie pytanie (najpierw pytanie, potem fragment).

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną głoskę
1	„Jakie słowo zaczyna się na s ...?”	„Idzie ślimak skalną dróżką, jedną nóżką, drugą nóżką”.
2	„Jakie słowo zaczyna się na n ...?”	

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną głoskę
3	„Jakie słowo zaczyna się na m ...?”	„ale zaraz! Spójrzeć muszę, to nie nóżki, ale brzuszek!”
4	„Jakie słowo zaczyna się na b ...?”	
5	„Jakie słowo zaczyna się na p ...?”	„On po skątkach tak powoli sunie, aż go brzuszek boli”.
6	„Jakie słowo zaczyna się na ż ...?”	„Skalna dróżka, schodki skalne, ślimak życie ma fatalne”.
7	„Jakie słowo zaczyna się na f ...?”	
8	„Jakie słowo zaczyna się na w ...?”	„Gdyby jednak dostał wrotki, wjechałby szybciej na schodki”.
9	„Jakie słowo zaczyna się na sz ...?”	

Scenariusze ćwiczeń dla grupy 6-latków

Program „Mówię i rozumiem” dla 6–7-latków obejmuje po sześć tematów dla grupy małej i dużej. Znaczna część ćwiczeń koncentruje się na fonologii ze względu na ogromne znaczenie sprawności fonologicznych potrzebnych do opanowania czytania i pisania. W tematach znajdują się trzy wiersze: *Ogrodnik*, *Ryba z rewolwerem* oraz *Sześć owieczek*. Wszystkie tematy z wierszem oraz dwa z opisem (Wyścig kaczek i Niemożliwe zwierzęta w parku) zostały podzielone na dwa niezależne – pierwszy temat dotyczący doskonalenia gramatyki, semantyki, dyskursu itp., drugi zaś przede wszystkim fonologii i słownika. Tematy te można realizować równolegle. W zakresie tematów skierowanych do dzieci w niższym przedziale wiekowym zmniejszono liczbę ćwiczeń wykorzystujących rymy, ponieważ dla większości są zbyt łatwe, natomiast dodano i rozszerzono ćwiczenia fonemowe zgodnie z wzorcem rozwojowym w zakresie funkcji fonologicznych.

Spis tematów i ćwiczeń dla 6-latków

DUŻA GRUPA

TEMAT 1. DRZEWO – HISTORYJKA OBRAZKOWA

- **Ćwiczenie 1.** Układanie historyjki (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- **Ćwiczenie 3.** Odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 4.** Samodzielne opowiadanie (dyskurs, gramatyka, słownik, semantyka)

TEMAT 2. KTO TU MIESZKA I CO ROBI? BUDYNEK MIESZKALNY – OPIS/ OPOWIADANIE

CZĘŚĆ 1.

- **Ćwiczenie 1.** Opowiadanie ilustracji (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Odpowiadanie samodzielne (słownik, semantyka, gramatyka, dyskurs)

CZĘŚĆ 2. (fonologia)

- **Ćwiczenie 1.** Synteza fonemowa (fonologia, słownik, semantyka)

TEMAT 3. SKRZYŻOWANIE Z NIESPODZIANKĄ – OPOWIADANIE

- **Ćwiczenie 1.** Opisywanie wybranych scenek na ilustracji (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Postugiwanie się przyimkami (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

TEMAT 4. OGRODNIK – WIERSZ

- **Ćwiczenie 1.** Słuchanie wiersza i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Odpowiedzi na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)
- **Ćwiczenie 3.** Nowe słowa (semantyka, słownictwo)

TEMAT 5. OGRODNIK – WIERSZ (FONOLOGIA)

- **Ćwiczenie 1.** Tworzenie rymów (słownik, fonologia)
- **Ćwiczenie 2.** Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza rozpoczynających się wskazaną sylabą (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 3.** Łączenie sylab w słowo (tzw. synteza sylabowa) (fonologia, słownik)
- **Ćwiczenie 4.** Wskazywanie słów w czytanych fragmentach wiersza zaczynających się wskazaną głoską (fonologia, słownik)

TEMAT 6. NIEMOŻLIWE ZWIERZĘTA W PARKU – OPIS

CZĘŚĆ 1.

- **Ćwiczenie 1.** Opowiadanie obrazka ze wskazywaniem „dziwnych zwierząt” (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** Opis zwierząt na obrazkach (semantyka, gramatyka, słownik)

CZĘŚĆ 2. (fonologia)

- **Ćwiczenie 1.** Łączenie sylab w słowo (fonologia, słownik, semantyka)
- **Ćwiczenie 2.** Łączenie głosek w słowa (fonologia, słownik, semantyka)

MAŁA GRUPA**TEMAT 7. WYŚCIG KACZEK – NIEMOŻLIWE SYTUACJE – OPIS**

CZĘŚĆ 1.

- **Ćwiczenie 1.** Wskazywanie „dziwnych” obiektów i sytuacji (semantyka, gramatyka, słownik)
- **Ćwiczenie 2.** **Odpowiadanie na pytania** (gramatyka, semantyka, słownik)

CZĘŚĆ 2. (fonologia)

- **Ćwiczenie 1.** Synteza fonemowa (fonologia, słownik, semantyka)

TEMAT 8. SZEŚĆ OWIECZEK – WIERSZ

- **Ćwiczenie 1.** Powtarzanie zdań z wiersza (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Układanie zdań z wybranymi słowami (gramatyka, semantyka, słownik, dyskurs)

TEMAT 9. SZEŚĆ OWIECZEK – WIERSZ (FONOLOGIA)

- **Ćwiczenie 1.** Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza rozpoczynających się wskazaną sylabą (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 2.** Indywidualne dzielenie słów na sylaby (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 3.** Zgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej głoski (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 4.** Wskazywanie słów z fragmentów wiersza zaczynających się od wskazanej głoski (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 5.** Dzielenie słów na głoski (słownik, fonologia, semantyka)

TEMAT 10. RYBA Z REWOLWEREM – WIERSZ

- **Ćwiczenie 1.** Powtarzanie zdań z wiersza (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Niemożliwe sytuacje (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs, rozumowanie)
- **Ćwiczenie 3.** Układanie zdań z wybranymi słowami (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

TEMAT 11. RYBA Z REWOLWEREM – WIERSZ (FONOLOGIA)

- **Ćwiczenie 1.** Tworzenie rymów (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 2.** Odnajdywanie słów rozpoczynających się na wskazaną sylabę (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 3.** Wskazywanie pierwszej sylaby w słowach z wiersza (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 4.** Łączenie sylab w słowo (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 5.** Odgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej głoski (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 6.** Wskazywanie słów w czytanych fragmentach wiersza zaczynających się wskazaną głoską (słownik, fonologia, semantyka)
- **Ćwiczenie 7.** Dzielenie słów na głoski (fonologia, semantyka)

TEMAT 12. ROBOT GUCIO – OPOWIADANIE

- **Ćwiczenie 1.** Kończenie opowiadania (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
- **Ćwiczenie 2.** Opowiadanie historii (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

DUŽA GRUPA

TEMAT 1. DRZEWO – HISTORYJKA OBRAZKOWA**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych i dyskursu.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.

MATERIAŁY:

- Historyjka obrazkowa Drzewo, składająca się z ośmiu obrazków w formacie A4 – pełnokolorowych.
- Obrazek 1: Ogród, w którym rośnie jedno duże drzewo z wysokim pniem, widać dolne gałęzie przy pniu. Pies goni kota, a kot biegnie w kierunku drzewa.
- Obrazek 2: Kot siedzi na widocznej gałęzi, pies pod drzewem ujada w stronę kota.
- Obrazek 3: Pod drzewem mały chłopczyk pokazuje palcem kota i kogoś przywołuje. Kot siedzi na drzewie, pies pod drzewem jest spokojny.
- Obrazek 4: Przychodzi starszy brat małego chłopca, który jest wyraźnie większy. Obejmuje drzewo i patrzy w górę na kota.
- Obrazek 5: Starszy chłopiec z trudem się wspina na drzewo, a mały chłopiec wyjmuje telefon komórkowy i coś robi palcem na ekranie.
- Obrazek 6: Podjeżdżający wóz strażacki. Mały chłopiec macha do strażaków. Starszy brat znajduje się na pniu w trakcie wspinaczki. Pies odchodzi.
- Obrazek 7: Chłopiec dosięga gałęzi, na której siedzi kot, ale ten właśnie zeskoczył na trawę.
- Obrazek 8: Starszy chłopiec siedzi na gałęzi, na której przed chwilą siedział kot. Pod drzewem są strażacy i mały chłopiec.
- Tablica do powieszenia obrazków.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy obrazki w nieprawidłowej kolejności: 5, 1, 3, 2, 8, 6, 4, 7. Mogą być w pionie lub rozproszone. Wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj będziemy opowiadać historię o chłopcu, który próbował uratować kota. Przyjrzyjcie się tym obrazkom [wskazuje je], za chwilę będziemy tworzyć z nich historyjkę”.

■ Ćwiczenie 1. Układanie historyjki (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- Nauczyciel pyta losowo wybrane dzieci, co się dzieje na kolejnych obrazkach. Wspólnie ustalają opis każdego z nich – wymieniają osoby, zdarzenia i czynności. Nauczyciel zachęca dzieci, aby zaproponowały, w jakiej kolejności ułożyć obrazki. Wspólnie

ustalają kolejność. Nauczyciel często używa pytań typu:
„Co było dalej? Dlaczego?”. Przy ostatnim obrazku pyta:
„Jak myślicie, co się potem stało?”. Po ułożeniu historyjki
należy przejść do kolejnego ćwiczenia.

Wskazówki metodyczne:

Jeśli dziecko w trakcie opowiadania, co przedstawiają obrazki, wypowiedziało zdanie lub frazę nieprawidłowo – z błędami gramatycznymi czy błędami w wymowie lub też fraza jest zbyt krótka, np. wyrażenie bez przymyka lub tylko pojedyncze słowa – nauczyciel parafrazuje każdą wypowiedź, nie oceniając jej, ale nadając poprawną formę gramatyczną i brzmieniową.

■ Ćwiczenie 2. Słuchanie opowiadania i powtarzanie zdań (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- Gdy dzieci przedstawią przebieg historii na podstawie obrazków, nauczyciel mówi: „Teraz ja raz jeszcze opowiem wam krótką historię o tym, co tutaj się zdarzyło”. Opowiada treść historii mniej więcej w sposób jak poniżej, dodając ewentualnie elementy, które pojawiły się w czasie tworzenia historyjki przez dzieci – dodatkowe spostrzeżenia, szczegóły lub wyjaśnienia, na które zwrócili uwagę.

■ Opowiadanie:

Pewnego letniego dnia w ogrodzie przy domu, w którym mieszkało dwóch braci – starszy i młodszy (dzieci mogą nadać im imiona i dalej należy ich konsekwentnie używać), wydarzyła się ciekawa historia. Pies chłopców (dzieci nadają mu imię) gonit kota sąsiadów (dzieci nadają mu imię). Zwykle psy uwielbiają ścigać koty. W ogrodzie rośło jedno wysokie drzewo. Kot sąsiadów (imię) pobiegł w kierunku tego wysokiego drzewa i błyskawicznie wskoczył na najniższą grubą gałąź. Dla psa (imię) był to koniec pogoni, bo psy nie umieją wspinać się po drzewach.

Zatem (imię) przysiadł pod drzewem i zaczął głośno szczekać na kota.

Szczekanie usłyszał młodszy braciszek (imię) i przybiegł na miejsce. Zobaczył całe zdarzenie i bardzo się zmartwił, że kot nie będzie mógł zejść z wysokiej gałęzi. Pies przestał szczekać i patrzył z ciekawością, co się wydarzy.

Chłopczyk (imię) zaczął wołać starszego brata (imię), wskazując na kota i prosząc o pomoc w uratowaniu go. W końcu starszy brat (imię) małego chłopca przyszedł na wezwanie i rozejrzał się, sprawdzając, co się wydarzyło. Podszedł do drzewa i zaczął wspinać się po pniu. Kot z góry obserwował, co się dzieje.

Chłopiec wspinał się z trudem, aż w pewnym momencie młodszy brat wpadł na pomysł, by wezwać straż pożarną. Użył telefonu komórkowego (smartfona) i zadzwonił na numer alarmowy. Widział w telewizji, że strażacy często ratują uwięzione koty.

Wóz strażacki przyjechał bardzo szybko. Zanim strażacy wysiedli, starszy brat (imię) dosięgnął gałęzi, na której siedział kot. Ten jednak błyskawicznie i zwinnie zeskoczył z drzewa i uciekł.

Tymczasem starszy brat utknął na drzewie i nie potrafił z niego zejść.

Na szczęście strażacy już dotarli. Ocenili sytuację i uznali, że będą musieli pomóc chłopcu, a nie kotu!

Wskazówki metodyczne:

Nauczyciel pozwala dzieciom komentować, gdyby chciały coś jeszcze dodać w trakcie tego opowiadania. W przypadku błędnych językowo odpowiedzi parafrazuje i podaje formę poprawną.

■ Ćwiczenie 3. Odpowiadanie na pytania (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- Nauczyciel ponownie zawiesza albo odśtania na ścianie historyjkę we właściwej kolejności. Ważne, aby dzieci nie widziały jej pomiędzy ćwiczeniami. Następnie przypomina

w skrócie treść historyjki, a potem zadaje pytania wybranym losowo dzieciom z grupy.

■ Pytania:

- „Gdzie wydarzyła się historia o chłopcu, który chciał uratować kota?”
- „Kiedy wydarzyła się ta historia?”
- „Kto brał udział w wydarzeniach?”
- „Dlaczego kot (imię) znalazł się drzewie?”
- „Dlaczego starszy brat (imię) zaczął wspinać się na drzewo?”
- „Dlaczego młodszy chłopiec (imię) wezwał straż pożarną?”
- „Czy starszy chłopiec (imię) uratował kota?”
- „Jakie zadanie czeka strażaków?”

- Można też zadawać dodatkowe pytania, których nie ma w zestawieniu, a które mogą wynikać z dodanych przez dzieci elementów historii. Aby w miarę możliwości zaangażować w odpowiadanie każde dziecko w grupie, w drugiej turze zadawania pytań warto wybierać dzieci w dowolnej kolejności.

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko udziela odpowiedzi w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjnej, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że to jest nieprawidłowe zdanie. Natomiast parafrazuje wypowiedź dziecka, nadając jej prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych. Podobnie jeżeli dziecko opuściło jakieś słowo lub powiedziało niepełne zdanie, nauczyciel powtarza je, dodając brakujące elementy.

■ **Ćwiczenie 4. Samodzielne opowiadanie** (dyskurs, gramatyka, słownik, semantyka)

- Nauczyciel ponownie zawiesza lub odśłania na ścianie historyjkę we właściwej kolejności. Ważne, aby dzieci nie widziały jej pomiędzy ćwiczeniami. Następnie mówi dzieciom, że dzisiaj mogą samodzielnie opowiedzieć historię o chłopcu, który chciał uratować kota.
- Nauczyciel wybiera dziecko chętne do odpowiedzi lub je wskazuje. Ważne, aby w opowiadaniu brały udział także dzieci, które mają z tym pewne trudności.
- Można pozwolić na opowiadanie całości, a można też – np. w drugiej turze – podzielić opowiadanie między troje, czworo dzieci, z których każde opowiada kolejny fragment w układzie chronologicznym.

TEMAT 2. KTO TU MIESZKA I CO ROBI? BUDYNEK MIESZKALNY – OPIS/**OPOWIADANIE****CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności w zakresie dyskursu.

MATERIAŁY:

- Ilustracja A3, pełnokolorowa.

- Opis:

Przekrój pionowy przez budynek trzykondygnacyjny, który ma parter i dwa piętra. Widać pomieszczenia (razem sześć), po lewej stronie dwa balkony. Dach jest spadzisty, czerwony, z dwoma kominami. Na domu jest zainstalowana antena satelitarna. Nad budynkiem lecą dwa ptaki – jeden duży, drugi mały. Duży to bocian. Na dachu siedzi kot i patrzy na ptaki. Obok domu widać fragment chodnika. Przed domem jedzie dziewczynka na hulajnodze.

- Poziom pierwszy (parter) – pomieszczenie po lewej stronie: kuchnia, a z niej widać otwarte drzwi do łazienki, tak jak na przykładowym obrazku. Kobieta wkłada placek do piekarnika.
- Poziom pierwszy (parter) – pomieszczenie po prawej stronie: też kuchnia, uboga w sprzęty, tak jak na rysunku wzorcowym. Widać stojącego mężczyznę w szlafroku i w kapciach, który pije z kubka. Na stole siedzi kot. Drugi siedzi na jedynym krześle.
- Poziom drugi (I piętro) – na balkonie (większym niż na rysunku wzorcowym) parasol przeciwsłoneczny i mężczyzna opalający się na fotelu.

- Poziom drugi (I piętro) – pomieszczenie po lewej stronie: sypialnia, szczegóły podobne jak na obrazku wzorcowym. Kobieta w czerwonej sukni pakuje walizkę, widać też otwartą szafę.
- Poziom drugi (I piętro) – pomieszczenie po prawej stronie: pokój. Podobnie jak na obrazku wzorcowym mężczyzna na drabinie wiesza obraz z kwiatem na ścianie. Z boku stoi małe dziecko w żółtym sweterku i patrzy w górę.
- Poziom trzeci (II piętro) – balkon takiej samej wielkości jak ten na pierwszym piętrze, na balkonie kilka kwiatków w doniczkach (w rodzaju pelargonii). Kobieta podlewa kwiaty sporą konewką.
- Poziom trzeci (II piętro) – pomieszczenie po lewej stronie: pokój do pracy (inaczej niż na obrazków wzorcowym), brak łóżka, stoi biurko, a na nim stos książek i komputer. Wokoło trochę bałaganu (książki, papiery), stoją regał z książkami oraz kosz na śmieci. Przy biurku krzesło komputerowe.
- Poziom trzeci (II piętro) – pomieszczenie po prawej stronie: pokój z małą liczbą szczegółów (inaczej niż na obrazku wzorcowym), na przykład tylko jeden duży kwiatek w doniczce i obraz na ścianie. Na podłodze na macie kobieta wykonuje ćwiczenia fizyczne, np. leży i podnosi nogę. Obok niej siedzi pies z wywieszonym językiem i przekrzywioną głową, który przygląda się kobiecie.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel pokazuje ilustrację. Daje dzieciom kilka minut na uważne przyjrzenie się jej.

CZĘŚĆ 1.

■ Ćwiczenie 1. **Opowiadanie ilustracji** (semantyka, gramatyka, słownik)

- Nauczyciel informuje dzieci, że obrazek ma tytuł: Kto tu mieszka i co robi? Mówi: „Będziecie opowiadać, kto mieszka w tym budynku i co aktualnie robi, czym się zajmuje. Co tam się dzieje?”. Następnie wskazuje chętne dzieci lub wybiera losowo bądź w kolejności siedzenia, aby opowiedziały, co dzieje się w poszczególnych pomieszczeniach.

■ Ćwiczenie 2. **Odpowiadanie samodzielne** (słownik, semantyka, gramatyka, dyskurs)

- Nauczyciel zaczyna od parteru i wskazuje odpowiednią część ilustracji. Następnie zadaje dzieciom pytania (wybiera dzieci po kolei od lewej strony):
  - „Co robi pani w kuchni na parterze?”
  - „Dlaczego pan pije herbatę na stojąco?”
  - „Co robi pan na balkonie?”
  - „Co robi pani na balkonie?”
  - „Na którym piętrze jest sypialnia pani w czerwonej sukni?”
  - „Co robi ta pani?”
  - „Ile kotów mieszka w tym domu?”
  - „Co robią koty?”
  - „Co robi pies?”
  - „Dlaczego pan na I piętrze wszedł na drabinę?”

- „Co robi dziecko w żółtym sweterku?”
- „Co znajduje się w pokoju z balkonem na II piętrze?”
- „Czy w pokojach na II piętrze są dzieci?”
- „Co znajduje się na dachu?”
- „Co widać ponad dachem?”

- Po zadaniu pytania każdemu dziecku z grupy nauczyciel kontynuuje zadawanie pytań losowo wybranym dzieciom do wyczerpania puli pytań. Powinien się postarać, aby każde dziecko odpowiedziało co najmniej na dwa różne pytania.

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko udziela odpowiedzi w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjnej, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że to jest nieprawidłowe zdanie. Natomiast parafrazuje wypowiedź dziecka, nadając jej prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych. Podobnie jeżeli dziecko opuściło jakieś słowo lub powiedziało niepełne zdanie, nauczyciel powtarza je, dodając brakujące elementy.

CZĘŚĆ 2. (fonologia)

■ Ćwiczenie 1. Synteza fonemowa (fonologia, słownik, semantyka)

- Nauczyciel wypowiada słowa z podziałem na głoski, a dzieci mają wskazać tak nazwaną osobę, rzecz lub czynność, czyli połączyć głoski i utworzyć odpowiednie słowo.
- Wybrane słowa:
  - kot
  - szafa
  - dach
  - kubek

- fotel
- ptaki
- balkon
- placek
- język
- głowa
- parasol
- komputer

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	K-O-T	KOT
2	SZ-A-F-A	SZAFA
3	D-A-CH	DACH
4	K-U-B-E-K	KUBEK
5	F-O-T-E-L	FOTEL
6	P-T-A-K-I	PTAKI
7	B-A-L-K-O-N	BALKON
8	P-L-A-C-E-K	PLACEK
9	J-Ę-Z-Y-K	JĘZYK
10	G-Ł-O-W-A	GŁOWA
11	P-A-R-A-S-O-L	PARASOL
12	K-O-M-P-U-T-E-R	KOMPUTER

Wskazówki metodyczne:

Nauczyciel nie ocenia wykonania, ale powtarza próby łączenia głosek w formie prawidłowej.

Jeśli dziecko wymawia słowo nieprawidłowo, ale podaje właściwe – nauczyciel powtarza to słowo w wersji poprawnej. Jeżeli dziecko zgaduje lub podaje niewłaściwe słowo – nauczyciel powtarza zadanie. Jeśli nadal dziecko nie potrafi wypowiedzieć właściwego słowa, nauczyciel może zmienić formę zadania na prezentowanie słowa w podziale na sylaby, a nie głoski (niższy poziom trudności). Będzie to dotyczyło tylko słów dwusylabowych i dłuższych.

TEMAT 3. SKRZYŻOWANIE Z NIESPODZIANKĄ – OPOWIADANIE**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych i dyskursu.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.

MATERIAŁY:

- Ilustracja A3, pełnokolorowa, przedstawiająca skrzyżowanie w wielkim mieście, tańczącego kota i psa.
- Opowiadanie.

Skrzyżowanie z niespodzianką

W pewien słoneczny dzień w dużym mieście, na ruchliwym skrzyżowaniu, wydarzyła się niezwykła przygoda. Pan Janek, dostawca pizzy, jechał swoim skuterem, gdy nagle zaskoczył go klakson. To była pani Krysia, sąsiadka, która machała do niego energicznie z małego niebieskiego samochodu. Pan Janek pomachał z uśmiechem, ale nie zauważył, że właśnie zapaliło się czerwone światło.

Na szczęście zatrzymał się na czas. Wtedy coś niesamowitego przykuło uwagę wszystkich wokół. Na środku skrzyżowania pojawił się pies w kapeluszu, który zaczął tańczyć! Kierowcy, rowerzyści i piesi nie mogli uwierzyć własnym oczom. Ludzie zaczęli wyciągać telefony i nagrywać ten niezwykły pokaz. Pies, jakby wiedział, że stał się gwiazdą, skakał i kręcił się w kółko, przyciągając coraz więcej widzów.

Nagle z bocznej uliczki wybiegł kot w kamizelce. Zaczął biec prosto w stronę psa, a wszyscy wstrzymali oddech, czekając na to, co się stanie.

Ku zaskoczeniu wszystkich kot nie zaatakował psa, ale dołączył do tańca!

Teraz na środku skrzyżowania była już prawdziwa zwierzęca dyskoteka.

Pan Janek, który zapomniał na chwilę o swojej pizzy, śmiał się razem z innymi.

Pani Krysia klaskała z zachwytu, a nawet policjant kierujący ruchem nie mógł powstrzymać uśmiechu. W końcu, po kilku minutach, pies i kot zakończyli swój występ ukłonem i spokojnie wrócili na chodnik jak gdyby nigdy nic.

Ruch na skrzyżowaniu wrócił do normy, ale wszyscy, którzy byli świadkami tego wydarzenia, długo będą je wspominać. W końcu niecodziennie widzi się tańczącego psa i kota na ruchliwym skrzyżowaniu! Pan Janek dostarczył pizzę trochę spóźniony, ale za to z niesamowitą opowieścią, którą mógł podzielić się ze swoimi klientami.

■ Tablica do powieszenia obrazka.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy ilustrację. Wyjaśnia cel zajęć: „Będziemy oglądać obrazek Skrzyżowanie z niespodzianką”.

- **Ćwiczenie 1. Opisywanie wybranych scenek z ilustracji** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- Nauczyciel pyta losowo dzieci, aby wybrały jeden element lub scenkę i opowiedziały, co się dzieje na obrazku. Rozmawia z dziećmi tak długo, aż wszystkie najważniejsze scenki i obiekty zostaną opowiedziane przez dzieci.

Wskazówki metodyczne:

Jeśli dziecko wypowiedziało zdanie lub frazę nieprawidłowo – z błędami gramatycznymi czy błędami w wymowie lub też fraza jest zbyt krótka, np. wyrażenie bez przyimka lub tylko pojedyncze słowa – nauczyciel parafrazuje każdą wypowiedź, nie oceniając jej, ale nadając poprawną formę gramatyczną i brzmieniową.

- **Ćwiczenie 2. Odpowiadanie na pytania** (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- Nauczyciel ponownie zawiesza na ścianie/odstania obrazek Skrzyżowanie z niespodzianką. Ważne, aby dzieci nie widziały go pomiędzy ćwiczeniami. Następnie zadaje pytania dotyczące scenki, a dzieci wybiera losowo do odpowiedzi:
  - „Kiedy i gdzie wydarzyła się niespodziana przygoda?”
  - „Kim był pan Janek?”
  - „Co go zaskoczyło?”

- „Kim była pani Krysia?”
- „Jaki był jej samochód?”
- „Czego nie zauważył pan Janek?”
- „Co przykuło uwagę wszystkich osób?”
- „Co robił pies na środku skrzyżowania?”
- „Co robiły zgromadzone tam osoby?”
- „Jak zachowywał się wtedy pies?”
- „Kto wybiegł z bocznej uliczki?”
- „Co miał na sobie kot?”
- „Dlaczego wszyscy wstrzymali oddech?”
- „Czy kot zaatakował psa?”
- „Co zrobił kot?”
- „Jak zareagowali ludzie?”
- „Co robiła pani Krysia i dlaczego?”
- „Kiedy ruch na skrzyżowaniu wrócił do normy?”
- „Czy pan Janek dostarczył pizzę?”
- „Czy to było zdarzenie, które można często oglądać na skrzyżowaniu?”

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko udziela odpowiedzi w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjnej, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że to jest nieprawidłowe zdanie. Natomiast parafrazuje wypowiedź dziecka, nadając jej prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych. Podobnie jeżeli dziecko opuściło jakieś słowo lub powiedziało niepełne zdanie, nauczyciel powtarza je, dodając brakujące elementy.

Jeśli dzieci są na to gotowe, można zapytać je, jak pozmieniałyby obrazek, aby to, co widać, stało się rzeczywiste.

■ **Ćwiczenie 3. Posługiwanie się przymkami** (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- Nauczyciel ponownie zawiesza na ścianie/odstania obrazek Skrzyżowanie z niespodzianką. Ważne, aby dzieci nie widziały go pomiędzy ćwiczeniami. Następnie zadaje konkretne pytania dotyczące scenki. Wybiera losowo dzieci do odpowiedzi. Nauczyciel dba o to, by w wypowiedziach dzieci pojawiły się odpowiednie przymki. Poniżej przedstawiono przykładowe pytania do wykorzystania w tym ćwiczeniu:

- „Gdzie wydarzyła się opisana przygoda?” – należy się postarać, by w odpowiedzi znalazły się określenia:
„W mieście, na skrzyżowaniu, w pogodny dzień”.
- „Gdzie pojawił się pies?” (na środku)
- „Skąd wybiegł kot?” (z bocznej uliczki)
- „Co zrobił kot?” (dołączył do tańca, do psa)
- „Kiedy zwierzęta zakończyły taniec?” (po kilku minutach)
- „Z kim pan Janek dzielił się opowieścią?” (z klientami)

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko udziela odpowiedzi w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjnej, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że to jest nieprawidłowe zdanie. Parafrazuje wypowiedź dziecka, nadając jej prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych. Podobnie jeżeli dziecko opuściło jakieś słowo lub powiedziało niepełne zdanie, nauczyciel powtarza je, dodając brakujące elementy.

TEMAT 4. OGRODNIK – WIERSZ**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych i dyskursu.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.

MATERIAŁY:

- Ilustracja A3: ilustracja do wiersza

- Wiersz:

Ogrodnik

*Pan ogrodnik z pewnego parku
widywany był na jarmarku.
Wcześniej skarżył się rodzinie,
że wnet z wyczerpania zginie,*

bo od rana z całej mocy
kosi trawę do północy.
Lecz cóż z tego, gdy już z rana
trawa długa po kolana.
Poradzili więc kuzyni,
że potrzeba mu maszyny.
Musi jeździć na jarmarki,
aż nie znajdzie tam kosiarki.
Więc ogrodnik w każdą środę
zawracał sprzedawcom głowę.
Pewnej środy w zimny ranek
wpadł na pomysł niestychany.
Kupił dwie krowy łaciate,
a sam poszedł na herbatę.
Odtąd krowy bardzo rade,
wyrównują dziarsko trawę,
a ogrodnik na jarmarki
wozi serki, jogurt, mleko,
choć na jarmark jest daleko.
Przestał skarżyć się rodzinie,
że wnet z wyczerpania zginie.

■ Tablica do powieszenia obrazka.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy ilustrację.
Wyjaśnia cel zajęć: „Poznanie wiersza *Ogrodnik*”.

■ **Ćwiczenie 1. Słuchanie wiersza i powtarzanie zdań** (semantyka, gramatyka, słownik)

■ Nauczyciel czyta wiersz powoli z wyraźną intonacją.

Ogrodnik

Pan ogrodnik z pewnego parku

widywany był na jarmarku.

Wcześniej skarżył się rodzinie,

że wnet z wyczerpania zginie,

-----
bo od rana z całej mocy

kosi trawę do północy.

Lecz coś z tego, gdy już z rana

trawa długa po kolana.

Poradzili więc kuzyni,

że potrzeba mu maszyny.

Musi jeździć na jarmarki,

aż nie znajdzie tam kosiarki.

Więc ogrodnik w każdą środę

zawracał sprzedawcom głowę.

Pewnej środy w zimny ranek

wpadł na pomysł niestychany.

Kupił dwie krowy łaciate,

a sam poszedł na herbatę.

-----
*Odtąd krowy bardzo rade,
wyrównują dziarsko trawę.*
-----

*A ogrodnik na jarmarki
wozi serki, jogurt, mleko,
choć na jarmark jest daleko.*
-----

*Przestał skarżyć się rodzinie,
że wnet z wyczerpania zginie.*

- Po przeczytaniu całości nauczyciel czyta poszczególne fragmenty, które zaznaczono powyżej, i prosi o wspólne głośne powtórzenie. Następnie sprawdza poprawność i ewentualnie poprawia wypowiedzi dzieci, powtarzając fragment wiersza. Potem nauczyciel pyta, kto chętny sam chciałby powtórzyć fragmenty wiersza. I kontynuuje ćwiczenie. Jeśli brakuje chętnych, nauczyciel wskazuje wybrane dzieci. Fragmenty wiersza można powtórzyć dwa – trzy razy.

■ **Ćwiczenie 2. Odpowiedzi na pytania** (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- Nauczyciel czyta ponownie wiersz, a następnie zadaje dzieciom pytania:
  - „Dlaczego ogrodnik był wyczerpany?”
  - „Komu się skarżył na zmęczenie?”
  - „Co mu doradzili kuzyni?”
  - „Dlaczego ogrodnik co środę jeździł na jarmarki?”
  - „Co to znaczy, że ogrodnik zawracał głowę sprzedawcom?”
  - „Na jaki pomysł wpadł ogrodnik?”

- „W jaki sposób ogrodnikowi pomogły krowy?”
- „Z jakiego powodu ogrodnik nadal jeździł na jarmarki?”
- „Skąd miał swoje produkty mleczne na sprzedaż?”

■ Pytania należy zadawać po kolei, dając dzieciom szansę na wypowiedź. Jeśli trzeba (duża grupa), można wskazywać, wybierać dzieci do odpowiedzi. Wtedy dobrze byłoby przeprowadzić dwie albo trzy dodatkowe serie pytań (tych samych), aby jak najwięcej dzieci mogło odpowiedzieć.

Wskazówki metodyczne:

Jeśli dziecko odpowiada nieprawidłowo – z błędami gramatycznymi czy błędami w wymowie lub też zbyt krótko, np. tylko pojedyncze słowa – nauczyciel parafrazuje każdą wypowiedź, nie oceniając jej, ale nadając poprawną formę gramatyczną i brzmieniową. W przypadku gdy odpowiedź dziecka jest nieprawidłowa pod względem treści, nieadekwatna względem pytania, nauczyciel wyjaśnia, jaka powinna być właściwa.

■ Ćwiczenie 3. **Nowe słowa** (semantyka, słownictwo)

Ogrodnik

*Pan ogrodnik z pewnego parku widywany był na **jarmarku**.*

*Wcześniej skarżył się rodzinie, że wnet z **wyczerpania** zginie,
bo od rana z całej mocy kosi trawę do północy.*

Lecz cóż z tego, gdy już z rana trawa długa po kolana.

Poradzili więc kuzyni, że potrzeba mu maszyny.

*Musi jeździć na jarmarki, aż nie znajdzie tam **kosiarki**.*

Więc ogrodnik w każdą środę zawracał sprzedawcom głowę.

*Pewnej środy w zimny ranek wpadł na pomysł **niestychany**.*

Kupił dwie krowy łaciate, a sam poszedł na herbatę.

*Odtąd krowy **bardzo rade**, wyrównują **dziarsko** trawę,*

*a ogrodnik na jarmarki wozi serki, jogurt, mleko,
choć na jarmark jest daleko.*

Przestał skarżyć się rodzinie, że wnet z wyczerpania zginie.

■ Nauczyciel pyta dzieci o znaczenie słów zaznaczonych

w wierszu, czyli:

- jarmark
- wyczerpanie
- kosiarki
- niestychany
- być radym, krowy rade
- dziarsko

■ Jeśli dzieci potrafią wyjaśnić znaczenie, należy powtórzyć to

wyjaśnienie, ewentualnie parafrazując, tak by cała grupa usłyszała i zapamiętała. Jeżeli ani jedno dziecko nie zna znaczenia wskazanych słów, nauczyciel je wyjaśnia:

- Jarmark – to targ, targowisko, jest tam wielu sprzedających najróżniejsze rzeczy, także maszyny i zwierzęta. Popularny na wsiach i w małych miasteczkach.
- Wyczerpanie – wyjątkowo duże zmęczenie.
- Kosiarka – maszyna do koszenia trawy.
- Niestychany – rzadki, zwykle się o czymś takim nie słyszy, wyjątkowy.
- Być radym, krowy rade – być zadowolonym.
- Dziarsko – szybko, sprawnie, z ochotą.

■ Nauczyciel wspólnie z dziećmi układa po dwa – trzy zdania

z każdym nowo poznany słowem, np.:

- „W sobotę cała rodzina wybrała się na jarmark, gdzie kupiła świeże warzywa”.

- „Po długim biegu maratońskim był tak wyczerpany, że ledwo mógł utrzymać się na nogach”.
- „Janek spędził całe popołudnie na koszeniu trawy w ogrodzie, a jego nowa kosiarka działała bez zarzutu”.
- „To był niestychany widok, kiedy na niebie pojawiła się olbrzymia tęcza po burzy”.
- „Byłam bardzo rada, gdy usłyszałam, że mój obraz podobał się wszystkim”.
- „Pomimo zmęczenia dziarsko maszerował przez park, ciesząc się piękną pogodą”.

TEMAT 5. OGRODNIK – WIERSZ (FONOLOGIA)**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności fonologicznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.

MATERIAŁY:

- Ilustracja A3 – jak w temacie 4.
- Wiersz – jak w temacie 4.

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy ilustrację
- Wyjaśnia cel zajęć: zabawa słowami z wiersza *Ogrodnik*.

■ **Ćwiczenie 1. Tworzenie rymów** (słownik, fonologia)

- Nauczyciel przypomina, co to znaczy, że słowa się rymują, i podaje przykłady: sowa – głowa, laszek – pasek. Prosi dzieci o podanie rymów do słów:

Słowa, do których tworzymy rymy		Przykładowe rozwiązania
1	daleko	mleko, eko
2	parki	jarmarki, sucharki, ogarki, kucharki, marki, barki
3	krowy	sowy, połowy, parowy, ogrodowy
4	łaciata	herbata, sałata, mata, bogata, kosmata
5	maszyna	szyna, dziewczyna, rodzina, cytryna, przyczyna
6	kolana	rana, zmiana
7	potrzeba	chleba, gleba,
8	długa	druga, struga, zastuga, mruga, papuga
9	kosi	nosi, prosi, Zosi, tarmosi, podnosi/wynosi

Wskazówki metodyczne:

Należy akceptować także słowa bezsensowne, ale powinno się zwrócić dzieciom uwagę, że one nic nie znaczą.

■ **Ćwiczenie 2. Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza rozpoczynających się wskazaną sylabą** (fonologia, słownik)

- Nauczyciel powtarza/czyta fragmenty wiersza *Ogrodnik* i zadaje odpowiednie pytanie (najpierw pytanie, potem fragment).

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną sylabę
1	„Jakie słowo zaczyna się na wi ...?”	„Pan ogrodnik z pewnego parku widywany był na jarmarku”.
2	„Jakie słowo zaczyna się na ro ...?”	„Wcześniej skarżył się rodzinie, że wnet z wyczerpania zginie, bo od rana z całej mocy kosi trawę do północy”.
3	„Jakie słowo zaczyna się na tra ...?”	
4	„Jakie słowo zaczyna się na dłu ...?”	„Lecz coś z tego, gdy już z rana trawa długa po kolana”.
5	„Jakie słowo zaczyna się na ku ...?”	„Poradzili więc kuzyni, że potrzeba mu maszyny”.
6	„Jakie słowo zaczyna się na jar ...?”	„Musi jeździć na jarmarki, aż nie znajdzie tam kosiarki”.
7	„Jakie słowo zaczyna się na og ...?”	„Więc ogrodnik w każdą środę zawracał sprzedawcom głowę”.
8	„Jakie słowo zaczyna się na zim ...?”	„Pewnej środy w zimny ranek wpadł na pomysł niestychany”.
9	„Jakie słowo zaczyna się na ła ...?”	„Kupił dwie krowy łaciate, a sam poszedł na herbatę”.

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną sylabę
10	„Jakie słowo zaczyna się na wy ...?”	„Odtąd krowy bardzo rade, wyrównują dziarsko trawę”.
11	„Jakie słowo zaczyna się na mle ...?”	„A ogrodnik na jarmarki wozi serki, jogurt, mleko, choć na jarmark jest daleko”.
12	„Jakie słowo zaczyna się na skar ...?”	„Przestał skarżyć się rodzinie, że wnet z wyczerpania zginie”.

- Należy kontynuować serię do czasu, aż każde dziecko rozpozna trzy słowa na podstawie sylaby.

Wskazówki metodyczne:

Nauczyciel nie ocenia wykonania, ale powtarza próby wypowiedzi dzieci w formie prawidłowej. Jeżeli dziecko błędnie wskazuje słowo, nauczyciel je poprawia, pokazując, jakie powinno to być słowo i dlaczego. Jeśli nauczyciel uzna, że dla danej grupy to ćwiczenie jest zbyt łatwe, zamiast niego może wprowadzić kolejne.

■ Ćwiczenie 3. Łączenie sylab w słowo (tzw. synteza sylabowa) (fonologia, słownik)

- Nauczyciel prosi po kolei dzieci, aby odgadywały słowa na podstawie wypowiedzianych przez niego wyrażnie rozdzielonych sylab:

- ŚRODA
- TRAWA
- PÓŁNOC
- DALEKO
- KUZYN

- OGRODNIK
- KOSIARKA
- HERBATA
- ŁACIATE
- WYRÓWNUJĄ
- NIESŁYCHANY
- WYCZERPANI

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	ŚRO-DA	ŚRODA
2	TRA-WA	TRAWA
3	PÓŁ-NOC	PÓŁNOC
4	DA-LE-KO	DALEKO
5	KU-ZY-NI	KUZYNI
6	O-GROD-NIK	OGRODNIK
7	KO-SIAR-KA	KOSIARKA
8	HER-BA-TA	HERBATA
9	ŁA-CIA-TE	ŁACIATE
10	WY-RÓW-NU-JĄ	WYRÓWNUJĄ
11	NIE-SŁY-CHA-NY	NIESŁYCHANY
12	WY-CZER-PA-NY	WYCZERPANY

■ Ćwiczenie 4. Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza

zaczynających się wskazaną głoską (fonologia, słownik)

- Nauczyciel powtarza/czyta fragmenty wiersza *Ogrodnik* i zadaje odpowiednie pytanie (najpierw pytanie, potem fragment).

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną głoskę
1	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na o ...”	„Pan ogrodnik z pewnego parku widywany był na jarmarku”.
2	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na r ...”	„Wcześniej skarżył się rodzinie, że wnet z wyczerpania zginie. bo od rana z całej mocy kosi trawę do północy”.
3	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na p ...”	
4	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na t ...”	„Lecz coś z tego, gdy już z rana trawa długa po kolana”.
5	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na m ...”	„Poradzili więc kuzyni, że potrzeba mu maszyny”.
6	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na k ...”	„Musi jeździć na jarmarki, aż nie znajdzie tam kosiarki”.
7	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na g ...”	„Więc ogrodnik w każdą środę zawracał sprzedawcom głowę”.

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną głoskę
8	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na r ...”	„Pewnej środy w zimny ranek wpadł na pomysł niestychany”.
9	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na ł ...”	„Kupił dwie krowy łaciate, a sam poszedł na herbatę”.
10	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na b ...”	„Odtąd krowy bardzo rade, wyrównują dziarsko trawę”.
11	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na d ...”	„A ogrodnik na jarmarki wozi serki, jogurt, mleko, choć na jarmark jest daleko”.
12	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na s ...”	„Przestał skarżyć się rodzinie, że wnet z wyczerpania zginie”.

■ Ćwiczenie 5. Dzielenie na głoski (fonologia, słownik)

- Nauczyciel prosi po kolei dzieci, aby podzieliły na głoski wypowiedziane przez niego słowa. Powtarza przykłady w kilku rundach, aby więcej dzieci mogło się sprawdzić w tym ćwiczeniu:

- JUŻ
- PAN
- PARK
- RANEK
- KOLANA

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	P-A-N	PAN
2	J-U-(SZ)Ż	JUŻ
3	P-A-R-K	PARK
4	R-A-N-E-K	RANEK
5	K-O-L-A-N-A	KOLANA

■ Wskazówki metodyczne jak w ćwiczeniu 1.

TEMAT 6. NIEMOŻLIWE ZWIERZĘTA W PARKU – OPIS**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych.
- Doskonalenie umiejętności w zakresie dyskursu.

MATERIAŁY:

- Ilustracja A3 przedstawiająca park z dużą liczbą szczegółów, pełnokolorowa.

- W parku w różnych miejscach znajdują się zwierzęta. W tym dziesięć „dziwnych” i pięć „typowych”:
- Zwierzęta „dziwne”:
  - Różowy ptak na dwóch nogach takich jak u konia
  - Krokodyl ze skrzydłami

- Żyrafa z głową indyka
- Pół ryba, pół zebra
- Niedźwiedź z uszami słonia
- Wąż z głową kota
- Ośmiornica z głową królika
- Sowa na nogach czapli i z uszami zająca
- Zielony tygrys na ptasich nogach
- Latający pies (ze skrzydłami)

■ Zwierzęta „typowe”:

- Lew
- Hipopotam
- Papuga
- Żółw
- Bocian

- Piętnaście kartoników A6 przedstawiających wszystkie wymienione zwierzęta pojedynczo.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

- Nauczyciel pokazuje dużą ilustrację ze wszystkimi zwierzętami w parku.
Daje dzieciom kilka minut na przyjrzenie się uważne ilustracji.

CZĘŚĆ 1.

- **Ćwiczenie 1. Opowiadanie obrazka ze wskazywaniem „dziwnych zwierząt”**
(semantyka, gramatyka, słownik)

- Nauczyciel informuje dzieci, że: „Obrazek nosi tytuł Zwierzęta w parku, ale w tym parku dzieją się bardzo dziwne rzeczy. Ktoś pozmieniał zwierzęta. Niektóre pomieszał, innym dodał części ciała, których nie powinny mieć. Przyjrzyjcie się uważnie.
Co dziwnego tutaj się stało?”
- Nauczyciel prosi dzieci o wskazywanie jednego dziwnego zwierzęcia i opisanie go, zaczynając od pierwszego dziecka od lewej, kontynuując po kolei do wyczerpania opisu dziesięciu zwierząt. Wystarczy, żeby dzieci wskazały i opisały to, co widzą. Mogą, ale nie muszą mówić, co zostało zamienione i z kim. Jeśli nauczyciel widzi, że dziecko ma problem ze wskazaniem „dziwnego zwierzęcia”, pomaga mu, wskazując odpowiednie miejsce na ilustracji.

- **Ćwiczenie 2. Opis zwierząt na obrazkach** (semantyka, gramatyka, słownik)

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Piętnaście kartoników A6 przedstawiających pojedynczo wszystkie wymienione wyżej zwierzęta. Dzieci będą losowały po kolei po trzy kartoniki, stopniowo po jednym.
Uwaga: W tym czasie dzieci nie widzą już dużej ilustracji.
- Instrukcja dla nauczyciela:

- Nauczyciel zwraca się do dzieci: „Teraz popatrzcie, czy widzicie dziwne zwierzę? Jeśli tak, powiedzcie, co tutaj zostało zmienione? Co się stało? Co tutaj nie pasuje?”. Nauczyciel zaczyna od pierwszego dziecka od lewej, kontynuując losowanie po jednym kartoniku przez każde kolejne dziecko aż do wyczerpania karteczek. Przed losowaniem należy je pomieszać. Nauczyciel powinien oczekiwać, że dziecko dokładnie opowie, co zmieniono u konkretnego zwierzęcia, z jakim go połączono itp.

CZĘŚĆ 2. (fonologia)

■ Ćwiczenie 1. Łączenie sylab w słowo (fonologia, słownik, semantyka)

- Nauczyciel wybiera dziesięć z piętnastu kartoników:
  - Krokodyl ze skrzydłami
  - Żyrafa z głową indyka
  - Ośmiornica z głową królika
  - Zielony tygrys na ptasich nogach
  - Pół ryba, pół zebra
  - Sowa na nogach czapli i z uszami zająca
  - Hipopotam
  - Papuga
  - Bocian
- Nauczyciel rozdaje dzieciom po dwa kartoniki. Następnie dzieli słowa na sylaby (ty-grys), a dzieci mają sprawdzić, czy mają tak nazwane zwierzątko (lub jakąś jego część w połączeniu z innym zwierzęciem).
  - SO-WA
  - TY-GRYS

- ZEB-RA
- PA-PU-GA
- ŻY-RA-FA
- KRO-KO-DYL
- O-ŚMIOR-NI-CA
- HI-PO-PO-TAM

■ Nauczyciel nie ocenia wykonania, ale powtarza próby łączenia sylab przez dzieci w formie prawidłowej.

■ **Ćwiczenie 2. Łączenie głosek w słowa** (fonologia, słownik, semantyka)

■ Nauczyciel wybiera pięć z piętnastu kartoników:

- Żyrafa z głową indyka
- Pół ryba, pół zebra
- Sowa na nogach czapli i z uszami zająca
- Zielony tygrys na ptasich nogach
- PAPUGA

■ Nauczyciel rozdaje dzieciom po jednym kartoniku. Następnie wypowiada słowa z podziałem na głoski (Ż-A-B-A), a dzieci mają sprawdzić, czy mają kartonik ze zwierzątkiem, którego nazwę usłyszało. Muszą też powiedzieć tę nazwę.

- Ż-Y-R-A-F-A
- R-Y-B-A
- S-O-W-A
- T-Y-G-R-Y-S
- P-A-P-U-G-A

■ Nauczyciel nie ocenia wykonania, ale powtarza próby łączenia głosek przez dzieci w formie prawidłowej.

MAŁA GRUPA

TEMAT 7. WYŚCIG KACZEK – NIEMOŻLIWE SYTUACJE – OPIS**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności w zakresie dyskursu.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych.

MATERIAŁY:

- Ilustracja A3, pełnokolorowa, opis.

■ Wyścig kaczuszek

Rzeczka płynie zakolami.

Nad nią rośnie kilka drzew. Gromadka widzów jest w różnym wieku.

Widzowie znajdują się w różnych miejscach.

Żółt z aparatem fotograficznym (na dwóch nogach).

Dwie myszki w czapkach i butach z wędkami.

W rzeczce płyną gumowe żółte kacuszki.

Niektóre z płynących kaczek mają: okulary, czapkę, perukę, kapelusz, słuchawki.

Trzy prawdziwe kaczki płyną w drugą stronę.

Oprócz kaczek płyną dwie cytryny.

Jedno dziecko jest w zimowym ubraniu, reszta w letniej odzieży.

Kura i mały kurczak siedzą na gałęzi drzewa.

Obok człowiek w stroju nurka.

W pewnym oddaleniu znajduje się mostek. Na nim traktor, który prowadzi krowa.

Między dziećmi tygrys z rodziną.

W oddali budynek, na dachu wielkie ślimaki obserwują wyścig – jeden ma lornetkę.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ**PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:**

- Nauczyciel pokazuje ilustrację. Daje dzieciom kilka minut na uważne przyjrzenie się jej.

CZĘŚĆ 1.

- **Ćwiczenie 1.** Wskazywanie „dziwnych” obiektów i sytuacji (semantyka, gramatyka, słownik)

- Nauczyciel informuje dzieci, że obrazek ma tytuł Wyścig kaczek, a w czasie tego wyścigu dzieją się bardzo dziwne rzeczy. Mówi:
„Teraz będziecie odgadywać, co dziwnego się tutaj dzieje. Co raczej nie może zdarzyć się naprawdę?”. Następnie prosi dzieci o wskazywanie jednej dziwnej rzeczy i opisanie jej. Zaczyna od pierwszego dziecka od lewej i kontynuuje po kolei. Jeśli dostrzega, że dziecko ma problem ze wskazaniem „dziwnej rzeczy”, pomaga mu, wskazując odpowiednie miejsce na ilustracji.
- Dziwne rzeczy (mogą być łączone lub jeszcze bardziej rozcłonkowane):
  - Żółw z aparatem fotograficznym.
  - Żółw na dwóch nogach.
  - Myszki w czapkach i butach.
  - Myszki z wędkami.
  - Płynąca kaczka ma okulary.
  - Płynąca kaczka ma czapkę.
  - Płynąca kaczka ma perukę.
  - Płynąca kaczka ma kapelusz.
  - Płynąca kaczka ma słuchawki.
  - Płyną dwie cytryny.
  - Jedno dziecko jest w zimowym ubraniu, reszta w letnich.
  - Kura i kurczak siedzą na gałęzi drzewa.
  - Człowiek w stroju nurka.
  - Traktor, który prowadzi krowa.
  - Między dziećmi tygrys z rodziną.
  - Na dachu wielkie ślimaki.
  - Ślimak ma lornetkę.

■ Ćwiczenie 2. Odpowiadanie na pytania (gramatyka, semantyka, słownik)

■ Nauczyciel zadaje dzieciom (po kolei od lewej) następujące pytania:

- „Dlaczego tylu widzów zebrało się nad rzeczką?”
- „Czy w wyścigu walczą prawdziwe kaczuszki?”
- „Czy tylko ludzie obserwują wyścig?”
- „Po co ślimakowi lornetka?”
- „Rodzina jakich zwierząt przyszła oglądać wyścig?”
- „Kto fotografuje zawody?”
- „Co robią myszki?”
- „Kto kieruje traktorem?”
- „Gdzie wdrapały się ślimaki?”
- „Gdzie wjechał traktor?”

■ Po zadaniu pytania każdemu dziecku z grupy nauczyciel kontynuuje zadawanie pytań od pierwszego dziecka do wyczerpania puli pytań. Stara się, aby każde dziecko odpowiedziało co najmniej na dwa pytania.

CZĘŚĆ 2. (fonologia)**■ Ćwiczenie 1. Synteza fonemowa** (fonologia, słownik, semantyka)

■ Nauczyciel mówi słowa z podziałem na głoski, a dzieci mają wskazać tak nazwane zwierzę, osobę lub rzecz.

- KURA
- MOST
- NUREK
- BUDYNEK
- KAPELUSZ
- RZECZKA
- MYSZKI
- ŻÓŁTE
- CYTRYNY
- GUMOWE

- KACZUSZKI
- MOSTEK
- TRAKTOR
- ŚLIMAKI
- LORNETKA

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	K-U-R-A	KURA
2	M-O-S-T	MOST
3	N-U-R-E-K	NUREK
4	B-U-D-Y-N-E-K	BUDYNEK
5	K-A-P-E-L-U-SZ	KAPELUSZ
6	RZ-E-CZ-K-A	RZECZKA
7	M-Y-SZ-K-I	MYSZKI
8	Ż-Ó-Ł-T-E	ŻÓŁTE
9	C-Y-T-R-Y-N-Y	CYTRYNY
10	G-U-M-O-W-E	GUMOWE
11	K-A-CZ-U-SZ-K-I	KACZUSZKI
12	M-O-S-T-E-K	MOSTEK
13	T-R-A-K-T-O-R	TRAKTOR
14	Ś-L-I-M-A-K-I	ŚLIMAKI
15	L-O-R-N-E-T-K-A	LORNETKA

Wskazówki metodyczne:

Nauczyciel nie ocenia wykonania, ale powtarza próby łączenia głosek w formie prawidłowej.

TEMAT 8. SZEŚĆ OWIECZEK – WIERSZ**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.

MATERIAŁY:

- Plansza A3, sześć owieczek stłoczonych w szopie – ilustracja do wiersza.

■ Wiersz***Sześć owieczek***

*Sześć owieczek w starej szopie
przebywa dziś na urlopie.*

*Ciasno jest tam niestychanie –
każda chce własne postanie.*

Jedna tapczan, czwarta łóżko

z dużą czerwoną poduszką.

Kłóćą się szare owieczki,

że aż hałas słychać we wsi.

Wreszcie przyszedł baran stary,

spojrzał przez swe okulary,

mruczał, sapał, liczył owce.

Wrzasnął:

Jeśli każda właśnie tak chce

spędzić urlop poza miastem,

kłócąc się o miejsce własne,

zaraz wszystkie wyprowadzę

i będziecie sypiać w sadzie!

- Tablica do powieszenia obrazków.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy planszę A3.
- Wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj poznamy wierszyk o sześciu owcach”. Czyta wiersz z wyraźną intonacją i artykulacją.
- **Ćwiczenie 1. Powtarzanie zdań z wiersza** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
  - Zadaniem dzieci jest powtórzenie jednego zdania/fragmentu odczytywanego przez nauczyciela z wiersza *Sześć owieczek*.
  - Instrukcja dla nauczyciela:
    - Nauczyciel: „Będę teraz mówił fragment wiersza *Sześć owieczek*, a wy będziecie powtarzać to bardzo dokładnie.

Zaczynamy po kolei”.

- Zazwyczaj będą to po dwa – trzy wersy. Proponowany podział tekstu znajduje się poniżej. To siedem fragmentów, a więc powtarza każde dziecko z grupy. Kiedy nauczyciel skończy pierwszą serię, od razu powinien rozpocząć drugą – do dwukrotnego powtórzenia wiersza.

*Sześć owieczek w starej szopie
Przebywa dziś na urlopie.*

-----

*Ciasno jest tam niestychanie
– każda chce własne postanie.*

*Jedna tapczan, czwarta łóżko
Z dużą czerwoną poduszką.*

-----

*Kłóćą się szare owieczki,
Że aż hałas słychać we wsi.*

-----

*Wreszcie przyszedł baran stary,
Spojrzał przez swe okulary,
Mruczał, sapał, liczył owce.*

-----

*Wrzasnął: Jeśli każda właśnie tak chce
Spędzić urlop poza miastem,
Kłócąc się o miejsce własne,*

-----

*Zaraz wszystkie wyprowadzę
I będziecie sypiać w sadzie!*

- Nauczyciel wskazuje po kolei dzieci (według kolejności siedzenia), aby powtarzały kolejne zdania/fragmenty. Gdy dzieci w grupie jest mniej niż pięcioro, należy powtórzyć procedurę tyle razy, aż zostaną wykorzystane wszystkie zdania z wiersza i każde dziecko powtórzy przynajmniej dwa fragmenty.

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko powtarza zdanie w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjne albo pomija słowa, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że była to nieprawidłowa odpowiedź. Powtarza zdanie z wypowiedzi dziecka, nadając mu prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych oraz części składowych. W tym ćwiczeniu szczególną rolę odgrywa różnicowanie: SZ, CZ, C, S, R i L, zatem warto zwrócić uwagę, którym dzieciom sprawia to trudność. Po wykorzystaniu wszystkich fragmentów wiersza nauczyciel może powtórzyć ćwiczenie na przykład od końca, ewentualnie tylko dla wybranych dwuwierszy, które uzna za trudniejsze na podstawie wcześniejszych obserwacji wykonania tego zadania.

- **Ćwiczenie 2. Układanie zdań z wybranymi słowami** (gramatyka, semantyka, słownik, dyskurs)

- Wybrane słowa do ćwiczeń:

- ŁÓŻKO
- HAŁAS
- URLÓP
- SZOPA
- BARAN
- OKULARY
- MIASTO
- LICZYĆ

- KŁÓCIĆ SIĘ
- CIASNO

■ Nauczyciel wskazuje wybrane słowa, podaje przykłady ich zastosowania w innych zdaniach:

- ŁÓŻKO – „Rodzice kupili mi nowe łóżko”.
- HAŁAS – „Z ulicy dobiegał straszny hałas”.
- URLOP – „Cała rodzina wyjechała na długo oczekiwany urlop”.
- SZOPA – „Na zboczu góry sptonęła stara szopa”.
- BARAN – „Na łące paść się stary baran”.
- OKULARY – „Zosia ma nowe okulary przeciwsłoneczne”.
- MIASTO – „Warszawa to wielkie i piękne miasto”.
- LICZYĆ – „Jasio nauczył się liczyć do dwudziestu” (tu można odmieniać czasownik, nie musi być bezokolicznik).
- KŁÓCIĆ SIĘ – „Marcysia lubi się kłócić” (tu można odmieniać czasownik, nie musi być bezokolicznik).
- CIASNO – „W autobusie miejskim było okropnie ciasno”.

■ Każde dziecko powtarza kolejne przykładowe zdanie.

■ Nauczyciel prosi dzieci, by spróbowały same ułożyć zdania z wzorcowymi słowami – to ćwiczenie dla chętnych, ale jeśli nauczyciel uzna, że grupa da sobie z tym radę, angażuje każde dziecko. Dzieci mogą losować słowa do ułożenia zdania.

■ Wskazówki metodyczne jak w poprzednim ćwiczeniu.

TEMAT 9. SZEŚĆ OWIECZEK – WIERSZ (FONOLOGIA)

CELE:

- Doskonalenie umiejętności fonologicznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.

MATERIAŁY:

- Ilustracja – jak w temacie 8.
- Wiersz – jak w temacie 8.

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy ilustrację.
Wyjaśnia cel zajęć: „Zabawa słowami z wiersza *Sześć owieczek*”.

- **Ćwiczenie 1. Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza rozpoczynających się wskazaną sylabą** (słownik, fonologia)

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną sylabę
1	Posłuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na ur ...	„Sześć owieczek w starej szopie Przebywa dziś na urlopie”.
2	Jakie słowo zaczyna się na sta ...?	
3	Jakie słowo zaczyna się na cia ...?	„Ciasno jest tam niestychanie – każda chce własne postanie”.
4	Jakie słowo zaczyna się na po ...?	
5	Jakie słowo zaczyna się na cher ...?	„Jedna tapczan, czwarta łóżko Z dużą czerwoną poduszką”.
6	Jakie słowo zaczyna się na łóż ...?	
7	Jakie słowo zaczyna się na sza ...?	„Któć się szare owieczki, Że aż hałas słychać we wsi”.
8	Jakie słowo zaczyna się na ha ...?	

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną sylabę
9	Jakie słowo zaczyna się na mru ...?	„Wreszcie przyszedł baran stary, Spojrzał przez swe okulary, Mruczał, sapał, liczył owce”.
10	Jakie słowo zaczyna się na ba ...?	
11	Jakie słowo zaczyna się na spę ...?	„Wrzasnął: Jeśli każda właśnie tak chce Spędzić urlop poza miastem, Kłócąc się o miejsce własne, Zaraz wszystkie wyprowadzę I będziecie sypiać w sadzie!”
12	Jakie słowo zaczyna się na wy ...?	

- Nauczyciel nie ocenia wykonania, ale powtarza próby wypowiedzi dzieci w formie prawidłowej.

■ **Ćwiczenie 2. Indywidualne dzielenie słów na sylaby** (słownik, fonologia, semantyka)

- Nauczyciel wyjaśnia, na czym polega dzielenie na sylaby, i mówi: „Podziel na sylaby słowo”:

- STARY
- ŁÓŻKO
- URLOP
- ZARAZ
- TAPCZAN
- MIEJSCE
- CIASNO
- PRZEBYWA
- CZERWONA
- PODUSZKA
- POSŁANIE
- WYPROWADZĘ
- NIESŁYCHANIE
- OKULARY
- OWIECZKI

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	STARY	STA-RY
2	ŁÓŻKO	ŁÓŻ-KO, ŁÓ-ŻKO
3	URLOP	UR-LOP
4	ZARAZ	ZA-RAZ
5	TAPCZAN	TA-PCZAN, TAP-CZAN
6	MIEJSCE	MIEJ-SCE, MIEJS-CE
7	CIASNO	CIA-SNO, CIAS-NO
8	PRZEBYWA	PRZE-BY-WA
9	CZERWONA	CZER-WONA
10	PODUSZKA	PO-DUSZ-KA, PO-DU-SZKA
11	POSŁANIE	PO-SŁA-NIE, POS-ŁA-NIE
12	WYPROWADZA	WY-PRO-WA-DZA, WYP-RO-WA-DZA
13	NIESŁYCHANIE	NIE-SŁY-CHA-NIE, NIES-ŁY-CHA-NIE
14	OKULARY	O-KU-LA-RY
15	OWIECZKI	O-WIE-CZKI, O-WIECZ-KI

- Jeżeli dziecko błędnie dzieli na sylaby, nauczyciel powtarza dzielenie, pokazując, jak powinien brzmieć taki podział. Należy kontynuować ćwiczenie do czasu, aż każde dziecko będzie miało okazję podzielić na sylaby trzy słowa.
- Podczas kolejnych zajęć nauczyciel może wracać do wybranych słów i je przypominać oraz prosić o dzielenie na sylaby. Jeśli uzna, że dla danej grupy to ćwiczenie jest zbyt łatwe, może z niego zrezygnować i realizować kolejne.

■ Ćwiczenie 3. Zgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej głoski

(słownik, fonologia, semantyka)

- Ćwiczenie polega na zgadywaniu słów z omawianego wiersza

Sześć owieczek. Nauczyciel prosi kolejne dzieci, żeby przypomnieli sobie słowo z wiersza, które będzie zaczynało się na:

Głoska	Słowa z wiersza – klucz
SZ	SZEŚĆ, SZOPIE, SZARE
S	STAREJ, SŁYCHAĆ, STARY, SAPAŁ, SADZIE, SPOJRZAŁ, SWE, SPĘDZIĆ
O	OWIECZKI, OWCE, OKULARY
W	WRESZCIE, WŁASNE, WŁAŚNIE Uwaga! Słowo „wszystkie” w wymowie ma na początku F i dlatego nie może się tutaj znaleźć.

- Jeżeli dzieci poradzą sobie z tym zadaniem, można je prosić, żeby próbowały dokończyć te słowa na podstawie pierwszych głosek lub sylab, ale niekoniecznie wykorzystując przykłady z historyjki, lecz własne zasoby znajomości słów. Nauczyciel prosi dzieci, aby dokończyły słowo tak, jak chcą.

■ Ćwiczenie 4. Wskazywanie słów z wiersza zaczynających się od wskazanej głoski (słownik, fonologia, semantyka)

- Nauczyciel czyta fragmenty wiersza, a przed odczytaniem prosi o wskazanie słów zaczynających się określoną głoską.

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną sylabę
1	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na u...”	„Sześć owieczek w starej szopie Przebywa dziś na urlopie”.

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną sylabę
2	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na p ...”	„Ciasno jest tam niestychanie – każda chce własne postanie”.
3	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na t ...”	„Jedna tapczan, czwarta tóżko Z dużą czerwoną poduszką”.
4	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na h ...”	„Kłóca się szare owieczki, Że aż hałas słycać we wsi”.
5	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na m ...”	„Wreszcie przyszedł baran stary, Spojrzał przez swe okulary, Mruczał, sapał, liczył owce”.
6	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na o ...”	
7	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na u ...”	„Wrzasnął: Jeśli każda właśnie tak chce Spędzić urlop poza miastem, Kłócąc się o miejsce własne, Zaraz wszystkie wyprowadzę I będziecie sypiać w sadzie!”

■ **Ćwiczenie 5. Dzielenie słów na głoski** (słownik, fonologia, semantyka)

■ Nauczyciel prosi po kolei dzieci, aby podzieliły na głoski następujące słowa:

- TAM
- DUŻA
- TAK
- SZARE
- ZARAZ

- SAPAŁ
- HAŁAS
- SZOPA
- BARAN
- STARY

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	TAM	T-A-M
2	DUŻA	D-U-Ż-A
3	TAK	T-A-K
4	SZARE	SZ-A-R-E
5	ZARAZ	Z-A-R-A-S
6	SAPAŁ	S-A-P-A-Ł
7	HAŁAS	H-A-Ł-A-S
8	SZOPA	SZ-O-P-A
9	BARAN	B-A-R-A-N
10	STARY	S-T-A-R-Y

■ Wskazówki metodyczne jak w ćwiczeniu 1.

TEMAT 10. RYBA Z REWOLWEREM – WIERSZ**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.
- Doskonalenie umiejętności fonologicznych.

MATERIAŁY:

- Plansza A3 do wiersza

■ Wiersz:***Ryba z rewolwerem***

*Pewna ryba raz rowerem
wyruszyła z rewolwerem.
Z drogi wrony oraz lwy,
raki, lisy, no i my.*

*Taka z rewolwerem ryba
może kogoś zranić chyba.
Ryba na to w śmiech i tyle!
To rewolwer na motyle.
Zamiast prochu w palnej broni
kolorowej farby zbiornik.
Nie by komuś robić ranki,
lecz motylom barwne plamki.*

- Tablica do powieszenia obrazków.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy planszę A3. Wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj poznamy wierszyk o pewnej rybie”. Następnie czyta wiersz z wyraźną intonacją i artykulacją.
- **Ćwiczenie 1. Powtarzanie zdań z wiersza** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)
  - Zadaniem dzieci jest powtórzenie jednego zdania/fragmentu odczytywanego przez nauczyciela z wiersza *Ryba z rewolwerem*.
  - Instrukcja dla nauczyciela:
    - Nauczyciel: „Będę teraz mówił fragment wiersza *Ryba z rewolwerem*, a wy będziecie powtarzać to bardzo dokładnie. Zaczynamy po kolei”. Czyta po jednym zdaniu. Zazwyczaj będą to po dwa wersy. W przypadku poniższego fragmentu czyta go łącznie.

„Ryba na to w śmiech i tyle!
To rewolwer na motyle”.
    - Nauczyciel wskazuje po kolei dzieci (według kolejności siedzenia), aby powtarzały kolejne zdania/fragmenty. Czyta

wyraźnie i powoli każdy fragment, a dziecko powtarza. Po jednym powtórzeniu (sześcioro dzieci po jednym dwuwierszu) zaczyna procedurę od początku z kolejnymi dziećmi. W ten sposób każde dziecko powtarza co najmniej dwa zdania. Gdy dzieci w grupie jest mniej niż pięcioro, należy powtórzyć procedurę tyle razy, aż zostaną wykorzystane wszystkie zdania.

Wskazówki metodyczne:

Jeżeli dziecko powtarza zdanie w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjne albo pomija słowa, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że była to nieprawidłowa odpowiedź. Powtarza zdanie z wypowiedzi dziecka, nadając mu prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych oraz części składowych. W tym ćwiczeniu szczególną rolę odgrywa różnicowanie R i L, zatem warto zwrócić uwagę, którym dzieciom sprawia to trudność.

Po wykorzystaniu wszystkich fragmentów z wiersza nauczyciel może powtórzyć ćwiczenie na przykład od końca, ewentualnie tylko dla wybranych dwuwierszy, które uzna za trudniejsze na podstawie wcześniejszych obserwacji wykonania tego zadania.

■ **Ćwiczenie 2. Niemożliwe sytuacje** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs, rozumowanie)

- Nauczyciel pyta dzieci, co nieprawdopodobnego, niemożliwego zdarzyło się w tym wierszu. Co nie mogłoby zdarzyć się naprawdę, w prawdziwym życiu?
- Należy zwrócić uwagę na:
  - Ryba na rowerze.
  - Ryba śmieje się.
  - Ryba mówi.
  - Ryba trzyma rewolwer i potrafi się nim posługiwać.
  - Motylom maluje się plamki rewolwerem.

■ **Ćwiczenie 3. Układanie zdań z wybranymi słowami** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

■ Wybrane słowa do ćwiczeń:

- wyruszyła
- wrony
- lisy
- zranić
- śmiech
- motyle
- zbiornik
- plamki

■ Nauczyciel wskazuje wybrane słowa, podaje przykłady ich zastosowania w innych zdaniach:

- wyruszyła – „Zosia wyruszyła na wakacje”.
- wrony – „Na czubkach drzew gęsto siedzą wrony”.
- lisy – „W lesie za rzeką żyje stado rudych lisów”.
- zranić – „Krojąc jabłko, łatwo jest się zranić”.
- śmiech – „Wesoły śmiech było słychać z sali szkolnej”.
- motyle – „Nad różami unosiło się kilka pomarańczowych motyli”.
- zbiornik – „Zbiornik na deszczówkę był pusty”.
- plamki – „Pantera ma na futrze piękne plamki”.

■ Każde dziecko powtarza kolejne wzorcowe zdanie. Potem nauczyciel prosi dzieci, by spróbowały same ułożyć zdania z wzorcowymi słowami. To ćwiczenie dla chętnych, ale jeśli nauczyciel uzna, że grupa da sobie z tym radę, angażuje każde dziecko. Dzieci mogą losować słowa do ułożenia zdania.

TEMAT 11. RYBA Z REWOLWEREM – WIERSZ (FONOLOGIA)**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności fonologicznych.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.

MATERIAŁY:

- Plansza A3 – jak w temacie 10.
- Wiersz *Ryba z rewolwerem* – jak w temacie 10.

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy ilustrację.

Wyjaśnia cel zajęć: „Zabawa słowami z wiersza *Ryba z rewolwerem*”.

- **Ćwiczenie 1. Tworzenie rymów** (słownik, fonologia)

- Nauczyciel przypomina, co to znaczy, że słowa się rymują, i podaje przykłady: sowa – głowa, lasek – pasek. Prosi dzieci o podanie rymów do słów:

Słowa, do których tworzymy rymy		Przykładowe rozwiązania
1	ryby	grzyby, szyby, na niby, tryby
2	rowery	stopery, maniery
3	raki	maki, ssaki, robaki, hamaki
4	lisy	cisy, misy, zwisy
5	drogi	progi, nogi, pierogi
6	wrony	ogony, mamony, pagony, wygony
7	motyle	tyle, goryle

Słowa, do których tworzymy rymy		Przykładowe rozwiązania
8	kolorowa	owocowa, ramowa
9	zranić	ganić

Wskazówki metodyczne:

Należy akceptować także słowa bezsensowne, ale powinno się zwrócić dzieciom uwagę, że one nic nie znaczą.

■ Ćwiczenie 2. Odnajdywanie słów w czytanych fragmentach wiersza

rozpoczynających się wskazaną sylabą (słownik, fonologia, semantyka)

- Odnajdywanie słów rozpoczynających się na wskazaną sylabę w czytanych fragmentach wiersza:

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną sylabę
1	„Jakie słowo zaczyna się na ry ...?”	„Pewna ryba raz rowerem wyruszyła z rewolwerem”.
2	„Jakie słowo zaczyna się na ro ...?”	
3	„Jakie słowo zaczyna się na wro ...?”	„Z drogi wrony oraz lwy, raki, lisy, no i my”.
4	„Jakie słowo zaczyna się na li ...?”	
5	„Jakie słowo zaczyna się na mo ...?”	„Taka z rewolwerem ryba może kogoś zranić chyba”.
6	„Jakie słowo zaczyna się na chy ...?”	
7	„Jakie słowo zaczyna się na mo ...?”	„Ryba na to w śmiech i tyle! To rewolwer na motyle”.
8	„Jakie słowo zaczyna się na ty ...?”	
9	„Jakie słowo zaczyna się na pal ...?”	„Zamiast prochu w palnej broni kolorowej farby zbiornik”.
10	„Jakie słowo zaczyna się na far ...?”	

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną sylabę
11	„Jakie słowo zaczyna się na bar ...?”	„Nie by komuś robić ranki, lecz motylom barwne plamki”.
12	„Jakie słowo zaczyna się na plam ...?”	

- Nauczyciel nie ocenia wykonania, ale powtarza próby w formie prawidłowej.

■ **Ćwiczenie 3. Wskazywanie pierwszej sylaby w słowach z wiersza** (słownik, fonologia, semantyka)

- Ćwiczenie polega na indywidualnym wskazywaniu sylaby nagłosowej (pierwszej) w słowach podanych poniżej:

Lp.	Słowo wzorcowe	Klucz
1	ryba	ry
2	rower	ro
3	raki	ra
4	lisy	li
5	ranki	ra, ran
6	drogi	dro
7	wrony	wro
8	motyle	mo
9	kolorowa	ko
10	zamiast	za
11	zranić	zra
12	farba	fa, far
13	plamki	pla, plam
14	zbiornik	zbio, zbior
15	barwne	ba, bar, barw

- Nauczyciel mówi: „Powiedz, jaką sylabę słychać na początku słowa”, i wypowiada kolejne słowa. Jeżeli dziecko błędnie wskazuje początkową sylabę, nauczyciel powtarza ją, pokazując, jak powinien brzmieć taki podział. Kontynuuje serię do czasu, aż każde dziecko będzie miało okazję wskazać sylaby w trzech słowach. Jeśli nauczyciel uzna, że dla danej grupy ćwiczenie jest zbyt łatwe, zamiast niego może wprowadzić kolejne.

■ **Ćwiczenie 4. Łączenie sylab w słowo** (słownik, fonologia, semantyka)

- Nauczyciel prosi po kolei dzieci, aby odgadywały słowa na podstawie wypowiedzianych przez niego wyrażnie rozdzielonych sylab w słowach:

Lp.	Wzorzec	Klucz
1	li-sy	lisy
2	ry-ba	ryba
3	ra-ki	raki
4	far-by	farby
5	wro-ny	wrony
6	ro-wer	rower
7	plam-ki	plamki
8	pew-na	pewna
9	zra-nić	zranić
10	mo-ty-le	motyle
11	zbior-nik	zbiornik
12	re-wol-wer	rewolwer

■ Ćwiczenie 5. **Odgadywanie słów z wiersza na podstawie pierwszej głoski**

(słownik, fonologia, semantyka)

- Kolejne ćwiczenie z zakresu fonologii to wskazywanie słów na podstawie pierwszej głoski z opisywanego wiersza *Ryba z rewolwerem*. Nauczyciel prosi kolejne dzieci, żeby podawały słowo z wiersza, które będzie zaczynało się na:

R	ROWER, REWOLWER, RAK, RAKI, RYBA
L	LIS, LEW, LWY
M	MOTYL, MOTYLE
F	FARBA, FARBY
W	WRONY

- Jeżeli dzieci poradzą sobie z tym ćwiczeniem, można je poprosić, żeby próbowały dokończyć te słowa na podstawie pierwszych głosek lub sylab, ale niekoniecznie wykorzystując przykłady z historyjki, lecz własne zasoby znajomości słów. Prosi dzieci, aby dokończyły słowo tak, jak chcą.

■ Ćwiczenie 6. **Wskazywanie słów w czytanych fragmentach wiersza zaczynających się wskazaną głoską** (słownik, fonologia, semantyka)

- Nauczyciel czyta fragment wiersza, a przed odczytaniem prosi o wskazanie słów zaczynających się określoną głoską:

Lp.	Pytanie zadawane dzieciom	Fragment wiersza, w którym dziecko szuka słów na wskazaną sylabę
1	„Postuchajcie i powiedzcie mi, jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na w ...”	„Pewna ryba raz rowerem wyruszyła z rewolwerem”.
2	„Jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na r ...?”	„Z drogi wrony oraz lwy, raki, lisy, no i my”.
3	„Jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na z ...?”	„Taka z rewolwerem ryba może kogoś zranić chyba”.
4	„Jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na ś ...?”	„Ryba na to w śmiech i tyle! To rewolwer na motyle”.
5	„Jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na f ...?”	„Zamiast prochu w palnej broni kolorowej farby zbiornik”.
6	„Jakie słowo w tym fragmencie zaczyna się na m ...?”	„Nie by komuś robić ranki, lecz motylom barwne plamki”.

■ Ćwiczenie 7. Dzielenie słów na głoski (fonologia, semantyka)

■ Nauczyciel prosi po kolei dzieci, aby podzieliły na głoski słowa:

Lp.	Wzorzec	Klucz
1	ryba	r-y-b-a
2	rak	r-a-k
3	wrona	w-r-o-n-a
4	motyl	m-o-t-y-l
5	farba	f-a-r-b-a

TEMAT 12. ROBOT GUCIO – OPOWIADANIE**CELE:**

- Doskonalenie umiejętności gramatycznych i dyskursu.
- Doskonalenie umiejętności semantycznych i leksykalnych.

MATERIAŁY:

- Ilustracja A3 pełnokolorowa, dopasowana do opowiadania.

- Tablica do powieszenia ilustracji.

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ**PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ:**

- Nauczyciel zawiesza na ścianie/przyczepia do tablicy ilustrację.

■ **Ćwiczenie 1. Kończenie opowiadania** (semantyka, gramatyka, słownik, dyskurs)

- Nauczyciel wyjaśnia cel zajęć: „Dzisiaj poznamy jeden dzień z życia robota Gucia. Postuchajcie, jak się zaczął, a potem sami dokończycie opowieść”. Najpierw nauczyciel pyta losowo wybrane dzieci, co się dzieje na obrazku. Kiedy dzieci już opowiedzą to, co widzą, po maksymalnie pięciu minutach nauczyciel czyta historię:

W Centrum Nauki Kopernik mieszkał mały ciekawski robot o imieniu Gucio. Gucio był wyjątkowy – potrafił myśleć, uczyć się i miał wielką pasję do przygód. Każdego dnia zwiedzał różne wystawy, pomagając dzieciom zrozumieć naukowe zagadki.

Jednak pewnego ranka w dniu, gdy Centrum było zamknięte dla gości, Gucio poczuł, że chce zobaczyć, co kryje się poza jego znanym światem.

Postanowił więc uciec i zbadać miasto. Cichutko prześlizgnął się przez drzwi wyjściowe i znalazł się na ruchliwej ulicy Warszawy. Wszystko było dla niego nowe i fascynujące – wysokie budynki, migające światła i ludzie wszędzie wokół. Gucio był zachwycony, ale jednocześnie trochę przestraszony. Wiedział, że musi być ostrożny.

Przemierzając uliczki, natknął się na park pełen zieleni i pięknych kwiatów. Spotkał tam małego chłopca o imieniu Michał, który od razu zauważył robota. Michał był zachwycony spotkaniem z Guciem i obiecał mu pomóc wrócić do Centrum Nauki Kopernik, ale najpierw chciał pokazać mu kilka swoich ulubionych miejsc. Gucio zgodził się i tak rozpoczęła się ich wspólna przygoda.

- Po wysłuchaniu opowiadania nauczyciel prosi dzieci, by opowiedziały ciąg dalszy tej historii. Może podpowiadać pewne elementy:
  - Wizyta na Placu Zamkowym.
  - Wizyta na Wistą, podróż statkiem.
  - Wizyta na lodach.
  - Spacer między drapaczami chmur na ulicy Grzybowskiej.
  - Spotkanie z Syrenką.
  - Obiad w domu u Michała.
  - Michał odprowadza Gucia do CNK, tak jak obiecał.
- Powyższy plan to tylko zarys. Dzieci mogą dodawać swoje wątki. Nauczyciel notuje to, co mówią, aby zbudować z tego w miarę możliwości spójne opowiadanie. Po około dwudziestu minutach kończy opowiadanie, wcześniej zachęcając dzieci do podania zakończenia historii.
- Nauczyciel zbiera wszystkie wypowiedzi (może je nagrać) i tworzy z nich dalszą część tekstu.
- Jeżeli dziecko udziela odpowiedzi w formie nieprawidłowej gramatycznie lub artykulacyjnej, nauczyciel nie krytykuje i nie informuje dziecka, że to jest nieprawidłowe zdanie. Natomiast parafrazuje wypowiedź dziecka, nadając jej prawidłową formę zarówno pod względem wymowy, jak i zastosowanych form gramatycznych. Podobnie jeżeli dziecko opuściło jakieś słowo lub powiedziało niepełne zdanie, nauczyciel powtarza je, dodając brakujące elementy.

Wskazówki metodyczne:

Jeśli dziecko wypowiedziało zdanie lub frazę nieprawidłowo – z błędami gramatycznymi czy błędami w wymowie lub też fraza jest zbyt krótka, np. wyrażenie bez przyimka lub tylko pojedyncze słowa – nauczyciel parafrazuje każdą wypowiedź, nie oceniając jej, ale nadając poprawną formę gramatyczną i brzmieniową.

■ **Ćwiczenie 2. Opowiadanie historii** (gramatyka, słownik, semantyka, dyskurs)

- Nauczyciel ponownie zawiesza/odstania ilustrację. Ważne, aby dzieci nie widziały jej pomiędzy ćwiczeniami. Następnie odczytuje dzieciom treść całego opowiadania – wstęp oraz części, które dodały dzieci wraz z zakończeniem. Potem pyta, które z dzieci chciałoby samo opowiedzieć raz jeszcze historię o robocie Guciu.
- Można to opowiadanie dzielić między kilkoro chętnych. Jeśli dzieci nie bardzo mają ochotę na opowiadanie, na zakończenie tego ćwiczenia rysują wybrany przez siebie obrazek dotyczący przygód Gucia.

Program rozwoju językowego „Mówię i rozumiem” został przygotowany dla dzieci w wieku przedszkolnym, w celu wspierania rozwoju sprawności komunikacyjnych ekspresyjnych i percepcyjnych w różnych aspektach rozwoju językowego – gramatycznym, semantycznym, leksykalnym, fonologicznym, pragmatycznym oraz dyskursu.

Jedną z oryginalnych cech programu jest fakt, iż jego założenia są odmienne od zasad treningu funkcji językowych przyjmowanych najczęściej w polskiej logopedii. Punktem wyjścia w autorskiej metodzie jest wybrana forma pracy na krótkim tekście w postaci opisu lub opowiadania. Forma prezentacji programu jest świetną propozycją dla nauczycieli i innych pracowników przedszkoli oraz pozostałych placówek oferujących pomoc i wspomaganie rozwoju językowego dzieci, pozwalającą na bezpośrednie i bezproblemowe korzystanie z programu. Z pewnością będzie doskonałą pomocą w pracy dydaktyczno-terapeutycznej.

Publikacja jest bardzo wartościowym materiałem służącym stymulacji i terapii rozwoju językowego oraz kompetencji komunikacyjnych dzieci w wieku przedszkolnym, z którego skorzystają zarówno rodzice, jak i profesjonaliści. Publikacja, którą zdecydowanie rekomenduję, jest potrzebna społecznie i w znaczący sposób poszerzy ofertę dostępnych na rynku metod terapeutycznych i stymulacji rozwoju.

prof. dr hab. Aneta R. Borkowska

